

974.

На основу члана 18 Одлуке о измјенама и допунама Пословника Скупштине Црне Горе („Службени лист ЦГ”, број 65/21), Законодавни одбор Скупштине Црне Горе, на сједници одржаној 22. јула 2021. године, утврдио је **ПРЕЧИШЋЕНИ ТЕКСТ ПОСЛОВНИКА СКУПШТИНЕ ЦРНЕ ГОРЕ**.

Пречишћени текст Пословника Скупштине Црне Горе обухвата: **Пословник Скупштине Републике Црне Горе** („Службени лист РЦГ”, број 51/06); **Одлуку о измјенама Пословника Скупштине Републике Црне Горе** („Службени лист РЦГ”, број 66/06); **Одлуку о измјенама и допунама Пословника Скупштине Републике Црне Горе** („Службени лист ЦГ”, број 88/09); **Одлуку о измјенама и допунама Пословника Скупштине Црне Горе** („Службени лист ЦГ”, број 80/10); **Одлуку о измјенама и допунама Пословника Скупштине Црне Горе** („Службени лист ЦГ”, број 39/11); **Одлуку о измјенама и допунама Пословника Скупштине Црне Горе** („Службени лист ЦГ”, број 25/12); **Одлуку о измјенама и допунама Пословника Скупштине Црне Горе** („Службени лист ЦГ”, број 49/13); **Одлуку Уставног суда Црне Горе У-П бр. 11/14** („Службени лист ЦГ”, број 32/14); **Одлуку о измјени Пословника Скупштине Црне Горе** („Службени лист ЦГ”, број 42/15); **Одлуку о измјенама и допунама Пословника Скупштине Црне Горе** („Службени лист ЦГ”, број 52/17); **Одлуку о измјени Пословника Скупштине Црне Горе** („Службени лист ЦГ”, број 17/18); **Одлуку о измјени и допуни Пословника Скупштине Црне Горе** („Службени лист ЦГ”, број 47/19); **Одлуку о допунама Пословника Скупштине Црне Горе** („Службени лист ЦГ”, број 112/20); **Одлуку о измјенама и допунама Пословника Скупштине Црне Горе** („Службени лист ЦГ”, број 129/20) и **Одлуку о измјенама и допунама Пословника Скупштине Црне Горе** („Службени лист ЦГ”, број 65/21) у којима је назначен дан ступања на снагу тих аката.

Број 00-32-1/21-1/15
ЕПА 134 XXVII
Подгорица, 22. јул 2021. године

Законодавни одбор Скупштине Црне Горе
Предсједник,
Радош Зечевић, с.р.

ПОСЛОВНИК СКУПШТИНЕ ЦРНЕ ГОРЕ (ПРЕЧИШЋЕНИ ТЕКСТ)

I. ОПШТЕ ОДРЕДБЕ

Члан 1

Овим пословником уређује се: конституисање, организација и начин рада Скупштине Црне Горе (у даљем тексту: Скупштина); права и дужности посланика; поступци у Скупштини; однос Скупштине и других државних органа; сарадња Скупштине са парламентима других држава; начела за организацију Службе Скупштине и друга питања од значаја за рад и остваривање функција Скупштине.

Члан 2

Питања која се односе на организацију и рад Скупштине, поступке у Скупштини и друга питања која нијесу уређена овим пословником могу се уредити посебном одлуком или закључком Скупштине.

Члан 3

Сједиште Скупштине је у Подгорици.

Члан 4

Скупштина има печат, у складу са законом.

II. КОНСТИТУИСАЊЕ СКУПШТИНЕ

Сазивање Скупштине на прву сједницу

Члан 5

Скупштину на прву сједницу, послије завршених избора, сазива предсједник Скупштине претходног сазива.

Сазив на прву сједницу доставља се новоизабраним посланицима наредног дана од дана подношења извјештаја Државне изборне комисије о спроведеним изборима, а сједница се одржава најкасније пет дана од дана упућивања сазива посланицима.

Члан 6

Првој сједници Скупштине, до избора предсједника Скупштине, предсједава најстарији посланик (предсједавајући), коме у раду помаже најмлађи посланик и генерални секретар Скупштине.

Члан 7

На првој сједници Скупштине, послије извођења државне химне, предсједавајући констатује да је Државна изборна комисија поднијела Извјештај о спроведеним изборима и објављује да је подношењем извјештаја Државне изборне комисије започео мандат новоизабраним посланицима, а потом се врши избор предсједника и потпредсједника Скупштине и избор предсједника и чланова Административног одбора.

Констатовање мандата посланика приликом попуне упражњеног посланичког мјеста у току трајања мандата Скупштине врши се објавом предсједника Скупштине да је Државна изборна комисија поднијела Извјештај о попуни упражњеног посланичког мјеста.

III. ОРГАНИЗАЦИЈА СКУПШТИНЕ

1. Предсједник Скупштине

1) Дјелокруг

Члан 8

Предсједник Скупштине:

- представља Скупштину;
- сазива Скупштину на сједницу и предсједава сједницом;
- стара се о примјени Пословника Скупштине;
- стара се о организацији рада Скупштине;
- стара се о благовременом и усклађеном раду радних тијела Скупштине;
- одлучује о пријему и посјети страних делегација и функционера;
- одлучује о службеном путовању посланика у иностранство, ако трошкови падају на терет средстава Скупштине;
- потписује акте Скупштине;
- врши и друге послове предвиђене Уставом, законом и овим пословником.

2) Избор предсједника

Предлагање кандидата и избор

Члан 9

Кандидата за предсједника Скупштине може да предложи најмање десет посланика.
Посланик може да учествује у предлагању само једног кандидата.

Предлог садржи: име и презиме кандидата, кратку биографију, страначку припадност, образложение и име и презиме представника предлагача.

Члан 10

Предлог кандидата за предсједника Скупштине подноси се предсједавајућем у писаној форми.

Предсједавајући доставља посланицима све примљене предлоге кандидата за предсједника Скупштине.

Ако има више предлога кандидата, предсједавајући утврђује листу кандидата по азбучном реду презимена кандидата.

Члан 11

О предлогу кандидата отвара се претрес.

Представник предлагача има право да образложи предлог, у трајању најдуже 10 минута.

Члан 12

Предсједник Скупштине бира се тајним гласањем.

Тајним гласањем за избор предсједника Скупштине руководи предсједавајући, коме у раду помаже најмлађи посланик и генерални секретар Скупштине.

Кандидат за предсједника Скупштине не може руководити, нити помогати у руковођењу гласањем.

Тајно гласање врши се по одредбама овог пословника које се односе на одлучивање тајним гласањем.

Понављање избора

Члан 13

Ако је за предсједника Скупштине предложен један кандидат, а није изабран у првом гласању, поступак избора се понавља, са новим кандидатом, односно кандидатима.

Ако су предложена два кандидата, а ни један није добио потребну већину гласова, поступак избора се понавља, са новим кандидатом, односно кандидатима.

Ако је предложено више од два кандидата, а ни један није добио потребну већину гласова, понавља се гласање између два кандидата који су добили највећи број гласова, односно између више кандидата који су добили највећи једнаки број гласова.

Ако ни у поновном гласању из става 3 овог члана ни један од кандидата није добио потребну већину гласова, поступак избора се понавља, са новим кандидатом, односно кандидатима.

Престанак функције

Члан 14

Предсједнику Скупштине престаје функција прије истека времена на које је биран престанком мандата посланика, оставком и разрјешењем.

У случају подношења оставке, предсједнику Скупштине престаје функција даном одржавања сједнице на којој је поднио оставку, односно на првој наредној сједници Скупштине, ако је оставку поднио у времену између двије сједнице.

Оставку из става 2 овог члана и престанак функције по том основу констатује Скупштина на сједници.

Разрјешење предсједника

Члан 15

Скупштина може разријешити дужности предсједника Скупштине прије истека времена на које је биран, сходном примјеном одредаба овог пословника које се односе на избор предсједника Скупштине.

Члан 16

У случају престанка функције предсједника Скупштине прије истека времена на које је биран, Скупштина ће на истој, а најкасније на наредној сједници, започети поступак избора предсједника Скупштине, у складу са одредбама овог пословника.

Гласањем за избор предсједника, у смислу става 1 овог члана, руководи потпредсједник Скупштине, коме у раду помаже генерални секретар Скупштине.

Ако је предсједнику Скупштине престао мандат прије истека времена на које је биран, дужност предсједника Скупштине, до избора новог предсједника, врши потпредсједник Скупштине из клуба посланика који има већи број посланика.

2. Потпредсједник Скупштине

1) Дјелокруг

Члан 17

Потпредсједник Скупштине помаже предсједнику Скупштине у вршењу послова из његовог дјелокруга.

Предсједнику Скупштине, у случају привремене спријечености, замјењује потпредсједник Скупштине кога он одреди.

Ако предсједник Скупштине не одреди који га потпредсједник замјењује, замјењиваће га потпредсједник Скупштине који је из клуба посланика који има већи број посланика.

2) Број и избор потпредсједника

Број потпредсједника

Члан 18

Скупштина има једног или више потпредсједника.

Број потпредсједника, на предлог предсједника Скупштине, утврђује Скупштина приликом њиховог избора.

Најмање један потпредсједник бира се, на предлог опозиције, из реда опозиције.

Најмање један потпредсједник бира се из реда мање заступљеног пола.

Један потпредсједник бира се из реда посланика мањинских партија.

Предлагање кандидата и избор

Члан 19

Најмање десет посланика може да предложи једног или више кандидата за потпредсједника Скупштине, али највише до броја који се бира.

Изузетно од става 1 овог члана, кандидата за потпредсједника Скупштине, који се бира из реда посланика мањинских партија предлажу сви посланици мањинских партија.

Предлог садржи: име и презиме кандидата, кратку биографију, страначку припадност, образложение и име и презиме представника предлагача.

Предлог кандидата за потпредсједника Скупштине подноси се предсједнику Скупштине у писаној форми.

Предсједник Скупштине доставља посланицима све предлоге кандидата за потпредсједника Скупштине.

О предлозима кандидата отвара се претрес.

Члан 20

Избор потпредсједника Скупштине врши се тајним гласањем, на начин што посланик заокружује редни број испред имена кандидата за кога гласа и то само за онолико кандидата колико се бира потпредсједника из парламентарне већине, односно опозиције.

Члан 21

Ако је за потпредсједника Скупштине предложен број кандидата колико се бира и ако је опозиција предложила кандидата из својих редова, предсједник Скупштине сачињава листу кандидата по азбучном реду презимена кандидата и поред имена кандидата назначава чији је кандидат (парламентарне већине – опозиције).

Ако у случају из става 1 овог члана није изабран предвиђени број потпредсједника, понавља се поступак избора за онај број потпредсједника који није изабран, са новим кандидатом, односно кандидатима.

Члан 22

Ако је за потпредсједника Скупштине предложено више кандидата од броја који се бира и ако је опозиција предложила кандидата, предсједник Скупштине сачињава листу кандидата по азбучном реду презимена кандидата, на начин што посебно означава кандидате парламентарне већине, а посебно кандидате опозиције, уз назнаку колико се потпредсједника бира из парламентарне већине, а колико из опозиције.

Ако у случају из става 1 овог члана није изабран предвиђени број потпредсједника, понавља се гласање за онај број потпредсједника који није изабран и то између преосталих кандидата.

Ако ни у поновљеном гласању није изабран предвиђени број потпредсједника, понавља се поступак избора за онај број потпредсједника који није изабран, са новим кандидатом, односно кандидатима.

Престанак функције

Члан 23

Потпредсједнику Скупштине престаје функција прије истека времена на које је биран престанком мандата посланика, оставком и разрјешењем, по поступку и на начин предвиђеним за престанак функције предсједника Скупштине.

У случају престанка функције потпредсједника Скупштине прије истека времена на које је биран, избор потпредсједника Скупштине врши се по поступку и на начин предвиђен за избор потпредсједника Скупштине.

Заклетва предсједника и потпредсједника

Члан 24

Предсједник и потпредсједник Скупштине полажу заклетву пред Скупштином, на дан избора.

Текст заклетве гласи: „Заклињем се да ћу дужност вршити по Уставу и закону, честито, одговорно и савјесно”.

3. Колегијум предсједника Скупштине

Члан 25

Предсједник Скупштине, потпредсједници Скупштине и предсједници клубова посланика чине Колегијум предсједника Скупштине.

У раду Колегијума учествује генерални секретар Скупштине, а по потреби и предсједници поједињих одбора.

Члан 26

Колегијум предсједника Скупштине:

1) разматра питања организације и рада Скупштине и одбора и договора се о предузимању мјера за унапређивање тог рада;

2) стара се и договора о примјени овог пословника и процедура у Скупштини;

3) планира рад засиједања и сједница Скупштине;

4) договора се о сазивању Скупштине и предлогу дневног реда сједнице;

5) стара се о стварању услова за рад клубова посланика;

6) стара се о сарадњи Скупштине са органима и организацијама у Црној Гори и парламентарној сарадњи са парламентима других држава и парламентарним скупштинама међународних организација;

7) договора се о посјети делегације и саставу делегације Скупштине парламентима других држава и парламентарним скупштинама међународних организација;

8) на предлог генералног секретара Скупштине, утврђује и подноси захтјев за обезбеђење средстава за рад Скупштине и Службе Скупштине;

9) у току сједнице Скупштине, по потреби или на захтјев предсједника Скупштине или поједињог посланичког клуба, разматра питања рада и процедуре те сједнице и договора се о томе;

10) стара се о остваривању јавности рада Скупштине.

О питањима из става 1 овог члана Колегијум предсједника Скупштине договора се и одлучује на састанку који заказује предсједник Скупштине, по сопственој иницијативи или на предлог појединог клуба посланика. Ако се о поједином питању не постигне сагласност, одлучује предсједник Скупштине, у складу са овим пословником.

4. Генерални секретар Скупштине

Именовање

Члан 27

Генералног секретара Скупштине именује и разрјешава Скупштина, на предлог предсједника Скупштине.

Генерални секретар именује се на период од четири године.

Предлог за именовање генералног секретара садржи: име и презиме кандидата, краћу биографију и образложение.

Овлашћења

Члан 28

Генерални секретар Скупштине:

- помаже предсједнику и потпредсједнику Скупштине у примјени овог пословника;
- стара се о изради изворника закона и других аката Скупштине и одговоран је за њихову тачност, чување и евиденцију;
- руководи Службом Скупштине;
- стара се о спровођењу закључака Скупштине;
- припрема предлог захтјева за обезбеђење буџетских средстава за рад Скупштине и Службе Скупштине;
- наредбодавац је за финансијско и материјално пословање Скупштине и Службе Скупштине и подноси извјештај о коришћењу средстава Колегијуму предсједника Скупштине и одбору надлежном за послове финансија, до 30. јуна текуће године за претходну годину;
- утврђује визуелни идентитет и лого Скупштине, уређује веб сајт Скупштине, као и налоге Скупштине на друштвеним мрежама, уз претходну сагласност предсједника Скупштине;
- врши и друге послове одређене законом и овим пословником и које му повјери предсједник Скупштине.

Замјеник и помоћник генералног секретара

Члан 29

Генерални секретар Скупштине има два замјеника који му помажу у раду.

Генералног секретара, у случају привремене спријечености, замјењује замјеник кога он одреди о чему обавјештава предсједника Скупштине.

Замјеника генералног секретара именује и разрјешава Скупштина, на предлог предсједника Скупштине.

Замјеник генералног секретара Скупштине именује се на период од четири године.

За свој рад генерални секретар и замјеник генералног секретара одговорни су Скупштини.

Генерални секретар Скупштине има једног или више помоћника кога, на предлог генералног секретара, поставља Административни одбор.

Члан 30

Генералном секретару и замјенику генералног секретара Скупштине престаје функција прије истека времена на које су именовани оставком или разрјешењем.

5. Клубови посланика

Образовање и састав

Члан 31

У Скупштини се образују клубови посланика.

Клуб посланика чине најмање три посланика, а посланик може бити члан само једног клуба посланика.

Клуб посланика сачињавају посланици који припадају истој политичкој партији, коалицији или групи грађана.

Посланици из једне политичке партије, односно групе грађана могу образовати само један клуб посланика.

Клуб посланика могу образовати удруживањем и најмање три посланика из различитих политичких партија, укључујући и групу грађана који не могу образовати клуб посланика у смислу ст. 2 и 3 овог члана.

Изузетно од става 5 овог члана, клуб посланика могу образовати удруживањем најмање два посланика који су изабрани са изборних листа за избор посланика, припадника одређеног мањинског народа или мањинске националне заједнице.

Један клуб посланика могу удруживањем образовати и посланици који не припадају политичким партијама или групи грађана, и посланици који не образују клуб у смислу става 5 овог члана (Посебан клуб посланика).

Клуб посланика се, по правилу, конституише на првој сједници, тако што се предсједнику Скупштине подноси списак чланова клуба, који потписује сваки члан клуба, а на списку се посебно назначава предсједник клуба.

Услови за рад клуба

Члан 32

Генерални секретар Скупштине, у договору са предсједником Скупштине, односно Колегијумом предсједника Скупштине, обезбеђује клубовима посланика просторне и друге техничке услове за рад, сразмјерно броју чланова клуба.

Клуб посланика може имати секретара клуба и одређени број стручних консултаната ангажованих од стране клуба на терет средстава Скупштине.

Сразмјерно броју посланика у клубу посланика, Административни одбор Скупштине одређује висину средстава за ангажовање секретара и стручних консултаната у клубу, као и начин и поступак контроле намјенске потрошње тих средстава.

6. Радна тијела Скупштине

1) Образовање и састав

Образовање одбора

Члан 33

За разматрање предлога аката, предлагање аката, парламентарну контролу и вршење других послова из надлежности Скупштине, Скупштина образује одборе као своја радна тијела.

Одбори се образују као стални и привремени.

Стални одбори образују се овим пословником, а могу се, по потреби, образовати и посебном одлуком Скупштине.

Стални одбори, ради извршавања појединих послова из свог дјелокруга, могу образовати пододборе.

Привремени одбори образују се посебном одлуком Скупштине.

Одлуком о образовању привременог одбора утврђује се задатак и одређује састав тог одбора и рок за извршење задатка.

Привремени одбор престаје са радом по извршењу задатка, односно истеком рока за који је образован.

Састав одбора

Члан 34

Одбор има предсједника и одређени број чланова.

Број чланова одбора се утврђује приликом њиховог избора.

Састав одбора, укључујући предсједника и замјеника предсједника одбора, по правилу, одговара страначкој заступљености посланика у Скупштини.

Најмање три предсједника одбора бирају се из реда парламентарне опозиције.

У поступку одређивања састава одбора, укључујући предсједника и замјеника предсједника одбора, води се рачуна о одговарајућем учешћу мање заступљеног пола.

Посланик може бити члан највише три стална одбора.

Одбор на првој сједници бира, из свог састава, замјеника предсједника одбора, с тим што и предсједник и замјеник предсједника не могу бити из позиције, односно опозиције.

Замјеник предсједника одбора, у случају спријечености или одсутности предсједника, има његова права, обавезе и одговорности утврђене овим пословником.

Одбор има секретара, који помаже предсједнику одбора у извршавању послова одбора.

Избор чланова одбора

Члан 35

Избор предсједника и чланова одбора врши се на основу листе кандидата.

Листа кандидата садржи: број чланова који се бира, име и презиме кандидата за предсједника и кандидата за чланове колико их се бира, за сваки одбор посебно.

Накнадни избор предсједника или појединог члана одбора врши се на основу појединачних предлога.

Члан 36

Листу кандидата за предсједника и чланове Административног одбора подноси предсједник Скупштине, на основу предлога клубова посланика.

Листу кандидата за предсједника и чланове осталих одбора подноси Административни одбор, на основу предлога клубова посланика.

Ако поједини клуб посланика не предложи кандидата за члана одбора који му припада, чланови одбора се бирају на основу датих предлога клубова посланика, при чему се тај састав, под условом да је изабрано више од половине чланова одбора, сматра пуним саставом у смислу постојања кворума за рад и одлучивање.

Члан 37

О листи кандидата за предсједника и чланове одбора Скупштина одлучује у целини, јавним гласањем.

Ако листа кандидата за предсједника и чланове одбора не добије потребну већину, гласање се понавља.

Ако у поновљеном гласању листа не добије потребну већину гласова, подноси се нови предлог листе.

2) Одбори Скупштине

Стални одбори

Члан 38

Стални одбори Скупштине су:

- 1) Уставни одбор;
- 2) Законодавни одбор;
- 3) Одбор за политички систем, правосуђе и управу;
- 4) Одбор за безбједност и одбрану;
- 5) Одбор за међународне односе и исељенике;
- 6) Одбор за европске интеграције;
- 7) Одбор за економију, финансије и буџет;
- 8) Одбор за људска права и слободе;
- 9) Одбор за родну равноправност;
- 10) Одбор за туризам, пољопривреду, екологију и просторно планирање;
- 11) Одбор за просвјету, науку, културу и спорт;
- 12) Одбор за здравство, рад и социјално стaraњe;
- 13) Одбор за антикорупцију;
- 14) Административни одбор.

Уставни одбор

Члан 38а

Уставни одбор:

- разматра предлог за промјену Устава;
- утврђује текст нацрта и предлог амандмана на Устав и текст нацрта и предлог устава;
- разматра предлог за покретање поступка за утврђивање да ли је Предсједник Црне Горе повриједио Устав;
- подноси Скупштини предлог за избор пет судија Уставног суда;
- разматра акте о покретању поступка за оцјену уставности закона и оцјену уставности и законитости других прописа и општих аката Скупштине;
- разматра начелна питања примјене Устава.

Законодавни одбор

Члан 39

Законодавни одбор:

- разматра предлоге закона, других прописа и општих аката које доноси Скупштина са становишта њихове усклађености са Уставом и правним системом Црне Горе;
- стара се о јединственој законодавној методологији и јединственој правно-техничкој обради аката које доноси Скупштина;
- утврђује пречишћени текст закона, другог прописа и општег акта Скупштине, ако је законом, односно другим прописом за то овлашћен;
- прати примјену Пословника Скупштине и указује на питања његове примјене.

Законодавни одбор, у свом извјештају о разматрању предлога акта, дужан је да за сваки предлог акта Скупштини да образложено мишљење којом већином се одлучује о

том предлогу акта, о чему, ако не прихвати мишљење Одбора, Скупштина одлучује без претреса, на предлог предсједника Скупштине.

Одбор за политички систем, правосуђе и управу

Члан 40

Одбор за политички систем, правосуђе и управу разматра предлоге закона, других прописа и општих аката и друга питања која се односе на: оснивање, организацију и надлежност органа власти и поступак пред тим органима; систем локалне самоуправе; државне симболе; употребу националних симбала; државне празнике; црногорско држављанство; изборни систем; референдум; територијалну организацију Црне Горе; организацију и положај Главног града и Пријестонице; медијски и радио-дифузни систем; кривична и друга дјела, одговорност и казне; амнестију, помиловање и правну помоћ; подноси Скупштини предлог за избор четири члана Судског савјета из реда угледних правника; подноси Скупштини предлог за избор пет чланова Тужилачког савјета из реда угледних правника; разматра предлог за избор врховног државног тужиоца.

Одбор у оквиру своје надлежности прати и оцјењује усклађеност закона Црне Горе са правном тековином Европске уније и, на основу извјештаја Владе, прати и оцјењује примјену закона, посебно закона из којих произилазе обавезе усаглашене са правом Европске уније.

Одбор за безбједност и одбрану

Члан 41

Одбор за безбједност и одбрану:

- разматра предлоге закона, других прописа и општих аката, стратегију и друга питања из области безбједности и одбране Црне Горе и њених грађана;
- врши парламентарну контролу рада полиције и Агенције за националну безбједност и других безбједносних органа и служби;
- разматра остваривање Уставом утврђених права и слобода човјека и грађанина у примјени овлашћења полиције и Агенције за националну безбједност и других безбједносних органа и служби;
- разматра предлоге за именовање директора полиције и Агенције за националну безбједност;
- даје мишљење на предлог за именовање, односно постављење руководиоца војнообавјештајних, контраобавјештајних и безбједносних послова у Министарству одбране.

Одбор у оквиру своје надлежности прати и оцјењује усклађеност закона Црне Горе са правном тековином Европске уније и, на основу извјештаја Владе, прати и оцјењује примјену закона, посебно закона из којих произилазе обавезе усаглашене са правом Европске уније.

Одбор за међународне односе и исељенике

Члан 42

Одбор за међународне односе и исељенике:

- разматра питања вајске политике и међународних односа из надлежности Скупштине;
- разматра предлоге закона из области вајске политике, међународних односа и дијаспоре-исељеника и законе о потврђивању међународних уговора;

- предлаже платформе за разговоре са страним делегацијама и разматра извјештаје о оствареним посјетама, учешћу на међународним скуповима и студијским посјетама из надлежности Скупштине;

- доноси годишњи програм и тромјесечне детаљне програме међународне сарадње; сарађује и размјењује искуства са одговарајућим радним тијелима у другим парламентима и међународним институцијама, оснивањем заједничких тијела, група пријатељства, предузимањем заједничких акција, усаглашавањем ставова о питањима од заједничког интереса;

- даје мишљење о постављању и опозиву кандидата за амбасадоре и шефове других дипломатских представништава Црне Горе у иностранству;

- разматра питања која се односе на статус исељеника из Црне Горе у другим државама и предлаже мјере за остваривање, унапређивање и заштиту њихових права;

- остварује контакте и сарађује са организацијама исељеника из Црне Горе у иностранству.

Одбор у оквиру своје надлежности прати и оцјењује усклађеност закона Црне Горе са правном тековином Европске уније и, на основу извјештаја Владе, прати и оцјењује примјену закона, посебно закона из којих произилазе обавезе усаглашене са правом Европске уније.

Одбор за европске интеграције

Члан 42а

Одбор за европске интеграције:

- прати преговоре о приступању Црне Горе Европској унији;

- надгледа и оцјењује ток преговора и даје мишљења и смјернице, у име Скупштине, о припремљеним преговарачким позицијама;

- разматра информације о преговарачком процесу и разматра и даје мишљења о питањима која се отварају током преговора;

- разматра и оцјењује дјеловање преговарачког тима.

Одбор за економију, финансије и буџет

Члан 43

Одбор за економију, финансије и буџет разматра предлоге закона, других прописа и општих аката и друга питања која се односе на: развој и стратегију економског развоја Црне Горе; услове за дјеловање тржишта и тржишне конкуренције; привређивање, предузетништво и инвестиционе улагања; природна богатства, енергетику, рударство, индустрију, поморство, саобраћај и трговину; буџет Црне Горе и завршни рачун буџета Црне Горе; финансијска права и обавезе Црне Горе; порезе и друге дажбине; царине; банке; хартије од вриједности; кредите, јавне зајмове и задуживање Црне Горе; осигурање имовине и лица; игре на срећу; имовинско-правне, својинске и облигационе односе.

Одбор у оквиру своје надлежности прати и оцјењује усклађеност закона Црне Горе са правном тековином Европске уније и, на основу извјештаја Владе, прати и оцјењује примјену закона, посебно закона из којих произилазе обавезе усаглашене са правом Европске уније.

Одбор за људска права и слободе

Члан 44

Одбор за људска права и слободе разматра предлоге закона, других прописа и општих аката и друга питања која се односе на: слободе и права човјека и грађанина, са

посебним освртом на мањинска права, примјену потврђених међународних аката који се односе на остваривање, заштиту и унапређивање ових права; разматра и заузима ставове по представкама грађана и правних лица које се односе на остваривање права грађана; прати остваривање докумената, мјера и активности за унапређивање националне, етничке и друге равноправности, посебно у области образовања, здравства, информисања, социјалне политike, запошљавања, предузетништва, процеса одлучивања и сл.; учествује у припреми и изради докумената и усаглашавању законодавства у овој области са стандардима у европском законодавству; сарађује са одговарајућим радним тијелима других парламената и невладиним организацијама из ове области.

Одбор у оквиру своје надлежности прати и оцјењује усклађеност закона Црне Горе са правном тековином Европске уније и, на основу извјештаја Владе, прати и оцјењује примјену закона, посебно закона из којих произилазе обавезе усаглашене са правом Европске уније.

Одбор за родну равноправност

Члан 45

Одбор за родну равноправност разматра предлоге закона, других прописа и општих аката који се односе на остваривање начела родне равноправности; прати примјену ових права кроз спровођење закона и унапређивање принципа родне равноправности, посебно у области права дјетета, породичних односа, запошљавања, предузетништва, процеса одлучивања, образовања, здравства, социјалне политike и информисања; учествује у припреми, изради и усаглашавању закона и других аката са стандардима европског законодавства и програмима Европске уније која се односе на родну равноправност; афирмише потписивање међународних докумената који третирају ово питање и прати њихову примјену; сарађује са одговарајућим радним тијелима других парламената и невладиним организацијама из ове области.

Одбор у оквиру своје надлежности прати и оцјењује усклађеност закона Црне Горе са правном тековином Европске уније и, на основу извјештаја Владе, прати и оцјењује примјену закона, посебно закона из којих произилазе обавезе усаглашене са правом Европске уније.

Одбор за туризам, пољопривреду, екологију и просторно планирање

Члан 46

Одбор за туризам, пољопривреду, екологију и просторно планирање разматра предлоге закона, других прописа и општих аката и друга питања која се односе на: развој туризма; туристичку дјелатност и угоститељство и са њима везане дјелатности; пољопривреду; шумарство; водопривреду; морско и слатководно рибарство; развој села; ловство; заштиту биља од болести и штеточина; здравствену заштиту животиња и друга питања из области туризма и пољопривреде; заштиту и унапређивање животне средине, природе и природних добара; националне паркове; заштиту од опасних и штетних материја; заштиту од других извора угрожавања животне средине; просторно планирање и урбанистичко уређење; стамбене односе; грађевинарство; уређење и коришћење грађевинског земљишта, као и друга питања из области екологије и просторног планирања.

Одбор у оквиру своје надлежности прати и оцјењује усклађеност закона Црне Горе са правном тековином Европске уније и, на основу извјештаја Владе, прати и оцјењује примјену закона, посебно закона из којих произилазе обавезе усаглашене са правом Европске уније.

Одбор за просвјету, науку, културу и спорт

Члан 47

Одбор за просвјету, науку, културу и спорт разматра предлоге закона, других прописа и општих аката и друга питања која се односе на: предшколско, основно, специјално и средње образовање и васпитање, више и високо образовање; науку и научно-истраживачку дјелатност; културу; умјетност; техничку културу; међународну научну, просвјетно-културну и техничку сарадњу; заштиту научне, културне, умјетничке и историјске вриједности; спорт и физичку културу.

Одбор у оквиру своје надлежности прати и оцјењује усклађеност закона Црне Горе са правном тековином Европске уније и, на основу извјештаја Владе, прати и оцјењује примјену закона, посебно закона из којих произилазе обавезе усаглашене са правом Европске уније.

Одбор за здравство, рад и социјално стaraњe

Члан 48

Одбор за здравство, рад и социјално стaraњe разматра предлоге закона, других прописа и општих аката и друга питања која се односе на: здравствену заштиту и здравствено осигурање; оснивање и организовање здравствених установа; радне односе; запошљавање; заштиту на раду; заштиту инвалида, мајки и дјеце; пензијско и инвалидско осигурање; социјалну заштиту и све облике социјалног стaraњa; брак и породицу.

Одбор у оквиру своје надлежности прати и оцјењује усклађеност закона Црне Горе са правном тековином Европске уније и, на основу извјештаја Владе, прати и оцјењује примјену закона, посебно закона из којих произилазе обавезе усаглашене са правом Европске уније.

Одбор за антикорупцију

Члан 48а

Одбор за антикорупцију:

- надгледа и анализира рад државних органа, институција, организација и тијела у борби против корупције и организованог криминала;
- разматра питања и проблеме у спровођењу закона који се односе на борбу против корупције и организованог криминала;
- предлаже додатне мјере за унапређење стратегија, акционих планова и других докумената који се односе на борбу против корупције и организованог криминала;
- разматра представке и упућује их надлежним органима у складу са алинејом 1 овог члана.

Административни одбор

Члан 49

Административни одбор подноси Скупштини предлоге за избор, именовања и разрјешења, осим предлога које, у складу са Уставом, законом и овим пословником, подносе други предлагачи; доноси ближе прописе којима се уређују поједина питања остваривања права и дужности посланика и функционера које бира или именује Скупштина; доноси појединачне акте о статусним питањима посланика и функционера које бира или именује Скупштина; утврђује друге накнаде за запослене у Служби Скупштине, на предлог генералног секретара Скупштине, а које нијесу утврђене

законом или другим прописом; даје сагласност на акт о организацији и систематизацији радних мјеста у Служби Скупштине; на предлог генералног секретара Скупштине поставља лица на радна мјеста утврђена актом о организацији и систематизацији радних мјеста; утврђује накнаде и награде за рад стручним и научним радницима за ангажовање у одборима Скупштине; разматра питања примјене или ускраћивања имунитета посланика и друга питања у вези са мандатно-имунитетским правима посланика; врши и друге послове утврђене законом, овим пословником или другим прописом.

Општи акти које доноси Административни одбор објављују се у „Службеном листу Црне Горе”.

Пододбори

Члан 49а

Одлуку о образовању пододбора из члана 33 став 4 овог пословника доноси одбор на предлог једне трећине чланова одбора.

Одлуком о образовању пододбора утврђује се назив и задатак пододбора, број чланова и састав и рок за извршење задатка.

Пододбори су саставни дио одбора који их је образовао и дјелују искључиво у оквиру тог одбора.

IV. ПРАВА И ДУЖНОСТИ ПОСЛАНИКА

1. Опште одредбе

Службени материјали, објашњења и обавјештења

Члан 50

Посланик има право на доступност свих службених материјала, докумената и података који се припремају или прикупљају у одборима или Служби Скупштине, Влади, министарствима и другим органима државне управе, а који се односе на питања од значаја за остваривање посланичке функције.

Посланик има право да тражи обавјештења и објашњења од предсједника Скупштине, предсједника радног тијела, министра и другог функционера, која се односе на послове из оквира права и дужности ових функционера, односно послове из надлежности органа којима руководе, а која су му потребна ради обављања функције посланика.

На право посланика из става 2 овог члана сходно се примјењују одредбе овог пословника које се односе на посланичко питање, а рок за достављање обавјештења и објашњења износи највише 15 дана.

У случају да се писани одговор не достави у року из става 3 овог члана, генерални секретар Скупштине о томе обавјештава генералног секретара Владе, односно функционера од кога је тражено обавјештење и објашњење.

Зараде, награде и накнаде

Члан 51

Посланик има право на зараду, накнаду зараде, награде и друге накнаде за обављање посланичке функције, а посланик који обавља и додатну функцију у Скупштини и право на додатак за ту функцију, у складу са Уставом, законом, овим пословником и посебном одлуком коју доноси Скупштина на предлог Административног одбора.

Предсједници одбора и клубова посланика имају право на додатну накнаду за рад (зараду) у складу са актом из става 1 овог члана.

Употреба језика

Члан 52

Посланик чији језик није службени језик у Црној Гори има право да на сједници Скупштине говори на свом језику, с тим што је дужан да, уколико жели да користи то право, о томе благовремено обавијести генералног секретара Скупштине, како би се обезбиједио превод на службени језик.

Услови за рад

Члан 53

За обављање функције посланик има право да од Службе Скупштине, из оквира њених задатака, тражи:

- обезбеђивање потребних услова за обављање функције;
- пружање стручне помоћи у изради предлога који подноси Скупштини и одборима и помагање у вршењу других послова које му повјери одбор или Скупштина;
- обезбеђивање коришћења потребне документације за питања која су на дневном реду Скупштине или одбора;
- давање стручних објашњења о појединим проблемима на које наилази у току рада одбора или Скупштине.

Члан 54

Посланик има право да користи просторије које су му стављене на располагање за рад и за састанке са грађанима, у складу са прописом о унутрашњем реду у Скупштини.

Посланику се за рад у Скупштини омогућава коришћење библиотеке и документације.

Посланику коме је престао мандат омогућиће се, на његов захтјев, коришћење библиотеке Скупштине, у складу са правилима о раду библиотеке.

Учешиће у раду

Члан 55

Посланик је дужан да учествује у раду Скупштине и одбора чији је члан и да одлучује.

Посланик може да учествује и у раду одбора у којем није члан, без права одлучивања.

Одсуство

Члан 56

Посланик који је спријечен да присуствује сједници Скупштине, односно одбора, дужан је да о разлогима спријечености обавијести предсједника Скупштине, односно предсједника одбора, најкасније дан прије почетка заказане или наставка прекинуте сједнице, осим ако није у могућности да то уради из разлога на које није могао утицати.

Члан 56а

Брише се. („Службени лист Црне Горе”, бр. 129/20)

Члан 57

О присуству посланика сједници Скупштине и сједници одбора води се евиденциони лист присуства.

Присуство на начин из става 1 овог члана утврђује се и констатује свакодневно, на почетку рада сједнице.

О вођењу евиденционог листа стара се генерални секретар Скупштине, односно секретар одбора.

О евиденцији присуства, у смислу ст. 1 и 2 овог члана, обавјештава се Колегијум предсједника Скупштине.

2. Имунитет

Члан 58

Посланик, у складу са Уставом, ужива имунитет од дана конституисања Скупштине до дана престанка посланичког мандата.

Захтјев за одобрење да се покрене кривични поступак и захтјев за одобрење да се одреди притвор посланику, надлежни орган доставља предсједнику Скупштине.

Захтјев из става 2 овог члана, предсједник Скупштине упућује Административном одбору.

Члан 58а

На сједници Административног одбора образложение захтјева из члана 58 став 2 овог закона, даје подносилац захтјева.

О одржавању сједнице Одбора на којој се разматра питање његовог имунитета, обавјештава се и посланик.

Одбор је дужан да свој извјештај са предлогом поднесе, по правилу, на првој наредној сједници Скупштине.

О захтјеву за одобрење да се покрене кривични поступак и захтјеву за одобрење да се одреди притвор посланику, Скупштина одлучује на основу извјештаја из става 3 овог члана.

Члан 58б

О одлуци из члана 58а став 4 овог пословника Скупштина обавјештава надлежни државни орган.

Када Скупштина да одобрење да се покрене кривични поступак, односно одобрење да се одреди притвор посланику, против посланика може да се покрене кривични поступак, односно посланику може да се одреди притвор само за кривично дјело за које је дато одобрење.

Члан 59

Одредбе овог пословника о одлучивању о имунитетским правима посланика примјењују се и на одлучивање о имунитетским правима Предсједника Црне Горе, предсједника и чланова Владе, предсједника Врховног суда, предсједника и судија Уставног суда и врховног државног тужиоца.

Посланичка легитимација

Члан 60

Посланику се издаје посланичка легитимација.

Посланичка легитимација садржи: име и презиме посланика, имунитетска права посланика и друга права која посланик може да остварује на основу легитимације.

Посланичка легитимација се штампа на језику који је у службеној употреби у Црној Гори, као и на енглеском језику.

Садржину, облик и начин вођења евиденције посланичких легитимација прописује генерални секретар Скупштине.

Генерални секретар Скупштине стара се о издавању и евиденцији издатих посланичких легитимација.

Оставка посланика

Члан 61

Посланик подноси оставку у писаној форми и доставља је предсједнику Скупштине. Предсједник Скупштине оставку одмах доставља свим посланицима.

Оставку из става 1 овог члана и престанак мандата посланика по том основу констатује Скупштина на сједници на којој је оставка поднијета или на првој наредној сједници, ако је поднијета у времену између сједница.

О престанку мандата посланика Скупштина обавјештава Државну изборну комисију.

V. СЈЕДНИЦА ОДБОРА

1. Сазивање одбора

Члан 62

Одбор ради у сједницама.

Одбор на сједницу сазива предсједник одбора и предлаже дневни ред сједнице.

Сазив одбора на сједницу, с предлогом дневног реда, упућује се члановима одбора, по правилу, најкасније седам дана прије дана одржавања сједнице одбора.

Изузетно, предсједник одбора може сазвати одбор на сједницу у року краћем од седам дана.

У случају из става 4 овог члана, сазив одбора на сједницу, са предлогом дневног реда, упућује се члановима одбора одмах по сазивању сједнице, а предсједник одбора је дужан да на сједници образложи разлоге за сазивање одбора у скраћеном року.

Члан 63

Предсједник одбора дужан је да сазове одбор на сједницу, ако то затражи предсједник Скупштине или трећина чланова одбора, наводећи питања која треба да се ставе на дневни ред сједнице одбора.

Ако у случају из става 1 овог члана одбор не сазове предсједник одбора, одбор ће сазвати предсједник Скупштине.

Члан 64

Предсједник одбора: усклађује рад одбора са другим одборима и радом Скупштине, сарађује са предсједником и потпредсједником Скупштине, предсједницима других одбора и представницима државних органа у вези са питањима из дјелокруга одбора.

Предсједник одбора стара се о спровођењу закључака одбора и обавља друге послове утврђене овим пословником.

2. Рад на сједници одбора

Члан 65

Одбор ради ако сједници присуствује већина чланова одбора, а одлучује већином гласова присутних чланова.

Ако одбор нема потребну већину за рад, због одсутности или спријечености појединог члана, одсутног члана одбора може замијенити, са правом одлучивања, предсједник клуба или члан клуба кога одреди клуб.

Члан 66

Одбори сарађују међусобно о питањима која су од заједничког интереса или из заједничке надлежности и могу да одржавају заједничке сједнице, по договору предсједника одбора.

Учешће на сједници одбора

Члан 67

У раду одбора учествују представници предлагача акта и подносиоци амандмана на предлог акта који се на сједници разматра. У противном, разматрање предлога акта се одлаже.

У раду одбора дужан је да учествује надлежни министар, ако је одређен за представника предлагача акта, односно подносиоца амандмана који се на сједници разматра.

У случају спријечености надлежног министра да учествује у раду одбора, Влада је дужна да о томе, у писаној форми, обавијести предсједника одбора и овласти лице које ће учествовати у раду одбора, у противном разматрање предлога акта се одлаже.

У раду одбора, по позиву, односно по њиховом захтјеву, уз сагласност предсједника одбора, могу учествовати представници Владе, представници научних и стручних институција, других правних лица и невладиних организација, као и поједини стручни и научни радници, без права одлучивања.

Члан 68

У извршавању послова из свог дјелокруга одбор може тражити од државног органа податке и информације од значаја за свој рад.

Извјештај одбора

Члан 69

Одбор је обавезан да размотри свако питање из свог дјелокруга, односно сваки предлог акта који му је достављен и Скупштини поднесе извјештај.

Одбор подноси Скупштини извјештај који садржи мишљење и предлог одбора.

Одбор подноси Скупштини извјештај и у случају када су мишљења и предлози подијељени, односно када нијесу добили потребну већину.

На захтјев члана одбора који је издвојио мишљење, у извјештају одбора се констатује да је издвојио мишљење.

Предсједник одбора потписује извјештај одбора.

Члан 70

Одбор одређује извјестиоца који ће, по сопственој иницијативи или на захтјев Скупштине, образложити мишљење и предлог одбора.

Извјестилац се на сједници Скупштине изјашњава у име одбора о питањима у вези са мишљењем, односно предлогом одбора и не може изменити или одустати од предлога одбора, ако га одбор за то није овластио.

Записник са сједнице одбора

Члан 71

О раду на сједници одбора води се записник.

Записник садржи основне податке о сједници, питања која су разматрана, изнијета мишљења и ставове и усвојено мишљење и предлог одбора.

Усвојени записник потписују секретар и предсједник одбора.

Записник се прије усвајања може користити само по одобрењу предсједника одбора.

О раду поједињих сједница одбора воде се стенографске или фонографске биљешке, ако то одлучи одбор, на предлог предсједника одбора или на захтјев једне трећине чланова одбора.

Va. ПАРЛАМЕНТАРНА САСЛУШАЊА И ПАРЛАМЕНТАРНА ИСТРАГА

Члан 72

У циљу досљедне примјене уставних норми, разјашњења појединих важних питања и рјешења из предложеног или постојећег акта, као и ради прикупљања информација и чињеница о активностима, догађајима и питањима која изазивају нејасноће у раду државних органа и организација као и надлежних институција, надлежни одбори Скупштине могу организовати парламентарна саслушања и парламентарну истрагу.

Консултативно саслушање

Члан 73

У циљу квалитетнијег извршавања послова из својих надлежности (разматрање нацрта акта, припрему предлога акта), проучавања одређених питања, прибављања потребних информација и стручних мишљења, и рјешавања других питања која су од посебног интереса за грађане и јавност, одбор може организовати консултативно саслушање.

Одбор већином гласова укупног броја чланова доноси одлуку о одржавању саслушања из става 1 овог члана.

Одбор може, по потреби, ангажовати научне и стручне раднике за поједине области (у даљем тексту: научни и стручни консултанти), представнике државних органа и невладиних организација, који могу учествовати у раду и изнијети своја мишљења, без права одлучивања.

Ради извршавања послова из своје надлежности и разматрања појединих спорних питања у вези примјене закона, одбор може образовати посебне радне групе у чији састав може ангажовати научне и стручне консултанте.

Одбор, након саслушања из става 1 овог члана, сачињава извјештај који садржи оцјене и ставове и исте доставља надлежним институцијама на даљу реализацију.

Члан 73а

У циљу припреме посланика за одлучивање о предлогима за избор носилаца појединих функција, одбор надлежан за област за коју се врши избор, позива овлашћеног предлагача, као и предложене кандидате на консултативно саслушање.

Одбор након саслушања из става 1 овог члана сачињава извјештај који садржи суштину излагања изнесених мишљења и ставова, као и предлог одбора и исти доставља Скупштини.

Члан 74

Научним и стручним консултантима из члана 73 став 3 овог пословника, припада накнада трошкова насталих у вези са доласком на сједницу одбора, као и награда у вези са пружањем стручних услуга.

Накнада трошкова и награда из става 1 овог члана исплаћује се у складу са актом и у износу који утврди Административни одбор.

Контролно саслушање

Члан 75

У циљу остваривања контролне функције Скупштине, односно праћења примјене прописа, утврђивања начина спровођења политике и других активности Владе, функционисања органа државне управе и других државних органа и организација који, на основу закона, Скупштини подносе извјештај о раду и стању у појединим областима,

а која изазивају нејасноће, дилеме или принципијелна спорења, надлежни одбор може организовати контролно саслушање.

У циљу разјашњења питања из става 1 овог члана, одбор позива на сједницу одговорног представника Владе, представнике државних органа, организација и институција и од њих захтијева да се изјасне поводом истих.

Одбор већином гласова укупног броја чланова доноси одлуку о контролном саслушању, са прецизно наведеном темом и роком одржавања.

О одлуци за контролно саслушање предсједник одбора обавјештава предсједника и потпредсједника Скупштине.

Одбор позива лице за саслушање и обавјештава га о питањима која су предмет саслушања и од њега захтијева да достави потребну документацију, у року који одреди.

Позвани овлашћени представници државних органа дужни су да се одазову позиву за контролно саслушање и да доставе тражену документацију.

Два пута у току редовног засијадања Скупштине одбор, на захтјев једне трећине чланова, доноси одлуку о контролном саслушању.

Члан 76

За вријеме контролног саслушања чланови одбора могу постављати питања лицу позваном за саслушање само у вези са темом саслушања.

О теми контролног саслушања отвара се расправа, о времену њеног трајања и учешћу појединог члана одбора одлучује одбор, с тим што се мора омогућити да у расправи учествује по један посланик из сваког посланичког клуба, који то жели.

Уколико су заинтересовани, представници цивилног сектора могу присуствовати сједници одбора на њихов захтјев, уз сагласност предсједника одбора.

Са контролног саслушања обезбеђује се аудио снимак.

Члан 77

Предсједник одбора предлаже закључке поводом саслушања.

Одбор се изјашњава о извјештају и предложеним закључцима и подноси Скупштини на усвајање.

Надлежни одбор прати реализацију усвојених закључака, сачињава извјештај и доставља Скупштини.

Парламентарна истрага

Члан 78

Парламентарна истрага може се отворити ради сагледавања стања у одређеној области и разматрања питања од јавног значаја, прикупљања информација и чињеница о појединим појавама и догађајима везаним за утврђивање и вођење политике и рада надлежних органа у тим областима, а које би могле бити основа за одлучивање Скупштине о политичкој одговорности носилаца јавних функција или предузимање других поступака из своје надлежности.

Ради извршавања послова из става 1 овог члана Скупштина може, из реда посланика, образовати анкетни одбор.

Члан 79

Предлог за отварање парламентарне истраге и образовање анкетног одбора може поднијети најмање 27 посланика у Скупштини.

Предлог из става 1 овог члана подноси се у писаној форми, мора бити образложен и садржати нарочито: назив одбора, тему, сврху и циљ парламентарне истраге, задатак и састав анкетног одбора и рок за извршење задатка.

Предсједник анкетног одбора је из реда опозиционих посланика.

Члан 80

Предлог за парламентарну истрагу и образовање анкетног одбора предлаже се за дневни ред наредне сједнице Скупштине сазване у складу са овим пословником.

О предлогу из става 1 овог члана, након додатног образложења представника предлагача и представника надлежног одбора, Скупштина одлучује без претреса, о предлогу у целини.

О предлогу из става 1 овог члана предсједник Скупштине одмах обавјештава министра правде и од њега тражи информацију да ли се поводом истих чињеница, односно питања води судски поступак.

Ако министар правде потврди да се води судски поступак, предсједник Скупштине неће поступити на начин и у року из става 1 овог члана, а одлучивање о предлогу се одлаже до правоснажног окончања судског поступка.

У случају да судски поступак започне након образовања анкетног одбора, анкетни одбор престаје са радом до правоснажног окончања судског поступка.

Члан 81

Анкетни одбор има право да, у циљу спровођења парламентарне истраге, тражи од државних органа и појединих организација податке, исправе и обавјештења, као и да узима изјаве од појединца, ако то оцијени потребним.

Државни органи и друге организације, као и појединци дужни су да дају истините исправе, податке, обавјештења и изјаве које од њих тражи анкетни одбор.

Члан 82

Послије завршене парламентарне истраге, анкетни одбор подноси Скупштини извјештај који може садржати и предлог одговарајућих мјера или аката из надлежности Скупштине.

Анкетни одбор престаје са радом даном одлучивања у Скупштини о његовом извјештају, односно истеком рока за који је образован.

VI. ЗАСИЈЕДАЊЕ И СЛЕДНИЦА СКУПШТИНЕ

A. РЕДОВНО ЗАСИЈЕДАЊЕ

1. Трајање редовног засиједања

Вријеме засиједања

Члан 83

Прво редовно засиједање Скупштине (пролећње засиједање) почиње првог радног дана у марта и траје до краја јула.

Друго редовно засиједање (јесење засиједање) почиње првог радног дана у октобру и траје до краја децембра.

Скупштина у засиједању ради у сједницама.

2. Сазив на сједницу и учешће у раду

Сазив на сједницу

Члан 84

Скупштину на сједницу сазива предсједник Скупштине.

Предлог за сазивање Скупштине може поднijети 1/3 посланика или Влада.

Члан 85

Сазив Скупштине на сједницу садржи: дан одржавања, вријеме почетка и предлог дневног реда сједнице.

На достављени усаглашени предлог свих предсједника клубова посланика парламентарне опозиције, предлог дневног реда сједнице садржи и предлог једног акта који су поднијели посланици парламентарне опозиције.

Сазив се упућује посланицима најмање 15 дана прије дана одређеног за одржавање сједнице. Материјали предложени за дневни ред сједнице, ако нијесу достављени раније, достављају се уз сазив.

Ако су материјали који су предложени за дневни ред сједнице достављени посланицима 15 дана прије дана одређеног за одржавање сједнице, сазив Скупштине може се упутити у року од седам дана прије дана одређеног за одржавање те сједнице.

Изузејтно, предсједник Скупштине, на основу договора у Колегијуму предсједника, може сазвати Скупштину у року краћем од седам дана, а дневни ред предложити на самој сједници.

Предлог дневног реда

Члан 86

У предлог дневног реда сједнице могу се уврстити само предлози аката који су припремљени у складу са Уставом, законом и овим пословником.

Скупштина не може одлучивати о питањима за која одговарајући материјал није унапријед достављен посланицима.

Скупштина не може одлучивати о питањима о којима нема мишљење надлежног одбора, ако овим пословником није друкчије одређено.

Обавјештење о сједници

Члан 87

О сазивању Скупштине и предложеном дневном реду сједнице, предсједник Скупштине обавјештава Предсједника Црне Горе и Владу.

У раду сједнице могу учествовати Предсједник Црне Горе, предсједник и чланови Владе и друга лица која су позвана на сједницу.

Члан 88

Планом рада засиједања и сједница одређује се вријеме одржавања и начин рада сједница.

Члан 89

Брише се. („Службени лист Црне Горе”, бр. 129/20)

3. Ток сједнице

1) Утврђивање кворума и дневног реда

Кворум за сједницу

Члан 90

Предсједник Скупштине отвара сједницу Скупштине и утврђује да ли је присутна већина укупног броја посланика (у даљем тексту: кворум).

Кворум је потребан за: почетак сједнице; усвајање записника; утврђивање дневног реда и за одлучивање. Кворум није потребан у току претреса на сједници.

Кворум се утврђује примјеном електронског система за гласање, на начин што је сваки посланик дужан да се лично идентификује (пријави) убацивањем идентификационе картице у посланички пулт на свом сједишту или на основу евидентије генералног секретара Скупштине.

На захтјев десет посланика, утврђивање кворума врши се прозивком посланика.

Предсједник Скупштине обавјештава посланике који су посланици највили, односно оправдали одсуство, као и ко је позван да присуствује сједници.

Усвајање записника

Члан 91

Прије преласка на утврђивање дневног реда сједнице, Скупштина усваја записник са претходне сједнице.

Посланик може ставити примједбе на записник и тражити да се у њему изврше одговарајуће измјене и допуне.

О основаности примједаба на записник одлучује се без претреса.

Предсједник Скупштине утврђује да је записник усвојен без примједаба, односно са измјенама које су прихваћене.

Утврђивање дневног реда

Члан 92

Дневни ред сједнице утврђује се на сједници.

Посланик, радно тијело Скупштине и Влада могу предложити измјене предложеног дневног реда. Предлози се достављају предсједнику Скупштине, у писаној форми, најкасније 24 сата прије сата одређеног за почетак сједнице Скупштине.

Предсједник Скупштине даје потребна обавјештења у вези са предложеним дневним редом, а затим се приступа претресу и одлучивању о поједином предлогу из става 2 овог члана.

У претресу о предложеним измјенама дневног реда могу учествовати само предлагач промјене дневног реда, односно његов представник и предлагач, односно представник предлагача акта због којег се предлаже промјена дневног реда, а учешће у претресу може трајати најдуже три минута.

Скупштина одлучује посебно о сваком предлогу и то прво о предлозима да се поједина тачка изостави из дневног реда, а затим о предлозима за допуну дневног реда.

Предсједник Скупштине може, све до одлучивања о предлогу дневног реда у цјелини, предложити да се поједина тачка изостави из дневног реда, о чему Скупштина одлучује без претреса.

Члан 93

Ако је Законодавни одбор предложио да се предлог закона, односно другог акта не усвоји због његове несагласности са Уставом и правним системом, о постојању сагласности, након додатног образложења предлагача, односно представника предлагача акта и представника Законодавног одбора, одлучује Скупштина без претреса.

Говор из става 1 овог члана може трајати најдуже пет минута.

Предлог акта за који, у смислу става 1 овог члана, Скупштина одлучи да је несагласан са Уставом и правним системом изоставља се из дневног реда сједнице.

Члан 94

О предлогу дневног реда у цјелини Скупштина одлучује без претреса.

Нове тачке које се уносе у дневни ред, увршћују се у дневни ред по редосљеду који одреди предсједник Скупштине објављујући утврђени дневни ред с тим што се нове тачке, по правилу, не могу разматрати првог дана рада сједнице.

Кад предсједник Скупштине објави утврђени дневни ред, прелази се на претрес по утврђеном редосљеду из дневног реда.

Предсједник Скупштине може, у току сједнице, извршити измену у редосљеду претresa поједињих тачака дневног реда.

2) Рад на сједници

Учешће у претресу

Члан 95

На сједници Скупштине дужни су да присуствују предлагачи, односно представници предлогача акта који се разматра, у противном разматрање предлога акта се одлаже.

На сједници Скупштине дужан је да учествује надлежни министар, ако је одређен за представника предлогача акта који се на сједници разматра.

На сједници Скупштине нико не може говорити прије него што затражи и добије ријеч од предсједника Скупштине.

Предсједник Скупштине посланицима и другим учесницима на сједници даје ријеч, по правилу, по реду пријављивања.

Члан 96

По отварању претresa сваке тачке дневног реда, право да говоре имају по сљедећем редосљеду:

- предлагач, односно овлашћени представник предлогача, право на допунско образложение;
- извјестилац надлежног одбора;
- посланик који је на сједници одбора издвојио мишљење;
- представник Владе, ако Влада није предлагач;
- посланици према редосљеду пријављивања;
- предлагач, односно овлашћени представник предлогача у току претresa има право да се јави и добије ријеч ради одговора на постављена питања и појашњења ставова, а након завршеног претresa има право на завршну ријеч.

Извјестилац одбора и представник предлогача у току претresa може говорити више пута.

Члан 97

Након излагања поједињог посланика и представника предлогача, право да затражи и добије ријеч има предсједник, односно овлашћени представник клуба посланика и представник Владе, ради појашњења ставова и исправки навода или констатација из излагања (коментар излагања).

Посланик чије излагање је коментарисано има право на одговор учеснику у претресу који је коментарисао његово излагање.

Право из ст. 1 и 2 овог члана може се користити једанпут, у трајању до три минута.

Након завршеног претresa, а прије завршне ријечи, представник предлогача и клуб посланика, који то жели, има право да, преко свог представника, изложи ставове клуба, у трајању до три минута.

Ако клуб посланика чине посланици из више од једне политичке партије и групе грађана, право, у смислу става 4 овог члана, има по један посланик из сваке политичке партије и групе грађана који чине клуб посланика.

Члан 98

Посланик или други учесник у претресу може говорити само о предлогу који је на дневном реду и у времену прописаном за излагање. Ако се говорник удаљи од дневног реда и не придржава се времена прописаног за излагање, предсједник ће га на то упозорити.

Ако се говорник ни послије упозорења не држи дневног реда или времена за излагање, предсједник Скупштине ће му искључити микрофон (одузети ријеч) и позвати сљедећег пријављеног за претрес да узме ријеч.

Трајање претреса и вријеме излагања

Члан 99

Претрес (начелни и у појединостима) о предлогу закона може трајати до шест сати, у правилу по три сата за поједини претрес.

Претрес о предлогу другог акта и предлозима за избор, именовања и разрјешења у цјелини може трајати до три сата.

Вријеме из ст.1 и 2 овог члана предсједник Скупштине распоређује на клубове посланика и Владу, сразмјерно броју посланика и представника Владе, водећи рачуна да сваки клуб посланика, као и посланик који нема клуб добије вријеме за учешће у претресу.

Вријеме које му припада клуб посланика не мора искористити у цјелини.

Излагање посланика и другог учесника у претресу траје:

- у начелном претресу о предлогу закона - до 10 минута;
- у претресу у појединостима о предлогу закона - до пет минута, с тим што се излагање мора односити на конкретна рјешења (одредбе) предлога закона и амандмане;
- у претресу о другим предлозима аката - до 10 минута;
- за допунско обrazloženje предлога акта - до 10 минута, одговоре на постављена питања у току претреса - два минута по једном одговору и за завршну ријеч - до пет минута.

Претрес о: предлогу за промјену Устава, мандатару, његовом програму и предлогу за састав Владе; предлогу за гласање о неповјерењу Влади и интерpellацији није ограничен, а поједини учесник у овом претресу може говорити до 10 минута.

Скраћење или продужење излагања

Члан 100

Скупштина може, на предлог предсједника Скупштине, Колегијума предсједника Скупштине или клуба посланика, одлучити, без претреса, да поједини претрес траје краће или дуже вријеме; одредити краће или дуже трајање излагања појединог учесника у претресу; да се може говорити само једанпут, као и да у поједином претресу говори само одређени број представника клуба посланика и Владе.

Предлог из става 1 овог члана може се поднијети најкасније прије отварања претреса о појединој тачки дневног реда.

Ако Скупштина одреди краће или дуже вријеме трајања претреса, предсједник Скупштине распоређује то вријеме на клубове посланика и Владу, сагласно члану 99 став 3 овог пословника.

Вријеме које му припада, посланички клуб не мора искористити у цјелини, а може га користити један или више посланика тог клуба, по одлуци клуба.

Ограничење у односу на трајање излагања и број јављања из овог члана и члана 99 овог пословника не односи се на Предсједника Црне Горе и предсједника Владе када учествују у раду сједнице.

Реплика

Члан 101

Ако се посланик или други учесник у раду сједнице у свом излагању у негативном контексту изрази о другом посланику, наводећи његово име или функцију, посланик на кога се то односи има право да затражи и добије ријеч (право на реплику). Предсједник Скупштине том посланику даје ријеч одмах по завршетку излагања претходног посланика.

Ако се изрази у негативном контексту односе на клуб посланика, политичку партију или групу грађана, право на реплику има предсједник, односно овлашћени представник клуба.

Право на реплику, у смислу става 1 овог члана, има и предлагач, односно представник предлагача акта о којем се води претрес, као и други учесник у раду сједнице.

Право из ст. 1, 2 и 3 овог члана може се користити једанпут, у трајању до три минута.

Реплика на реплику није дозвољена, осим ако предсједник Скупштине оцијени да су и наводи у реплици увредљиви и дозволи ту реплику.

Повреда Пословника

Члан 102

Посланику који жели да говори о повреди Пословника, предсједник даје ријеч чим је затражи. Излагање тог посланика не може трајати дуже од једног минута, а дужан је да укаже на одредбу Пословника за коју сматра да је повријеђена.

Предсједник, послије тог излагања, даје објашњење о повреди Пословника. Ако посланик није задовољан објашњењем, о питању се рјешава на сједници, без претреса.

Предсједник Скупштине је дужан да посланику који се не придржава одредаба из става 1 овог члана или на други очигледан начин злоупотребљава права из става 1 овог члана изрекне мјере прописане овим пословником.

У случају из става 3 овог члана предсједник Скупштине је дужан да вријеме које је посланик користио злоупотребљавајући право из става 1 овог члана, одузме од укупног времена које припада његовом клубу у претресу од текуће тачке дневног реда ако је његовом клубу преостало времена за претрес.

Пауза и прекид сједнице

Члан 103

Предсједник Скупштине може одредити паузу, ако то захтијевају околности у раду сједнице.

Предсједник Скупштине прекида сједницу: кад утврди недостатак кворума када је кворум потребан; због потреба да се изврше неопходне консултације и прибаве мишљења, као и у другим случајевима када то, на његов предлог или предлог клуба посланика, одлучи Скупштина.

У случају прекида сједнице, предсједник Скупштине одређује вријеме наставка сједнице.

Мјесто за говор

Члан 104

Посланик, члан Владе и други учесник у раду сједнице говори са мјеста које му припада, уз коришћење расположивих техничких могућности.

Мјесто посланика, члана Владе и другог учесника на сједници је стално и одређује га генерални секретар Скупштине, уз претходно прибављено мишљење предсједника клубова посланика и овлашћеног представника Владе.

Предсједник и потпредсједник Скупштине кад учествују у претресу то чине са свог посланичког мјеста.

3) Одржавање реда на сједници

Члан 105

Посланици и други учесници у претресу дужни су да поштују достојанство посланика и Скупштине и да се једни другима обраћају са уважавањем.

Није дозвољено коришћење увредљивих израза или изношење чињеница и оцјена које се односе на приватни живот посланика и других лица.

Члан 106

О одржавању реда на сједници Скупштине стара се предсједник Скупштине.

Због повреде реда на сједници Скупштине предсједник Скупштине може изрећи мјере: опомену, одузимање ријечи или удаљење са сједнице.

Евиденцију о изреченим мјерама из става 2 овог члана води генерални секретар Скупштине.

Изречене мјере уносе се у записник са сједнице.

Члан 107

Мјера опомена се изриче посланику:

- који говори прије него што је затражио и добио ријеч;
- који поред упозорења предсједника Скупштине говори о питању које није на дневном реду сједнице Скупштине;
- који прекида говорника у излагању или добавају, односно омета говорника или на други начин угрожава слободу говора;
- који употребљава увредљиве ријечи или изразе;
- који износи чињенице и оцјене које се односе на приватни живот посланика и других лица;
- ако другим поступцима нарушава ред на сједници или поступа противно одредбама овог пословника.

Члан 108

Мјера одузимања ријечи изриче се посланику коме су претходно изречене двије мјере опомене, а који и после тога нарушава ред на сједници или поступа противно одредбама овог пословника.

Посланик коме је изречена мјера одузимања ријечи дужан је да прекине своје излагање, у супротном предсједник Скупштине искључује озвучење и по потреби одређује паузу.

Члан 109

Мјера удаљења са сједнице изриче се посланику који и послије изречене мјере одузимања ријечи омета или спречава рад на сједници, не поштује одлуку предсједника Скупштине о изрицању мјере одузимања ријечи или наставља са својим понашањем у смислу члана 107 овог пословника.

Мјера удаљења са сједнице може се изрећи посланику и без претходно изречених мјера, у случају нарушавања реда или физичког напада на посланика или друго лице у згради Скупштине.

Посланик коме је изречена мјера удаљења са сједнице дужан је да се одмах удаљи са сједнице.

Ако посланик одбије да се удаљи са сједнице Скупштине, предсједник Скупштине ће наложити служби задуженој за одржавање реда у згради Скупштине да тог посланика удаљи са сједнице и одредити паузу до извршења мјере удаљења.

Посланик коме је изречена мјера одузимања ријечи, нема право да постави посланичко питање на првој наредној сједници посвећеној посланичком питању.

Припадници органа реда у току сједнице Скупштине не могу да имају приступ у Пленарној сали, нити у просторијама где су у току сједнице скупштинских радних тијела, осим по позиву и одобрењу предсједника Скупштине.

Члан 110

Ако предсједник Скупштине редовним мјерама не може да одржи ред на сједници одредиће паузу док се не успостави ред.

Члан 110а

Мјере опомене и одузимања ријечи примјењују се за дан када су на сједници Скупштине изречене.

Мјера удаљења са сједнице примјењује се и за наредних 15 дана засиједања (рада) Скупштине од дана изрицања ове мјере.

Изузетно од става 2 овог члана посланик који је удаљен са сједнице Скупштине има право да присуствује сједници Скупштине када се гласа.

Члан 110б

Брише се. („Службени лист Црне Горе”, бр. 129/20)

Члан 110ц

Брише се. („Службени лист Црне Горе”, бр. 129/20)

Члан 110ч

Одредбе овог пословника које се односе на мјере за одржавање реда на сједници Скупштине примјењују се и на друге учеснике на сједници Скупштине.

Члан 110ћ

О одржавању реда на сједници одбора стара се предсједник одбора.

Одредбе овог пословника о одржавању реда на сједници Скупштине сходно се примјењују на сједницу одбора и другог радног тијела Скупштине.

4) Одлучивање

Гласање

Члан 111

Скупштина одлучује гласањем посланика, у складу са Уставом, законом и овим пословником.

Посланик има право и дужност да гласа о сваком предлогу о коме одлучује Скупштина.

Прије преласка на гласање, предсједник Скупштине утврђује да ли постоји кворум и позива посланике да приступе гласању.

Након завршеног гласања, предсједник Скупштине утврђује и објављује резултате гласања и усвојене предлоге.

Јавно гласање

Члан 112

Скупштина одлучује јавним гласањем, ако законом или овим пословником није предвиђено да се о појединим питањима одлучује тајним гласањем.

Члан 113

Јавно гласање врши се употребом електронског система за гласање, дизањем руке или прозивком.

Гласање дизањем руке врши се само ако систем за електронско гласање није у функцији.

Гласање прозивком врши се када то одреди предсједник Скупштине или на захтјев десет посланика.

Гласање електронским системом

Члан 114

Приликом гласања употребом електронског система за гласање, посланик је дужан да користи искључиво своју идентификациону картицу.

Посланику који користи идентификациону картицу другог посланика или на други начин злоупотријеби електронски систем за гласање, на предлог предсједника Скупштине, изрећи ће се мјера удаљења са сједнице, а гласање у којем је извршена злоупотреба поништава се и приступа поновном гласању, ако се том злоупотребом доводи у сумњу већина потребна за одлучивање.

Члан 115

Гласање употребом електронског система за гласање врши се притиском на одређени тастер („за”, „против”, „уздржан”), а вријеме за гласање може трајати 20 секунди.

Ако се гласа дизањем руку, посланици се прво изјашњавају ко је за, затим - ко је против и на крају - ко се уздржао од гласања.

Послије завршеног јавног гласања, предсједник Скупштине утврђује резултате гласања и објављује да ли је предлог о коме се гласало усвојен или није усвојен.

Тајно гласање

Члан 116

Ако се одлучује тајним гласањем, гласа се гласачким листићима.

Гласачки листићи штампају се у броју колико има посланика, исте су величине, облика и боје и овјерени су печатом Скупштине.

За свако поновљено гласање на гласачком листићу се уписује ознака тог гласања или се штампају у другој боји.

За штампање и овјеру гласачких листића одговоран је генерални секретар Скупштине.

Члан 117

Приликом избора и именовања, гласачки листић садржи имена кандидата, а испред имена сваког кандидата ставља се редни број.

Гласање се врши заокруживањем редног броја испред имена кандидата за кога посланик гласа.

Ако на гласачком листићу има више кандидата од броја који се бира, може се гласати највише за онолико кандидата колико се бира.

Ако је на гласачком листићу само један кандидат о коме се одлучује, уместо редног броја испред имена, гласачки листић, испод имена кандидата, садржи ријеч „за“ на лијевој и ријеч „против“ на десној страни, а гласа се заокруживањем једне од ових ријечи.

Руковођење тајним гласањем

Члан 118

Тајним гласањем руководи предсједник Скупштине, коме у раду помажу потпредсједници и генерални секретар Скупштине (у даљем тексту: комисија за гласање).

Члан 119

Прије почетка тајног гласања, предсједник Скупштине даје потребна објашњења о начину гласања и одређује вријеме паузе за утврђивање резултата гласања.

Генерални секретар врши прозивку посланика и уручује им гласачке листиће, евидентирајући који је посланик примио гласачки листић.

Након што гласа, посланик лично ставља пресавијени гласачки листић у гласачку кутију.

Члан 120

По завршеном гласању комисија за гласање приступа утврђивању резултата гласања, у истој просторији у којој је гласање обављено.

Прије отварања гласачке кутије утврђује се број неуручених гласачких листића.

Извјештај о тајном гласању

Члан 121

Комисија за гласање сачињава кратак извјештај о резултатима тајног гласања, који садржи податке о броју: уручених гласачких листића; гласачких листића нађених у гласачкој кутији (употријебљени гласачки листићи); важећих и неважећих гласачких листића; гласова за или против, односно за појединог кандидата, као и констатацију да ли је предлог усвојен, односно који је кандидат изабран.

Члан 122

Неважећим гласачким листићем сматра се: непопуњени гласачки листић; гласачки листић из кога се са сигурношћу не може утврдити како је посланик гласао; гласачки листић на коме је заокружен већи број кандидата од броја који се бира.

Члан 123

Предсједник Скупштине објављује резултате гласања и да ли је предлог о коме се гласало усвојен, односно извршен избор.

5) Записник, фонографски запис и видео снимак

Записник

Члан 124

О раду на сједници Скупштине води се записник.

Записник садржи основне податке о раду на сједници и датим предлозима и закључке усвојене на сједници.

У записник се уносе и резултати гласања о појединим предлозима.

О изради записника стара се генерални секретар Скупштине.

Записник се упућује посланицима најкасније са сазивом на наредну сједницу.

Усвојени записник потписује генерални секретар и предсједник Скупштине.

Фонографски запис и видео снимак

Члан 125

На сједници Скупштине води се фонографски запис и видео снимање.

Посланику и другом учеснику у раду сједнице Скупштине доставља се на ауторизацију прекуцани фонографски запис његовог излагања. Посланик, односно други учесник у раду сједнице може, у року од седам дана од дана достављања фонографског записа, у њему извршити само измјене редакцијске природе, којима се не мијења смисао и суштина излагања.

Прекуцани фонографски запис са сједнице се прилаже уз усвојени записник и чини његов саставни дио.

Члан 126

Новинари могу користити фонографски запис, осим у случајевима када је ријеч о расправи о материјалима који су означени одређеним степеном тајности, у складу са законом којим се уређује тајност података или су повјерљиве природе. Када новинари користе фонографски запис са сједнице, при цитирању излагања, морају да назначе да ли је излагање ауторизовано.

Члан 127

Уређивање, издавање и чување фонографских записа са сједнице Скупштине уређује се посебним упутством Колегијума предсједника Скупштине.

Б. ВАНРЕДНО ЗАСИЈЕДАЊЕ

Члан 128

Ванредно засиједање може се одржати у времену од првог радног дана у јануару до посљедњег радног дана у фебруару и од првог радног дана у августу до посљедњег радног дана у септембру.

Подносилац захтјева за ванредно засиједање одређује дан одржавања и дневни ред сједнице.

Подносилац захтјева за ванредно засиједање не може захтијевати сазивање Скупштине у времену краћем од 15 дана од дана подношења захтјева, а за дневни ред сједнице може предложити само предлоге аката чији је предлагач.

Скупштину на сједницу ванредног засиједања предсједник Скупштине ће сазвати у вријеме и са дневним редом назначеним у захтјеву за ванредно засиједање.

Изузетно, предсједник Црне Горе може захтијевати сазивање Скупштине на ванредно засиједање у року краћем од рока из става 3 овог члана.

На сједницу ванредног засиједања примјењују се одредбе овог пословника које се односе на сједницу редовног засиједања, ако овим чланом није друкчије одређено.

Ц. ПОСЕБНА И СВЕЧАНА СЈЕДНИЦА СКУПШТИНЕ

Члан 128а

Скупштину на посебну сједницу сазива предсједник Скупштине.

Предсједник Скупштине може сазвати посебну сједницу на којој се Скупштини може обратити: предсједник Црне Горе, предсједник или представник стране државе, представник парламента стране државе или представник међународне организације.

На позив предсједника Скупштине, Скупштини се могу обратити, у зависности од питања које се расправља, и представници других органа и организација.

Члан 128б

Скупштина може одржати свечану сједницу.

Предсједник Скупштине може, поводом државних и међународних празника, сазвати свечану сједницу Скупштине и позвати предсједника Црне Горе, предсједника Владе, представнике других органа и организација из земље и иностранства да се обрате Скупштини.

Члан 128ц

Дневни ред посебне и свечане сједнице одређује предсједник Скупштине.

У погледу начина и рока сазивања посебне и свечане сједнице, сходно се примјењују одредбе овог пословника које се односе на сједницу Скупштине.

VII. АКТИ СКУПШТИНЕ И ПОСТУПАК ЗА ЊИХОВО ДОНОШЕЊЕ

1. Акти Скупштине

Члан 129

Акти Скупштине су: Устав, закон, просторни планови, пословник Скупштине, декларација, резолуција, одлука, препорука и закључак.

2. Поступак за доношење закона

1) Покретање поступка

Члан 130

Поступак за доношење закона покреће се подношењем предлога закона.

Предлог закона подноси се у облику у коме се доноси закон и мора бити образложен и то у писаној форми у потребном броју примјерака и у електронском облику.

Образложение предлога закона садржи:

- уставни основ из члана 16 Устава за уређивање питања која су предмет предлога закона;
- разлоге за доношење закона;
- усаглашеност са правном тековином Европске уније и потврђеним међународним конвенцијама;
- објашњење основних правних института;
- процјену финансијских средстава за спровођење закона;
- јавни интерес због којег је предложено повратно дејство, ако предлог закона садржи одредбе за које се предвиђа повратно дејство;
- текст одредаба закона које се мијењају, ако се предлаже закон о изменама.

Члан 131

Предлагач закона, осим ако је предлагач закона посланик, одређује највише два представника приликом разматрања предлога закона у Скупштини.

Ако је више посланика предлагач закона, одређују једног представника предлагача, а ако то није учињено, представником предлагача се сматра први потписани посланик.

Ако је предлагач закона шест хиљада бирача, дужни су да, уз предлог закона, одреде овлашћеног посланика преко кога подносе предлог закона.

Члан 132

Ако предлог закона није припремљен у складу са овим пословником, предсједник Скупштине ће затражити од предлагача да предлог закона усклади са одредбама овог пословника.

Ако предлагач закона не прихвати став предсједника Скупштине из става 1 овог члана, може, у писаној форми, затражити да се о том питању изјасни Скупштина, на првој наредној сједници.

О питању из става 2 овог члана Скупштина се изјашњава без претреса.

Члан 133

Предлагач закона може, приликом предлагања закона којим се уређују питања од посебног значаја, поднијети нацрт закона и тражити од Скупштине да се о њему изјасни.

О нацрту закона из става 1 овог члана Скупштина се изјашњава закључком.

Члан 134

Ако је Скупштини поднијета иницијатива за доношење закона, предсједник Скупштине је доставља посланицима и Влади, ради евентуалног подношења предлога закона.

2) Разматрање предлога закона

Стављање у процедуру

Члан 135

Предлог закона који је достављен Скупштини, предсједник Скупштине упућује посланицима и надлежним одборима, а исти се објављује на веб сајту Скупштине.

Предлог закона чији предлагач није Влада, предсједник Скупштине упућује Влади, ради давања мишљења, у року који не може бити дужи од 15 дана од дана пријема предлога закона.

Члан 136

Предлог закона не може се ставити на дневни ред сједнице Скупштине прије истека рока од 15 дана од дана достављања посланицима, ако овим пословником није друкчије одређено.

Разматрање предлога закона у одборима (прво читање)

Члан 137

Предлог закона, прије разматрања на сједници Скупштине, разматрају надлежни одбори (Законодавни одбор и матични одбор).

Ако су предлогом закона обухваћена поједина питања која су у надлежности и других одбора, предлог закона у погледу тих питања могу разматрати и ти одбори.

Ако се предлогом закона стварају обавезе за буџет Црне Горе, предлог закона разматра и одбор надлежан за буџет.

Одбори из ст. 2 и 3 овог члана који су, поред матичног, разматрали предлог закона достављају своје мишљење матичном одбору, водећи рачуна о року како би тај одбор могао размотрити њихово мишљење.

Члан 138

Надлежни одбор може предложити Скупштини да усвоји предлог закона у целини, да га усвоји у тексту измијењеном у односу на текст који је поднио предлагач или да предлог закона не усвоји.

Матични одбор размотриће мишљења која су му доставили други одбори који су разматрали предлог закона и у извјештају који подноси Скупштини изнијети став о мишљењу тих одбора.

Члан 139

Извјештај надлежног одбора мора бити достављен посланицима најкасније 24 сата прије почетка претреса на сједници Скупштине.

Разматрање предлога закона на сједници Скупштине Начелни претрес о предлогу закона (друго читање)

Члан 140

Разматрање предлога закона на сједници Скупштине започиње начелним претресом о предлогу закона.

Начелни претрес обухвата расправу о: уставном основу из члана 16 Устава; разлозима за доношење закона; његовој усклађености са европским законодавством и потврђеним међународним уговорима; суштини и ефектима предложених рјешења и процјени потребних средстава из буџета за спровођење закона.

Након допунског образложења, у начелном претресу може учествовати извјестилац Законодавног одбора, матичног одбора, као и других одбора који су разматрали предлог закона, а потом посланици.

Члан 141

По завршеном начелном претресу, Скупштина одлучује о предлогу закона у начелу и може одлучити да се предлог закона у начелу прихвати или не прихвати.

Ако се предлог закона у начелу не прихвати, о том предлогу закона неће се водити претрес у појединостима и одлучивати.

Члан 142

Ако Скупштина усвоји предлог закона у начелу, прије преласка на претрес у појединостима о предлогу закона, предсједник Скупштине позива надлежне одборе да, најкасније у року од два дана, додатно размотре предлог закона и поднијете амандмане и поднесу извјештај.

Ако у начелном претресу нема спора о уставном основу и потреби за доношење закона, а на предлог закона нијесу поднијети амандмани или су поднијети амандмани прихваћени од предлагача закона, након усвајања предлога закона у начелу, може се одмах прећи на претрес у појединостима и одлучивање о предлогу закона у целини.

Претрес предлога закона у појединостима (треће читање)

Члан 143

Након додатног претреса у одборима и достављања извјештаја о томе, Скупштина прелази на претрес предлога закона у појединостима, који обухвата претрес о рјешењима у предлогу закона, поднијетим, а неусаглашеним амандманима и ставовима и предлозима одбора.

На претрес у појединостима може се прећи ако је посланицима достављен извјештај одбора из члана 142 став 1 овог пословника.

Члан 144

На почетку претреса у појединостима, извјестилац надлежног одбора информише Скупштину о резултатима претреса на одборима и образлаже став и предлог одбора, а потом учествују посланици и представник предлагача.

Ако је на предлог закона поднијет и остао неусаглашен већи број амандмана којима се битно мијења садржина предлога закона или је, ради његовог побољшања, нужно извршити већи број измена, Скупштина може, на предлог надлежног одбора и уз сагласност предлагача закона, одлучити да предлог закона размотри као нацрт закона.

О предлогу из става 2 овог члана Скупштина одлучује прије преласка на претрес предлога закона у појединостима.

Прије закључења претреса у појединостима, представник предлагача има право на завршну ријеч, у трајању најдуже пет минута.

Члан 145

По завршеном претресу у појединостима приступа се гласању о амандманима који нијесу саставни дио предлога закона, а затим о предлогу закона у цјелини.

Ако предлог закона садржи одредбе којима се предлаже повратно дејство, Скупштина ће се посебно изјаснити да ли за то повратно дејство постоји јавни интерес.

Члан 146

Скупштина може, на предлог предсједника Скупштине, одлучити да се гласање о предлозима закона у цјелини обави одређеног дана или сата у току сједнице.

Члан 147

Предлагач закона може повући предлог закона све до завршетка претреса предлога закона у појединостима.

3) Амандман

Члан 148

Предлог за измјену предлога закона подноси се у облику амандмана у писаној форми и мора бити образложен.

Амандман се подноси најкасније са даном завршетка претреса у начелу, а предлагач закона и надлежни одбор могу поднijети амандман до почетка претреса у појединостима.

Члан 149

Амандман на предлог закона упућује се посланицима, предлагачу, Влади, ако она није предлагач закона и надлежном одбору, ако он није подносилац амандмана.

Надлежни одбор дужан је да размотри амандмане који су поднијети на предлог закона и предложи Скупштини које амандмане да прихвати, а које да одбије.

Члан 150

Скупштина одлучује о амандманима по редосљеду чланова предлога закона на који су поднијети.

Ако је на исти члан предлога закона поднијето више амандмана, прво се одлучује о амандману којим се предлаже брисање тог члана, а затим о амандманима посланика, надлежног одбора и Владе.

Амандман који је поднио предлагач закона и амандман који је предлагач закона прихватио постаје саставни дио предлога закона и о њему Скупштина посебно не одлучује.

4) Хитни поступак за доношење закона

Члан 151

Закон се може, изузетно, донијети по хитном поступку.

По хитном поступку може се донијети закон којим треба уредити питања и односе настале усљед околности које нијесу могле да се предвиде, а недоношење закона могло би да проузрокује штетне посљедице и закон који је неопходно усагласити са европским правом и међународним уговорима и конвенцијама.

Предлагач закона дужан је да у образложењу предлога закона наведе разлоге због којих је неопходно да се закон донесе по хитном поступку.

Члан 152

Предлог закона за чије се доношење предлаже хитни поступак може се ставити на дневни ред сједнице Скупштине ако је поднијет најкасније седам дана прије дана одржавања сједнице.

Изузетно од става 1 овог члана предлог закона којим треба уредити питања и односе настале у случају проглашења ванредног стања, ванредне ситуације изазване епидемијом заразне болести, природних катастрофа и елементарних непогода, као и предлог закона којим се уређују питања одбране и безбедности, може се ставити на дневни ред Скупштине ако је поднијет најкасније 24 сата прије почетка сједнице.

Ако Скупштина прихвати предлог да се закон донесе по хитном поступку, одређује рок у коме ће надлежни одбор размотрити предлог закона и поднијети извјештај, као и рок у коме ће Влада, ако није предлагач закона, дати мишљење о предлогу закона.

Члан 153

Кад надлежни одбор размотри предлог закона за чије доношење је предложен хитни поступак, Скупштина може да одлучи да претрес предлога закона отпочне одмах и без писаног извјештаја, с тим што ће га известилац одбора усмено изложити на сједници.

Ако надлежни одбор не поднесе извјештај у утврђеном року, претрес закона може се обавити у Скупштини без извјештаја одбора.

Амандmani на предлог закона који се доноси по хитном поступку могу се подносити до завршетка претresa.

3. Доношење других аката

1) Поступак за доношење других аката

Члан 154

Доношење других аката врши се сходно одредбама овог пословника по поступку за доношење закона, с тим што је претрес јединствен.

Уз предлог просторних планова, закона о буџету и закона о завршном рачуну буџета подноси се и потребна документација

2) Одлучивање о расписивању референдума

Члан 155

Поступак за одлучивање о расписивању референдума покреће се подношењем предлога одлуке о расписивању референдума.

Текст предлога одлуке не може се ставити на дневни ред сједнице Скупштине прије истека рока од 15 дана од дана достављања посланицима.

3) Одлучивање о расписивању зајмова и задуживању Црне Горе

Члан 156

Акт о расписивању зајмова и задуживању Црне Горе доноси се, зависно од врсте поднијетог предлога акта, сагласно одредбама овог пословника.

4. Поступак за давање аутентичног тумачења

Члан 157

Брише се. („Службени лист Црне Горе”, бр.80/10)

Члан 158

Брише се. („Службени лист Црне Горе”, бр.80/10)

Члан 159

Брише се. („Службени лист Црне Горе”, бр.80/10)

5. Поступак за потврђивање међународних уговора

Члан 160

Међународни уговор потврђује се законом.

Предлог закона о потврђивању међународног уговора садржи и текст међународног уговора чије се потврђивање предлаже.

Предлог закона о потврђивању међународног уговора мора бити образложен. Образложение садржи разлоге због којих се предлаже потврђивање међународног уговора и процјену потребних финансијских средстава, ако се међународним уговором стварају обавезе за буџет Црне Горе.

Члан 161

Доношење закона о потврђивању међународног уговора врши се сходно одредбама овог пословника по поступку за доношење закона, с тим што је претрес о предлогу закона јединствен.

6. Поступак за разматрање извјештаја

Члан 162

Извјештаје које поједини органи, сагласно закону, достављају Скупштини, предсједник Скупштине доставља посланицима и надлежном одбору.

Поводом разматрања извјештаја Скупштина доноси закључак који може да садржи оцјене и ставове о појединим питањима.

7. Поступак за промјену Устава Црне Горе

Предлог за промјену Устава

Члан 163

Предлог за промјену Устава предсједник Скупштине упућује посланицима, Уставном одбору и Влади, ако није подносилац предлога.

Предлог за промјену Устава не може се ставити на дневни ред сједнице Скупштине прије истека рока од 30 дана од дана достављања посланицима.

Члан 164

О предлогу за промјену Устава на сједници Скупштине води се јединствен претрес.

По завршеном претресу, Скупштина одлучује о предлогу за промјену Устава.

Члан 165

Предлог за промјену Устава Скупштина може усвојити у целини или у тексту измијењеном у односу на предложени или га не усвојити.

Подносилац предлога за промјену Устава може да повуче предлог, у целини или дјелимично, све до завршетка претреса о предлогу.

Члан 166

Кад усвоји предлог за промјену Устава, Скупштина одређује рок у коме ће Уставни одбор утврдити текст нацрта амандмана на Устав и доставити га Скупштини.

Текст нацрта амандмана на Устав обавезно садржи образложение предложених рјешења.

Нацрт амандмана на Устав

Члан 167

Текст нацрта амандмана на Устав предсједник Скупштине доставља посланицима и Влади ради давања мишљења.

Текст нацрта амандмана на Устав не може се ставити на дневни ред сједнице Скупштине прије истека рока од 20 дана од дана достављања посланицима.

Члан 168

О тексту нацрта амандмана на Устав води се јединствен претрес.

У току претresa Скупштина може, на предлог најмање пет посланика, одлучити да изврши измјене појединих амандмана.

По завршеном претресу, Скупштина одлучује о тексту нацрта амандмана на Устав у ћелини.

Члан 169

Утврђени нацрт амандмана на Устав објављује се у дневној новини коју одреди Колегијум предсједника Скупштине и веб сајту Скупштине.

Свако може, у року од 30 дана од дана објављивања нацрта амандмана на Устав, дати мишљење, предлог и сугестију на нацрт амандмана.

Мишљења, предлози и сугестије из става 2 овог члана достављају се Уставном одбору.

Предлог амандмана на Устав

Члан 170

Послије истека 30 дана од дана објављивања нацрта амандмана на Устав, Уставни одбор приступиће утврђивању предлога амандмана на Устав и предлога уставног закона за спровођење амандмана.

Уставни одбор размотриће све приспјеле предлоге, мишљења и сугестије дате на нацрт амандмана и о њима заузети став.

Предлог амандмана са образложењем и предлог уставног закона за спровођење амандмана, Уставни одбор доставиће Скупштини најкасније 30 дана од истека рока из члана 169 став 2 овог пословника.

Члан 171

Предлог амандмана на Устав и предлог уставног закона за спровођење амандмана предсједник Скупштине доставља посланицима и Влади ради давања мишљења.

Предлог амандмана на Устав не може се ставити на дневни ред сједнице Скупштине прије истека рока од 20 дана од дана достављања посланицима.

Члан 172

О предлогу амандмана на Устав на сједници Скупштине води се претрес у појединостима и то по амандманима.

Предлог за измјену појединих рјешења у предлогу амандмана може поднијети најмање десет посланика, Предсједник Црне Горе и Влада.

Предлог из става 2 овог члана подноси се у писаној форми и мора бити образложен, најкасније пет дана прије почетка сједнице на којој се разматра предлог амандмана. Предсједник Скупштине овај предлог доставља посланицима и Уставном одбору.

Уставни одбор дужан је да, прије сједнице Скупштине, размотри предлоге из става 2 овог члана и предложи Скупштини које предлоге да прихвати, а које да одбије.

По завршеном претресу и гласању о предлозима из става 2 овог члана, Скупштина одлучује о предлогу амандмана у ћелини.

Члан 173

Када је предлогом за промјену Устава предложено доношење новог устава, на поступак за утврђивање текста нацрта устава и предлога устава примјењују се одредбе чл. 166 до 172 овог пословника.

VIII. ПОСТУПАК ИЗБОРА, ИМЕНОВАЊА И РАЗРЈЕШЕЊА

1. Избор предсједника и чланова Владе

Члан 174

Програм мандатара и његов предлог за састав Владе доставља се посланицима најкасније три дана прије дана одређеног за одржавање сједнице на којој се одлучује о избору Владе.

О програму мандатара и предлогу за састав Владе на сједници Скупштине води се претрес.

О програму мандатара и предлогу за састав Владе Скупштина одлучује истовремено, јавним гласањем.

Члан 175

Ако Влада није изабрана, предсједник Скупштине о томе одмах обавјештава Предсједника Црне Горе.

Члан 176

Предлог за промјене у саставу Владе, у току трајања мандата Владе, предсједник Владе доставља Скупштини у писаној форми.

2. Избор судија Уставног суда

Члан 177

Предсједник Црне Горе, односно надлежни одбор, у складу са својом надлежношћу, предлажу Скупштини онолико кандидата за судије Уставног суда колико се бира.

О предлогу кандидата за судију Уставног суда отвара се претрес.

Избор судија Уставног суда врши се јавним гласањем, с тим што се одлучује појединачно о сваком предложеном кандидату.

Ако неки од предложених кандидата не буде изабран, предсједник Скупштине обавјештава Предсједника Црне Горе, односно надлежни одбор.

3. Избор чланова Судског савјета и чланова Тужилачког савјета из реда угледних правника, именовање функционера

Члан 178

За избор чланова Судског савјета из реда угледних правника предлаже се онолико кандидата колико се бира.

За избор чланова Тужилачког савјета из реда угледних правника предлаже се онолико кандидата колико се бира.

О предлогу за избор чланова Судског савјета и чланова Тужилачког савјета из реда угледних правника, и именовању функционера отвара се претрес.

По завршеном претресу приступа се јавном гласању, с тим што се одлучује појединачно о сваком предложеном кандидату.

За. Избор врховног државног тужиоца

Члан 178а

О предлогу за избор врховног државног тужиоца отвара се претрес.

По завршеном претресу приступа се јавном гласању.

Ако у првом гласању предложени кандидат за врховног државног тужиоца не буде изабран, најраније након мјесец дана отвара се претрес о свим кандидатима за врховног државног тужиоца који испуњавају законске услове.

По завршеном претресу из става 3 овог члана приступа се другом гласању.

Избор врховног државног тужиоца, у другом гласању, врши се тајним гласањем на начин предвиђен одредбама овог пословника о одлучивању тајним гласањем.

4. Разрјешење функционера

Члан 179

Одредбе овог пословника које се односе на поступак избора, односно именовања сходно се примјењују на поступак разрјешења, ако овим пословником није друкчије одређено.

5. Оставка функционера

Члан 180

Носиоци функција које бира или именује Скупштина оставку подносе Скупштини у писаној форми.

Кад оставку поднесе предсједник Владе, предсједник Скупштине је доставља посланицима и Предсједнику Црне Горе.

Кад оставку поднесе члан Владе, предсједник Скупштине је доставља посланицима и предсједнику Владе.

Кад оставку поднесе други функционер, предсједник Скупштине је доставља посланицима и предлагачу на чији је предлог извршен избор, односно именовање.

Члан 181

Скупштина на првој сједници, након подношења оставке, констатује да је предсједник Владе, односно Влада, члан Владе, односно други функционер поднио оставку.

IX. ОДНОС СКУПШТИНЕ И ПРЕДСЈЕДНИКА ЦРНЕ ГОРЕ

1. Проглашавање закона

Члан 182

Предсједник Скупштине одмах, а најкасније у року од три дана по доношењу, доставља закон Предсједнику Црне Горе ради проглашавања.

Ако Предсједник Црне Горе захтијева да Скупштина поново одлучује о закону, предсједник Скупштине ставља тај закон на дневни ред прве наредне сједнице Скупштине.

Поновно изгласани закон предсједник Скупштине одмах доставља Предсједнику Црне Горе, ради проглашавања.

2. Предлагање кандидата за одређене функције

Члан 183

Предлог за мандатара и предлоге кандидата за двоје судија Уставног суда и Заштитника људских права и слобода, са образложењем Предсједник Црне Горе доставља у писаној форми предсједнику Скупштине.

3. Поступак за разрјешење Предсједника Црне Горе

Члан 184

Предлог да Скупштина покрене поступак за утврђивање да ли је Предсједник Црне Горе повриједио Устав подноси се у писаној форми и мора бити образложен.

Предлог за покретање поступка за утврђивање да ли је Предсједник Црне Горе повриједио Устав предсједнику Скупштине одмах доставља посланицима, Уставном одбору и Предсједнику Црне Горе.

Члан 185

Предлог за покретање поступка за утврђивање да ли је Предсједник Црне Горе повриједио Устав ставља се на дневни ред сједнице Скупштине најраније десет дана од дана подношења.

Уставни одбор дужан је да, најкасније у року од осам дана, размотри предлог и Скупштини поднесе извјештај.

О предлогу за покретање поступка за утврђивање да ли је Предсједник Црне Горе повриједио Устав отвара се претрес на сједници Скупштине.

Скупштина може одлучити да предлог за покретање поступка за утврђивање да ли је Предсједник Црне Горе повриједио Устав усвоји или да предлог не усвоји.

Предлог о покретању поступка за утврђивање да ли је Предсједник Црне Горе повриједио Устав предсједнику Скупштине доставља Уставном суду и одређује лице које ће представљати Скупштину у поступку пред Уставним судом.

О одлуци Уставног суда којом је утврђено да Предсједник Црне Горе није повриједио Устав, предсједнику Скупштине обавјештава посланике.

Члан 186

Одлуку Уставног суда којом се утврђује да је Предсједник Црне Горе повриједио Устав предсједнику Скупштине доставља посланицима и Уставном одбору, ради давања мишљења и Предсједнику Црне Горе.

Поводом одлуке Уставног суда из става 1 овог члана отвара се претрес на сједници Скупштине, најкасније 15 дана од дана достављања одлуке.

Предсједник Црне Горе има право да се, прије одлучивања о разрјешењу, изјасни о разлозима наведеним у одлуци Уставног суда и о мишљењима изнијетим у расправи на сједници Скупштине.

По завршеном претресу, Скупштина одлучује о разрјешењу Предсједника Црне Горе.

X. ОДНОС СКУПШТИНЕ И ВЛАДЕ

1. Премијерски сат, посланичко питање и посланичко питање у вези са одређеном темом

Постављање питања

Члан 187

Посланик има право да, у циљу прибављања потребних информација о појединим питањима из рада Владе, односно спровођења утврђене политике, Влади, односно надлежном министру постави посланичко питање и да на њега добије одговор (у даљем тексту: посланичко питање).

Предсједник, односно овлашћени представник клуба посланика има право да предсједнику Владе постави питање и добије одговор о питањима из рада Владе (у даљем тексту: питање предсједнику Владе).

Посланичко питање поставља се на посебној сједници Скупштине, која се одржава најмање једанпут двомјесечно у току редовног засиједања.

Посланичко питање у вези са одређеном темом, поставља се на посебној сједници Скупштине, у мјесецу, у коме се не одржава сједница из става 3 овог члана.

Питање предсједнику Владе поставља се на почетку сједнице из ст. 3 и 4 овог члана (премијерски сат).

Скупштину на посебну сједницу из ст. 3 и 4 овог члана сазива предсједник Скупштине сходно члану 84 овог пословника, с тим што рок може бити краћи од рока из члана 85 овог пословника, а за рад сједнице није потребан кворум.

Премијерски сат

Члан 187а

Вријеме за постављање питања предсједнику Владе износи највише пет минута, а предсједник Владе одговара у трајању највише пет минута.

Послије датог усменог одговора из става 1 овог члана, предсједник, односно овлашћени представник клуба посланика који је поставио питање има право да коментарише одговор у трајању највише три минута, а предсједник Владе да одговори на коментар, у трајању највише три минута.

Предсједник, односно овлашћени представник клуба посланика који је поставио питање, након што предсједник Владе да одговор на коментар, има право да изнесе свој став на одговор предсједника Владе у трајању највише до два минута.

Предсједник, односно овлашћени представник клуба посланика који жели да на сједници постави питање предсједнику Владе дужан је да то питање достави предсједнику Скупштине, у писаној форми, најкасније 72 сата прије почетка сједнице, а предсједник Владе да достави одговор у писаној форми, најкасније до почетка сједнице на којој се постављају питања предсједнику Владе.

Посланичко питање

Члан 188

Посланик може на истој сједници да постави највише два посланичка питања.

Посланик који жели да на сједници постави посланичко питање дужан је да то питање достави предсједнику Скупштине, у писаној форми, најмање 48 сати прије сједнице и може бити образложено.

Посланичко питање на сједници поставља се усмено, треба да буде јасно формулисано и не може имати обиљежје расправе.

Вријеме за постављање једног посланичког питања износи највише три минута.

Посланик не може говорити поводом посланичког питања, одговора на посланичко питање и коментара одговора другог посланика.

Члан 189

Ако сматра да постављено посланичко питање није у складу са одредбама овог пословника или је постављено лицу који није члан Владе, предсједник Скупштине ће на то упозорити посланика који је поставио питање и позвати га да своје питање усклади са тим одредбама.

Одговор на посланичко питање

Члан 190

Предсједник Владе, министар или други овлашћени представник Владе одговара на посланичко питање усмено, одмах након што посланик заврши са постављањем питања или на крају исте сједнице, у трајању до пет минута по једном питању.

Члан 191

Писани одговор на посланичко питање доставља се предсједнику Скупштине, најкасније до почетка постављања питања надлежном министру, односно овлашћеном представнику Владе, на сједници која је у току.

Коментар одговора и допунско питање

Члан 192

Послије датог одговора на посланичко питање, посланик који је поставио питање има право да, у трајању највише три минута, коментарише одговор и може да постави допунско питање, у трајању највише један минут.

Члан 193

Предсједник Владе, министар или други овлашћени представник Владе одговор на допунско питање даје сходно одредби овог пословника која се односи на одговор на посланичко питање.

Одговором на допунско посланичко питање завршава се поступак одговора на посланичко питање.

Посланичко питање у вези са одређеном темом

Члан 193а

На предлог посланичких клубова парламентарне опозиције и парламентарне већине, одржава се посебна сједница из члана 187 став 4 овог пословника, на којој надлежни министар у Влади одговара на посланичка питања у вези са одређеном темом.

Предлог са прецизно наведеном темом, о којој се постављају питања, име и презиме надлежног министра, предлажу посланички клубови наизмјенично, једном посланици из реда парламентарне опозиције, једном посланици парламентарне већине.

Предлог из става 2 овог члана, доставља се предсједнику Скупштине, у писаној форми, најкасније седам дана прије дана одређеног за одржавање сједнице.

Предсједник Скупштине наведени предлог доставља посланицима и надлежном министру.

Члан 193б

Право на постављање питања надлежном министру поводом одређене теме има предсједник, односно овлашћени представник посланичког клуба.

Вријеме за постављање питања надлежном министру износи највише пет минута, а одговор на постављено питање се даје у трајању од највише пет минута.

Послије датог одговора из става 2 овог члана, посланик који је поставио питање има право да коментарише одговор у трајању највише три минута, а надлежни министар да одговори на коментар у трајању од највише три минута.

Посланик који је поставио питање има право да се изјасни о одговорима у трајању од највише два минута.

2. Поступак одлучивања о неповјерењу, односно повјерењу Влади

Члан 194

Предлог да се гласа о неповјерењу Влади мора да садржи разлоге због којих се предлаже гласање о неповјерењу.

Предлог да се гласа о неповјерењу предсједник Скупштине одмах доставља посланицима и предсједнику Владе.

Члан 195

О предлогу да се гласа о неповјерењу Влади на сједници Скупштине отвара се претрес.

На почетку претреса представник предлагача има право да образложи предлог, а предсједник Владе да да одговор.

По завршеном претресу приступа се гласању о неповјерењу Влади.

Члан 196

Питање свог повјерења у Скупштини Влада поставља у писаној форми.

Питање повјерења у име Владе поставља предсједник Владе и има право да га образложи.

О постављеном питању повјерења отвара се претрес.

По завршеном претресу приступа се гласању о повјерењу.

Члан 197

Гласање о неповјерењу, односно повјерењу Влади врши се јавним гласањем.

Гласање о неповјерењу врши се на начин што се посланици изјашњавају „за неповјерење“ или „против неповјерења“.

Гласање о повјерењу врши се на начин што се посланици изјашњавају „за повјерење“ или „против повјерења“.

Ако Влада изгуби повјерење, предсједник Скупштине о томе одмах обавјештава Предсједника Црне Горе.

3. Поступак разматрања интерпелације о раду Владе

Члан 198

Интерпелација за претресање одређених питања о раду Владе подноси се предсједнику Скупштине у писаној форми, а питање које треба размотрити мора бити јасно формулисано и образложено.

Интерпелацију предсједник Скупштине одмах упућује посланицима и Влади.

Члан 199

Влада може размотрити интерпелацију и поднијети Скупштини писани извјештај са својим мишљењем и ставовима поводом интерпелације, најкасније у року од 30 дана од дана пријема интерпелације.

Извјештај Владе поводом интерпелације предсједник Скупштине упућује посланицима.

Члан 200

Интерпелација се ставља на дневни ред прве наредне сједнице Скупштине која се одржава послиje достављања извјештаја Владе.

Ако Влада није поднијела извјештај, интерпелација се ставља на дневни ред прве наредне сједнице Скупштине по истеку рока за достављање извјештаја Владе.

Члан 201

Један од посланика који су поднијели интерпелацију има право да на сједници Скупштине образложи интерпелацију.

Предсједник, односно овлашћени представник Владе има право да на сједници Скупштине образложи извјештај Владе или, ако извјештај није поднијет, може поднијети усмени одговор на интерпелацију.

Члан 202

Претрес интерпелације може се завршити доношењем закључка о питањима која су покренута интерпелацијом, а може се завршити и без одлучивања.

По завршеном претресу интерпелације може се поднијети предлог да се гласа о неповјерењу Влади, у складу са овим пословником.

Члан 203

Посланици који су поднијели интерпелацију могу је повући прије завршетка претреса.

Ако поједини посланици одустану од интепелације, па се број њених подносилаца смањи испод броја посланика потребног за подношење интерпелације, сматраће се да је интерпелација повучена.

XI. ОДНОС СКУПШТИНЕ И УСТАВНОГ СУДА ЦРНЕ ГОРЕ

Члан 204

Акт о покретању поступка за оцјењивање уставности, односно законитости акта Скупштине, који је Скупштини упутио Уставни суд, предсједник Скупштине доставља посланицима, Уставном одбору и Влади.

Члан 205

Уставни одбор разматра акт о покретању поступка за оцјењивање уставности, односно законитости акта Скупштине.

Ако Уставни одбор утврди да акт о покретању поступка за оцјењивање уставности, односно законитости не треба прихватити, због тога што је, по мишљењу одбора, акт чија се уставност, односно законитост оспорава у складу са Уставом, односно законом, обавијестиће Уставни суд о свом ставу и о разлозима за неприхваташање.

Члан 206

Ако Уставни одбор утврди да има основа за преиспитивање акта Скупштине, чија се уставност, односно законитост оспорава предложиће Скупштини да размотри акт о покретању поступка за оцјењивање уставности, односно законитости са предлогом закључка да посланици или Влада припреме предлог за измену или допуну акта чија се уставност, односно законитост оспорава.

Скупштина може да затражи од Уставног суда да застане са поступком ради измене или допуне оспореног акта, односно да затражи од Уставног суда да продужи рок за достављање обавјештења или одговора.

Члан 207

О одлуци Уставног суда којом се утврђује да акт Скупштине није сагласан са Уставом, односно законом предсједник Скупштине, на одговарајући начин, обавјештава посланике и Владу.

XII. ПАРЛАМЕНТАРНА САРАДЊА

1. Сарадња са парламентима других држава

Члан 208

Скупштина и стални одбори Скупштине сарађују са парламентима других држава и њиховим одговарајућим радним тијелима на билатералном и мултилатералном нивоу, посјетама делегације или појединих посланика, односно пријемом парламентарних делегација и страних парламентараца, учешћем на међународним скуповима, размјеном информација и кроз друге облике сарадње.

2. Сарадња са парламентарним скупштинама међународних организација и другим међународним структурама

Члан 209

Скупштина и стални одбори Скупштине сарађују са парламентарним скупштинама, односно одговарајућим радним тијелима парламентарних скупштина међународних организација и другим међународним структурама у циљу остваривања улоге парламента у процесу укључивања у европске и евроатлантске интеграције.

Члан 210

Парламентарна сарадња из чл. 208 и 209 овог пословника остварује се на основу правила о остваривању међународних активности Скупштине, који доноси Колегијум предсједника Скупштине и програма сарадње, који доноси Скупштина на предлог Одбора за међународне односе и исељенике.

Шефа и састав делегације Скупштине, циљеве и задатке посјете страним државама, парламентарним скупштинама и другим међународним структурама и платформу за разговоре утврђује Колегијум предсједника Скупштине.

У поступку одређивања састава делегације Скупштине из става 2 овог члана води се рачуна о одговарајућем учешћу мање заступљеног пола.

Шеф делегације Скупштине или поједини посланици који су били у посјети дужни су да, у року од десет дана од завршетка посјете, поднесу Одбору за међународне односе и исељенике извјештај о посјети, односно разговорима.

XIII. ЈАВНОСТ РАДА СКУПШТИНЕ

Члан 211

Рад Скупштине и њених одбора је јаван.

Сједница Скупштине и сједница одбора затворена је за јавност у случају када се разматра акт или материјал који је означен одређеним степеном тајности, у складу са законом којим се уређује тајност података.

Скупштина, на образложени предлог Владе или десет посланика, може одлучити, без претреса, да затвори сједницу или дио сједнице за јавност.

Члан 212

Ради обезбеђивања потпунијег информисања јавности о њеном раду, Скупштина има свој веб сайт и налоге на друштвеним мрежама.

Администрирање, објављивање и интернет рекламирање на веб сајту и налозима на друштвеним мрежама, ближе се уређује посебним актом који доноси генерални секретар Скупштине, уз претходну сагласност предсједника Скупштине.

Члан 213

Скупштина обавјештава јавност о свом раду, темама о којима се расправља и одлукама које доноси.

Предлози аката о којима се расправља могу се објавити у медијима или у посебној публикацији.

Члан 214

Телевизија и други електронски медији имају право да директно преносе сједницу Скупштине и њених одбора.

Скупштина обезбеђује услове да телевизија и други електронски медији директно преносе сједнице Скупштине.

Члан 215

Сједницу Скупштине и сједницу одбора Скупштине прате новинари акредитовани од стране надлежног органа.

Члан 216

Новинарима се стављају на располагање материјали који се разматрају на сједници Скупштине и сједници одбора, осим ако општим актом о начину руковања материјалом у Скупштини који је означен одређеним степеном тајности или је повјерљиве природе није друкчије одређено.

Скупштина новинарима обезбеђује неопходне услове за праћење сједнице Скупштине и сједнице одбора.

О примјени одредаба ст. 1 и 2 овог члана стара се генерални секретар Скупштине.

Члан 217

Ради потпунијег и тачнијег информисања јавности о раду Скупштине и њених одбора може да се издаје службено саопштење за медије или да се држи конференције за новинаре (медије).

Текст службеног саопштења за Скупштину, односно одбор саставља одговарајућа служба Скупштине, а одобрава предсједник Скупштине, односно предсједник одбора или лице које је за то овлашћено.

Конференцију за новинаре (медије) у Скупштини може да одржи клуб посланика или поједини посланик.

На конференцији из става 3 овог члана, по позиву посланика, може да учествује и предсједник политичке парламентарне партије који није посланик.

Члан 217а

Ближи услови и начин остваривања јавности рада Скупштине, уређују се правилником о јавности рада Скупштине, који доноси генерални секретар Скупштине, уз претходну сагласност предсједника Скупштине.

XIV. СЛУЖБА СКУПШТИНЕ

Члан 218

Стручне и друге послове за потребе Скупштине, одбора Скупштине, посланика у Скупштини и одређене послове за клубове посланика врши Служба Скупштине.

Члан 219

У вршењу послова из члана 218 овог пословника, Служба Скупштине нарочито:

- учествује у припремању и организовању сједнице Скупштине, њених одбора и Колегијума предсједника Скупштине;
- врши стручне и друге послове за потребе предсједника, потпредсједника и генералног секретара Скупштине;
- израђује текстове усвојених закона и припрема их за достављање Предсједнику Црне Горе ради проглашавања и ради објављивања;
- израђује текстове усвојених аката и припрема их за објављивање у „Службеном листу ЦГ“;
- израђује извјештаје одбора;
- врши стручне и друге послове у вези са усмјеравањем предлога аката и других материјала које предсједник Скупштине упућује надлежним одборима Скупштине и државним органима;
- припрема предлоге аката и друге материјале по захтјеву предсједника, потпредсједника, одбора и посланика;
- даје стручна мишљења на захтјев посланика, одбора и клубова посланика која су им потребна у вршењу функције;
- врши стручне и друге послове у вези са остваривањем међународне парламентарне сарадње;
- прикупља, обрађује, чува и даје на коришћење и размјену информативно-документационе материјале потребне за рад посланика, одбора и Скупштине;
- организује сарадњу са новинарима и обезбеђује им материјале ради остваривања њихових права и дужности у погледу извјештавања о раду Скупштине;
- уређује и издаје одговарајуће публикације информативног карактера и фонографски запис са сједнице Скупштине;
- припрема, сређује и чува изворнике закона, других прописа и општих аката које доноси Скупштина;
- врши послове у вези са остваривањем права из радног односа функционера у Скупштини и службеника и намјештеника у Служби Скупштине;
- обавља послове канцеларијског пословања, рачуноводствене и материјално-финансијске послове, дактилографске и друге административно-техничке послове за Скупштину, одборе, посланике, клубове посланика и Службу Скупштине;
- врши и друге стручне, административне и техничке послове по захтјеву Скупштине, предсједника и потпредсједника Скупштине и генералног секретара Скупштине.

О појединим питањима из става 1 овог члана Служба Скупштине може стручно мишљење дати предсједнику одбора и предсједнику Скупштине у писаној форми.

Члан 220

Извршавање послова и задатака Службе Скупштине, њена унутрашња организација, број службеника и намјештеника и појединачан опис послова уређује се правилником о организацији и систематизацији радних мјеста, у складу са законом и овим пословником.

Правилник о организацији и систематизацији радних мјеста у Служби Скупштине доноси генерални секретар Скупштине, уз прибављено мишљење Колегијума предсједника Скупштине.

На правилник из става 2 овог члана даје сагласност Административни одбор.

Члан 221

Генерални секретар Скупштине, у погледу права, дужности и одговорности службеника у Служби Скупштине, има права и дужности функционера који руководи министарством.

XV. ОРГАНИЗАЦИЈА И РАД СКУПШТИНЕ У СЛУЧАЈУ ВАНРЕДНОГ СТАЊА, ВАНРЕДНЕ СИТУАЦИЈЕ, НЕПОСРЕДНЕ РАТНЕ ОПАСНОСТИ ИЛИ РАТА

Члан 222

Организација и рад Скупштине у случају ванредног стања, непосредне ратне опасности или рата уређује се посебном одлуком Скупштине.

Организација и рад Скупштине у случају проглашења ванредне ситуације изазване епидемијом заразне болести Ковид – 19

Члан 222а

Посланик којем је, усљед примјене мјере заштите становништва од заразних болести у ванредној ситуацији изазваној епидемијом Ковид - 19, ограничена слобода кретања од стране надлежног органа, може одлучивати на сједници Скупштине и њених радних тијела ван сједишта Скупштине (у даљем тексту: сједница на даљину) путем безбједне информационо-комуникационе технологије.

Посланик из става 1 овог члана дужан је најкасније до почетка заказане сједнице или наставка прекинуте сједнице обавијестити предсједника Скупштине, односно предсједника радног тијела, у писаној или електронској форми (е-маил), о постојању разлога за учествовање у раду сједнице на даљину (мјере изолације).

Сједница на даљину спроводи се путем информационе технологије из става 1 овог члана, која омогућава пренос података, слике и звука у реалном времену, таквог квалитета да се без сумње може утврдити идентитет посланика који одлучује на сједници.

Члан 222б

Приликом утврђивања кворума, присутним се сматрају посланици који су физички присутни у пленарној сали Скупштине, и посланици који учествују примјеном безбједне информационо-комуникационе технологије.

Скупштина на сједници на даљину одлучује јавним гласањем и то: употребом електронског система за гласање, дизањем руке, прозивком или употребом информационе технологије из члана 222а став 1 овог пословника.

Уколико Скупштина на сједници на даљину одлучује о избору предсједника и потпредсједника Скупштине, као и врховног државног тужиоца спроводи се јавно гласање у складу са ставом 1 овог члана.

Члан 222ц

Брише се. („Службени лист Црне Горе”, бр. 129/20)

XVI. ПРЕЛАЗНЕ И ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ

Члан 223

Генерални секретар Скупштине дужан је да, у року од 30 дана од дана ступања на снагу овог пословника, донесе правилник о организацији и систематизацији радних мјеста у Служби Скупштине и поднесе га Административном одбору, ради давања сагласности.

Члан 223а

Прописе из чл. 212 став 2 и 217а овог пословника, генерални секретар Скупштине је дужан да донесе у року од 90 дана од дана ступања на снагу ове одлуке.

Члан 224

Ступањем на снагу овог пословника престају да важе:

- Пословник Скупштине Републике Црне Горе („Службени лист РЦГ”, бр. 37/96);
- Одлука о измјенама и допунама Пословника Скупштине Републике Црне Горе („Службени лист РЦГ”, бр. 16/98 и 24/97);
- Одлука о образовању Одбора за равноправност полова („Службени лист РЦГ”, бр. 35/01);
- Одлука о образовању Одбора за европске интеграције („Службени лист РЦГ”, бр. 54/03);
- Одлука о образовању Одбора за безбједност и одбрану („Службени лист РЦГ”, бр. 36/05 и 43/05) .

Члан 225

Овај пословник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном листу Црне Горе”.

975.

Na osnovu člana 8 stav 5 Zakona o sredstvima za zaštitu bilja ("Službeni list CG", br. 51/08 i 18/14), Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede donijelo je

**PRAVILNIK
O IZMJENI PRAVILNIKA O SADRŽAJU I NAČINU VOĐENJA EVIDENCIJE O
UPOTREBI SREDSTAVA ZA ZAŠTITU BILJA**

Član 1

U Pravilniku o sadržaju i načinu vođenja evidencije o upotrebi sredstava za zaštitu bilja ("Službeni list CG", broj 24/13), član 2 mijenja se i glasi:

"Evidencija sadrži sljedeće podatke:

- 1) naziv i sjedište, odnosno ime i prezime, adresu i broj legitimacije korisnika sredstva za zaštitu bilja;
- 2) broj upisa u registar proizvođača;
- 3) lokaciju (katastarska parcela/GPS koordinate), površinu (m^2) i lokalni naziv parcele;
- 4) godinu proizvodnje;
- 5) naziv biljne vrste;
- 6) redni broj tretiranja;
- 7) datum tretiranja;
- 8) vrijeme tretiranja;
- 9) opis faze razvoja;
- 10) naziv štetnog organizma (bolesti, štetočine, korovi);
- 11) trgovački naziv pesticida;
- 12) upotrijebljenu količinu preparata (u litrima, mililitrima, kilogramima, gramima);
- 13) upotrijebljenu količinu radnog rastvora (u litrima);
- 14) o karenici propisanoj za upotrebljeni pesticid (u danima);
- 15) vrijeme berbe ili žetve;
- 16) napomene.

Evidencija se vodi na Obrascu koji čini sastavni dio ovog pravilnika."

Član 2

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom listu Crne Gore".

Broj: 05-313/21-3839/4
Podgorica, 2. jula 2021. godine

Ministar,
mr **Aleksandar Stijović**, s.r.

OBRAZAC

Evidencija o upotrebi sredstava za zaštitu bilja											
1. Ime i prezime i broj legitimacije korisnika sredstva za zaštitu bilja:											
Naziv i sjedište korisnika sredstva za zaštitu bilja i brojevi legitimacija:											
2. Broj upisa u registar proizvođača:											
3. Lokacija (katastarska parcela/GPS koordinate), površina (m²) i lokalni naziv parcele:											
4. Godina proizvodnje:											
5. Biljna vrsta:											
6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	
Redni broj tretiranja	Datum tretiranja	Vrijeme (čas) tretiranja	Opis faze razvoja ¹	Štetni organizam (bolesti, štetočine, korovi)	Trgovački naziv pesticida	Upotrebljena količina preparata (u litrima, mililitrima, kilogramima, gramima)	Upotrebljena količina radnog rastvora (u litrima)	Karenca propisana za upotrebjeni pesticidi u danima	Vrijeme berbe ili žetve	Napomena	
1											
2											
3											
4											
5											
6											
7											
8											
9											
10											

¹ Primjeri faza razvoja: nicanje, razvoj listova, cvjetanje, formiranje ploda i slično

976.

Na osnovu člana 5 stav 8 Zakona o sredstvima za zaštitu bilja ("Službeni list CG", br. 51/08 i 18/14), Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede donijelo je

**PRAVILNIK
O DOPUNI PRAVILNIKA O OZNAČAVANJU SREDSTAVA ZA ZAŠTITU BILJA**

Član 1

U Pravilniku o označavanju sredstava za zaštitu bilja ("Službeni list CG", broj 46/14), u članu 3 poslije stava 3 dodaje se novi stav koji glasi:

"Formulacije i skraćene kodne oznake formulacija date su u Prilogu 4 koji je sastavni dio ovog pravilnika."

Član 2

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom listu Crne Gore".

Broj: 05-313/21-3834/5
Podgorica, 26. jula 2021. godine

Ministar,
mr Aleksandar Stijović, s.r.

Formulacije i skraćene oznake

1. Aktivna supstanca				
Red. br.	Naziv (termin)		Skraćenica	Definicija
	Crnogorski	Engleski		
1	tehnički proizvodi	<i>technical material</i>	TC	Materijal koji sadrži aktivnu supstancu i nečistoće koje nastaju pri njenoj proizvodnji. Može da sadrži i neophodnu količinu aditiva.
2	tehnički koncept	<i>technical concentrate</i>	TK	Materijal koji sadrži aktivnu supstancu i nečistoće koje nastaju pri njenoj proizvodnji. Može da sadrži i malu količinu neophodnih aditiva i pogodne rastvarače. Koristi se samo za pripremu formulacija.

2. Tečne formulacije				
Red. br.	Naziv (termin)		Skraćenica	Definicija
	Crnogorski	Engleski		
1	emulzija ulje u vodi	<i>emulsion, oil-in-water</i>	EW	Tečna heterogena formulacija koja se sastoji od pesticida rastvorenog u organskom rastvaraču dispergovanog kao fine kapljice u kontinuiranoj vodenoj fazi.
2	emulzija voda u ulju	<i>emulsion, water-in-oil</i>	EO	Tečna heterogena formulacija koja se sastoji od pesticida rastvorenog u vodi dispergovanog kao fine kapljice u kontinuiranoj organskoj tečnoj fazi.
3	emulzija za tretiranje sjemena	<i>emulsion for seed treatment</i>	ES	Stabilna emulzija za primjenu na sjemenskom materijalu bilo direktno ili poslije razblaživanja.
4	koncentrat za emulziju	<i>emulsifiable concentrate</i>	EC	Tečna formulacija koja ima osobinu stvaranja emulzije kada se miješa sa vodom, ili tečna homogena formulacija koja se primjenjuje kao emulzija poslije razblaživanja sa vodom.
5	koncentrovana emulzija	<i>concentrate emulsion</i>	CE	Tečni, ili polutečni oblik u vidu emulzije, koji se prije upotrebe razređuje vodom do željene koncentracije.
6	koncentrovana suspenzija	<i>suspension concentrate</i>	SC	Stabilna suspenzija aktivne supstance u tečnosti namijenjena za razblaživanje prije upotrebe
7	koncentrovana suspenzija za tretiranje sjemena	<i>flowable concentrate for seed treatment</i>	FS	Stabilna suspenzija za primjenu na sjemenskom materijalu bilo direktno ili poslije razblaživanja.
8	suspoemulzija	<i>suspoemulsion</i>	SE	Heterogena tečna formulacija koju čini stabilna disperzija aktivne supstance u formi čvrstih čestica i finih kapljica u kontinuiranoj vodenoj fazi.
9	koncentrovani rastvor	<i>soluble concentrate</i>	SL	Homogena tečna formulacija koja se primjenjuje kao pravi rastvor aktivne supstance poslije razblaživanja u vodi.
10	rastvor za tretiranje sjemena	<i>solution for seed treatment</i>	LS	Rastvor za primjenu na sjemenskom materijalu bilo direktno ili poslije razblaživanja.
11	uljni rastvor	<i>oil-miscible liquid</i>	OL	Homogena tečna formulacija koja se primjenjuje kao homogena tečnost poslije razblaživanja sa organskim rastvaračem.
12	vodenji rastvor	<i>aqueous solution</i>	AS	Tečna homogena formulacija koja se primjenjuje kao pravi rastvor aktivne supstance.

3. Čvrste formulacije				
Red. br.	Naziv (termin)		Skraćenica	Definicija
	Crnogorski	Engleski		
1	briket	<i>briquette</i>	BR	Čvrsti komadi (blokovi) pripremljeni za postepeno ispuštanje aktivne supstance u vodu.
2	palete	<i>pellets</i>	PT	Aglomerati koji imaju sferičan, jajast ili cilindričan oblik najmanje dimenzije od 2 mm.
3	tablete	<i>tablets</i>	TB	Aglomerati ujednačenih oblika i dimenzija, obično kružna sa ravnim ili konveksnim površinama čije je rastojanje između površina manje od prečnika, koje se raspadaju u vodi.
4	granule	<i>granules</i>	GR	Pesticidni preparati u čvrstom agregatnom stanju u obliku aglomerata sa definisanim prečnikom čestica 0,1-1,00 mm.
5	fine granule	<i>fine granules</i>	FG	Pesticidni preparati u čvrstom agregatnom stanju u obliku aglomerata sa definisanim prečnikom čestica 0,30-2,50 mm.
6	mikrogranule	<i>microgranules</i>	MG	Pesticidni preparati u čvrstom agregatnom stanju u obliku aglomerata sa definisanim prečnikom čestica 0,10-0,60 mm.
7	makrogranule	<i>macrogranules</i>	GG	Pesticidni preparati u čvrstom agregatnom stanju u obliku aglomerata sa definisanim prečnikom čestica 2,00-6,00 mm.

8	vododisperzibilne granule	<i>water dispersible granules</i>	WG	Formulacija koju čine granule koje se primjenjuju poslije raspadanja i raspršivanja u vodi.
9	vodorastvorljive granule	<i>water soluble granules</i>	SG	Formulacija koju čine granule koje se primjenjuju kao pravi rastvor aktivne supstance poslije rastvaranja u vodi, ali koji može sadržavati nerastvorene inertne ingredijente.
10	prašivo	<i>powder</i>	PW	Prašak čije su čestice prečnika 45-90 mm namijenjen za primjenu u suvom stanju
11	prašivo za zaprašivanje	<i>dustable powder</i>	DP	Prašak čije su čestice manjeg prečnika od 45 mm namijenjen za primjenu u suvom stanju
12	prašivo za zaprašivanje sjemena	<i>powder for seed treatment (dry seed treatment)</i>	DS	Prašivo za direktnu primjenu na sjeme u suvom stanju.
13	kvašljivi prašak	<i>wettable powder</i>	WP	Praškasta formulacija koja se poslije disperzije u vodi primjenjuje kao suspenzija.
14	vododisperzni prašak za vlažno tretiranje sjemena	<i>water dispersible powder for slurry treatment of seed</i>	WS	Prašak koji se raspršuje u visokim koncentracijama u vodi prije primjene stvarajući gustu tečnost za nanošenje na sjemenski materijal.
15	vodorastvorljivo prašivo	<i>water soluble powder</i>	SP	Praškasta formulacija koja se primjenjuje kao pravi rastvor aktivne supstance poslije rastvaranja u vodi, ali koji može sadržavati nerastvorljive inertne ingredijente.
16	vodorastvorljivo prašivo za tretiranje sjemena	<i>water soluble powder for seed treatment</i>	SS	Prašivo koje se rastvara u vodi prije primjene na sjemenski materijal.

4. Formulacije za posebne namjene

Red. br.	Naziv (termin)		Skraćenica	Definicija
	Crnogorski	Engleski		
1	granule za zadimljavanje	<i>smoke granules</i>	GF	
2	kutije za zadimljavanje	<i>smoke cartridge</i>	FP	
3	limena kutija za zadimljavanje	<i>smoke tin</i>	FD	
4	pelete za zadimljavanje	<i>smoke pellets</i>	FW	
5	sveća za zadimljavanje	<i>smoke candle</i>	FK	
6	tablete za zadimljavanje	<i>smoke tablets</i>	FT	
7	generator za zadimljavanje	<i>smoke generator</i>	FU	
8	štapić za zadimljavanje	<i>smoke rodlet</i>	FR	
9	gas	<i>gas</i>	GA	Gas koji se nalazi komprimovan u bocama ili tankovima.
10	proizvod koji generiše gas	<i>gas generating product</i>	GE	Formulacija koja generiše gas.
11	tečni fumigant	<i>liquid fumigant</i>	LF	Formulacija namijenjena za primjenu uređajima za fumigaciju.
12	proizvod koji deluje isparenjem	<i>vapour releasing product</i>	VP	Formulacija koja sadrži jednu ili više isparljivih materija koje lako dospijevaju u vazduh, a brzina isparavanja se kontroliše pogodnom formulacijom ili isparivačem.
13	koncentrat za toplo zamagljivanje	<i>hot fogging concentrate</i>	HN	Formulacija pogodna za primjenu sa opremom za toplo zamagljivanje, direktno ili poslije razblaživanja.
14	koncentrat za zamagljivanje	<i>fogging concentrate</i>	NB	Formulacija pogodna za primjenu sa opremom za zamagljivanje, direktno ili poslije razblaživanja.
15	generator aerosola	<i>aerosol generator</i>	AE	Formulacija namijenjena za obrazovanje hladnog aerosola.
16	tečnost za primjenu ultramalih zapremina	<i>ultra-low volume liquid</i>	UL	Homogena tečnost za direktnu primjenu opremom za ultramalu zapreminu (ULV).
17	suspenzija za ULV aplikaciju	<i>ultra-low volume suspension</i>	SU	Suspenzija za primjenu opremom za ultramalu zapreminu (ULV).
18	rastvor koji se sipa	<i>pour-on</i>	PO	Rastvor koji se sipa na kožu životinja u velikoj zapremini (normalno je >100 ml po životinji).
19	suspenzija kapsula	<i>capsule suspension</i>	CS	Stabilna suspenzija kapsula u tečnosti, obično namijenjena za razblaživanje vodom prije upotrebe.
20	suspenzija koja se miješa sa uljem	<i>oil miscible flowable concentrate (oil miscible suspension)</i>	OF	Stabilna suspenzija aktivne supstance u tečnosti, koja se razrjeđuje organskom tečnošću prije aplikacije.
21	koncentrat za disperziju (disperzioni koncentrat)	<i>dispersible concentrate</i>	DC	Tečna homogena formulacija koja se primjenjuje kao disperzija čvrstih čestica nakon razblaženja sa vodom.
22	ostale tečnosti koje se primjenjuju bez	<i>other liquids to be applied undiluted</i>	AL	Ostale tečnosti koje nemaju specifičnu oznaku, a primjenjuju se bez razblaženja.

	razblaženja			
23	tečnost sa električnim nabojem	<i>electrochargeable liquid</i>	ED	Specijalna tečna formulacija za elektrostatičko (elektrodinamičko) tretiranje.
24	ulje koje se razliva	<i>spreading oil</i>	SO	Formulacija napravljena tako da formira površinski sloj pri aplikaciji.
25	pasta	<i>paste</i>	PA	Oblak formulacija pesticida plastičnih svojstava, koji sadrži određenu količinu fino usitnjene aktivne supstance homogeno raspoređene u odgovarajućoj tečnoj podlozi.
26	tečna pasta	<i>liquid paste</i>	LP	
27	koncentrat u obliku gela ili paste	<i>gel or paste concentrate</i>	PC	Čvrsta formulacija koja se primjenjuje kao gel ili pasta, nakon razrjeđenja sa vodom.
28	mast	<i>grease</i>	GS	Veoma viskozna formulacija koja se bazira na ulju ili masti.
29	lak	<i>lacquer</i>	LA	Formulacija koja obrazuje film.
30	prašivo za posipanje prolaza	<i>tracking powder</i>	TP	Formulacija insekticida u obliku praška koji djeluje kontaktno.
31	veoma fino prašivo	<i>flo-dust</i>	GP	Veoma fino prašivo za pneumatsku aplikaciju u staklenicima.
32	prah koji se disperguje u ulju	<i>oil dispersible powder</i>	OP	Formulacija u obliku praha, koja se primjenjuje kao suspenzija nakon dispergovanja u organskoj tečnosti.
33	mamak	<i>ready-to-use bait</i>	RB	Formulacija namijenjena da privuče i bude pojedena (oralno unijeta) od strane štetnog organizma.
34	koncentrat za mamak	<i>bait concentrate</i>	CB	Čvrst ili tečni oblik, namijenjen za razblaživanje prije upotrebe kao mamak.
35	granulirani mamak	<i>granular bait</i>	GB	Posebni oblici mamaka.
36	mamak u obliku bloka	<i>block bait</i>	BB	
37	obloženi mamak	<i>plate bait</i>	PB	
38	zrnasti mamak	<i>grain bait</i>	AB	
39	kapsulirane granule	<i>encapsulated granule</i>	CG	
40	ploče	<i>plates</i>	PL	
41	štapić	<i>plant rodlet</i>	PR	Štapić prečnika nekoliko mm i dužine nekoliko cm koji sadrži aktivnu supstancu.
42	sjeme obloženo pesticidom	<i>seed coated with a pesticide</i>	PS	Sjeme obloženo pesticidima.

977.

Na osnovu člana 6 stav 4, člana 14 stav 2, čl. 51 i 54 i člana 56 stav 2 Zakona o zdravstvenoj zaštiti bilja („Službeni list RCG”, broj 28/06, „Službeni list CG”, br. 28/11 i 48/15), člana 11 stav 1 Zakona o genetički modifikovanim organizmima („Službeni list CG”, broj 22/08), člana 75 stav 4 Zakona o sjemenskom materijalu poljoprivrednog bilja („Službeni list RCG”, broj 28/06, „Službeni list CG”, br. 61/11 i 48/15), člana 59 Zakona o sadnom materijalu („Službeni list RCG”, broj 28/06, „Službeni list CG”, br. 61/11 i 48/15) i člana 31 Zakona o sredstvima za ishranu bilja („Službeni list RCG”, broj 48/07 i „Službeni list CG”, br. 76/08, 30/17 i 43/18), Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede donijelo je

PROGRAM FITOSANITARNIH MJERA ZA 2021. GODINU

1. Ovim programom utvrđuju se mjere za: vršenje poslova od javnog interesa za zdravstvenu zaštitu bilja; sredstva za zaštitu bilja; sredstva za ishranu bilja; sjemenski materijal poljoprivrednog bilja i sadni materijal; GMO; biljne genetičke resurse; laboratorijska ispitivanja; nosioce poslova i način vršenja poslova sa planom upotrebe finansijskih sredstava i uslovima za sprovođenje mjera utvrđenih zakonima.

Sredstva u iznosu od 227.000,00€ predvidena ovim programom opredijeljena su Budžetom Crne Gore za 2021. godinu, Program 16 002 (Poljoprivreda); Potprogram 16 002 005 (bezbjednost hrane, veterina i fitosanitarni poslovi); Aktivnost 16 002 005 001 (Upravljanje i administracija Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove), na poziciji: 0421 (funk. klas.) 413-2 (ekon. klas.) – materijal za zdravstvenu zaštitu u iznosu od 6.000,00€ i na poziciji: Aktivnost 16 002 005 004 Program fitosanitarnih mjera u iznosu od 221.000,00€.

Troškovi is казани по pojedinim programima predstavljaju projektovane vrijednosti.

Za izvršenje programa odgovoran je organ uprave nadležan za fitosanitarne poslove (u daljem tekstu: Uprava).

Uprava može u toku izvršenja ovog programa vršiti izmjenu namjene korišćenja sredstava i sredstva preusmjeravati sa jednog programa na drugi, do visine ukupnih sredstava.

PROGRAMI	
Program 1	Program zdravstvene zaštite bilja
Komponenta 1.1	Posebni nadzor nad štetnim organizmima
Komponenta 1.2	Monitoring, izvještajno prognozni programi i fitosanitarne mjere
Komponenta 1.3	Obuke
Komponenta 1.4	Hitne fitosanitarne mјere
Program 2	Program praćenja sredstava za zaštitu bilja i sredstava za ishranu bilja
Komponenta 2.1	Registracija sredstava za zaštitu bilja
Komponenta 2.2	Monitoring prometa sredstava za zaštitu bilja
Komponenta 2.3	Sprovođenje specijalističkog kursa
Komponenta 2.4	Monitoring uredaja za upotrebu pesticida
Komponenta 2.5	Program post-registracijske kontrole sredstava za zaštitu bilja
Komponenta 2.6	Post-registracijska kontrola sredstava za zaštitu bilja - rezistentnost
Komponenta 2.7	Monitoring održive upotrebe pesticida
Komponenta 2.8	Program integralne zaštite bilja - citrusi
Komponenta 2.9	Program zaštite lisnatog povrća
Komponenta 2.10	Monitoring upotrebe sredstava za zaštitu bilja u lisnatom povrću kroz praćenje rezidua
Komponenta 2.11	Unaprjedenje sistema za postupanja i upravljanja otpadom odnosno postupanja sa ambalažom nakon upotrebe pesticida
Komponenta 2.12	Monitoring uticaja upotrebe pesticida na životnu sredinu
Komponenta 2.13	Monitoring karakteristika sredstava za ishranu bilja
Program 3	Program kontrolnih ispitivanja proizvodnje sjemenskog i sadnog materijala i biljni genetički resursi
Komponenta 3.1	Sjemenska proizvodnja krompira
Komponenta 3.2	Sjemenska proizvodnja žita
Komponenta 3.3	Program kontrolnog ispitivanja sjemenskog materijala
Komponenta 3.4	Program kontrolnog ispitivanja sadnog materijala
Komponenta 3.5	Program kontrolnog ispitivanja matičnih stabala sadnog materijala
Komponenta 3.6	Program kontrolnog ispitivanja sjemenskog i sadnog materijala na GMO
Komponenta 3.7	Program biljnih genetičkih resursa
Program 4	Materijali za posebne namjene (klopke, ex tempore testovi za štetne organizme, hemikalije)
Program 5	Tehnička i administrativna podrška implementaciji programa

PROGRAM 1 PROGRAM ZDRAVSTVENE ZAŠTITE BILJA

Cilj: Stabilno zdravstveno stanje bilja na teritoriji Crne Gore, sprječavanje unošenja, blagovremeno otkrivanje, suzbijanje pojave i širenja i iskorjenjavanje štetnih organizama bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom, pravovremeno, pravilno, uspješno i racionalno sprovodenje fitosanitarnih mjera u praksi, sprječavanje ili umanjivanje gubitaka prinosa u biljnoj proizvodnji i stvaranje preduslova za očuvanje zdravlja bilja kao ključnog faktora za održivu i konkurentnu poljoprivrodu, ali i zaštitu životne sredine.

Programom se stvaraju preduslovi za usaglašavanje oblasti zdravstvene zaštite bilja sa EU zahtjevima, a koji se odnose na dobijanje i održavanje zdravstvenog statusa za određene štetne organizmene osnovu kojih Crna Gora može izdavati međunarodna uvjerenja o zdravstvenom stanju bilja za izvoz (fitosanitarni sertifikati).

Pravni osnov: Zakon o zdravstvenoj zaštiti bilja („Službeni list RCG“, broj 28/06, „Službeni list CG“, br. 28/11 i 48/15) i godišnji plan službenih kontrola.

Nadležni organ uprave: Uprava - Fitosanitarni sektor - Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja, Odsjek za fitosanitarnu inspekciju.

Ovlašćene institucije za sprovođenje:

- Biotehnički fakultet – Fitosanitarna laboratorija sa pripadajućim laboratorijama za ispitivanje štetnih organizama;
- Institut za šumarstvo;
- naučna, stručna i tehnička lica i institucije u odgovarajućim oblastima i držaoci bilja.

AKTIVNOSTI:

KOMPONENTA 1.1: POSEBNI NADZORI NAD ŠTETNIM ORGANIZMIMA

Posebni nadzor je službena kontrola koja se sprovodi u odgovarajućem vremenskom periodu, radi otkrivanja pojave štetnih organizama ili utvrđivanja specifičnosti njihove populacije ili granica područja ili čitave teritorije Crne Gore (zaraženog, napadnutog i slobodnog od štetnih organizama).

Posebni nadzor je postupak sistematskog prikupljanja i čuvanja podataka o štetnim organizmima, koji uključuje podatke dobijene inspekcijskim pregledima, kao i praćenje zdravstvenog stanja bilja i sistematsko istraživanje na područjima u kojima su štetni organizmi prisutni ili nijesu prisutni kroz jasno definisane aktivnosti (zdravstvene preglede bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom, prikupljanje uzoraka, laboratorijska ispitivanja) i druge propisane aktivnosti u skladu sa obavezama i odgovarajućim propisima uskladenim sa EU, procedurama Evropske i mediteranske organizacije za zaštitu bilja (EPPO) i standardima Međunarodne konvencije o zaštiti bilja (IPPC).

1.1.1 Posebni nadzor *Globodera pallida* i *Globodera rostochiensis* (krompirove cistolike nematode)

Posebni nadzor *Globodera pallida* i *Globodera rostochiensis* (krompirove cistolike nematode) vrši se radi otkrivanja pojave odnosno prisustva i sprječavanja unošenja krompirovnih cistolikih nematoda.

Posebni nadzor sprovodi se obaveznim uzimanjem uzoraka zemljišta od strane fitosanitarne inspekcije, radi vršenja laboratorijske analize na prisustvo krompirovnih cistolikih nematoda *Globodera pallida* i *Globodera rostochiensis*, u skladu sa Pravilnikom o fitosanitarnim mjerama za otkrivanje, sprječavanje širenja i suzbijanje krompirovnih cistolikih nematoda ("Službeni list CG", br. 43/2010 19/2013) i obuhvata:

1. uzorkovanje zemljišta sa parcela za proizvodnju sjemenskog krompira (100%) u periodu prije sjetve;
2. uzorkovanje zemljišta sa parcela za proizvodnju merkantilnog krompira (0,5%), u periodu:
  - prije sjetve ili;
  - poslije vizuelnog pregleda korijena sa mjesta gdje su vidljivi simptomi ili;
  - u toku ili neposredno nakon vađenja krompira, zajedno sa krtolama;
3. uzorkovanje krtola sjemenskog i merkantilnog krompira u prometu (uvoz, prodajni objekti).

Projektovani broj uzoraka: 200.

Objekat nadzora	Projektovani broj uzoraka
Sjemenski krompir (zemlja porijekla Crna Gora) 100%	180
Merkantilni krompir (zemlja porijekla Crna Gora) 0,5%	20
Promet (uvoz merkantilnog ili sjemenskog krompira)*	30
Ukupno	230

*troškove laboratorijskih ispitivanja plaća uvoznik

Uzorkovanje zemljišta sa parcela za proizvodnju sjemenskog i merkantilnog krompira, kao i krtola sjemenskog i merkantilnog krompira u prometu vrši na osnovu instrukcije br. 320/19-0410-3414/3 radi sprovodenja laboratorijskih ispitivanja.

Laboratorijska ispitivanja vrše se u skladu sa metodama ekstrakcije krompirovnih cistolikih nematoda, koje su propisane dijagnostičkim postupcima za *Globodera pallida* i *Globodera rostochiensis* (EPPO standardi).

Prilikom ispitivanja uzoraka na prisustvo karantinskih nematoda *Globodera pallida* i *Globodera rostochiensis* treba obratiti pažnju na eventualno prisustvo *Ditylenchus destructor* Thorne.

U slučaju laboratorijske potvrde pojave navedenih štetnih organizama ovlašćena laboratorija obavještava hitno Upravu i fitosanitarnog inspektora u cilju preduzimanja mjera.

U okviru stručne kontrole sprovodi se i vizuelni pregled usjeva sjemenskog krompira u toku vegetacije, kao i vizuelni pregled i uzimanje uzoraka u usjevima merkantilnog krompira i u skladištima.

Ovlašćena institucija: Biotehnički fakultet – Fitosanitarna laboratorija – Laboratorija za nematologiju

Odgovorno lice: doc. dr Igor Pajović

Edukacija: Odgovorno lice po potrebi vrši edukaciju lica uključenih u nadzor.

Fitosanitarni inspektorji prilikom uzorkovanja popunjavaju potvrdu na Obrascu 1 iz priloga ovog programa sa podacima o pregledima, uzetim uzorcima, mjestu i datumu vršenja pregleda i uzorkovanja, nazivu biljne vrste, sorte i količini materijala, GPS koordinatama i fotografije kao dokaz. Obrazac se ispunjava u dva primjerka od kojih jedan ostaje kod držaoca bilja. Drugi primjerak ostaje kod inspektora čija kopija se dostavlja Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon uzorkovanja.

Izvještavanje fitosanitarnog inspektora:

Fitosanitarni inspektor nakon izvršenog uzorkovanja Upravi - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja dostavlja izvještaj na Obrascu 2 iz Priloga ovog programa, koji sadrži podatke o mjestu i datumu vršenja pregleda, nazivu sorte i količini sadnog materijala ili veličini zasada, GPS koordinate i fotografije kao dokaz o izvršenom pregledu.

Izvještavanje odgovornog lica:

U skladu sa "Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica i Republike Crne Gore", Crna Gora je u obavezi da vrši izvještavanje Evropske komisije o statusu štenih organizama.

Za svaku izvršenu laboratorijsku analizu jedan primjerak pojedinačnog Izvještaja o izvršenom laboratorijskom ispitivanju na propisanom obrascu dostavlja se fitosanitarnom inspektoru koji je izvršio uzorkovanje, a drugi Upravi – Fitosanitarnom sektoru - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon pristicanja uzorka u laboratoriju.

Odgovorno lice, nakon izvršenih laboratorijskih analiza Upravi dostavlja pojedinačni i zbirni izvještaj na Obrascu 3 iz Priloga ovog programa sa podacima o analiziranim uzorcima i rezultatima laboratorijskih ispitivanja.

Završni izvještaj treba da sadrži i podatke o izvršenim ispitivanjima uzorka iz uvoza (krtole sjemenskog i merkantilnog krompira).

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovođenje: Uprava, Fitosanitarni sektor, Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja: Tamara Popović, načelnica, fitosanitarna inspekcija gdje je primjenjivo i odgovorno lice ovlašćene institucije.

1.1.2 Posebni nadzor *Synchytrium endobioticum* (Potato Wart Disease)

Posebni nadzor *Synchytrium endobioticum* (Potato Wart Disease) vrši se u proizvodnji merkantilnog krompira, a za sjemenski krompir vrši se u okviru stručne kontrole nad proizvodnjom u dijelu provjere zdravstvenog stanja prilikom sertifikacije sjemenskog krompira Programa 3. Program kontrolnih ispitivanja sjemenske proizvodnje i biljni genetički resursi Komponenta: 3.1 Sjemenska proizvodnja krompira.

Posebni nadzor se vrši u skladu sa članom 3 Pravilnika o fitosanitarnim mjerama za otkrivanje, sprječavanje širenja i suzbijanje gljive *Synchytrium endobioticum* (Schilb.) Perc., uzročnika raka krompira ("Službeni list CG", br. 15/2010).

S obzirom da Crna Gora ima status „slobodna od“ *Synchytrium endobioticum* posebni nadzor obuhvata preglede i po potrebi uzorkovanje krta krompira (sjemenski, merkantilni kod registrovanih i neregistrovanih proizvođača) od strane fitosanitarne inspekcije za vrijeme vadenja krta, krta u skladištima, kao i pregled otpada prilikom dorade krta.

U slučaju sumnje na prisustvo štetnog organizma uzima se uzorak radi laboratorijskog ispitivanja za koja su obezbijedena finansijska sredstva Komponentom 1.4 Hitne fitosanitarne mjere, ovog Programa.

Odgovorno lice prilikom pripreme krta krompira za laboratorijska ispitivanja uzorka na prisustvo *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis* subsp. *sepedonicus* pregleda uzorce i na simptome prisustva štetnog organizma *Synchytrium endobioticum*. U slučaju sumnje vrši se laboratorijsko ispitivanje, a za svaki uzorak u kome se na osnovu vizuelnog pregleda konstatiše odsustvo simptoma dostavlja se i pojedinačni izvještaj o izvršenom vizuelnom pregledu.

Tabela: Pregled uzoraka

Objekat nadzora	Projektovani broj uzoraka
Sjemenski krompir u toku vadenja	65 ¹
Sjemenski krompir u skladištu uključujući otpad prilikom dorade	25 ²
Merkantilni krompir u toku vadenja	
Merkantilni i sjemenski krompir u skladištu uključujući otpad prilikom dorade	
Promet (uvoz merkantilnog ili sjemenskog krompira)	10 ³
Ukupno	100

¹ ovo su uzorci koje pristižu u laboratoriju radi ispitivanja na *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis* subsp. *sepedonicus*;

² ovo su uzorci za vizuelni pregled su slučajni uzorci sa parcela proizvođača merkantilnog krompira (registrovanog i neregistrovanog) i pregleda ga fitosanitarni inspektor prilikom vršenja nadzora nad *Epitrix cucumeris*, *Epitrix papa*, *Epitrix subcrinita*, *Epitrix tuberis*;

³uzorci za vizuelni pregled su uzorci iz uvoza koje nakon vizuelnog pregleda šalju fitosanitarni inspektorji za laboratorijska ispitivanja;

Uzorkovanje se vrši na osnovu instrukcije.

Edukacija: Odgovorno lice po potrebi vrši edukaciju lica uključenih u nadzor.

Laboratorijska ispitivanja vrše se u skladu sa metodama koje su propisane dijagnostičkim postupcima za *Synchytrium endobioticum* (EPPO standard).

U slučaju laboratorijske potvrde pojave navedenog štetnog organizma ovlašćena laboratorija obavještava hitno Upravu i fitosanitarnog inspektora u cilju preduzimanja mjera.

U okviru stručne kontrole sprovodi se i vizuelni pregled usjeva sjemenskog krompira u toku vegetacije, kao i vizuelni pregled i uzimanje uzoraka u usjevima merkantilnog krompira i u skladištima.

Ovlašćena institucija: Biotehnički fakultet – Fitosanitarna laboratorija – Laboratorija za mikologiju**Odgovorno lice: prof dr Nedeljko Latinović**

Fitosanitarni inspektor prilikom uzorkovanja popunjavaju **potvrdu** na Obrascu 1 iz priloga ovog programa sa podacima o pregledima, uzetim uzorcima, mjestu i datumu vršenja pregleda i uzorkovanja, nazivu biljne vrste, sorte i količini materijala, GPS koordinatama i prilažu fotografije kao dokaz. Obrazac se ispunjava u dva primjerka od kojih jedan ostaje kod držaoca bilja. Drugi primjerak ostaje kod inspektora čija kopija se dostavlja Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon uzorkovanja.

Izvještavanje fitosanitarnog inspektora:

Fitosanitarni inspektor nakon izvršenog uzorkovanja Upravi - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja dostavlja **izvještaj** na Obrascu 2 iz Priloga ovog programa, koji sadrži podatke o mjestu i datumu vršenja pregleda, nazivu sorte i količini sadnog materijala ili veličini zasada, GPS koordinate i fotografije kao dokaz o izvršenom pregledu.

Izvještavanje odgovornog lica:

U skladu sa "Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica i Republike Crne Gore", Crna Gora je u obavezi da vrši izvještavanje Evropske komisije o statusu štenih organizama.

Za svaku izvršenu laboratorijsku analizu jedan primjerak pojedinačnog Izvještaja o izvršenom laboratorijskom ispitivanju na propisanom obrascu dostavlja se fitosanitarnom inspektoru koji je izvršio uzorkovanje, a drugi Upravi – Fitosanitarnom sektoru - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon pristicanja uzoraka u laboratoriju.

Odgovorno lice, nakon izvršenih laboratorijskih analiza Upravi dostavlja pojedinačni i zbirni izvještaj na Obrascu 3 iz Priloga ovog programa sa podacima o analiziranim uzorcima i rezultatima laboratorijskih ispitivanja.

Završni izvještaj treba da sadrži i podatke o izvršenim ispitivanjima uzoraka iz uvoza (krtole sjemenskog i merkantilnog krompira).

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovođenje: Uprava, Fitosanitarni sektor, Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja: Maja Petrović, samostalna savjetnica I, fitosanitarna inspekcijska gdje je primjenjivo i odgovorno lice ovlašćene institucije.

1.1.3a Posebni nadzor <i>Ralstonia solanacearum</i>

Posebni nadzor vrši se radi otkrivanja pojave odnosno prisustva i sprječavanja unošenja *Ralstonia solanacearum* na krtolama sjemenskog i merkantilnog krompira (*Solanum tuberosum* L.), a za sjemenski krompir vrši se u okviru stručne kontrole nad proizvodnjom sjemenskog krompira u dijelu provjere zdravstvenog stanja (vizuelni pregledi i uzorkovanje) prilikom sertifikacije sjemenskog krompira Program 3. Program kontrolnih ispitivanja sjemenske proizvodnje i biljni genetički resursi Komponenta: 3.1 Sjemenska proizvodnja krompira.

Posebni nadzor se vrši u skladu sa Pravilnikom o fitosanitarnim mjerama za otkrivanje, sprječavanje širenja i suzbijanje smede truleži krtola krompira i bakterijskog uvjerenja krompira i paradajza (POTATO BROWN ROT) koju prouzrokuje bakterija *Ralstonia solanacearum* (Smith) Yabuuchi et al. ("Službeni list CG", broj 67/2010), uzorkovanjem od strane fitosanitarne inspekcije i obuhvata:

Tabela: Pregled uzoraka

Objekat nadzora	Projektovani broj uzoraka
Sjemenski krompir iz skladišta	65 ¹
Merkantilni krompir iz skladišta (50% kod registrovanih i 50% kod neregistrovanih proizvodača)	45 ²
Biljake domaćini: biljke paradajza (<i>Solanum lycopersicum</i>)	10
Biljake domaćini: biljke samonikle biljke iz familije <i>Solanaceae</i> , a naročito <i>Solanum dulcamara</i> i <i>Solanum nigrum</i>	10
Voda: za navodnjavanje, za prskanje ili otpadne vode tokom industrijske prerade ili pakovanja ³	10
Promet (uvoz merkantilnog ili sjemenskog krompira)	10 ⁴
Ukupno	150

¹ovo su uzorci koje pristižu u laboratoriju i radi laboratorijskog ispitivanja na *Clavibacter michiganensis* ssp.;

²ovo su uzorci koje pristižu u laboratoriju i radi laboratorijskog ispitivanja na *Clavibacter michiganensis* ssp.;

³napomena: u Crnoj Gori za sada nema industrijske prerade krompira i pakovanja krompira;

⁴ovo su uzorci koje pristižu u laboratoriju i radi laboratorijskog ispitivanja na latentne zaraze;

Uzorkovanje se vrši na osnovu instrukcije.

Edukacija: Odgovorno lice po potrebi vrši edukaciju lica uključenih u nadzor.

Laboratorijska ispitivanja vrše se u skladu sa metodama koje su propisane dijagnostičkim postupcima za *Ralstonia solanacearum* (Smith) Yabuuchi et al. (EPPO standardi).

U slučaju laboratorijske potvrde pojave navedenog štetnog organizama ovlašćena laboratorija obavještava hitno Upravu i fitosanitarnog inspektora u cilju preduzimanja mjera.

U okviru stručne kontrole sprovodi se i vizuelni pregled usjeva sjemenskog krompira u toku vegetacije, kao i vizuelni pregled i uzimanje uzoraka u usjevima merkantilnog krompira i u skladištima.

Ovlašćena institucija: Biotehnički fakultet – Fitosanitarna laboratorija – Laboratorija za mikologiju

Odgovorno lice: prof dr Nedeljko Latinović

Fitosanitarni inspektor prilikom uzorkovanja popunjavaju **potvrdu** na Obrascu 1 iz priloga ovog programa sa podacima o pregledima, uzetim uzorcima, mjestu i datumu vršenja pregleda i uzorkovanja, nazivu biljne vrste, sorte i količini materijala, GPS koordinatama i fotografije kao dokaz. Obrazac se ispunjava u dva primjerka od kojih jedan ostaje kod držaoca bilja. Drugi primjerak ostaje kod inspektora čija kopija se dostavlja Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon uzorkovanja.

Izvještavanje fitosanitarnog inspektora:

Fitosanitarni inspektor nakon izvršenog uzorkovanja Upravi - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja dostavlja **izvještaj** na Obrascu 2 iz Priloga ovog programa, koji sadrži podatke o mjestu i datumu vršenja pregleda, nazivu sorte i količini sadnog materijala ili veličini zasada, GPS koordinate i fotografije kao dokaz o izvršenom pregledu.

Izvještavanje odgovornog lica:

U skladu sa "Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica i Republike Crne Gore", Crna Gora je u obavezi da vrši izvještavanje Evropske komisije o statusu štenih organizama.

Za svaku izvršenu laboratorijsku analizu jedan primjerak pojedinačnog Izvještaja o izvršenom laboratorijskom ispitivanju na propisanom obrascu dostavlja se fitosanitarnom inspektoru koji je izvršio uzorkovanje, a drugi Upravi – Fitosanitarnom sektoru - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon pristicanja uzoraka u laboratoriju.

Odgovorno lice, nakon izvršenih laboratorijskih analiza Upravi dostavlja pojedinačni i zbirni izvještaj na Obrascu 3 iz Priloga ovog programa sa podacima o analiziranim uzorcima i rezultatima laboratorijskih ispitivanja.

Završni izvještaj treba da sadrži i podatke o izvršenim ispitivanjima uzoraka iz uvoza (krtole sjemenskog i merkantilnog krompira).

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovođenje: Uprava, Fitosanitarni sektor, Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja: Maja Petrović, samostalna savjetnica I, fitosanitarna inspekcija gdje je primjenjivo i odgovorno lice ovlašćene institucije.

1.1.3b Posebni nadzor *Clavibacter michiganensis* subsp. *sepedonicus*

Posebni nadzor vrši se radi otkrivanja pojave odnosno prisustva i sprječavanja unošenja *Clavibacter michiganensis* subsp. *sepedonicus* na krtolama sjemenskog i merkantilnog krompira (*Solanum tuberosum* L.), a za sjemenski krompir vrši se u okviru stručne kontrole nad proizvodnjom sjemenskog krompira u dijelu provjere zdravstvenog stanja (vizuelni pregledi i uzorkovanje) prilikom sertifikacije sjemenskog krompira Program 3. Program kontrolnih ispitivanja sjemenske proizvodnje i biljni genetički resursi Komponenta: 3.1 Sjemenska proizvodnja krompira.

Posebni nadzor se vrši u skladu sa Pravilnik o fitosanitarnim mjerama za otkrivanje, sprječavanje širenja i suzbijanje prstenaste truleži krtola krompira (Potato ring rot) koju prouzrokuje bakterija *Clavibacter michiganensis* (Smith) Davis et al. ssp. *sepedonicus* (Speckermann et Kotthoff) Davis et al. ("Službeni list CG", broj 66/2010), uzorkovanjem od strane fitosanitarne inspekcije i obuhvata:

Tabela: Pregled uzoraka

Objekat nadzora	Projektovani broj uzoraka
Sjemenski krompir iz skladišta	65 ¹
Merkantilni krompir iz skladišta (50% kod registrovanih i 50% kod neregistrovanih proizvodača)	45 ²
Promet (uvoz merkantilnog ili sjemenskog krompira)	10 ³
Ukupno	120

¹ovo su uzorci koje pristižu u laboratoriju i radi laboratorijskog ispitivanja na *Ralstonia solanacearum* (Smith) Yabuuchi et al.;

²ovo su uzorci koje pristižu u laboratoriju i radi laboratorijskog ispitivanja na *Ralstonia solanacearum* (Smith) Yabuuchi et al.;

³ovo su uzorci koje pristižu u laboratoriju i radi laboratorijskog ispitivanja na latentne zaraze;

Uzorkovanje se vrši na osnovu instrukcije.

Edukacija: Odgovorno lice po potrebi vrši edukaciju lica uključenih u nadzor.

Laboratorijska ispitivanja vrše se u skladu sa metodama iz Pravilnika o fitosanitarnim mjerama za otkrivanje, sprječavanje širenja i suzbijanje prstenaste truleži krtola krompira (Potato ring rot) koju prouzrokuje bakterija *Clavibacter michiganensis* (Smith) Davis et al. ssp. *sepedonicus* (Speckermann et Kotthoff) Davis et al. ("Službeni list CG", broj 66/2010), i EPPO dijagnostičkim postupcima.

U slučaju laboratorijske potvrde pojave navedenog štetnog organizama ovlašćena laboratorija obavještava hitno Upravu i fitosanitarnog inspektora u cilju preduzimanja mjera.

U okviru stručne kontrole vrši se i vizuelni pregled usjeva sjemenskog krompira u toku vegetacije, kao i vizuelni pregled i uzimanje uzoraka u usjevima merkantilnog krompira i u skladištima.

Ovlašćena institucija: Biotehnički fakultet – Fitosanitarna laboratorija – Laboratorija za mikologiju

Odgovorno lice: prof dr Nedeljko Latinović

Fitosanitarni inspektor prilikom uzorkovanja popunjavaju **potvrdu** na Obrascu 1 iz priloga ovog programa sa podacima o pregledima, uzetim uzorcima, mjestu i datumu vršenja pregleda i uzorkovanja, nazivu biljne vrste, sorte i količini materijala, GPS koordinatama i fotografije kao dokaz. Obrazac se ispunjava u dva primjerka od kojih jedan ostaje kod držaoca bilja. Drugi primjerak ostaje kod inspektora čija kopija se dostavlja Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon uzorkovanja.

Izvještavanje fitosanitarnog inspektora:

Fitosanitarni inspektor nakon izvršenog uzorkovanja Upravi - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja dostavlja **izvještaj** na Obrascu 2 iz Priloga ovog programa, koji sadrži podatke o mjestu i datumu vršenja pregleda, nazivu sorte i količini sadnog materijala ili veličini zasada, GPS koordinate i fotografije kao dokaz o izvršenom pregledu.

Izvještavanje odgovornog lica:

U skladu sa "Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica i Republike Crne Gore", Crna Gora je u obavezi da vrši izvještavanje Evropske komisije o statusu štenih organizama.

Za svaku izvršenu laboratorijsku analizu jedan primjerak pojedinačnog Izvještaja o izvršenom laboratorijskom ispitivanju na propisanom obrascu dostavlja se fitosanitarnom inspektoru koji je izvršio uzorkovanje, a drugi Upravi – Fitosanitarnom sektoru - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon pristicanja uzoraka u laboratoriju.

Odgovorno lice, nakon izvršenih laboratorijskih analiza Upravi dostavlja pojedinačni i zbirni izvještaj na Obrascu 3 iz Priloga ovog programa sa podacima o analiziranim uzorcima i rezultatima laboratorijskih ispitivanja.

Završni izvještaj treba da sadrži i podatke o izvršenim ispitivanjima uzoraka iz uvoza (krtole sjemenskog i merkantilnog krompira).

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovodenje: Uprava, Fitosanitarni sektor, Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja: Maja Petrović, samostalna savjetnica I, fitosanitarna inspekcija gdje je primjenjivo i odgovorno lice ovlašćene institucije.

1.1.4 Posebni nadzor *Epitrix cucumeris*, *Epitrix papa*, *Epitrix subcrinita*, *Epitrix tuberis*

Posebni nadzor se vrši radi otkrivanja pojave odnosno prisustva i sprječavanja unošenja krompirovih buvača - *Epitrix cucumeris*, *Epitrix papa*, *Epitrix subcrinita*, *Epitrix tuberis* u skladu sa Pravilnikom o fitosanitarnim mjerama za sprečavanje unošenja i širenja štetnih organizama *Epitrix cucumeris* (Harris), *Epitrix papa* sp. n., *Epitrix subcrinita* (Lec.) i *Epitrix tuberis* (Gentner) ("Službeni list CG", br. 17/2017 i 35/2018).

Posebni nadzor se vrši:

1) vizuelnim vegetacijskim pregledima merkantilnog i sjemenskog krompira na prisustvo sitnih rupica na listovima koje pričinjavaju imaga i kečeranjem usjeva radi eventualnog hvatanja imaga od strane odgovornog lica Fitosanitarne laboratorije – Laboratorije za entomologiju;

2) vizuelnim pregledima od strane fitosanitarnih inspektora na prisustvo oštećenja koje pričinjavaju larve buvača: krtola merkantilnog krompira kod registrovanih i neregistrovanih proizvođača i krtola sjemenskog krompira kod registrovanih proizvođača. Ovi pregledi se vrše u skladištu i/ili prilikom vadenja krtola krompira sa parcela. Fitosanitarni inspektori u slučaju sumnje na prisustvo buvača uzorkuju krtole krompira radi laboratorijskog ispitivanja za koja su obezbijedena finansijska sredstva Komponentom 1.4 Hitne fitosanitarne mjere, ovog Programa.

Tabela: Pregled uzoraka

Objekat nadzora	Projektovani broj uzoraka
Sjemenski krompir u toku vađenja	65 ¹
Sjemenski krompir u skladištu uključujući otpad prilikom dorade	
Merkantilni krompir u toku vađenja	25 ²
Merkantilni i sjemenski krompir u skladištu uključujući otpad prilikom dorade	
Promet (uvoz merkantilnog ili sjemenskog krompira)	10 ³
Ukupno	100

¹ ovo su uzorci koje pristižu u laboratoriju radi laboratorijskog ispitivanja na *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis* subsp. *sepedonicus* i fitosanitarni inspektori su ih pregledali in a simptome prisustva *Epitrix cucumeris*, *Epitrix papa*, *Epitrix subcrinita*, *Epitrix tuberis*;

² ovo su uzorci za vizuelni pregled su slučajni uzorci sa parcela proizvođača merkantilnog krompira (registrovanog i neregistrovanog) i pregleda ga fitosanitarni inspektor prilikom vršenja nadzora nad *Epitrix cucumeris*, *Epitrix papa*, *Epitrix subcrinita*, *Epitrix tuberis*;

³uzorci za vizuelni pregled su uzorci iz uvoza koje nakon vizuelnog pregleda šalju fitosanitarni inspektori za laboratorijska ispitivanja;

Uzorkovanje se vrši na osnovu instrukcije.

Edukacija: Odgovorno lice po potrebi vrši edukaciju lica uključenih u nadzor.

Laboratorijska ispitivanja vrše se u skladu sa metodama EPPO dijagnostičkim postupcima.

U slučaju laboratorijske potvrde pojave navedenog štetnog organizama ovlašćena laboratorija obavještava hitno Upravu i fitosanitarnog inspektora u cilju preduzimanja mjera.

U okviru stručne kontrole vrši se i vizuelni pregled usjeva sjemenskog krompira u toku vegetacije, kao i vizuelni pregled i uzimanje uzoraka u usjevima merkantilnog krompira i u skladištima.

Ovlašćena institucija: Biotehnički fakultet – Fitosanitarna laboratorija – Laboratorija za entomologiju

Odgovorno lice: prof dr Snježana Hrnčić

Fitosanitarni inspektor prilikom uzorkovanja popunjavaju **potvrdu** na Obrascu 1 iz priloga ovog programa sa podacima o pregledima, uzetim uzorcima, mjestu i datumu vršenja pregleda i uzorkovanja, nazivu biljne vrste, sorte i količini materijala, GPS koordinatama i fotografije kao dokaz. Obrazac se ispunjava u dva primjera od kojih jedan ostaje kod držaoca bilja. Drugi primjerak ostaje kod inspektora čija kopija se dostavlja Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon uzorkovanja.

Izvještavanje fitosanitarnog inspektora:

Fitosanitarni inspektor nakon izvršenog uzorkovanja Upravi - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja dostavlja **izvještaj** na Obrascu 2 iz Priloga ovog programa, koji sadrži podatke o mjestu i datumu vršenja pregleda, nazivu sorte i količini sadnog materijala ili veličini zasada, GPS koordinate i fotografije kao dokaz o izvršenom pregledu.

Izvještavanje odgovornog lica:

U skladu sa "Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica i Republike Crne Gore", Crna Gora je u obavezi da vrši izvještavanje Evropske komisije o statusu štetnih organizama.

Za svaku izvršenu laboratorijsku analizu jedan primjerak pojedinačnog Izvještaja o izvršenom laboratorijskom ispitivanju na propisanom obrascu dostavlja se fitosanitarnom inspektoru koji je izvršio uzorkovanje, a drugi Upravi – Fitosanitarnom sektoru - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon pristizanja uzoraka u laboratoriju.

Odgovorno lice, nakon izvršenih laboratorijskih analiza Upravi dostavlja pojedinačni i zbirni izvještaj na Obrascu 3 iz Priloga ovog programa sa podacima o analiziranim uzorcima i rezultatima laboratorijskih ispitivanja.

Završni izvještaj treba da sadrži i podatke o izvršenim ispitivanjima uzoraka iz uvoza (krtole sjemenskog i merkantilnog krompira).

Nadzor obuhvata i rezultate stručne kontrole nad proizvodnjom sjemenskog krompira u dijelu provjere zdravstvenog stanja prilikom sertifikacije sjemenskog krompira Programa 3. Programa kontrolnih ispitivanja sjemenske proizvodnje i biljni genetički resursi Komponenta: 3.1 Sjemenska proizvodnja krompira i Komponenta 3.3: Program kontrolnog ispitivanja sjemenskog materijala.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovodenje: Uprava, Fitosanitarni sektor, Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja: Gordana Fušić, samostalna savjetnica I, fitosanitarna inspekcija gdje je primjenjivo i odgovorno lice ovlašćene institucije.

1.1.5 Posebni nadzor *Bursaphelenchus xylophilus*

Posebni nadzor se vrši radi sprječavanja unošenja i širenja borove nematode *Bursaphelenchus xylophilus* u skladu sa Pravilnikom o fitosanitarnim mjerama za iskorjenjivanje i suzbijanje borove nematode *Bursaphelenchus xylophilus* (Steiner et Buhler) Nickle et.al. ("Službeni list CG", br. 12/2014 i 68/2018).

Posebni nadzor borove nematode podrazumijeva sakupljanje i laboratorijska ispitivanja uzoraka osjetljivog bilja, drveta i kore, kao i vektora borove nematode (insekti roda *Monochamus*).

Uzorkovanje i laboratorijsko ispitivanje na prisustvo borove nematode vrši se naročito na:

Tabela: Pregled uzoraka

Objekat nadzora	Projektovani broj uzoraka
1. osjetljivom bilju u područjima pogodenim požarima ili olujama, odnosno generalno na oslabljenim stablima	15
2. oblicama i drugim djelovima nastalim sječenjem drveta ili prirodnim ostacima nastalim uticajem biotskih faktora, stablima u parkovima i drugim mjestima van šumskog područja, kao i u neposrednoj blizini graničnih prelaza	15
3. na drvenom materijalu za pakovanje u skladištima uvoznika određenih roba porijekлом iz Kine (kamen, mermur i sl.)	20
4. drvoprerađivačkim kapacitetima, kao i aktivnosti vezane za eksploraciju šuma.	20
5. uzoraka vektora borove nematode (insekti roda <i>Monochamus</i>)	30

Odgovorno lice Fitosanitarne laboratorije – Laboratorije za nematologiju uzorkuje 50 uzoraka iz tač. 1, 2 i 4 i 30.

Fitosanitarna inspekcija uzorkuje i dostavlja u nematološku laboratoriju 20 uzoraka iz tačke 3.

Uzorkovanje se vrši na osnovu instrukcije.

Edukacija: Odgovorno lice po potrebi vrši edukaciju lica uključenih u nadzor.

Laboratorijska ispitivanja vrše se u skladu sa metodama EPPO dijagnostičkim postupcima.

U slučaju laboratorijske potvrde pojave navedenog štetnog organizama ovlašćena laboratorija obaveštava hitno Upravu i fitosanitarnog inspektora u cilju preduzimanja mjera.

Ovlašćena institucija: Biotehnički fakultet – Fitosanitarna laboratorija – Laboratorija za nematologiju

Odgovorno lice: doc dr Igor Pajović

Fitosanitarni inspektori prilikom uzorkovanja popunjavaju **potvrdu** na Obrascu 1 iz priloga ovog programa sa podacima o pregledima, uzetim uzorcima, mjestu i datumu vršenja pregleda i uzorkovanja, nazivu biljne vrste, sorte i količini materijala, GPS koordinatama i fotografije kao dokaz. Obrazac se ispunjava u dva primjerka od kojih jedan ostaje kod držaoca bilja. Drugi primjerak ostaje kod inspektora čija kopija se dostavlja Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon uzorkovanja.

Izvještavanje fitosanitarnog inspektora:

Fitosanitarni inspektor nakon izvršenog uzorkovanja Upravi - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja dostavlja **izvještaj** na Obrascu 2 iz Priloga ovog programa, koji sadrži podatke o mjestu i datumu vršenja pregleda, nazivu sorte i količini sadnog materijala ili veličini zasada, GPS koordinate i fotografije kao dokaz o izvršenom pregledu.

Izvještavanje odgovornog lica:

U skladu sa "Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica i Republike Crne Gore", Crna Gora je u obavezi da vrši izvještavanje Evropske komisije o statusu štenih organizama.

Za svaku izvršenu laboratorijsku analizu jedan primjerak pojedinačnog Izvještaja o izvršenom laboratorijskom ispitivanju na propisanom obrascu dostavlja se fitosanitarnom inspektoru koji je izvršio uzorkovanje, a drugi Upravi – Fitosanitarnom sektoru - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon pristicanja uzorka u laboratoriju.

Odgovorno lice, nakon izvršenih laboratorijskih analiza Upravi dostavlja pojedinačni i zbirni izvještaj na Obrascu 3 iz Priloga ovog programa sa podacima o analiziranim uzorcima i rezultatima laboratorijskih ispitivanja.

Sastavni dio izvještaja za posebni nadzor predstavljaju i uzorci drveta koje uzima fitosanitarna inspekcija prilikom fitosanitarnog pregleda drvenog materijala za pakovanje koji se uvozi, a porijeklom je iz vanevropskih zemalja radi laboratorijskih ispitivanja na prisustvo borove nematode.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovodenje: Uprava, Fitosanitarni sektor, Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja: Maja Petrović, samostalna savjetnica I, fitosanitarna inspekcija gdje je primjenjivo i odgovorno lice ovlašćene institucije.

1.1.6 Posebni nadzor *Phytophthora ramorum*

Posebni nadzor vrši se radi sprječavanja unošenja i širenja *Phytophthora ramorum* u skladu sa Pravilnikom o fitosanitarnim mjerama za sprečavanje unošenja, širenja i suzbijanja *Phytophthora ramorum* Werres, De Cock & Man in 't Veld. sp. nov. ("Službeni list CG", broj 11/2012).

Uzorkovanje se vrši u rasadnicima, vrtnim centrima i na javnim gradskim površinama.

Nadzor se vrši nad osjetljivim biljem, a naročito: *Rhododendron* spp. L., *Viburnum* spp. L., *Camellia* spp. L., *Pieris* spp. D. Don, *Syringa vulgaris* L., *Taxus* spp. L.

Laboratorijska ispitivanja obavljaju se u Fitosanitarnoj laboratoriji – Laboratorija za mikologiju. Projektovani broj uzoraka: 40.

Laboratorijska ispitivanja vrše se u skladu sa metodama EPPO dijagnostičkim postupcima.

U slučaju laboratorijske potvrde pojave navedenog štetnog organizma ovlašćena laboratorija obavještava hitno Upravu i fitosanitarnog inspektora u cilju preduzimanja mjera.

Ovlašćena institucija: Biotehnički fakultet – Fitosanitarna laboratorija – Laboratorija za mikologiju

Odgovorno lice: dr Jelena Lazarević

Edukacija: Odgovorno lice po potrebi vrši edukaciju lica uključenih u nadzor.

Fitosanitarni inspektori prilikom uzorkovanja popunjavaju **potvrdu** na Obrascu 1 iz priloga ovog programa sa podacima o pregledima, uzetim uzorcima, mjestu i datumu vršenja pregleda i uzorkovanja, nazivu biljne vrste, sorte i količini materijala, GPS koordinatama i fotografije kao dokaz. Obrazac se ispunjava u dva primjerka od kojih jedan ostaje kod držaoca bilja. Drugi primjerak ostaje kod inspektora čija kopija se dostavlja Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon uzorkovanja.

Izvještavanje fitosanitarnog inspektora:

Fitosanitarni inspektor nakon izvršenog uzorkovanja Upravi - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja dostavlja **izvještaj** na Obrascu 2 iz Priloga ovog programa, koji sadrži podatke o mjestu i datumu vršenja pregleda, nazivu sorte i količini sadnog materijala ili veličini zasada, GPS koordinate i fotografije kao dokaz o izvršenom pregledu.

Izvještavanje odgovornog lica:

U skladu sa "Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica i Republike Crne Gore", Crna Gora je u obavezi da vrši izvještavanje Evropske komisije o statusu štenih organizama.

Za svaku izvršenu laboratorijsku analizu jedan primjerak pojedinačnog Izvještaja o izvršenom laboratorijskom ispitivanju na propisanom obrascu dostavlja se fitosanitarnom inspektoru koji je izvršio uzorkovanje, a drugi Upravi – Fitosanitarnom sektoru - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon pristizanja uzorka u laboratoriju.

Odgovorno lice, nakon izvršenih laboratorijskih analiza Upravi dostavlja pojedinačni i zbirni izvještaj na Obrascu 3 iz Priloga ovog programa sa podacima o analiziranim uzorcima i rezultatima laboratorijskih ispitivanja.

Sastavni dio izvještaja za posebni nadzor predstavljaju i uzorci osjetljivog bilja iz uvoza.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovodenje: Uprava, Fitosanitarni sektor, Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja: Tamara Popović, načelnica, fitosanitarna inspekcija gdje je primjenjivo i odgovorno lice ovlašćene institucije.

1.1.7 Posebni nadzor *Fusarium circinatum*

Posebni nadzor vrši se radi sprječavanja unošenja i širenja *Fusarium circinatum* u skladu sa Pravilnikom o fitosanitarnim mjerama za sprečavanje unošenja i širenja štetnog organizma *Fusarium circinatum* Nirenberg & O'Donnell ("Službeni list CG", broj 27/2021).

Posebni nadzor se vrši na sadnom materijalu roda *Pinus* L. i vrste *Pseudotsuga menziesii*, uključujući sjeme i šišarke, namijenjene razmnožavanju.

Fitosanitarne preglede i uzorkovanje vrši odgovorno lice Fitosanitarne laboratorije - Laboratorija za mikologiju (u rasadnicama, šumskim sastojinama, parkovima, okućnicama i drugim površinama, najmanje dva puta godišnje u periodu od maja do oktobra).

Laboratorijska ispitivanja obavljaju se u Fitosanitarnoj laboratoriji – Laboratorija za mikologiju. Projektovani broj uzoraka: 25.

Laboratorijska ispitivanja vrše se u skladu sa metodama EPPO dijagnostičkim postupcima.

U slučaju laboratorijske potvrde pojave navedenog štetnog organizma ovlašćena laboratorija obavještava hitno Upravu i fitosanitarnog inspektora u cilju preduzimanja mjera.

Ovlašćena institucija: Biotehnički fakultet – Fitosanitarna laboratorija – Laboratorija za nematologiju

Odgovorno lice: dr Jelena Lazarević

Fitosanitarni inspektori prilikom uzorkovanja popunjavaju **potvrdu** na Obrascu 1 iz priloga ovog programa sa podacima o pregledima, uzetim uzorcima, mjestu i datumu vršenja pregleda i uzorkovanja, nazivu biljne vrste, sorte i količini materijala, GPS koordinatama i fotografije kao dokaz. Obrazac se ispunjava u dva primjerka od kojih jedan ostaje kod držaoca bilja. Drugi primjerak ostaje kod inspektora čija kopija se dostavlja Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon uzorkovanja.

Izvještavanje fitosanitarnog inspektora:

Fitosanitarni inspektor nakon izvršenog uzorkovanja Upravi - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja dostavlja **izvještaj** na Obrascu 2 iz Priloga ovog programa, koji sadrži podatke o mjestu i datumu vršenja pregleda, nazivu sorte i količini sadnog materijala ili veličini zasada, GPS koordinate i fotografije kao dokaz o izvršenom pregledu.

Izvještavanje odgovornog lica:

U skladu sa "Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica i Republike Crne Gore", Crna Gora je u obavezi da vrši izvještavanje Evropske komisije o statusu štenih organizama.

Za svaku izvršenu laboratorijsku analizu jedan primjerak pojedinačnog Izvještaja o izvršenom laboratorijskom ispitivanju na propisanom obrascu dostavlja se fitosanitarnom inspektoru koji je izvršio uzorkovanje, a drugi Upravi – Fitosanitarnom sektoru - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon pristizanja uzoraka u laboratoriju.

Odgovorno lice, nakon izvršenih laboratorijskih analiza Upravi dostavlja pojedinačni i zbirni izvještaj na Obrascu 3 iz Priloga ovog programa sa podacima o analiziranim uzorcima i rezultatima laboratorijskih ispitivanja.

Sastavni dio izvještaja za posebni nadzor predstavljaju i uzorci drveta koje uzima fitosanitarna inspekcija prilikom fitosanitarnog pregleda drvenog materijala za pakovanje koji se uvozi, a porijeklom je iz vanevropskih zemalja radi laboratorijskih ispitivanja na prisustvo borove nematode.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovodenje: Uprava, Fitosanitarni sektor, Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja: Maja Petrović, samostalna savjetnica I, fitosanitarna inspekcija gdje je primjenjivo i odgovorno lice ovlašćene institucije.

1.1.8 Posebni nadzor *Anoplophora chinensis*

Posebni nadzor radi sprječavanja unošenja i širenja *Anoplophora chinensis* (Forster) vrši se na određenom bilju u skladu sa Pravilnikom o fitosanitarnim mjerama za sprječavanje unošenja i širenja *Anoplophora chinensis* (Forster) ("Službeni list CG", broj 43/2015).

Poseban nadzor vrše ovlašćene institucije u saradnji sa fitosanitarnim i šumarskim inspektorima, koji u slučaju sumnje dostavljaju uzorke u Laboratoriju za entomologiju za čije su analize obezbijedena finansijska sredstva Komponentom 1.4 Hitne fitosanitarne mjere, ovog Programa.

Fitosanitarna inspekcija vrši zdravstvene pregledne na određenom bilju kod registrovanih subjekata za proizvodnju i distribuciju sadnog materijala određenog bilja, a ovlašćeni pružalač usluga zdravstvene pregledne određenog bilja u njihovoj okolini.

Uzorkovanje se vrši ovlašćena institucija na osnovu instrukcije.

Edukacija: Odgovorno lice po potrebi vrši edukaciju lica uključenih u nadzor.

Laboratorijska ispitivanja (morfološka) uzoraka sa sumnjom na *Anoplophora chinensis* obavljaju se u Fitosanitarnoj laboratoriji – Laboratoriju za entomologiju.

Laboratorijska ispitivanja vrše se u skladu sa metodama EPPO dijagnostičkim postupcima.

U slučaju laboratorijske potvrde pojave navedenog štetnog organizama ovlašćena laboratorija obavještava hitno Upravu i fitosanitarnog inspektora u cilju preduzimanja mjera.

Ovlašćene institucije: Institut za šumarstvo i Biotehnički fakultet – Fitosanitarna laboratorija – Laboratorija za entomologiju

Odgovorno lice:

mr Darko Dubak

Fitosanitarni inspektori prilikom uzorkovanja popunjavaju **potvrdu** na Obrascu 1 iz priloga ovog programa sa podacima o pregledima, uzetim uzorcima, mjestu i datumu vršenja pregleda i uzorkovanja, nazivu biljne vrste, sorte i količini materijala, GPS koordinatama i fotografije kao dokaz. Obrazac se ispunjava u dva primjeka od kojih jedan ostaje kod držaoca bilja. Drugi primjerak ostaje kod inspektora čija kopija se dostavlja Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon uzorkovanja.

Izvještavanje fitosanitarnog inspektora:

Fitosanitarni inspektor nakon izvršenog uzorkovanja Upravi - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja dostavlja **izvještaj** na Obrascu 2 iz Priloga ovog programa, koji sadrži podatke o mjestu i datumu vršenja pregleda, nazivu sorte i količini sadnog materijala ili veličini zasada, GPS koordinate i fotografije kao dokaz o izvršenom pregledu.

Izvještavanje odgovornog lica:

U skladu sa "Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica i Republike Crne Gore", Crna Gora je u obavezi da vrši izvještavanje Evropske komisije o statusu štenih organizama.

Za svaku izvršenu laboratorijsku analizu jedan primjerak pojedinačnog Izvještaja o izvršenom laboratorijskom ispitivanju na propisanom obrascu dostavlja se fitosanitarnom inspektoru koji je izvršio uzorkovanje, a drugi Upravi – Fitosanitarnom sektoru - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon pristizanja uzoraka u laboratoriju.

Odgovorno lice, nakon izvršenih laboratorijskih analiza Upravi dostavlja pojedinačni i zbirni izvještaj na Obrascu 3 iz Priloga ovog programa sa podacima o analiziranim uzorcima i rezultatima laboratorijskih ispitivanja.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovodenje: Uprava, Fitosanitarni sektor, Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja: Gordana Fušić, samostalna savjetnica I, fitosanitarna inspekcija gdje je primjenjivo i odgovorno lice ovlašćene institucije.

1.1.9 Posebni nadzor *Anoplophora glabripennis*

Posebni nadzor na određenom bilju i biljkama domaćinima vrši se u skladu sa Pravilnikom o fitosanitarnim mjerama za sprječavanje unošenja i širenja azijske strižibube *Anoplophora glabripennis* (Motschulsky) ("Službeni list CG", broj 61/2015), a naročito na:

-drvenom materijalu za pakovanje u skladištima uvoznika određenih roba porijeklom iz Kine (kamen, mermar i sl.), uključujući dionice izgradnje autoputa; i

-biljkama domaćinima u njihovoj okolini; okolini gdje se nalaze mjesto prerađe drveta.

Poseban nadzor vrše ovlašćene institucije i pružaoci usluga u saradnji sa fitosanitarnim i šumarskim inspektorima i u slučaju sumnje dostavljaju uzorke u Laboratoriju za entomologiju za čije su analizu obezbijedena finansijska sredstva Komponentom 1.4 Hitne fitosanitarne mjere, ovog Programa.

Posebni nadzor obuhvata zdravstveni pregled biljaka domaćina, uzimanje uzoraka i tehničke poslove: sječa drveta, penjanje na visine, krčenje nepristupačnih površina, nošenje i izvlačenje drveća i sl.

Ovlašćene institucije: Institut za šumarstvo i Biotehnički fakultet – Fitosanitarna laboratorija – Laboratorija za entomologiju

Odgovorno lice:

mr Darko Dubak

Edukacija: Odgovorno lice po potrebi vrši edukaciju lica uključenih u nadzor.

Fitosanitarni inspektori prilikom uzorkovanja popunjavaju **potvrdu** na Obrascu 1 iz priloga ovog programa sa podacima o pregledima, uzetim uzorcima, mjestu i datumu vršenja pregleda i uzorkovanja, nazivu biljne vrste, sorte i količini materijala, GPS koordinatama i fotografije kao dokaz. Obrazac se ispunjava u dva primjerka od kojih jedan ostaje kod držaoca bilja. Drugi primjerak ostaje kod inspektora čija kopija se dostavlja Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon uzorkovanja.

Izvještavanje fitosanitarnog inspektora:

Fitosanitarni inspektor nakon izvršenog uzorkovanja Upravi - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja dostavlja **izvještaj** na Obrascu 2 iz Priloga ovog programa, koji sadrži podatke o mjestu i datumu vršenja pregleda, nazivu sorte i količini sadnog materijala ili veličini zasada, GPS koordinate i fotografije kao dokaz o izvršenom pregledu.

Izvještavanje odgovornog lica:

U skladu sa "Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica i Republike Crne Gore", Crna Gora je u obavezi da vrši izvještavanje Evropske komisije o statusu štenih organizama.

Za svaku izvršenu laboratorijsku analizu jedan primjerak pojedinačnog Izvještaja o izvršenom laboratorijskom ispitivanju na propisanom obrascu dostavlja se fitosanitarnom inspektoru koji je izvršio uzorkovanje, a drugi Upravi – Fitosanitarnom sektoru - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon pristizanja uzoraka u laboratoriju.

Odgovorno lice, nakon izvršenih laboratorijskih analiza Upravi dostavlja pojedinačni i zbirni izvještaj na Obrascu 3 iz Priloga ovog programa sa podacima o analiziranim uzorcima i rezultatima laboratorijskih ispitivanja.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovodenje: Uprava, Fitosanitarni sektor, Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja: Tamara Popović, načelnica, fitosanitarna inspekcija gdje je primjenjivo i odgovorno lice ovlašćene institucije.

1.1.10. Posebni nadzor *Pseudomonas syringae* pv. *actinidiae*

Posebni nadzor se vrši radi sprječavanja unošenja i širenja *Pseudomonas syringae* pv. *actinidiae*, prouzrokovala bakterijskog raka kivija u skladu sa Pravilnikom o fitosanitarnim mjerama za sprečavanje unošenja i širenja bakterije *Pseudomonas syringae* pv. *actinidiae* Takikawa, Serizawa, Ichikawa, Tsuyumu & Goto ("Službeni list CG", broj 75/2018).. Nadzor se vrši u rasadnicima i proizvodnim zasadima gdje se uzgajaju biljke *Actinidia* Lindl., prikupljanjem uzoraka i laboratorijskim ispitivanjima u skladu sa EPPO protokolom.

Uzorkovanje vrše fitosanitarni inspektori.

Laboratorijska ispitivanja obavljaju se u Fitosanitarnoj laboratoriji – Laboratorija za bakteriologiju. **Edukacija:** Odgovorno lice po potrebi vrši edukaciju lica uključenih u nadzor.

Uzorkovanje se vrši na osnovu instrukcije.

Projektovani broj uzoraka: 30.

Ovlašćena institucija: Biotehnički fakultet – Fitosanitarna laboratorija – Laboratorija za bakteriologiju

Odgovorno lice: prof dr Nedeljko Latinović

Fitosanitarni inspektori prilikom uzorkovanja popunjavaju **potvrdu** na Obrascu 1 iz priloga ovog programa sa podacima o pregledima, uzetim uzorcima, mjestu i datumu vršenja pregleda i uzorkovanja, nazivu biljne vrste, sorte i količini materijala, GPS koordinatama i fotografije kao dokaz. Obrazac se ispunjava u dva primjerka od kojih jedan ostaje kod držaoca bilja. Drugi primjerak ostaje kod inspektora čija kopija se dostavlja Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon uzorkovanja.

Izvještavanje fitosanitarnog inspektora:

Fitosanitarni inspektor nakon izvršenog uzorkovanja Upravi - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja dostavlja **izvještaj** na Obrascu 2 iz Priloga ovog programa, koji sadrži podatke o mjestu i datumu vršenja pregleda, nazivu sorte i količini sadnog materijala ili veličini zasada, GPS koordinate i fotografije kao dokaz o izvršenom pregledu.

Izvještavanje odgovornog lica:

U skladu sa "Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica i Republike Crne Gore", Crna Gora je u obavezi da vrši izvještavanje Evropske komisije o statusu štenih organizama.

Za svaku izvršenu laboratorijsku analizu jedan primjerak pojedinačnog Izvještaja o izvršenom laboratorijskom ispitivanju na propisanom obrascu dostavlja se fitosanitarnom inspektoru koji je izvršio uzorkovanje, a drugi Upravi – Fitosanitarnom sektoru - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon pristizanja uzoraka u laboratoriju.

Odgovorno lice, nakon izvršenih laboratorijskih analiza Upravi dostavlja pojedinačni i zbirni izvještaj na Obrascu 3 iz Priloga ovog programa sa podacima o analiziranim uzorcima i rezultatima laboratorijskih ispitivanja.

Sastavni dio izvještaja za posebni nadzor predstavljaju i uzoreci iz uvoza.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovodenje: Uprava, Fitosanitarni sektor, Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja: Gordana Fušić, samostalna savjetnica I, fitosanitarna inspekcija gdje je primjenjivo i odgovorno lice ovlašćene institucije.

1.1.11 Posebni nadzor *Xylella fastidiosa* sa monitoringom vektora

Posebni nadzor se vrši radi sprječavanja unošenja i širenja štetnog organizma *Xylella fastidiosa* (Well and Raju) nad određenim biljem, a naročito *Olea europea*, *Nerium oleander*, *Coffea* sp., *Polygala myrtifolia*, *Prunus* sp. (*P. dulcis*, *P. avium*), *Myrtus communis*, *Laurus nobilis* L., *Westringia fruticola*, *Westringia glabra* L., *Lavandula angustifolia*, *Lavandula stoechas*, *Vitis vinifera* i u skladu sa Pravilnikom o fitosanitarnim mjerama za sprječavanje unošenja i širenja bakterije *Xylella fastidiosa* (Wells et al.) ("Službeni list CG", br. 40/2019 i 54/2019).

Program posebnog nadzora *Xylella fastidiosa* obuhvata vizuelne preglede sadnog materijala i proizvodnih zasada, ukrasnih stabala u parkovima i okućnicama biljaka domaćina u skladu sa propisom i rizikom, kao i uzorkovanje u slučaju sumnje radi laboratorijskih analiza.

Fitosanitarne preglede i uzorkovanje vrši odgovorno lice i/ili fitosanitarni inspektorji Fitosanitarne laboratorije - Bakteriološka laboratorija.

Vizuelni pregledi biljaka na otvorenom polju vrše se tokom vegetacije, a optimalnim se smatra period od kraja proljeća do početka jeseni, a biljke u zaštićenom prostoru mogu se pregledati tokom cijele godine, u zavisnosti od vrste bilja i ciklusa proizvodnje.

Edukacija: Odgovorno lice po potrebi vrši edukaciju lica uključenih u nadzor.

Uzorkovanje se vrši na osnovu instrukcije.

Projektovani broj uzoraka: 40.

Izvještaj o pregledima i uzorcima treba da sadrži podatke o mjestu i datumu vršenja pregleda i uzorkovanja, nazivu vrste, sorte i količini biljnog materijala, GPS koordinate i fotografije kao dokaz o izvršenom pregledu.

Sastavni dio izvještaja za posebni nadzor predstavljaju i uzorci osjetljivog bilja iz uvoza. Monitoring vektora bakterije *Xylella fastidiosa* vrši se u cilju utvrđivanja njihovog prisustva i rasprostranjenosti. Najznačajniji vektori bakterije su insekti iz familija *Cicadidae i Cercopidae*.

Neke od vrsta utvrđenih kao prenosoci bakterije u Evropi su livadska pjenuša – *Phylaenus spumarius*, *Euscelis lineolatus*, *Neophilaenus campestris*, *Cicadella viridis i dr.*

Zdravstvene preglede i ispitivanje uzoraka vrši odgovorno lice Fitosanitarne laboratorije – Laboratorijska entomologija.

Uzorkovanje se vrši na osnovu instrukcije.

Ovlašćena institucija Biotehnički fakultet – Fitosanitarna laboratorija – Laboratorijska entomologija

Odgovorno lice: doc. dr Tanja Perović

Fitosanitarni inspektorji prilikom uzorkovanja popunjavaju **potvrdu** na Obrascu 1 iz priloga ovog programa sa podacima o pregledima, uzetim uzorcima, mjestu i datumu vršenja pregleda i uzorkovanja, nazivu biljne vrste, sorte i količini materijala, GPS koordinatama i fotografije kao dokaz. Obrazac se ispunjava u dva primjerka od kojih jedan ostaje kod držaoca bilja. Drugi primjerak ostaje kod inspektora čija kopija se dostavlja Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon uzorkovanja.

Izvještavanje fitosanitarnog inspektora:

Fitosanitarni inspektor nakon izvršenog uzorkovanja Upravi - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja dostavlja **izvještaj** na Obrascu 2 iz Priloga ovog programa, koji sadrži podatke o mjestu i datumu vršenja pregleda, nazivu sorte i količini sadnog materijala ili veličini zasada, GPS koordinate i fotografije kao dokaz o izvršenom pregledu.

Izvještavanje odgovornog lica:

U skladu sa "Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica i Republike Crne Gore", Crna Gora je u obavezi da vrši izvještavanje Evropske komisije o statusu štenih organizama.

Za svaku izvršenu laboratorijsku analizu jedan primjerak pojedinačnog Izvještaja o izvršenom laboratorijskom ispitivanju na propisanom obrascu dostavlja se fitosanitarnom inspektoru koji je izvršio uzorkovanje, a drugi Upravi – Fitosanitarnom sektoru - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon pristizanja uzoraka u laboratoriju.

Odgovorno lice, nakon izvršenih laboratorijskih analiza Upravi dostavlja pojedinačni i zbirni izvještaj na Obrascu 3 iz Priloga ovog programa sa podacima o analiziranim uzorcima i rezultatima laboratorijskih ispitivanja.

Sastavni dio izvještaja za posebni nadzor predstavljaju i uzorci osjetljivog bilja iz uvoza.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovodenje: Uprava, Fitosanitarni sektor, Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja: Tamara Popović, načelnica, fitosanitarna inspekcija gdje je primjenjivo i odgovorno lice ovlašćene institucije.

1.1.12. Posebni nadzor *Aleurocanthus spiniferus*

Posebni nadzor *Aleurocanthus spiniferus* vrši se u cilju potvrde statusa štetnog organizma. *Aleurocanthus spiniferus* Quaintance je polifagna štetočina. U ekonomskom smislu najznačajniji domaćini su citrusi, a napada i vinovu lozu, krušku, japansku jabuku, vrste *Rosa* spp. i druge biljke. Na području Mediterana predstavlja veliki rizik za proizvodnju citrusa.

S obzirom da je prisustvo ovog štetnog organizma potvrđeno na crnogorskom primorju, na lokalitetima u Bokokotorskom zalivu i na području Bara, veoma je važno sprovodenje posebnog nadzora nad ovim štetnim organizmom na teritoriji opštine Ulcinj, gdje do sada nije utvrđeno njegovo prisustvo. Na programu će se pratiti eventualno dalje širenje i biljke domaćini na području Ulcinja i period aktivnosti u cilju primjene pravovremenih mjera zaštite.

Zdravstvene preglede vrši odgovorno lice za posebni nadzor, a ispitivanje uzoraka Fitosanitarna laboratorija – Laboratorijska entomologija.

Edukacija: Odgovorno lice po potrebi vrši edukaciju lica uključenih u nadzor.

Uzorkovanje se vrši na osnovu instrukcije.

Ovlašćena institucija: Biotehnički fakultet – Fitosanitarna laboratorija – Laboratorijska entomologija

Odgovorno lice: prof dr Sanja Radonjić

Fitosanitarni inspektorji prilikom uzorkovanja popunjavaju **potvrdu** na Obrascu 1 iz priloga ovog programa sa podacima o pregledima, uzetim uzorcima, mjestu i datumu vršenja pregleda i uzorkovanja, nazivu biljne vrste, sorte i količini materijala, GPS koordinatama i fotografije kao dokaz. Obrazac se ispunjava u dva primjerka od kojih jedan ostaje kod držaoca bilja. Drugi primjerak ostaje kod inspektora čija kopija se dostavlja Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon uzorkovanja.

Izvještavanje fitosanitarnog inspektora:

Fitosanitarni inspektor nakon izvršenog uzorkovanja Upravi - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja dostavlja **izvještaj** na Obrascu 2 iz Priloga ovog programa, koji sadrži podatke o mjestu i datumu vršenja pregleda, nazivu sorte i količini sadnog materijala ili veličini zasada, GPS koordinate i fotografije kao dokaz o izvršenom pregledu.

Izvještavanje odgovornog lica:

U skladu sa "Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica i Republike Crne Gore", Crna Gora je u obavezi da vrši izvještavanje Evropske komisije o statusu štenih organizama.

Za svaku izvršenu laboratorijsku analizu jedan primjerak pojedinačnog Izvještaja o izvršenom laboratorijskom ispitivanju na propisanom obrascu dostavlja se fitosanitarnom inspektoru koji je izvršio uzorkovanje, a drugi Upravi – Fitosanitarnom sektoru - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon pristizanja uzoraka u laboratoriju.

Odgovorno lice, nakon izvršenih laboratorijskih analiza Upravi dostavlja pojedinačni i zbirni izvještaj na Obrascu 3 iz Priloga ovog programa sa podacima o analiziranim uzorcima i rezultatima laboratorijskih ispitivanja.

Sastavni dio izvještaja za posebni nadzor predstavljaju i uzorci osjetljivog bilja iz uvoza.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovodenje: Uprava, Fitosanitarni sektor, Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja: Tamara Popović, načelnica, fitosanitarna inspekcija gdje je primjenjivo i odgovorno lice ovlašćene institucije.

1.1.13. Posebni nadzor *Neoleucinodes elegantalis* i *Anthonomus eugenii*

Posebni nadzor *Neoleucinodes elegantalis* i *Anthonomus eugenii* vrši se u cilju potvrde statusa Crne Gore kao zemlje „slobodne od“ ovih štetnih organizama.

Glavne biljke domaćini štetnog organizma *Neoleucinodes elegantalis*:

- paprika /*Capsicum annum*, *C. frutescens*
- plavi patlidžan /*Solanum melongena*
- paradajz / *Solanum lycopersicum*.

Biljke domaćini štetnog organizma *Anthonomus eugenii*:

- paprika /*Capsicum annum*, *C. frutescens*;
- plavi patlidžan /*Solanum melongena*;
- drugo bilje iz familije *Solanaceae*, uključujući paradajz, petuniju, duvan, daturu kojima se hrane odrasli insekti.

Zdravstvene preglede i ispitivanje uzoraka vrši odgovorno lice Fitosanitarne laboratorije – Laboratorija za entomologiju.

Edukacija: Odgovorno lice po potrebi vrši edukaciju lica uključenih u nadzor.

Uzorkovanje se vrši na osnovu instrukcije.

Ovlašćena institucija: Biotehnički fakultet – Fitosanitarna laboratorija – Laboratorija za entomologiju

Odgovorno lice: prof dr Snježana Hrnčić

Fitosanitarni inspektorji prilikom uzorkovanja popunjavaju **potvrdu** na Obrascu 1 iz priloga ovog programa sa podacima o pregledima, uzetim uzorcima, mjestu i datumu vršenja pregleda i uzorkovanja, nazivu biljne vrste, sorte i količini materijala, GPS koordinatama i fotografije kao dokaz. Obrazac se ispunjava u dva primjerka od kojih jedan ostaje kod držaoca bilja. Drugi primjerak ostaje kod inspektora čija kopija se dostavlja Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon uzorkovanja.

Izvještavanje fitosanitarnog inspektora:

Fitosanitarni inspektor nakon izvršenog uzorkovanja Upravi - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja dostavlja **izvještaj** na Obrascu 2 iz Priloga ovog programa, koji sadrži podatke o mjestu i datumu vršenja pregleda, nazivu sorte i količini sadnog materijala ili veličini zasada, GPS koordinate fotografije kao dokaz o izvršenom pregledu.

Izvještavanje odgovornog lica:

U skladu sa „Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica i Republike Crne Gore“, Crna Gora je u obavezi da vrši izvještavanje Evropske komisije o statusu štetnih organizama.

Za svaku izvršenu laboratorijsku analizu jedan primjerak pojedinačnog Izvještaja o izvršenom laboratorijskom ispitivanju na propisanom obrascu dostavlja se fitosanitarnom inspektoru koji je izvršio uzorkovanje, a drugi Upravi – Fitosanitarnom sektoru - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon pristizanja uzoraka u laboratoriju.

Odgovorno lice, nakon izvršenih laboratorijskih analiza Upravi dostavlja pojedinačni i zbirni izvještaj na Obrascu 3 iz Priloga ovog programa sa podacima o analiziranim uzorcima i rezultatima laboratorijskih ispitivanja.

Sastavni dio izvještaja za posebni nadzor predstavljaju i uzorci osjetljivog bilja iz uvoza.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovodenje: Uprava, Fitosanitarni sektor, Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja: Gordana Fušić, samostalna savjetnica I, fitosanitarna inspekcija gdje je primjenjivo i odgovorno lice ovlašćene institucije.

1.1.14. Posebni nadzor *Aromia bungii*

Posebni nadzor se vrši radi sprječavanja unošenja i širenja štetnog organizma *Aromia bungii* u skladu sa Pravilnikom o fitosanitarnim mjerama za sprečavanje unošenja i širenja štetnog organizma *Aromia bungii* (Faldermann) ("Službeni list CG", broj 15/2019). *A. bungi* je šetočina vrsta iz roda *Prunus* prije svega breskve i kajsije, potom šljive, trešnje i ukrasnih vrsta *Prunus*-a osim vrste *Prunus laurocerasus* L. Pored *Prunus*-a može napadati vrste iz 11 familija, a među domaćinima je i maslina, *Salix*, *Quercus*, japsanska jabuka.

Kroz poseban nadzor vrše se vizuelni pregledi sadnog materijala u rasadnicima i distributivnim centrima na prisustvo štetnog organizma *Aromia bungii* i znakova njegovog prisustva, a laboratorijska ispitivanja obavljaju se u Fitosanitarnoj laboratoriji – Laboratorija za entomologiju.

Edukacija: Odgovorno lice po potrebi vrši edukaciju lica uključenih u nadzor.

Uzorkovanje se vrši na osnovu instrukcije.

Ovlašćena institucija: Biotehnički fakultet – Fitosanitarna laboratorija – Laboratorija za entomologiju

Odgovorno lice: prof dr Snježana Hrnčić

Fitosanitarni inspektorji prilikom uzorkovanja popunjavaju **potvrdu** na Obrascu 1 iz priloga ovog programa sa podacima o pregledima, uzetim uzorcima, mjestu i datumu vršenja pregleda i uzorkovanja, nazivu biljne vrste, sorte i količini materijala, GPS koordinatama i fotografije kao dokaz. Obrazac se ispunjava u dva primjerka od kojih jedan ostaje kod držaoca bilja. Drugi primjerak ostaje kod inspektora čija kopija se dostavlja Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon uzorkovanja.

Izvještavanje fitosanitarnog inspektora:

Fitosanitarni inspektor nakon izvršenog uzorkovanja Upravi - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja dostavlja **izvještaj** na Obrascu 2 iz Priloga ovog programa, koji sadrži podatke o mjestu i datumu vršenja pregleda, nazivu sorte i količini sadnog materijala ili veličini zasada, GPS koordinate i fotografije kao dokaz o izvršenom pregledu.

Izvještavanje odgovornog lica:

U skladu sa "Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica i Republike Crne Gore", Crna Gora je u obavezi da vrši izvještavanje Evropske komisije o statusu štenih organizama.

Za svaku izvršenu laboratorijsku analizu jedan primjerak pojedinačnog Izvještaja o izvršenom laboratorijskom ispitivanju na propisanom obrascu dostavlja se fitosanitarnom inspektoru koji je izvršio uzorkovanje, a drugi Upravi – Fitosanitarnom sektoru - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon pristizanja uzoraka u laboratoriju.

Odgovorno lice, nakon izvršenih laboratorijskih analiza Upravi dostavlja pojedinačni i zbirni izvještaj na Obrascu 3 iz Priloga ovog programa sa podacima o analiziranim uzorcima i rezultatima laboratorijskih ispitivanja.

Sastavni dio izvještaja za posebni nadzor predstavljaju i uzorci iz uvoza.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovodenje: Uprava, Fitosanitarni sektor, Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja: Maja Petrović, samostalna savjetnica I, fitosanitarna inspekcija gdje je primjenjivo i odgovorno lice ovlašćene institucije.

1.1.15. Posebni nadzor Candidatus Phytoplasma vitis (Flavescence dorée)

Posebni nadzor nad Candidatus Phytoplasma vitis (Flavescence dorée) sprovodi se uzimanjem uzoraka u slučaju prisustva simptoma na vinovoj lozi. Nadzor i uzorkovanje vrši odgovorno lice Fitosanitarne laboratorije - Laboratorija za entomologiju i fitosanitarni inspektori. Uzeti uzorci biljnog materijala vinove loze dostavljaju se na laboratorijsku analizu Institutu za zaštitu bilja i životnu средину, Beograd, Srbija, a finansijska sredstva su predviđena ovim nadzorom.

Projektovani broj uzoraka: 55

Edukacija: Odgovorno lice po potrebi vrši edukaciju lica uključenih u nadzor.

Izvještaj o vizuelnim pregledima i uzorcima treba da sadrži podatke o mjestu i datumu vršenja pregleda i uzorkovanja, nazivu vrste, sorte i količini materijala, GPS koordinate i fotografije kao dokaz o izvršenom pregledu. Sastavni dio izvještaja za posebni nadzor predstavljaju i uzorci osjetljivog bilja iz uvoza.

Zdravstvene preglede i ispitivanje uzoraka, kao i obavještavanje i davanje preporuka proizvođačima o preparatima i terminima hemijskih tretmana vrši odgovorno lice Fitosanitarne laboratorije – Laboratorija za entomologiju.

Edukacija: Odgovorno lice po potrebi vrši edukaciju lica uključenih u nadzor.

Uzorkovanje se vrši na osnovu instrukcije.

Ovlašćena institucija: Biotehnički fakultet – Fitosanitarna laboratorija – Laboratorija za entomologiju

Odgovorno lice: prof dr Sanja Radonjić

Fitosanitarni inspektor prilikom uzorkovanja popunjavaju **potvrdu** na Obrascu 1 iz priloga ovog programa sa podacima o pregledima, uzetim uzorcima, mjestu i datumu vršenja pregleda i uzorkovanja, nazivu biljne vrste, sorte i količini materijala, GPS koordinatama i fotografije kao dokaz. Obrazac se ispunjava u dva primjera od kojih jedan ostaje kod držaoca bilja. Drugi primjerak ostaje kod inspektora čija kopija se dostavlja Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon uzorkovanja.

Izvještavanje fitosanitarnog inspektora:

Fitosanitarni inspektor nakon izvršenog uzorkovanja Upravi - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja dostavlja **izvještaj** na Obrascu 2 iz Priloga ovog programa, koji sadrži podatke o mjestu i datumu vršenja pregleda, nazivu sorte i količini sadnog materijala ili veličini zasada, GPS koordinate i fotografije kao dokaz o izvršenom pregledu.

Izvještavanje odgovornog lica:

U skladu sa "Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica i Republike Crne Gore", Crna Gora je u obavezi da vrši izvještavanje Evropske komisije o statusu štenih organizama.

Za svaku izvršenu laboratorijsku analizu jedan primjerak pojedinačnog Izvještaja o izvršenom laboratorijskom ispitivanju na propisanom obrascu dostavlja se fitosanitarnom inspektoru koji je izvršio uzorkovanje, a drugi Upravi – Fitosanitarnom sektoru - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon pristizanja uzoraka u laboratoriju.

Odgovorno lice, nakon izvršenih laboratorijskih analiza Upravi dostavlja pojedinačni i zbirni izvještaj na Obrascu 3 iz Priloga ovog programa sa podacima o analiziranim uzorcima i rezultatima laboratorijskih ispitivanja.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovodenje: Uprava, Fitosanitarni sektor, Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja: Tamara Popović, načelnica, fitosanitarna inspekcija gdje je primjenjivo i odgovorno lice ovlašćene institucije.

1.1.16. Posebni nadzor štetnih organizama u listopadnim i četinarskim šumama

Posebni nadzor obuhvata zdravstvene preglede u listopadnim šumama od strane ovlašćenog pružaoca usluga koji su u obavezi da 10 sumnjivih uzoraka dostave na laboratorijsku dijagnostiku u Fitosanitarnoj laboratoriji - Entomološka laboratorija sljedećih štetnih organizama: *Agrilus anxius* Gory, *Agrilus planipennis* Fairmaire.

Zdravstveni pregledi se vrše u četinarskim šumama od strane ovlašćenog pružaoca usluga i laboratorijsku dijagnostiku u Fitosanitarnoj laboratoriji - Entomološka laboratorija sljedećih štetnih organizama: *Dendrolimus sibiricus* Chetverikov, *Monochamus* spp. (evropskih i neevropskih vrsta), *Pissodes* spp. (neevropskih vrsta).

Edukacija: Odgovorno lice po potrebi vrši edukaciju lica uključenih u nadzor.

Uzorkovanje se vrši na osnovu instrukcije.

Ovlašćene institucije: Institut za šumarstvo i Biotehnički fakultet – Fitosanitarna laboratorija – Laboratorija za entomologiju

Odgovorno lice:

mr Darko Dubak

Fitosanitarni inspektor prilikom uzorkovanja popunjavaju **potvrdu** na Obrascu 1 iz priloga ovog programa sa podacima o pregledima, uzetim uzorcima, mjestu i datumu vršenja pregleda i uzorkovanja, nazivu biljne vrste, sorte i količini materijala, GPS

koordinatama i fotografije kao dokaz. Obrazac se ispunjava u dva primjera od kojih jedan ostaje kod držaoca bilja. Drugi primjerak ostaje kod inspektora čija kopija se dostavlja Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon uzorkovanja.

Izvještavanje fitosanitarnog inspektora:

Fitosanitarni inspektor nakon izvršenog uzorkovanja Upravi - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja dostavlja **izvještaj** na Obrascu 2 iz Priloga ovog programa, koji sadrži podatke o mjestu i datumu vršenja pregleda, nazivu sorte i količini sadnog materijala ili veličini zasada, GPS koordinate i fotografije kao dokaz o izvršenom pregledu.

Izvještavanje odgovornog lica:

U skladu sa "Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica i Republike Crne Gore", Crna Gora je u obavezi da vrši izvještavanje Evropske komisije o statusu štenih organizama.

Za svaku izvršenu laboratorijsku analizu jedan primjerak pojedinačnog Izvještaja o izvršenom laboratorijskom ispitivanju na propisanom obrascu dostavlja se fitosanitarnom inspektoru koji je izvršio uzorkovanje, a drugi Upravi – Fitosanitarnom sektoru - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon pristizanja uzoraka u laboratoriju.

Odgovorno lice, nakon izvršenih laboratorijskih analiza Upravi dostavlja pojedinačni i zbirni izvještaj na Obrascu 3 iz Priloga ovog programa sa podacima o analiziranim uzorcima i rezultatima laboratorijskih ispitivanja.

Sastavni dio izvještaja za posebni nadzor predstavljaju i uzorci osjetljivog bilja iz uvoza.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovodenje: Uprava, Fitosanitarni sektor, Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja: Maja Petrović, samostalna savjetnica I, fitosanitarna inspekcija gdje je primjenjivo i odgovorno lice ovlašćene institucije.

1.1.17. Posebni nadzor Pepino mosaic virus

Posebni nadzor se vrši radi sprječavanja unošenja, utvrđivanja prisustva i sprječavanja širenja Pepino mosaic virus. Nadzor obuhvata zdravstvene pregledе u proizvodnji rasada paradajza i plodova paradajza uglavnom u zaštićenom prostoru. Uzorkovanje vrše fitosanitarni inspektori. Pravilnik o fitosanitarnim mjerama za sprječavanje unošenja, širenja i suzbijanje virusa mozaika pepina (Pepino mosaic virus) ("Službeni list CG", broj 54/2011).

Zdravstvene preglede i ispitivanje uzoraka vrši odgovorno lice Fitosanitarne laboratorije – Laboratorija za virusologiju.

Uzorkovanje se vrši na osnovu instrukcije.

Projektovani broj uzoraka: 50.

Edukacija: Odgovorno lice po potrebi vrši edukaciju lica uključenih u nadzor.

Ovlašćena institucija: Biotehnički fakultet – Fitosanitarna laboratorija – Laboratorija za virusologiju

Odgovorno lice: doc. dr Jelena Zindović

Fitosanitarni inspektori prilikom uzorkovanja popunjavaju **potvrdu** na Obrascu 1 iz priloga ovog programa sa podacima o pregledima, uzetim uzorcima, mjestu i datumu vršenja pregleda i uzorkovanja, nazivu biljne vrste, sorte i količini materijala, GPS koordinatama i fotografije kao dokaz. Obrazac se ispunjava u dva primjera od kojih jedan ostaje kod držaoca bilja. Drugi primjerak ostaje kod inspektora čija kopija se dostavlja Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon uzorkovanja.

Izvještavanje fitosanitarnog inspektora:

Fitosanitarni inspektor nakon izvršenog uzorkovanja Upravi - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja dostavlja **izvještaj** na Obrascu 2 iz Priloga ovog programa, koji sadrži podatke o mjestu i datumu vršenja pregleda, nazivu sorte i količini sadnog materijala ili veličini zasada, GPS koordinate i fotografije kao dokaz o izvršenom pregledu.

Izvještavanje odgovornog lica:

U skladu sa "Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica i Republike Crne Gore", Crna Gora je u obavezi da vrši izvještavanje Evropske komisije o statusu štenih organizama.

Za svaku izvršenu laboratorijsku analizu jedan primjerak pojedinačnog Izvještaja o izvršenom laboratorijskom ispitivanju na propisanom obrascu dostavlja se fitosanitarnom inspektoru koji je izvršio uzorkovanje, a drugi Upravi – Fitosanitarnom sektoru - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon pristizanja uzoraka u laboratoriju.

Odgovorno lice, nakon izvršenih laboratorijskih analiza Upravi dostavlja pojedinačni i zbirni izvještaj na Obrascu 3 iz Priloga ovog programa sa podacima o analiziranim uzorcima i rezultatima laboratorijskih ispitivanja.

Sastavni dio izvještaja za posebni nadzor predstavljaju i uzorci osjetljivog bilja iz uvoza.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovodenje: Uprava, Fitosanitarni sektor, Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja: Gordana Fušić, samostalna savjetnica I, fitosanitarna inspekcija gdje je primjenjivo i odgovorno lice ovlašćene institucije.

1.1.18. Posebni nadzor Tomato brown rugose fruit virus

Posebni nadzor vrši se u cilju sprečavanja unošenja i širenja štetnog organizma Tomato brown rugose fruit virus-a u skladu sa Pravilnikom o fitosanitarnim mjerama za sprječavanje unošenja i širenja virusa smeđe naboranosti ploda paradajza Tomato brown rugose fruit virus (ToBRFV) ("Službeni list CG", broj 10/2020)

Nadzor se vrši u proizvodnji paradajza i paprike.

Uzorkovanje vrše fitosanitarni inspektori, a laboratorijska ispitivanja obavljaju se u Fitosanitarnoj laboratoriji – Laboratorija za virusologiju. Uzorkovanje se vrši na osnovu instrukcije. Laboratorijske analize obuhvataju molekularno testiranje primjenom RT-PCR metode.

Projektovani broj uzoraka: 50.

Ovlašćena institucija: Biotehnički fakultet – Fitosanitarna laboratorija – Laboratorija za virusologiju

Odgovorno lice: doc. dr Jelena Zindović

Fitosanitarni inspektori prilikom uzorkovanja popunjavaju **potvrdu** na Obrascu 1 iz priloga ovog programa sa podacima o pregledima, uzetim uzorcima, mjestu i datumu vršenja pregleda i uzorkovanja, nazivu biljne vrste, sorte i količini materijala, GPS koordinatama i fotografije kao dokaz. Obrazac se ispunjava u dva primjerka od kojih jedan ostaje kod držaoca bilja. Drugi primjerak ostaje kod inspektora čija kopija se dostavlja Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon uzorkovanja.

Izvještavanje fitosanitarnog inspektora:

Fitosanitarni inspektor nakon izvršenog uzorkovanja Upravi - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja dostavlja **izvještaj** na Obrascu 2 iz Priloga ovog programa, koji sadrži podatke o mjestu i datumu vršenja pregleda, nazivu sorte i količini sadnog materijala ili veličini zasada, GPS koordinate i fotografije kao dokaz o izvršenom pregledu.

Izvještavanje odgovornog lica:

U skladu sa "Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica i Republike Crne Gore", Crna Gora je u obavezi da vrši izvještavanje Evropske komisije o statusu štenih organizama.

Za svaku izvršenu laboratorijsku analizu jedan primjerak pojedinačnog Izvještaja o izvršenom laboratorijskom ispitivanju na propisanom obrascu dostavlja se fitosanitarnom inspektoru koji je izvršio uzorkovanje, a drugi Upravi – Fitosanitarnom sektoru - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon pristicanja uzoraka u laboratoriju.

Odgovorno lice, nakon izvršenih laboratorijskih analiza Upravi dostavlja pojedinačni i zbirni izvještaj na Obrascu 3 iz Priloga ovog programa sa podacima o analiziranim uzorcima i rezultatima laboratorijskih ispitivanja.

Sastavni dio izvještaja za posebni nadzor predstavljaju i uzorci osjetljivog bilja iz uvoza.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovodenje: Uprava, Fitosanitarni sektor, Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja: Gordana Fuštić, samostalna savjetnica I, fitosanitarna inspekcija gdje je primjenjivo i odgovorno lice ovlašćene institucije.

1.1.19 Posebni nadzor voćnih muva iz familija *Tephritidae* i monitoring *Drosophilidae*

Posebni nadzor nad neevropskim vrstama iz familije *Tephritidae* (non-European) se vrši radi potvrđivanja statusa da je Crna Gora slobodna od ovih štetnih organizama.

U skladu sa novom Regulativom EU 2019/2072, veliki je broj vrsta koje se u skladu sa analizom rizika smatraju prijetnjom za bilje na teritoriji EU, a samim tim i za druge evropske države: *Anastrepha fraterculus* (Wiedemann); *Anastrepha ludens* (Loew); *Anastrepha obliqua* (Macquart); *Anastrepha suspensa* (Loew); *Bactrocera dorsalis* (Hendel); *Bactrocera tryoni* (Froggatt); *Bactrocera tsuneonis* (Miyake); *Bactrocera zonata* (Saunders); *Dacus ciliatus* Loew; *Epochra canadensis* (Loew); *Pardalaspis cyanescens* Bezzi; *Pardalaspis quinaria* Bezzi; *Pterandrus rosa* (Karsch); *Rhagoletis japonica* Ito; *Rhagoletis fausta* (Osten-Sacken); *Rhagoletis indifferens* Curran; *Rhagoletis mendax* Curran; *Rhagoletis pomonella* (Walsh); *Rhagoletis ribicola* Doane; *Rhagoletis suavis* (Loew); *Zeugodacus cucurbitae* (Coquillett).

U cilju ispunjavanja fitosanitarnih zahtjeva prilikom izvoza određenih vrsta plodova u države članice Evropske Unije, akcenat posebnog nadzora treba dati na praćenje *Tephritidae* (non-European) na sljedećim biljnim vrstama: *Citrus* L., *Fortunella* Swingle, *Poncirus* Raf., i njihovim hibridima, kao i vrstama roda *Prunus* L. i *Malus* Mill..

Vrste *Rhagoletis cingulata* (Loew) i *Rhagoletis completa* Cresson, novom regulativom nisu svrstane u *Tephritidae* (non-European), jer su se proširile u veliki broj evropskih zemalja, ali su za Crnu Goru karantinske pa se takođe uključuju u posebni nadzor radi praćenja, blagovremenog otkrivanja i sprovodenja fitosanitarnih mjera u slučaju njihove eventualne pojave.

Nedavni nalaz orijentalne voćne muve *Bactrocera dorsalis* u Italiji predstavlja prvi nalaz ove vrste u Evropi. Smatra se jednom od najagresivnijih invazivnih štetočina i predstavlja veliku opasnost za proizvodnju i promet voća i povrća u Evropi.

Drosophila suzukii je veoma polifagna štetočina, a posebno vrsta čiji plodovi imaju tanku pokožicu ploda (malina, kupina, borovnica, jagoda, trešnja, višnja, breskva, nektarina, kajsija, šljiva, aktinidija, japanska jabuka, smokva i grožđe). Postavljanje klopki se vrši u proizvodnim zasadima voćnih vrsta koje su najznačajniji domaćini, radi davanja preporuke proizvođačima o mjerama suzbijanja. Imajući u vidu prošlogodišnji prvi nalaz *D. suzukii* na području podgoričkog i crnogorskog subregiona monitoringom će biti obuhvaćeni i vinogradni.

Zdravstvene preglede i ispitivanje uzoraka vrši odgovorno lice Fitosanitarne laboratorije – Laboratorija za entomologiju.

Ovlašćena institucija: Biotehnički fakultet – Fitosanitarna laboratorija – Laboratorija za entomologiju

Odgovorno lice: prof dr Sanja Radonjić

Fitosanitarni inspektori prilikom uzorkovanja popunjavaju **potvrdu** na Obrascu 1 iz priloga ovog programa sa podacima o pregledima, uzetim uzorcima, mjestu i datumu vršenja pregleda i uzorkovanja, nazivu biljne vrste, sorte i količini materijala, GPS koordinatama i fotografije kao dokaz. Obrazac se ispunjava u dva primjerka od kojih jedan ostaje kod držaoca bilja. Drugi primjerak ostaje kod inspektora čija kopija se dostavlja Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon uzorkovanja.

Izvještavanje fitosanitarnog inspektora:

Fitosanitarni inspektor nakon izvršenog uzorkovanja Upravi - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja dostavlja **izvještaj** na Obrascu 2 iz Priloga ovog programa, koji sadrži podatke o mjestu i datumu vršenja pregleda, nazivu sorte i količini sadnog materijala ili veličini zasada, GPS koordinate i fotografije kao dokaz o izvršenom pregledu.

Izvještavanje odgovornog lica:

U skladu sa "Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica i Republike Crne Gore", Crna Gora je u obavezi da vrši izvještavanje Evropske komisije o statusu štenih organizama.

Za svaku izvršenu laboratorijsku analizu jedan primjerak pojedinačnog Izvještaja o izvršenom laboratorijskom ispitivanju na propisanom obrascu dostavlja se fitosanitarnom inspektoru koji je izvršio uzorkovanje, a drugi Upravi – Fitosanitarnom sektoru - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon pristicanja uzoraka u laboratoriju.

Odgovorno lice, nakon izvršenih laboratorijskih analiza Upravi dostavlja pojedinačni i zbirni izvještaj na Obrascu 3 iz Priloga ovog programa sa podacima o analiziranim uzorcima i rezultatima laboratorijskih ispitivanja.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovodenje: Uprava, Fitosanitarni sektor, Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja: Tamara Popović, načelnica, fitosanitarna inspekcija gdje je primjenjivo i odgovorno lice ovlašćene institucije.

KOMPONENTA 1.2: MONITORING, IZVJEŠTAJNO PROGNOZNI PROGRAMI I FITOSANITARNE MJERE

Monitoring i fitosanitarne mjere sprovode se kroz: praćenje pojedinih štetnih organizama; zdravstvene pregledi bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom; prikupljanje uzoraka; laboratorijska ispitivanja i druge aktivnosti koje doprinose praćenju zdravstvenog stanja bilja, kao i utvrđivanju statusa pojedinih štetnih organizama na teritoriji Crne Gore.

1.2.1 Monitoring *Dryocosmus kuriphilus*

Monitoring se vrši radi sprječavanja širenja kestenove ose galice *Dryocosmus kuriphilus* Yasumatsu nad biljkama domaćinima roda *Castanea* Mill. namjenjeni sadnji, osim plodova i sjemena. Monitoring se vrši u a vizuelne zdravstvene pregledi u šumama kestena na lokalitetima na području Morinja (lokalitet gdje je potvrđeno prisustvo) i Barske opštine vrši ovlašćeni pružalac usluga, kao i u rasadnicima i prodajnim centrima, a u slučaju sumnje uzorkuje najmanje 10 uzoraka i dostavlja u Laboratoriju za entomologiju. Pravilnik o fitosanitarnim mjerama za sprječavanje unošenja, širenja i suzbijanje kestenove ose galice - *Dryocosmus kuriphilus* Yasumatsu ("Službeni list CG", broj 20/2012).

Ovlašćeni pružalac usluga po potrebi sprovodi fitosanitarne biološke mjere zaštite.

Laboratorijsko ispitivanje uzoraka vrši odgovorno lice Fitosanitarne laboratorije – Laboratorija za entomologiju.

Edukacija: Odgovorno lice po potrebi vrši edukaciju lica uključenih u nadzor.

Uzorkovanje se vrši na osnovu instrukcije.

Ovlašćene institucije: Institut za šumarstvo i Biotehnički fakultet – Fitosanitarna laboratorija – Laboratorija za entomologiju

Odgovorno lice:

mr Darko Dubak

prof dr Snježana Hrnčić

Fitosanitarni inspektor prilikom uzorkovanja popunjavaju **potvrdu** na Obrascu 1 iz priloga ovog programa sa podacima o pregledima, uzetim uzorcima, mjestu i datumu vršenja pregleda i uzorkovanja, nazivu biljne vrste, sorte i količini materijala, GPS koordinatama i fotografije kao dokaz. Obrazac se ispunjava u dva primjera od kojih jedan ostaje kod držaoca bilja. Drugi primjerak ostaje kod inspektora čija kopija se dostavlja Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon uzorkovanja.

Izvještavanje fitosanitarnog inspektora:

Fitosanitarni inspektor nakon izvršenog uzorkovanja Upravi - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja dostavlja **izvještaj** na Obrascu 2 iz Priloga ovog programa, koji sadrži podatke o mjestu i datumu vršenja pregleda, nazivu sorte i količini sadnog materijala ili veličini zasada, GPS koordinate i fotografije kao dokaz o izvršenom pregledu.

Izvještavanje odgovornog lica:

U skladu sa "Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica i Republike Crne Gore", Crna Gora je u obavezi da vrši izvještavanje Evropske komisije o statusu štetnih organizama.

Za svaku izvršenu laboratorijsku analizu jedan primjerak pojedinačnog Izvještaja o izvršenom laboratorijskom ispitivanju na propisanom obrascu dostavlja se fitosanitarnom inspektoru koji je izvršio uzorkovanje, a drugi Upravi – Fitosanitarnom sektoru - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon pristicanja uzoraka u laboratoriju.

Odgovorno lice, nakon izvršenih laboratorijskih analiza Upravi dostavlja pojedinačni i zbirni izvještaj na Obrascu 3 iz Priloga ovog programa sa podacima o analiziranim uzorcima i rezultatima laboratorijskih ispitivanja.

Sastavni dio izvještaja za posebni nadzor predstavljaju i uzorci osjetljivog bilja iz uvoza.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovodenje: Uprava, Fitosanitarni sektor, Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja: Tamara Popović, načelnica, fitosanitarna inspekcija gdje je primjenjivo i odgovorno lice ovlašćene institucije.

1.2.2 Monitoring *Bactrocera oleae* (muva masline)

Monitoring obuhvata praćenje dinamike populacije muve masline postavljanjem klopki i uzorkovanjem plodova u proizvodnim zasadima maslina radi davanja preporuke proizvođačima o mjerama suzbijanja.

Ovlašćena institucija: Biotehnički fakultet – Fitosanitarna laboratorija – Laboratorija za entomologiju

Odgovorno lice:

prof dr Snježana Hrnčić (Biotehnički fakultet)

Fitosanitarni inspektor prilikom uzorkovanja popunjavaju **potvrdu** na Obrascu 1 iz priloga ovog programa sa podacima o pregledima, uzetim uzorcima, mjestu i datumu vršenja pregleda i uzorkovanja, nazivu biljne vrste, sorte i količini materijala, GPS koordinatama i fotografije kao dokaz. Obrazac se ispunjava u dva primjera od kojih jedan ostaje kod držaoca bilja. Drugi primjerak ostaje kod inspektora čija kopija se dostavlja Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon uzorkovanja.

Izvještavanje fitosanitarnog inspektora:

Fitosanitarni inspektor nakon izvršenog uzorkovanja Upravi - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja dostavlja **izvještaj** na Obrascu 2 iz Priloga ovog programa, koji sadrži podatke o mjestu i datumu vršenja pregleda, nazivu sorte i količini sadnog materijala ili veličini zasada, GPS koordinate i fotografije kao dokaz o izvršenom pregledu.

Izvještavanje odgovornog lica:

U skladu sa "Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica i Republike Crne Gore", Crna Gora je u obavezi da vrši izvještavanje Evropske komisije o statusu štetnih organizama.

Za svaku izvršenu laboratorijsku analizu jedan primjerak pojedinačnog Izvještaja o izvršenom laboratorijskom ispitivanju na propisanom obrascu dostavlja se fitosanitarnom inspektoru koji je izvršio uzorkovanje, a drugi Upravi – Fitosanitarnom sektoru - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon pristizanja uzoraka u laboratoriju.

Odgovorno lice, nakon izvršenih laboratorijskih analiza Upravi dostavlja pojedinačni i zbirni izvještaj na Obrascu 3 iz Priloga ovog programa sa podacima o analiziranim uzorcima i rezultatima laboratorijskih ispitivanja.

Sastavni dio izvještaja za posebni nadzor predstavljaju i uzorci osjetljivog bilja iz uvoza.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovođenje: Uprava, Fitosanitarni sektor, Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja: Gordana Fušić, samostalna savjetnica I, fitosanitarna inspekcija gdje je primjenjivo i odgovorno lice ovlašćene institucije.

1.2.3 Monitoring Ceratitis capitata (voćna muva)

Monitoring obuhvata praćenje dinamike populacije voćne muve postavljanjem klopki i uzorkovanjem plodova u proizvodnim zasadima citrusa i davanje preporuka proizvođačima o mjerama suzbijanja.

Ovlašćena institucija: Biotehnički fakultet – Fitosanitarna laboratorija – Laboratorija za entomologiju

Odgovorno lice: prof dr Sanja Radonjić

Fitosanitarni inspektor prilikom uzorkovanja popunjavaju **potvrdu** na Obrascu 1 iz priloga ovog programa sa podacima o pregledima, uzetim uzorcima, mjestu i datumu vršenja pregleda i uzorkovanja, nazivu biljne vrste, sorte i količini materijala, GPS koordinatama i fotografije kao dokaz. Obrazac se ispunjava u dva primjerka od kojih jedan ostaje kod držaoca bilja. Drugi primjerak ostaje kod inspektora čija kopija se dostavlja Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon uzorkovanja.

Izvještavanje fitosanitarnog inspektora:

Fitosanitarni inspektor nakon izvršenog uzorkovanja Upravi - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja dostavlja **izvještaj** na Obrascu 2 iz Priloga ovog programa, koji sadrži podatke o mjestu i datumu vršenja pregleda, nazivu sorte i količini sadnog materijala ili veličini zasada, GPS koordinate i fotografije kao dokaz o izvršenom pregledu.

Izvještavanje odgovornog lica:

U skladu sa "Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica i Republike Crne Gore", Crna Gora je u obavezi da vrši izvještavanje Evropske komisije o statusu štenih organizama.

Za svaku izvršenu laboratorijsku analizu jedan primjerak pojedinačnog Izvještaja o izvršenom laboratorijskom ispitivanju na propisanom obrascu dostavlja se fitosanitarnom inspektoru koji je izvršio uzorkovanje, a drugi Upravi – Fitosanitarnom sektoru - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja u najkraćem mogućem roku nakon pristizanja uzoraka u laboratoriju.

Odgovorno lice, nakon izvršenih laboratorijskih analiza Upravi dostavlja pojedinačni i zbirni izvještaj na Obrascu 3 iz Priloga ovog programa sa podacima o analiziranim uzorcima i rezultatima laboratorijskih ispitivanja.

Sastavni dio izvještaja za posebni nadzor predstavljaju i uzorci osjetljivog bilja iz uvoza.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovođenje: Uprava, Fitosanitarni sektor, Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja: Maja Petrović, samostalna savjetnica I, fitosanitarna inspekcija gdje je primjenjivo i odgovorno lice ovlašćene institucije.

KOMPONENTA 1.3 EDUKACIJE

U cilju efikasnijeg sprovođenja Programa fitosanitarnih mjera vrši se edukaciju lica uključenih u nadzor (fitosanitarna inspekcija, proizvođači, uvoznici, ovlašćeni pružalac usluga i dr.). Uprava organizuje edukativne radionice u skladu sa posebnim Programom obuke:

Redni broj	Naziv obuke
1.	Stručno ospozobljavanje lica za izdavanje biljnih pasoša: edukacija odgovornih lica za zdravstvenu kontrolu bilja i priprema za ispit
2.	Stručno usavršavanje fitosanitarnih inspektora za postupke uzorkovanja
3.	Obuka carinika za pregled drvenog materijala za pakovanje
4.	Ostale obuke u skladu sa ukazanim potrebama

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovođenje: Uprava, Fitosanitarni sektor, Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja: Tamara Popović, načelnica, Gordana Fušić, samostalna savjetnica I i Maja Petrović, samostalna savjetnica I, druga lica i odgovorna lica ovlašćene institucije po potrebi za nadzore i ili monitoringe koje sprovode.

1.4 HITNE FITOSANITARNE MJERE

Hitne fitosanitarne mjere obuhvataju praćenje pojave, kao i predlog mjera za suzbijanje štetnih organizama, procjenu mogućih šteta na bilju, biljnim proizvodima i objektima pod nadzorom, vršenje laboratorijskih ispitivanja uzetih uzoraka, kao i nabavku nedostajuće laboratorijske opreme i hemikalija, pravovremeno obavještavanje putem medija, savjeta i objavljivanja stručnih publikacija o pojavi, širenju i načinu suzbijanja štetnih organizama, instrukcija i vodič za hitne fitosanitarne mjere, troškove međunarodne saradnje i druge poslove. Naknada šteta se vrši u cilju smanjenja obima gubitaka na poljoprivrednim kulturama u skladu sa zakonom.

U svrhu brzog reagovanja u situacijama neočekivane i iznenadne pojave štetnih organizama, koja se ne može predvidjeti i koja zahtijeva neodložno sprovođenje hitnih fitosanitarnih mjera, radi zaštite zdravlja bilja i sprječavanje nastanka većih ekonomskih šteta, izvršiće se hitna nabavka potrebne opreme i materijala, odgovarajuće stručne aktivnosti na terenu, kao i usluge laboratorijskih ispitivanja. Sprovođenje ovih aktivnosti zavisiće od situacije i zahtjeva u trenutku iznenadne situacije, po uputstvima, naložima i ili rješenjima direktora Uprave.

Hitne fitosanitarne mjere obuhvataju praćenje pojave, kao i predlog mjera za suzbijanje štetnih organizama, procjenu mogućih šteta na bilju, biljnim proizvodima i objektima pod nadzorom, vršenje laboratorijskih ispitivanja uzetih uzoraka, kao i nabavku nedostajuće laboratorijske opreme i hemikalija, pravovremeno obavještavanje putem medija, savjeta i objavljivanja stručnih

publikacija o pojavi, širenju i načinu suzbijanja štetnih organizama, instrukcija i vodiča za sprovodenje hitnih fitosanitarnih mjera, troškove međunarodne saradnje i druge poslove.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovodenje: Uprava, Fitosanitarni sektor, Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja: Tamara Popović, načelnica, Gordana Fušić, samostalna savjetnica I i Maja Petrović, samostalna savjetnica I.

OPŠTI DIO PROGRAMA ZDRAVSTVENE ZAŠTITE BILJA

Period realizacije Programa zdravstvene zaštite bilja: Tokom cijele godine.

Finansiranje: Budžet Crne Gore – **136.300,00€.**

Način kontrole: Administrativnu kontrolu i po potrebi terensku vrši Uprava – Fitosanitarni sektor - Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja u skladu sa usvojenim procedurama za upravljanje Programom fitosanitarnih mjera: Tamara Popović, načelnica, Gordana Fušić, samostalna savjetnica I i Maja Petrović, samostalna savjetnica I. Dodatno, Uprava vrši i informisanje javnosti o svim aktivnostima u skladu sa ovim Programom putem medija i internet stranice Uprave.

Nosioci posla:

- ovlašćene visoko školske ustanove za vršenje javnih poslova - zdravstvena zaštita bilja;
- ovlašćene institucije;
- fitosanitarna inspekcija.

Izvještaj treba da sadrži sljedeće podatke: naziv mjesta i datum izvođenja fitosanitarnog pregleda (mjere), ime vlasnika/držaoca bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom, potvrdu o uzetim uzorcima, fotografije i rezultate ispitivanja. Dodatno o vizuelnom pregledu treba da sadrži podatke o mjestu i datumu vršenja pregleda, nazivu sorte i količini sadnog materijala ili veličini zasada, GPS koordinate i fotografije kao dokaz o izvršenom pregledu.

Nosioci poslova:

- blagovremeno obavještavaju i izvještavaju Upravu – Fitosanitarni sektor - Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja o izvođenju programa po naznačenim fazama u skladu sa prijavom programa i o izvršenim poslovima u cilju vršenja administrativne kontrole obavljenog posla.
- vlasniku/držaocu bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom izdaju potvrdu o uzetim uzorcima i/ili za vršenje dijagnostičkog ispitivanja koja je data u Prilogu, koji je sastavni dio ovog programa. Potvrda se izdaje u dva primjerka od kojih jedan ostaje kod vlasnika/držaoca bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom, a drugi primjerak zadržava nosilac posla.
- odgovorni za pravovremenost, efekte i sprovodenje programa, dostavljaju Upravi – Fitosanitarnom sektoru - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja izvještaje o sprovedenim mjerama.

Način plaćanja:

Na osnovu zaključenog ugovora, čiji sastavni dio su cijene pregleda i laboratorijskih ispitivanja, plaćanje se vrši po ispostavljenoj fakturni.

Dio do maksimalno 30% od planiranog iznosa može se uplatiti avansno za pripremu ispitnih kapaciteta na osnovu:

- dostavljenje popunjene prijave sa svim potrebnim podacima u skladu sa Obracsem 4 ovog programa programa sa navedenim troškovima terena i laboratorijskih ispitivanja;
- svaki program mora da ima najmanje dva nosioca i to: odgovorno lice u skladu sa ovim programom i tehničko lice koje će biti nosilac aktivnosti.

Avansna uplata sredstava vrši se na osnovu opravdanog zahtjeva, a avansno uplaćena sredstva moraju se pravdati izvještajem kojim se dokazuje namjenska upotreba avansno odobrenih i uplaćenih sredstava.

Nepravilne i neuredne fakture i izvještaji, kao i fakture i izvještaji bez kompletne prateće dokumentacije neće se razmatrati.

Finansijski rizik: U slučaju utvrđivanja prisustva karantinski štetnog organizma iz Komponenti programa biće potrebno obezbijediti dodatna finansijska sredstva iz budžetskih rezervi.

U slučaju da držaoci bilja zahtijevaju nadoknadu za vrijednost uzetog uzorka ista se nadoknađuje iz odgovarajućih programa.

Finansijski plan:

Komponente	Vrijednost
	€
1.1 Posebni nadzori nad štetnim organizmima	97.760,00
1.1.1 Posebni nadzor <i>Globodera pallida</i> i <i>Globodera rostochiensis</i>	7.875,00
1.1.2 Posebni nadzor <i>Synchytrium endobioticum</i>	0
1.1.3a i 1.1.3.b Posebni nadzor <i>Ralstonia solanacearum</i> i <i>Clavibacter michiganensis</i> subsp. <i>Sepedonicus</i>	23.500,00
1.1.4 Posebni nadzor <i>Epitrix cucumeris</i> , <i>Epitrix papa</i> , <i>Epitrix subcrinita</i> , <i>Epitrix tuberis</i>	2.610,00
1.1.5 Posebni nadzor <i>Bursaphelochlus xylophilus</i>	6.000,00
1.1.6 Posebni nadzor <i>Phytophthora ramorum</i>	4.000,00
1.1.7 Posebni nadzor <i>Fusarium circinatum</i>	3.000,00
1.1.8 Posebni nadzor <i>Anoplophora chinensis</i>	2.500,00
1.1.9 Posebni nadzor <i>Anoplophora glabripennis</i>	4.000,00
1.1.10 Posebni nadzor <i>Pseudomonas syringae</i> pv. <i>actinidiae</i>	2.775,00
1.1.11 Posebni nadzor <i>Xylella fastidiosa</i> sa monitoringom vektora	8.000,00
1.1.12 Posebni nadzor <i>Aleurocanthus spiniferus</i>	2.000,00

1.1.13 Posebni nadzor <i>Neoleucinodes elegantalis</i> i <i>Anthonomus eugenii</i>	5.500,00
1.1.14 Posebni nadzor <i>Aromia bungii</i>	3.000,00
1.1.15 Posebni nadzor Candidatus Phytoplasma vitis (Flavescence doree) sa monitoringom cikade vinove loze <i>Scaphoideus titanus</i>	7.000,00
1.1.16 Posebni nadzor štetnih organizama u listopadnim i četinarskim šumama	4.000,00
1.1.17 Posebni nadzor Pepino mosaic virus	3.000,00
1.1.18 Posebni nadzor Tomato brown rugose fruit virus	5.000,00
1.1.19 Posebni nadzor voćnih muva iz familija <i>Tephritidae</i> i monitoring <i>Drosophilidae</i>	4.000,00
1.2 Monitoring, izvještajno prognozni programi i fitosanitarne mjere	12.000,00
1.2.1 Monitoring <i>Dryocosmus kuriphilus</i>	2.000,00
1.2.2 Monitoring <i>Bactrocera oleae</i> (muva masline)	5.000,00
1.2.3 Monitoring <i>Ceratitis capitata</i> (voćna muva)	5.000,00
1.3 Obuke	0
1.4 Hitne mjere	26.540,00
UKUPNO	136.300,00

PROGRAM 2

PROGRAM PRAĆENJA SREDSTAVA ZA ZAŠTITU BILJA I SREDSTAVA ZA ISHRANU BILJA

Cilj: Program se sprovodi radi smanjenja rizika i mogućih negativnih efekata sredstava za zaštitu bilja i sredstava za ishranu bilja na zdravlje ljudi i životnu sredinu, kao i radi postizanja održive upotrebe sredstava za zaštitu bilja i sredstava za ishranu bilja, a istovremeno je i podrška realizaciji Nacionalnog plana za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja.

Pravni osnov: Zakon o sredstvima za zaštitu bilja („Službeni list CG“, br. 51/08 i 18/14), Nacionalni plan za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja za period od 2021. do 2026. godine, Zakon o sredstvima za ishranu bilja („Službeni list CG“ br. 48/07, br. 76/08, br. 73/10, br. 40/11, 30/17 i 43/18), Zakon o bezbjednosti hrane („Službeni list CG“, broj 57/15) i godišnji plan službenih kontrola.

Odgovorna institucija: Uprava – Fitosanitarni sektor – Odsjek za sredstava za zaštitu bilja i ishranu bilja: Milka Petrušić, načelnica i Ana Pavićević, samostalna savjetnica I i Odsjek za fitosanitarnu inspekciju.

Uključene institucije:

- ovlašćene laboratorije za vršenje poslova u oblasti sredstava za zaštitu bilja i ishranu bilja: Centar za ekotoksikološka ispitivanja (CETI);
- naučne i visoko školske ustanove iz oblasti zaštite bilja (sredstva za zaštitu bilja) i ishranu bilja: Biotehnički fakultet, Univerzitet Crne Gore.

AKTIVNOSTI:

KOMPONENTA 2.1: REGISTRACIJA SREDSTAVA ZA ZAŠTITU BILJA

U promet se mogu stavljati samo pesticidi čije su aktivne supstance odobrene u Evropskoj uniji i koje se nalaze na Listi aktivnih supstanci dozvoljenih za upotrebu u sredstvima za zaštitu bilja. Lista aktivnih supstanci dozvoljenih za upotrebu u sredstvima za zaštitu bilja je uskladena su EU listom objavljuje se u „Službenom listu Crne Gore“ i redovno se ažurira. S obzirom na činjenicu da Crna Gora nema proizvodnju pesticida, u Crnoj Gori uspostavlja se sistem priznavanja registracije pesticida u skladu sa Pravilnikom o priznavanju registracije sredstava za zaštitu bilja („Službeni list CG“, broj 50/14) koji propisuje sadržaj zahtjeva za registraciju, bliže uslove i način priznavanja registracije, dodjelu jedinstvenog registracionog broja i procjenu uporedivosti prilika i klimatskih uslova, način dostavljanja i sadržaj dokumentacije za priznavanje registracije, bliži sadržaj rješenja o registraciji i visina naknade za registraciju sredstava za zaštitu bilja.

Objavljen je javni poziv svim proizvođačima, uvoznicima i distributerima sredstava za zaštitu bilja da inteziviraju podnošenje zahtjeva za registraciju sredstava za zaštitu bilja zbog sprovođenja administrativnih procedura u postupku registracije.

Zahtjevi za registraciju podnose se Upravi za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove na propisanom obrascu i uz propisanu dokumentaciju u skladu sa Zakonom o sredstvima za zaštitu bilja (Sl. list CG, br. 51/08 i 18/14) i Pravilnikom o priznavanju registracije sredstava za zaštitu bilja (Sl. list CG, br. 50/14). U skladu sa ranije donešenim odlukama sredstva za zaštitu bilja će se do 31.09.2021. moći uvoziti kao i do sada, a od naznačenog datuma samo ukoliko su registrovana u Crnoj Gori. Zainteresovanim stranama je još 12.09.2017. godine određen period od dvije godine kako bi se blagovremeno podnijeli zahtjevi za registraciju sredstava za zaštitu bilja koji se plasiraju na tržište Crne Gore. Do 31.12.2020. godine pristiglo je 12 zahtjeva te do navedenog roka treba da se podnesu zahtjevi za registraciju kako se ne bi dovele u pitanje poslovne aktivnosti.

Troškove registracije snosi podnositelj zahtjeva inozemni proizvođač pesticida koji propisanu taksu uplaćuje na posebne račune (za inozorno plaćanje), a program podržava rad Komisije na procesu registracije u skladu sa posebnim propisima radi realizacije postupka plaćanja naknade članovima komisije od prethodno uplaćenih sredstava inozemnog proizvođača pesticida, procjena je da će u 2021. biti registrovano 60 proizvoda.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovodenje: Uprava, Fitosanitarni sektor, Odsjek za sredstva za zaštitu i ishranu bilja: Milka Petrušić, načelnica i Ana Pavićević, samostalna savjetnica I i Komisija za sredstva za zaštitu bilja.

KOMPONENTA 2.2: MONITORING PROMETA SREDSTAVA ZA ZAŠTITU BILJA

U Crnoj Gori registrovano je 33 uvoznika pesticida i 86 distributera za promet pesticida na veliko i/ili malo. Monitoring se određuje posebnim Programom, u skladu sa analizom rizika, na osnovu dosadašnjih dokaza o utvrđenim nepravilnostima sa ciljem utvrđivanja stvarnog stanja u prometu pesticida u objektima za promet sredstava za zaštitu bilja u pogledu kadra i opreme kroz primjenu kontrolne liste.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovođenje: Uprava – Fitosanitarni sektor – Odsjek za sredstva za zaštitu i ishranu bilja: Milka Petrušić, načelnica i Ana Pavićević, samostalna savjetnica I i fitosanitarna inspekcija.

KOMPONENTA 2.3: SPROVOĐENJE SPECIJALISTIČKOG KURSA

U skladu sa: članom 6 Zakona o sredstvima za zaštitu bilja („Službeni list CG”, br. 51/08 i 18/14); Pravilnikom o programu specijalističkog kursa za sredstva za zaštitu bilja („Službeni list CG”, broj 35/15); Pravilnikom o načinu izdavanja i izgledu legitimacije za profesionalno korišćenje sredstava za zaštitu bilja („Službeni list CG”, broj 67/15) i Pravilnikom o uslovima koje treba da ispunjavaju pravna lica koja vrše edukaciju lica odgovornih za promet i upotrebu sredstava za zaštitu bilja („Službeni list CG”, broj 28/16) sprovodi se specijalistički kurs za ospozobljavanje:

- 1.profesionalnih korisnika sredstava za zaštitu bilja;
- 2.lica odgovornih za promet sredstava za zaštitu bilja.

Za sprovođenje specijalističkog kursa iz tačke 1 neophodno je obezbijediti materijale za obuku, sredstva za terenski rad, poštanske usluge, sertifikate i legitimacije kako bi se obuke vršile na adekvatan način.

Za sprovođenje specijalističkog kursa iz tačke 2 ovlašćene institucije dostavljaju godišnji Plan obuka.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovođenje specijalističkog kursa:

- 1.za profesionalne korisnike sredstava za zaštitu bilja: Uprava – Fitosanitarni sektor – Odsjek za sredstva za zaštitu i ishranu bilja: Milka Petrušić, načelnica i Ana Pavićević, samostalna savjetnica I, fitosanitarna inspekcija; Institut za javno zdravlje; Ministarstvo ekologije i prostornog planiranja; Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodopрivrede;
- 2.za lica odgovorna za promet sredstava za zaštitu bilja: ovlašćena pravna lica iz oblasti sredstva za zaštitu bilja: Biotehnički fakultet, Univerzitet Crne Gore i Fakultet za prehrambenu tehnologiju, bezbjednost hrane, Univerzitet Donja Gorica.

KOMPONENTA 2.4: MONITORING UREDAJA ZA UPOTREBU PESTICIDA

Za upotrebu pesticida mogu se koristiti samo uređaji koji garantuju sigurnu upotrebu i koji su u tehnički ispravnom stanju. Vlasnik uređaja za upotrebu sredstava za zaštitu bilja dužan je da uredaje drži u tehnički ispravnom stanju.

Vlasnik uređaja za upotrebu sredstava za zaštitu bilja dužan je da čuva tehničku dokumentaciju o uređaju (sertifikat proizvođača, prospekt, dokaz o izvršenoj popravci i sl.).

Kontrola uređaja za upotrebu sredstava za zaštitu bilja podrazumijeva primjenu pravila za provjeru tehničke ispravnosti uređaja za upotrebu sredstava za zaštitu bilja čime se obezbijeduje ispunjavanje ekoloških zahtjeva i na najmanju moguću mjeru smanjuju štetni uticaji na zdravje ljudi i životnu sredinu koji bi mogli uzrokovati takvi uredaji i da bi se uspostavio sistem redovnog pregleda uredaja koji su već u upotrebi. Ova aktivnost je predviđena i Nacionalnim akcionim planom ali je potrebno sprovesti niz aktivnosti na nacionalnom nivou počev od analize postojećeg stanja uredaja za primjenu pesticida, nacionalne odluke o kategoriji uredaja koje treba provjeravati do samog načina ko i kako će sprovoditi kontrolu uredaja, kao i na koji način će se obezbijediti sprovođenje ovih zahtjeva.

Monitoring se sprovodi u skladu sa Pravilnikom o uslovima u pogledu stručnog kadra, opreme i uredaja koja treba da ispunjavaju pravna lica za vršenje stručnih poslova za provjeru tehničke ispravnosti uredaja za upotrebu sredstava za zaštitu bilja ("Službeni list CG", br. 11/2020) i posebnim Programom monitoringa uredaja za upotrebu pesticida ("Službeni list CG", br. 17/2020) i podrazumijeva terenski obilazak i provjeru uredaja kod 20 registrovanih poljoprivrednih proizvođača, popis uredaja za upotrebu sredstava za zaštitu bilja uključujući djelove potrebne za rad uredaja (rasprskivač, manometar, filteri, sita, oprema za čišćenje rezervoara) i provjeru njihovog rada.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovođenje: Uprava – Fitosanitarni sektor – Odsjek za sredstva za zaštitu i ishranu bilja: Milka Petrušić, načelnica i Ana Pavićević, samostalna savjetnica I, fitosanitarna inspekcija i ovlašćena pravna lica iz oblasti sredstva za zaštitu bilja - uređaji.

KOMPONENTA 2.5: PROGRAM POST-REGISTRACIJSKE KONTROLE SREDSTAVA ZA ZAŠTITU BILJA

U skladu sa propisima za registraciju sredstava za zaštitu bilja, formulacije sredstva koje se stavljuju na tržište treba da odgovaraju formulaciji navedenoj na rješenju o registraciji. Promjene temperature, uslovi skladištenja, ambalaža i ostali faktori mogu uticati na kvalitet i njegova svojstva sredstava za zaštitu bilja. Svaka promjena može: uticati na efikasnost sredstva za zaštitu bilja ili predstavljati opasnost za ljude, životinje, bilje ili životnu sredinu. Postregistracijska kontrola sredstava za zaštitu bilja predstavlja važnu komponentu u procesu registracije, prometa i upotrebe sredstva za zaštitu bilja. Donosi se posebni Program post-registracijske kontrole sredstava za zaštitu bilja koji omogućava praćenje sredstava za zaštitu bilja nakon izvršene registracije i sprovodi se radi kontrole dejstva i upotrebe sredstava za zaštitu bilja na teritoriji Crne Gore.

Sredstva za zaštitu bilja koja se nalaze u prometu treba da ispunjavaju uslove u skladu sa etiketom i rješenjem o registraciji (sadržaj i količina aktivne supstance).

Program obuhvata uzorkovanje registrovanih sredstava za zaštitu bilja i njihova laboratorijska ispitivanja.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovodenje: Uprava – Fitosanitarni sektor – Odsjek za sredstva za zaštitu i ishranu bilja: Milka Petrušić, načelnica i Ana Pavićević, samostalna savjetnica I, fitosanitarna inspekcijska i ovlašćene pravna lica za vršenje laboratorijskih ispitivanja iz oblasti sredstava za zaštitu bilja: Centar za ekotoksikološka ispitivanja (CETI).

KOMPONENTA 2.6: POST-REGISTRACIJSKA KONTROLA SREDSTAVA ZA ZAŠTITU BILJA - REZISTENTNOST

Dio post-registracijske kontrole sredstava za zaštitu bilja odnosi se na pojavu rezistentnosti pojedinih štetnih organizama na aktivne supstance koje se nalaze u sredstvima za zaštitu bilja. Pojava rezistentnosti je uobičajena i do nje uglavnom dolazi zbog prekomjerne upotrebe sredstava za zaštitu bilja i korišćenja veće doze od propisane. Ukoliko dođe do pojave rezistentnosti štetni organizam postaje otporan prema aktivnoj supstanci i sredstvo za zaštitu bilja gubi efikasnost. Veoma je važno pratiti pojavu rezistentnosti u kulturama i na štetnim organizmima kod kojih se najviše koriste sredstva za zaštitu bilja zbog sprovođenja antirezistentne strategije u programima zaštite.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovodenje: Uprava – Fitosanitarni sektor – Odsjek za sredstva za zaštitu i ishranu bilja: Milka Petrušić, načelnica i Ana Pavićević, samostalna savjetnica I, fitosanitarna inspekcijska i ovlašćene pravna lica za oblast sredstava za zaštitu bilja: Biotehnički fakultet, Univerzitet Crne Gore.

KOMPONENTA 2.7: MONITORING ODRŽIVE UPOTREBE PESTICIDA

Bezbjednost korisnika sredstava za zaštitu bilja (poljoprivrednih proizvođača i njihovih radnika) važan su dio održive i pravilne upotrebe pesticida kroz primjenu preventivnih mjeru zaštite i kroz pravilno rukovanje. Korisnici često ne poštuju bezbjednosne, zaštitne i higijenske mjeru, naročito u oblastima sa visokim temperaturama, gdje nošenje zaštitne opreme može biti neugodno. Pravilna primjena propisanih mjeru, pravilno rukovanje sredstvima za zaštitu bilja smanjuje rizike koje nosi primjena sredstava za zaštitu bilja i osigurava bezbjednost korisnika. Donosi se posebni Program monitoringa radi praćenja transporta, skladištenja, pripreme za upotrebu, vođenja evidencija i rezidua pesticida kroz primjenu kontrolne liste.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovodenje: Uprava – Fitosanitarni sektor – Odsjek za sredstva za zaštitu i ishranu bilja: Milka Petrušić, načelnica i Ana Pavićević, samostalna savjetnica I, fitosanitarna inspekcijska.

KOMPONENTA 2.8: INTEGRALNA ZAŠTITA BILJA - CITRUSI

Integralna zaštita bilja vrši se racionalnom upotrebotom kombinacije bioloških, biotehnoloških, hemijskih i drugih mjeru za uzgoj bilja, uz ograničenu upotrebu sredstava za zaštitu bilja, neophodnih za održavanje populacije štetnih organizama na nivou koji ne izaziva ekonomski neprihvatljivu štetu ili gubitak. Integralna zaštita bilja obuhvata mjeru zaštite bilja, kroz smanjenu upotrebu sredstava za zaštitu bilja uz prednost primjene nehemijskih metoda zaštite bilja, koje se zasnivaju na agronomskim tehnikama ili fizičkim, mehaničkim ili biološkim metodama suzbijanja štetnih organizama. Prilikom smanjene upotrebe sredstava za zaštitu bilja koriste se ona sredstva za zaštitu bilja, koja imaju najmanji rizik za zdravlje ljudi i životnu sredinu.

Integralna zaštita bilja obuhvata:

- 1) sprječavanje i/ili suzbijanje štetnih organizama primjenom:
  - plodoreda (gdje je primjenjivo);
  - odgovarajućih postupaka uzgoja (suzbijanje korova prije ponovne sjetve ili sadnje bez dodatne obrade zemljišta, rokove i gustoću sjetve, predusjeve, konzervativnu obradu zemljišta, orezivanje i direktnu sjetvu);
  - rezistentnih i/ili tolerantnih sorti i standardnog/sertifikovanog sjemena i sadnog materijala, gdje je to moguće;
  - uravnoteženog dubrenja, dubrenje krećnim dubrividima, kao i postupaka navodnjavanja i/ili drenaže;
  - higijenskih mjeru (redovno čišćenje mašina i opreme) radi sprječavanja širenja štetnih organizama;
  - zaštite i stimulisanjem korisnih organizama (odgovarajućim mjerama zaštite bilja ili korišćenjem ekološke infrastrukture unutar i van uzgojnih i proizvodnih površina);
- 2) nadzor nad štetnim organizmima metodama i instrumentima koje uključuju praćenje na terenu, upozorenja, prognoze i ranu dijagnostiku, kao i stručne savjete;
- 3) donošenje odluke o primjeni mjeru zaštite na osnovu rezultata praćenja bilja, a odluka i prag primjene mjeru zaštite bilja je naučno zasnovan, s tim što se prije tretiranja štetnih organizama uzima u obzir nivo primjenjenih mjeru zaštite koje su utvrđene za pojedine regije, specifična područja, gajene kulture i posebne klimatske uslove;
- 4) primjenu održivih bioloških, fizičkih i drugih nehemijskih metoda koje imaju prednost u odnosu na hemijske metode, ako se njima postiže zadovoljavajuća zaštita od štetnog organizma;
- 5) primjenu sredstava za zaštitu bilja koja su specifičnija za ciljanu vrstu i koja imaju najmanji uticaj na zdravlje ljudi, neciljane organizme i na životnu sredinu.

Upotreba sredstava za zaštitu bilja treba da se svede na najmanju moguću mjeru, pri čemu nivo rizika treba da bude prihvatljiv za vegetaciju i ne smije povećavati rizik za razvoj rezistentnosti u populaciji štetnih organizama i to:

- smanjenjem količina;
- smanjenjem učestalosti primjene ili parcijalnom primjenom.

Rizik se može smanjiti primjenom mjeru protiv stvaranja rezistentnosti (otpornosti), radi zadržavanja efikasnosti sredstava za zaštitu bilja.

Mjere, obuhvataju upotrebu različitih sredstava za zaštitu bilja sa različitim načinima djelovanja.

Program integralne zaštite bilja pripremu i objavljuvanje smjernica za integralnu zaštitu najmanje jedne kulture koje su uskladene sa propisima o sredstvima za zaštitu bilja, o zaštiti životne sredine i o dobroj poljoprivrednoj praksi.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovodenje: Uprava; Fitosanitarni sektor; Odsjek za sredstva za zaštitu i ishranu bilja: Milka Petrušić, načelnica i Ana Pavićević, samostalna savjetnica I; ovlašćene visoko školske ustanove za vršenje poslova u oblasti zdravstvene zaštite bilja – fitofarmacija; Biotehnički fakultet, Univerzitet Crne Gore.

KOMPONENTA 2.9: PROGRAM ZAŠTITE LISNATOG POVRĆA

Program zaštite lisnatog povrća predstavlja veoma važnu kariku u unaprjeđenju sistema bezbjednosti hrane a važan je i preduslov za uspješno gajenje lisnatog povrća u Crnoj Gori i posljedica je neusaglašenih proizvoda u toku realizacije prethodnog programa. Klimatski uslovi u Crnoj Gori povoljni su za gajenje lisnatog povrća, a uzgoj otežavaju brojni štetni organizmi koji mogu značajno da utiču na smanjenje prinosa. U proizvodnji neophodno je primjenjivati odgovarajuće mjere zaštite bilja, a jedna od glavnih je primjena sredstava za zaštitu bilja (pesticida), radi očuvanja prinosa i kvaliteta.

Sredstva za zaštitu bilja moraju se primjenjivati pravilno jer u suprotnom može doći do negativnih posljedica kao što su rezidue odnosno ostaci aktivnih supstanci u plodovima, a moguć je i negativan uticaj na zdravlje ljudi i životnu sredinu.

Pravilna primjena sredstava za zaštitu bilja omogućava izbjegavanje negativnih posljedica i obezbijeduje proizvodnju bezbjedne hrane. Program podrazumijeva praćenje zdravstvenog stanja lisnatog povrća i upotrebe sredstava za zaštitu bilja.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovođenje: Uprava – Fitosanitarni sektor – Odsjek za sredstva za zaštitu i ishranu bilja: Milka Petrušić, načelnica i Ana Pavićević, samostalna savjetnica I i ovlašćene visoko školske ustanove za vršenje poslova u oblasti zdravstvene zaštite bilja – fitofarmacija, Biotehnički fakultet, Univerzitet Crne Gore.

KOMPONENTA 2.10: MONITORING UPOTREBE SREDSTAVA ZA ZAŠTITU BILJA U LISNATOM POVRĆU KROZ PRAĆENJE REZIDUA

Program zaštite lisnatog povrća verifikuje se sprovođenjem monitoringa upotrebe sredstava za zaštitu bilja u lisnatom povrću, kao i kroz praćenje rezidua pesticida i predstavlja važan preduslov za uspješno gajenje lisnatog povrća u Crnoj Gori. Klimatski uslovi u Crnoj Gori povoljni su za gajenje različitih biljnih vrsta, a uzgoj otežavaju brojni štetni organizmi koji mogu značajno da utiču na smanjenje prinosa. U proizvodnji lisnatog povrća neophodno je primjenjivati odgovarajuće mjere zaštite bilja, a jedna od glavnih je primjena sredstava za zaštitu bilja (pesticida), radi očuvanja prinosa i kvaliteta.

Sredstva za zaštitu bilja moraju se primjenjivati pravilno jer u suprotnom može doći do negativnih posljedica kao što su rezidue odnosno ostaci aktivnih supstanci u plodovima, a moguć je i negativan uticaj na zdravlje ljudi i životnu sredinu.

Pravilna primjena sredstava za zaštitu bilja omogućava izbjegavanje negativnih posljedica i obezbijeduje proizvodnju bezbjedne hrane. Program podrazumijeva praćenje zdravstvenog stanja lisantog povrća i upotrebe sredstava za zaštitu bilja.

Prilikom implementacije programa potrebno je promovisati web aplikaciju "Agroliek" i njenu upotrebu. Upotreba aplikacije mobilnim telefonima omogućava poljorivrednim proizvođačima da šalju fotografije u cilju utvrđivanja uzroka biljnih bolesti i dobijanja preporuka za suzbijanje ili po potrebi izlaženje na teren radi identifikacije štetnog organizma.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovođenje: Uprava – Fitosanitarni sektor – Odsjek za sredstva za zaštitu i ishranu bilja: Milka Petrušić, načelnica i Ana Pavićević, samostalna savjetnica I i ovlašćene visoko školske ustanove za vršenje poslova u oblasti zdravstvene zaštite bilja – fitofarmacija, Biotehnički fakultet, Univerzitet Crne Gore.

KOMPONENTA 2.11: UNAPREĐENJE SISTEMA ZA POSTUPANJA I UPRAVLJANJA OTPADOM ODNOŠNO POSTUPANJA SA AMBALAŽOM NAKON UPOTREBE PESTICIDA

Otpadom koji nastaje upotrebom pesticida (ambalaža u koju su upakovani pesticidi) postupa se na način kojim se sprječava negativan uticaj na životnu sredinu u skladu sa propisom kojim se uređuje otpad (rukovanje i skladištenje pesticida i zbrinjavanje njihove ambalaže i ostataka). Na osnovu Izvještaja o izvršenoj analizi postojećeg načina postupanja sa otpadom sa predlogom mjera za unapređenje i izvršenom revizijom o ispunjenosti uslova za upis u registre u skladu sa Zakonom o sredstvima za zaštitu bilja i Uputstvom o načinu postupanja otpadom koji nastaje nakon upotrebe pesticida.

Mjera se odnosi na podizanje svijesti javnosti o problemu odlaganja otpada koji nastaje upotrebom pesticida, odnosno ambalaže u koju su upakovani pesticidi putem objava na web stranici Uprave i medijima.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovođenje: Uprava – Fitosanitarni sektor – Odsjek za sredstva za zaštitu i ishranu bilja: Milka Petrušić, načelnica i Ana Pavićević, samostalna savjetnica I.

KOMPONENTA 2.12: MONITORING UTICAJA UPOTREBE PESTICIDA NA ŽIVOTNU SREDINU

Uticaj upotrebe pesticida na životnu sredinu je jedna od aktivnosti utvrđena propisima koji uređuju vode, zaštitu prirode i otpad i druge aktivnosti utvrđene posebnim propisima, a koji imaju indirektnu vezu sa upotrebom pesticida.

Zagadenja se odnose na moguće izvore: nepravilna priprema, curenje ili isticanje, primjena sredstava za zaštitu bilja, nepravilno ispirjanja ambalaže (prosipanje tokom pripreme), čišćenja ili na nepropisno odlaganje preostale količine radnog rastvora.

Radi očuvanja voda potrebno je voditi računa o zaštiti izvorišta, površinskih i podzemnih voda, a naročito o:

-područjima izvorišta površinske i podzemne vode za javno vodosnabdijevanje koja moraju biti zaštićena od namjernog ili slučajnog zagadživanja i drugih uticaja koji mogu nepovoljno djelovati na izdašnost izvorišta i na zdravstvenu ispravnost vode (zone sanitarne zaštite);

-zaštiti izvorišta površinske i podzemne vode;

-sanitarnoj zaštiti izvorišta za javno vodosnabdijevanje na kojem su određene zone zaštite, i to: šira zona zaštite, uža zona zaštite i zona neposredne zaštite;

-zoni sanitarne zaštite izvorišta koja se određuje u skladu sa hidrološkim, hidrogeološkim i drugim svojstvima zemljišta i slivnih područja i predviđenim načinom njihove upotrebe u skladu sa Pravilnikom o određivanju i održavanju zona i pojaseva sanitarne zaštite izvorišta i ograničenjima u tim zonama ("Službeni list CG", br. 66/09);

-zabrani upotrebe pesticida u I zoni zaštite (zona neposredne zaštite) za sve tipove izvorišta;

-zabrani upotrebe pesticida u II zoni zaštite (uža zona zaštite) za izvorišta u zbijenim i karstnim izdanima, a kod zahvata iz akumulacija i jezera njihovu upotrebu ograničiti na upotrebu lako razgradivih pesticida.

U skladu sa Pravilnikom, korisnici vodozahvata su dužni da ograde I zonu zaštite, a II zonu obilježe i istaknu obaveštenje o njoj.

Izrađeno je uputstvo o zaštiti voda pri upotrebi pesticida.

Monitoring se sprovodi u skladu sa posebnim monitoringom radi prikupljanja podataka o zagađenjima izazvanih pesticidima i izradi godišnjeg izvještaja o zagađenjima izazvanih pesticidima.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovođenje: Uprava – Fitosanitarni sektor – Odsjek za sredstva za zaštitu i ishranu bilja: Milka Petrušić, načelnica i Ana Pavićević, samostalna savjetnica I.

KOMPONENTA 2.13: MONITORING KARAKTERISTIKA SREDSTAVA ZA ISHRANU BILJA

Na tržištu Crne Gore mogu se stavljati samo sredstva za ishranu bilja koja su određenih karakteristika odnosno treba da imaju određeni najmanji sadržaj hraniva, kao i odgovarajuća hemijska, fizička, fiziološka i druga svojstva i moraju odgovarati karakteristikama navedenim u deklaraciji. Sredstva za ishranu bilja mogu biti u prometu, ako ispunjavaju uslove, ako su označena na propisani način i ako pravilnom upotrebom ne ugrožavaju zdravlje ljudi, životinja, bilja i životnu sredinu.

Radi praćenja prometa, uvoza, karakteristika i primjene sredstava za ishranu bilja sprovodi se monitoring koji podrazumijeva ispitivanje sredstava za ishranu bilja radi utvrđivanja hemijskih i fizičkih osobina i bioloških vrijednosti. Ispitivanje mogu obavljati akreditovane laboratorije, odnosno ovlašćene ustanove koje imaju akreditovanu laboratoriju.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovođenje: Uprava – Fitosanitarni sektor – Odsjek za sredstva za zaštitu i ishranu bilja: Milka Petrušić, načelnica i Ana Pavićević, samostalna savjetnica I.

OPŠTI DIO PROGRAMA PRAĆENJA SREDSTAVA ZA ZAŠTITU BILJA I SREDSTAVA ZA ISHRANU BILJA

Period realizacije: Tokom cijele godine.

Finansiranje: Budžet Crne Gore - 40.700,00 €.

Način kontrole: Administrativnu kontrolu vrši Uprava - Odsjek za sredstva za zaštitu i ishranu bilja u skladu sa usvojenim procedurama za upravljanje Programom fitosanitarnih mjera: Milka Petrušić, načelnica i Ana Pavićević, samostalna savjetnica I. Dodatno, Uprava vrši i informisanje javnosti o svim aktivnostima u skladu sa ovim Programom putem medija i internet stranice Uprave.

Nosioci posla:

-ovlašćene ustanove za vršenje laboratorijskih ispitivanja u oblasti bezbjednosti hrane, sredstava za zaštitu bilja i voda;
-naučne i visoko školske ustanove za vršenje poslova u oblasti oblasti bezbjednosti hrane, sredstava za zaštitu bilja i voda;
-ovlašćene visoko školske ustanove iz oblasti zaštite bilja (fitofarmacija);
-fitosanitarna inspekcija, veterinarska inspekcija i inspekcija za hranu, inspekcija za vode.

Nosioci posla blagovremeno obavještavaju i izvještavaju Upravu – Fitosanitarni sektor – Odsjek za sredstva za zaštitu i ishranu bilja o izvođenju programa po naznačenim fazama u skladu sa posebnim programima i o izvršenim poslovima, o izvođenju godišnjeg plana kontrole u skladu sa rokovima u cilju vršenja administrativne kontrole obavljenog posla.

Izvještaj treba da sadrži sljedeće podatke: naziv mjesta i datum izvođenja mјere, ime vlasnika/držaoca bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom, potvrdu o uzetim uzorcima i rezultate ispitivanja.

Nosioci posla vlasniku/držaocu bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom izdaju potvrdu o uzetim uzorcima koja je data u Prilogu, koji je sastavni dio ovog programa.

Potprička se izdaje u dva primjerka od kojih jedan ostaje kod subjekta poslovanja hranom, a drugi primjerak zadržava nosilac posla.

Nosioci posla su odgovorni za pravovremenost, efekte i sprovođenje programa.

Način plaćanja: Na osnovu zaključenog ugovora, čiji sastavni dio su cijene laboratorijskih ispitivanja gdje je to primjenjivo, plaćanje se vrši po ispostavljenoj fakturi za obavljeni posao, dijelom se može vršiti avansno plaćanje do 30% za pripremu ispitnih kapaciteta na osnovu dostavljenog izvještaja/zahtjeva Upravi – Fitosanitarni sektor – Odsjek za sredstva za zaštitu i ishranu bilja.

Avansna uplata sredstava vrši se na osnovu opravданog zahtjeva, a avansno uplaćena sredstva moraju se pravdati izvještajem kojim se dokazuje namjenska upotreba avansno odobrenih i uplaćenih sredstava. Nepravilne i neuredne fakture i izvještaji, kao i fakture i izvještaji bez kompletne prateće dokumentacije neće se razmatrati.

Finansijski rizik: U slučaju utvrđivanja nepravilnosti iz pojedinih Komponenti programa biće potrebno obezbijediti dodatna finansijska sredstva.

U slučaju da se zahtijeva nadoknada za vrijednost uzetog uzorka ista se nadoknađuje iz odgovarajućih programa.

Finansijski plan:

Komponente	Vrijednost €
2.1 Registracija sredstava za zaštitu bilja	21.000,00
2.2 Monitoring prometa sredstava za zaštitu bilja	0,00
2.3 Sprovođenje specijalističkog kursa	1.000,00
2.4 Monitoring uređaja za upotrebu pesticida	2.000,00
2.5 Program post-registracijske kontrole sredstava za zaštitu bilja	2.700,00

2.6 Program post-registracijske kontrole sredstava za zaštitu bilja - rezistentnost	1.000,00
2.7 Monitoring održive upotrebe pesticida	0,00
2.8 Program integralne zaštite bilja - citrusi	2.000,00
2.9 Program zaštite lisnatog povrća	3.000,00
2.10 Monitoring upotrebe sredstava za zaštitu bilja u lisnatom povrću kroz praćenje rezidua	3.000,00
2.11 Unapređenje sistema za postupanja i upravljanje otpadom odnosno postupanja sa ambalažom nakon upotrebe pesticida	0,00
2.12 Monitoring uticaja upotrebe pesticida na životnu sredinu	2.000,00
2.13 Monitoring karakteristika sredstava za ishranu bilja	3.000,00
UKUPNO	40.700,00

PROGRAM 3
PROGRAM KONTROLNIH ISPITIVANJA PROIZVODNJE SJEMENSKOG I SADNOG MATERIJALA I BILJNI GENETIČKI RESURSI

Cilj: Razvoj proizvodnje sjemenskog i sadnog materijala je izuzetno važan preduslov za održivost ove grane poljoprivrede u Crnoj Gori. Obezbijedivanje polaznog, domaćeg, kvalitetnog sjemenskog i sadnog materijala za proizvodnju biljnih kultura koje se tradicionalno gaje u Crnoj Gori je preduslov sigurne proizvodnje bilja, poboljšava ekonomski položaj proizvođača, obezbiđuje konkurentnost domaćeg sjemenskog i sadnog materijala, kao i raspoloživost i blagovremenu dostupnost sjemenskog i sadnog materijala iz domaće proizvodnje. Ovim se doprinosi i supstituciji uvoza sjemenskog i sadnog materijala ali i smanjenju uvoza konzumnih kategorija biljnih proizvoda uz očuvanje biljnih genetičkih resursa i kontroli GMO.

Pravni osnov: Zakon o sjemenskom materijalu poljoprivrednog bilja ("Službeni list RCG", broj 28/06 i "Službeni list CG", br. 61/11 i 48/15), Zakon o sadnom materijalu ("Službeni list RCG", broj 28/06 i "Službeni list CG", br. 61/11 i 48/15), Zakon o genetički modifikovanim organizmima ("Službeni list CG", broj 22/08), Zakon o potvrđivanju međunarodnog ugovora o biljnim genetskim resursima za hranu i poljoprivredu ("Službeni list CG - Međunarodni ugovori", broj 03/10) i godišnji plan službenih kontrola.

Odgovorna institucija: Uprava - Fitosanitarni sektor - Odsjek za sjeme, sadni materijal, zaštitu biljnih sorti, GMO i genetičke resurse i Odsjek za fitosanitarnu inspekciju.

Uključene institucije: ovlašćene laboratorije i visoko školske ustanove za vršenje poslova u oblasti sjemenskog i sadnog materijala poljoprivrednog bilja, biljne genetičke resurse i GMO.

AKTIVNOSTI:

KOMPONENTA 3.1: SJEMENSKA PROIZVODNJA KROMPIRA

Proizvodnjom sjemenskog materijala krompira može se baviti privredno društvo, odnosno drugo pravno lice ili preduzetnik odnosno proizvođač, koji je upisan u Registar proizvođača sjemenskog materijala kao i privredna društva, odnosno druga pravna lica ili preduzetnici i fizička lica, na osnovu zaključenog ugovora o saradnji sa proizvođačem, a sjemenski materijal krompira proizведен u toj saradnji smatra se proizvodnjom proizvođača.

Proizvodnja sjemenskog materijala krompira podliježe obaveznoj stručnoj kontroli u skladu sa Zakonom o sjemenskom materijalu poljoprivrednog bilja („Službeni list RCG”, broj 28/06, „Službeni list CG”, br. 61/11 i 48/15) i Pravilnikom o proizvodnji i stavljanju u promet sjemenskog materijala krompira („Službeni list CG”, broj 8/15).

Sertifikacija je postupak priznavanja proizvodnje sjemenskog materijala nakon sprovedene stručne kontrole. Stručnom kontrolom nad proizvodnjom sjemenskog materijala krompira utvrđuje se: porijeklo upotrijebljenog sjemena, vrsta, sorta i kategorija, autentičnost i čistoća vrste i sorte, prostorna izolacija, zdravstveno stanje usjeva, prisustvo korova, opšte stanje i razvoj usjeva, predusjev, primjena agrotehničkih mjeri i očekivani prinos naturalnog sjemena.

Stručna kontrola vrši se na osnovu prijave za vršenje stručne kontrole, koja se podnosi najkasnije 15 dana nakon sadnje sjemenskog krompira i dostavlja Odsjeku za sjeme, sadni materijal, zaštitu biljnih sorti, GMO i genetičke resurse.

Stručna kontrola nad proizvodnjom sjemenskog krompira obuhvata: pregled dokumentacije i vizuelne preglede na mjestu proizvodnje;

Stručna kontrola sjemenskog krompira usjeva obuhvata četiri pregleda u toku vegetacionog perioda na mjestu proizvodnje i to:

-**prvi pregled** se obavlja kada je biljka visoka 15-20 cm;

-**drugi pregled** se obavlja u fenofazi punog cvjetanja;

-**treći pregled** služi za određivanje procesa desikacije;

-**četvrti pregled** se vrši prije faze vađenja krompira odnosno sedam do deset dana nakon desikacije usjeva (uništenja cime), kada se ujedno uzimaju i uzorci za postkontrolu.

Prvim pregledom utvrđuje se:

-lokacija, nadmorska visina i veličina parcele za uzgoj sjemenskog krompira, sa GPS koordinatama;

-porijeklo upotrijebljenog sjemenskog krompira i njegova kategorija;

-zdravstveno stanje;

-kontrola predusjeva;

-zakorovljenost;

-sortna čistoća;

-opšte stanje i ujednačenost odnosno razvoj usjeva;

-prisustvo samoniklih biljaka;

-prostorna izolacija;

-primjenjene agrotehničkih mjera;

-procenat praznih mjesta.

Drugim pregledom se utvrđuje konačno stanje u pogledu:

-sortne čistoće;

-ujednačenost usjeva;

-obaveznih mjera uklanjanja ili tretiranja biljaka;

-zdravstvenog stanja usjeva;

-ocjene zdravstvenog stanja okolnih usjeva;

-uslova za prostornu izolaciju.

Trećim pregledom se utvrđuje:

-datum desikacije;

-zdravstveno stanje.

Četvrtim pregledom se ocjenjuje:

-efikasnost desikacije;

-zdravstveno stanje prilikom vadenja krtola i u skladištu;

-očekivani prinos, količina proizvedenog naturalnog sjemena i procjena prinosa dorađenog sjemenskog krompira.

Usjev sjemenskog krompira ne sertifikuje se ako se utvrdi da:

-nije proizведен u propisanom visinskom rejtonu;

-ima primjesa drugih sorti krompira više od utvrđenog procenta;

-nije ispoštovana prostorna izolacija;

-je zakorovljenost veća od propisane;

-je usjev ocijenjen kao neujednačen;

-je predusjev bio krompir (posmatraju se čeverogodišnji period).

Na osnovu izvršene stručne kontrole i dostavljenog izvještaja, Uprava – Odsjek za sjeme, sadni materijal, zaštitu biljnih sorti, GMO i genetičke resurse izdaje sertifikat o priznavanju sjemenskog usjeva čime proizvodač stiče pravo na doradu sertifikovanog sjemena i na izdavanje etikete u cilju stavljanja u promet sertifikovanog sjemenskog materijala krompira koji ispunjava propisane norme. Dosljedna primjena svih mjera obezbijediće proizvodnju kvalitetnog sjemena domaćeg porijekla, uz obezbijeden stručni i zdravstveni nadzor.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovodenje: Uprava – Fitosanitarni sektor – Odsjek za sjeme, sadni materijal, zaštitu biljnih sorti, GMO i genetičke resurse: Zorka Prljević, pomoćnik direktora i ovlašćene visoko školske ustanove za vršenje poslova u oblasti sjemenskog materijala poljoprivrednog bilja i zdravstvene zaštite bilja.

KOMPONENTA 3.2: SJEMENSKA PROIZVODNJA ŽITA

Proizvodnjom sjemenskog materijala žita može se baviti privredno društvo, odnosno drugo pravno lice ili preduzetnik odnosno proizvođač, koji je upisan u Registar proizvođača sjemenskog materijala kao i privredna društva, odnosno druga pravna lica ili fizičko lice, na osnovu zaključenog ugovora o saradnji sa proizvođačem, a sjemenski materijal žita proizведен u toj saradnji smatra se proizvodnjom proizvođača. Proizvodnja sjemenskog materijala žita podliježe obaveznoj stručnoj kontroli i sprovodi se u skladu sa Zakonom o sjemenskom materijalu poljoprivrednog bilja („Službeni list RCG“, broj 28/06, "Službeni list CG", br. 61/11 i 48/15) i Pravilnika o proizvodnji i stavljanju u promet sjemenskog materijala žita ("Službeni list CG", broj 13/14).

Sertifikacija je postupak priznavanja proizvodnje sjemenskog materijala nakon sprovedene stručne kontrole. Stručnom kontrolom nad proizvodnjom sjemenskog materijala žita utvrđuje se: porijeklo upotrijebljenog sjemena, vrsta, sorta i kategorija, autentičnost i čistoća vrste i sorte, prostorna izolacija, zdravstveno stanje usjeva, prisustvo korova, opšte stanje i razvoj usjeva, predusjev, primjena agrotehničkih mjera i očekivani prinos naturalnog sjemena.

Na osnovu izvršene stručne kontrole i dostavljenog izvještaja, Uprava – Fitosanitarni sektor – Odsjek za sjeme, sadni materijal, zaštitu biljnih sorti, GMO i genetičke resurse izdaje sertifikat o priznavanju sjemenskog usjeva čime proizvođač stiče pravo na doradu sertifikovanog sjemena i na izdavanje etikete u cilju stavljanja u promet sjemenskog materijala žita koji ispunjava propisane norme. Dosljedna primjena svih mjera obezbijeđuje proizvodnju kvalitetnog sjemena žita domaćeg porijekla, uz obezbijeđen stručni i zdravstveni nadzor.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovodenje: Uprava – Odsjek za sjeme, sadni materijal, zaštitu biljnih sorti, GMO i genetičke resurse: Zorka Prljević, pomoćnik direktora i ovlašćene visoko školske ustanove za vršenje poslova u oblasti sjemenskog materijala poljoprivrednog bilja i zdravstvene zaštite bilja.

KOMPONENTA 3.3: PROGRAM KONTROLNOG ISPITIVANJA SJEMENSKOG MATERIJALA

Kontrolna ispitivanja sjemenskog materijala poljoprivrednog bilja obuhvataju ispitivanja kvaliteta kroz monitoring sjemenskog materijala koji je prošao sertifikaciju kao postupak priznavanja proizvodnje sjemenskog materijala nakon sprovedene stručne kontrole.

Kontrolna ispitivanja vrše se na dostavljenim uzorcima sjemenskog materijala iz prometa, a u skladu sa planom uzorkovanja prema godišnjem Planu službenih kontrola.

Kontrolna ispitivanja sjemena su dodatna provjera sistema sertifikacije, a ujedno i kvaliteta sjemenskog materijala uopšte koji se nalazi u prometu. Ovo je naročito važno jer od momenta proizvodnje do prodaje protekne duži vremenski period u toku kojeg može doći do umanjenja kvaliteta.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovodenje: Uprava – Fitosanitarni sektor – Odsjek za sjeme, sadni materijal, zaštitu biljnih sorti, GMO i genetičke resurse: Zorka Prljević, pomoćnik direktora, fitosanitarna inspekcija i ovlašćene visoko školske ustanove za vršenje laboratorijskih poslova u oblasti sjemenskog materijala poljoprivrednog bilja i zdravstvene zaštite bilja.

KOMPONENTA 3.4: PROGRAM KONTROLNOG ISPITIVANJA SADNOG MATERIJALA

Kontrolna ispitivanja sadnog materijala obuhvataju ispitivanje kvaliteta kroz monitoring sadnog materijala koji je prošao sertifikaciju kao postupak priznavanja proizvodnje sadnog materijala nakon sprovedene stručne kontrole. Kontrolna ispitivanja sadnog materijala vrše se na dostavljenim uzorcima sadnog materijala iz prometa, uz praćenje načina označavanja sadnog materijala voća u prometu, a u skladu sa planom uzorkovanja prema godišnjem Planu službenih kontrola.

Kontrolna ispitivanja sadnog materijala doprinose poboljšanju sistema sertifikacije, a ujedno i kvalitetu sadnog materijala koji se nalazi u prometu. Ovo je naročito važno jer od momenta proizvodnje do prodaje protekne duži vremenski period u toku kojeg može doći do umanjenja kvaliteta.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovodenje: Uprava – Fitosanitarni sektor – Odsjek za sjeme, sadni materijal, zaštitu biljnih sorti, GMO i genetičke resurse: Zorka Prljević, pomoćnik direktora, fitosanitarna inspekcija i ovlašćene visoko školske ustanove za vršenje laboratorijskih poslova u oblasti sadnog materijala poljoprivrednog bilja i zdravstvene zaštite bilja.

KOMPONENTA 3.5 PROGRAM KONTROLNOG ISPITIVANJA MATIČNIH STABALA SADNOG MATERIJALA

Matične biljke koriste se za umnožavanje, proizvodnju reproduktivnog sadnog materijala, podizanje zasada ili kao reprodukcioni sadni materijal za proizvodnju sadnica.

Održavanje kvalitetnih i zdravstveno ispravnih matičnih biljaka je veoma važno za poljoprivrednu proizvodnju jer pruža sigurnost u proizvodnji reproduktivnog sadnog materijala koji se koristi za zasnivanje zasada. Kontrolna ispitivanja matičnih stabala sadnog materijala doprinose kontroli kvaliteta matičnih stabala kao uslova za dobijanje kvalitetnog reproduktivnog sadnog materijala.

Kontrolna ispitivanja vrše se nad obilježenim matičnim stablima i dostavljenim uzorcima.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovodenje: Uprava – Fitosanitarni sektor – Odsjek za sjeme, sadni materijal, zaštitu biljnih sorti, GMO i genetičke resurse: Zorka Prljević, pomoćnik direktora, fitosanitarna inspekcija i ovlašćene visoko školske ustanove za vršenje laboratorijskih poslova u oblasti sadnog materijala i zdravstvene zaštite bilja.

KOMPONENTA 3.6: PROGRAM KONTROLNOG ISPITIVANJA SJEMENSKOG I SADNOG MATERIJALA NA GMO

Budući da se GMO-i svakodnevno primjenjuju kako u naučnim istraživanjima tako i u proizvodnji hrane i hrane za životinje, a istovremeno mogu predstavljati opasnost po biodiverzitet i zdravlje ljudi i životinja, ovaj program omogućava uspostavljanje i primjenu sistema kojim se osiguravaju i sprovode odgovarajuće mjeru zaštite vezanih za upotrebu, namjerno uvođenje u životnu sredinu i stavljanje GMO-a ili proizvoda koji sadrže GMO na tržište u oblasti reproduktivnog GM biljnog materijala ili proizvoda koji sadrže, sastoje se ili su dobijeni od GMO, u skladu sa usvojenim planom službenih kontrola ili monitoringom.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovođenje: Uprava – Fitosanitarni sektor – Odsjek za sjeme, sadni materijal, zaštitu biljnih sorti, GMO i genetičke resurse: Zorka Prljević, pomoćnik direktora, fitosanitarna inspekcijska i ovlašćene visoko školske ustanove za vršenje laboratorijskih poslova u oblasti sadnog materijala i zdravstvene zaštite bilja.

KOMPONENTA 3.7: PROGRAM BILJNIH GENETIČKIH RESURSA

Očuvanje genetičkih resursa u biljnoj proizvodnji vrši se inventarizacijom, in situ i ex situ konzervacijom, proučavanjima, kao i formiranjem kolekcija i registara i sličnih aktivnosti koje doprinose cilju njihovog očuvanja.

Genetički resursi za hranu i poljoprivrednu (agrobiodiverzitet) predstavljaju jednu od najznačajnijih komponenti ukupnog biodiverziteta.

Očuvanje biološkog diverziteta je veoma važno za poljoprivrednu proizvodnju jer pruža sigurnost u proizvodnji hrane kroz identifikaciju i inventarizaciju genetičkih resursa na terenu; podršku farmerima za uzgoj genetičkih resursa poljoprivrednog bilja; prikupljanje materijala i genetička proučavanja, karakterizaciju i formiranje genetičkog registra, formiranje kolekcija i slično, kao i čuvanje kolekcija, publikovanje i razmjena naučnih rezultata, uključivanje u međunarodne organizacije.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovođenje: Uprava – Fitosanitarni sektor – Odsjek za sjeme, sadni materijal, zaštitu biljnih sorti, GMO i genetičke resurse: Zorka Prljević i ovlašćene visoko školske ustanove za vršenje poslova u oblasti sjemenskog materijala poljoprivrednog bilja (banka biljnih gena).

OPŠTI DIO PROGRAMA KONTROLNIH ISPITIVANJA PROIZVODNJE SJEMENSKOG I SADNOG MATERIJALA I BILJNI GENETIČKI RESURSI

Period realizacije: Tokom cijele godine.

Finansiranje: Budžet Crne Gore - 34.000,00 €.

Način kontrole: Administrativnu kontrolu izvršavanja poslova vrši Uprava – Fitosanitarni sektor - Odsjek za sjeme, sadni materijal, zaštitu biljnih sorti, GMO i genetičke resurse u skladu sa usvojenim procedurama za upravljanje Programom fitosanitarnih mjera: Zorka Prljević, pomoćnik direktora Uprave.

Nosioci posla:

-ovlašćene visoko školske ustanove za vršenje poslova u oblasti sjemenskog i sadnog materijala poljoprivrednog bilja, biljne genetičke resurse i GMO;

-fitosanitarna inspekcijska.

Nosioci posla blagovremeno obavještavaju i izvještavaju Odsjek o izvođenju programa po naznačenim fazama u skladu sa prijavom programa i o izvršenim poslovima u cilju vršenja administrativne kontrole obavljenog posla.

Izvještaj treba da sadrži sljedeće podatke: naziv mjesta, datum izvođenja mјere, ime vlasnika bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom, potvrdu o uzetim uzorcima, fotografije i rezultate ispitivanja.

Nosioci poslova vlasniku bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom izdaju potvrdu o uzetim uzorcima koja je data u Prilogu ovog programa.

Potvrda se izdaje u dva primjerka od kojih jedan ostaje kod subjekta kod kojeg se sprovodi program odnosno monitoring ili kontrolna ispitivanja, a drugi primjerak zadržava nosilac posla.

Način plaćanja: Na osnovu zaključenog ugovora, čiji sastavni dio su cijene laboratorijskih ispitivanja gdje je to primjenjivo, plaćanje se vrši po ispostavljenoj fakturi, dijelom avansno do 30% za pripremu ispitnih kapaciteta na osnovu dostavljenog izvještaja Upravi – Fitosanitarni sektor – Odsjek za sjeme, sadni materijal, zaštitu biljnih sorti, GMO i genetičke resurse za obavljeni posao. Avansna uplata sredstava može se vršiti na osnovu opravdanog zahtjeva, a avansno uplaćena sredstva moraju se pravdati izvještajem kojim se dokazuje namjenska upotreba avansno odobrenih i uplaćenih sredstava.

Nepravilne i neuredne fakture i izvještaji, kao i fakture i izvještaji bez kompletne prateće dokumentacije neće se razmatrati.

Finansijski rizik: U slučaju utvrđivanja nepravilnosti iz Komponenti programa 3.3 i 3.4 biće potrebno obezbijediti dodatna finansijska sredstva.

U slučaju da se zahtijeva nadoknada za vrijednost uzetog uzorka ista se nadoknadije iz odgovarajućih programa. U slučaju da za komponente dode do odstupanja odnosno povećanja projektovanih površina finansijska sredstva se proporcionalno umanjuju do visine predviđenih sredstava po pojedinim komponentama.

Finansijski plan:

Komponente	Vrijednost €
3.1 Sjemenska proizvodnja krompira: Procijenjeno je da će se proizvodnja sjemenskog krompira odvijati na površini od 100 ha, za provođenje stručne kontrole na ovim površinama neophodna su sredstva u iznosu od 29.000,00 €, od čega je 40% (11.600,00€) učešće Uprave – Fitosanitarni sektor – Odsjek za sjeme, sadni materijal,	11.600,00

zaštitu biljnih sorti, GMO i genetičke resurse, a 60% (17.400,00€) učešće proizvodača	
3.2 Sjemenska proizvodnja žita:	1.280,00
Procijenjeno je da će se proizvodnja sjemenskih žita odvijati na površini od 40 ha, za sprovodenje stručne kontrole na ovim površinama neophodna su sredstva u iznosu od 3.200,00 €, od čega je 40% (1.280,00€) učešće Uprave – Fitosanitarni sektor – Odsjek za sjeme, sadni materijal, zaštitu biljnih sorti, GMO i genetičke resurse, a 60% (1.920,00€) učešće proizvodača	
3.3 Program kontrolnih ispitivanja sjemenskog materijala	3.500,00
3.4 Program kontrolnih ispitivanja sadnog materijala	3.320,00
3.5 Program kontrolnih ispitivanja matičnih stabala sadnog materijala	8.700,00
3.6 Program kontrolnih ispitivanja sjemenskog i sadnog materijala na GMO	1.600,00
3.7 Program biljnih genetičkih resursa	4.000,00
UKUPNO	34.000,00

PROGRAM 4

MATERIJALI ZA POSEBNE NAMJENE (KLOPKE, EX TEMPORE TESTOVI ZA ŠTETNE ORGANIZME, HEMIKALIJE, MAMCI)

Cilj: Obezbijedivanje implementacije Programa fitosanitarnih mera

Odgovorna institucija: Uprava – Fitosanitarni sektor

Aktivnosti:

Program uključuje obezbijedivanje stalne rezerve neophodnih materijala: klopke, ex tempore testovi za štetne organizme, hemikalije, mamci i drugi potrebiti materijali i oprema, radi blagovremenog izvršavanja Programa fitosanitarnih mera i ispunjavanja već preuzetih mera definisanih programom, a naročito u odnosu na hitne fitosanitarne mjeru i krizne situacije čiji se obim i vrijeme ispitivanja ne može predvidjeti - obezbijedivanje kontinuiranog i nesmetanog obavljanja programa u smislu pravovremenog uzimanja uzoraka, terenskih obilazaka (nedostajući materijal, gorivo i drugi operativni troškovi) i ostalih poslova iz nadležnosti Uprave – Fitosanitarnog sektora.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovođenje: Uprava – Fitosanitarni sektor: Zorka Prljević, pomoćnik direktora

Period realizacije: Tokom cijele godine.

Finansiranje: Budžet Crne Gore - 6.000,00 €.

Način plaćanja: Na osnovu zahtjeva, zaključenog ugovora, po rješenju, po ispostavljenoj fakturi, dostavljenom izvještaju Upravi – Fitosanitarnom sektoru za obavljeni posao gdje je to primjenjivo. Uplata sredstava vrši se na osnovu opravdanog zahtjeva, a uplaćena sredstva moraju se pravdati izvještajem kojim se dokazuje namjenska upotreba avansno odobrenih i uplaćenih sredstava. Nepravilne i neuredne fakture, kao i fakture bez kompletne prateće dokumentacije neće se razmatrati.

Finansijski rizik: U slučaju nepredvidive situacije biće potrebno obezbijediti dodatna finansijska sredstva.

Finansijski plan:

Komponente	Vrijednost
4.1 Materijali za posebne namjene (klopke, ex tempore testovi za štetne organizme, hemikalije, mamci)	4.000,00
4.2 Materijal za plastenik	2.000,00

PROGRAM 5
TEHNIČKA I ADMINISTRATIVNA PODRŠKA IMPLEMENTACIJI PROGRAMA

Cilj: Obezbijedivanje implementacije Programa fitosanitarnih mjera

Odgovorna institucija: Uprava Fitosanitarni sektor

Nositelj posla: Uprava – Fitosanitarni sektor

Aktivnosti:

Sprovodenje Programa fitosanitarnih mjera uključuje i ispunjavanje već preuzetih brojnih međunarodnih obaveza IPPC, EPPO, UPOV, ECPGR, WTO, implementaciju Programa pristupanja Crne Gore Evropskoj Uniji, implementaciju Strategije Crne Gore za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine Evropske unije za poglavlje 12 - Bezbjednost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika sa Opštim akcionim planom i Posebnim akcionim planom za suzbijanje i iskorjenjivanje klasične kuge svinja, pregovora sa Evropskom unijom, sprovodenje fitosanitarne politike i mjera definisanih ovim programom koji pored institucionalne, zahtijevaju i znatnu finansijsku podršku. Pristupanje Crne Gore Evropskoj uniji ima za posljedicu uvođenje novina u svakodnevnu praksu, što je uslov za implementaciju niza mjera fitosanitarne politike koje nameću potrebu dodatnog ospozobljavanja i angažovanja ljudskih resursa.

Brojni zadaci u oblasti harmonizacije zakonodavstva sa Acquis communautarie EU, a posebno u kvalitetnoj primjeni nove zakonske regulative, zahtjevi za sprovodenja projekata nameću dodatne finansijske obaveze koje se ne mogu predvidjeti. Ovi procesi i reforme traže saradnju sa najširim krugom korisnika, a program ima višestruku namjenu:

-sprovodenje obaveza u EU integracijama: Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, Programa pristupanja Crne Gore Evropskoj Uniji, implementaciju Strategije Crne Gore za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine Evropske unije za poglavlje 12 - Bezbjednost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika sa Opštim akcionim planom i Posebnim akcionim planom za suzbijanje i iskorjenjivanje klasične kuge svinja, pregovarački proces sa EU i drugih preuzetih obaveza kroz stalna ili povremena radna tijela i komisije, kao i za dodatne troškove harmonizacije zakonodavstva sa Acquis EU, usluge prevodenja, stručne redakture i dr.; saradnja sa međunarodnim organizacijama od značaja za razvoj fitosanitarnog sektora i realizacija međunarodnih projekata u fitosanitarnom sektoru;

-angažovanje stručnjaka iz oblasti infomatike za uspostavljanje IT sistema iz zemlje i inostranstva i aktivnosti u tijelima koje su predvidene zakonima i prenešenim nadležnostima;

-jačanje administrativnih i institucionalnih kapaciteta: obuka, podršku kreativnim kadrovima i modernizacija i nabavku nove opreme, podršku procesima akreditacije, informatičku podršku i dr.;

- naknada za dodatni rad zaposlenim licima iz Fitosanitarnog sektora u radnim tijelima koje su predviđene zakonima ili uredbama, a prepoznaju se kao dodatna prenešena nadležnost u skladu sa Uredbom o realizaciji i postupku korišćenja sredstava iz instrumenta pretpriступne pomoći Evropske unije (IPARD II program) – Sl. list CG, br. 16/16, 4/17 11/18 i 46/19) i Memorandum o saradnji između Uprave i Ministarstva poljoprivrede kojim se reguliše način saradnje, koordinacije i razmjene informacije u cilju efikasne implementacije IPARD II programa sa utvrđenim Aneksim (koji su sastavni dio memoranduma), kao i drugim radnim tijelima za izvršavanje poslova koji nijesu u nadležnosti uprave, u skladu sa propisom o zaradama državnih službenika (prekovremeni rad);

-u slučaju zahtjeva za nadoknadu za vrijednost uzetog uzorka ista se nadoknađuje iz ovog programa;

-obezbijedivanje kontinuiranog i nesmetanog obavljanja programa u smislu pravovremenog uzimanja uzoraka, terenskih obilazaka (nedostajući materijal, gorivo, dostavljanje uzoraka i drugi operativni troškovi) i ostalih poslova iz nadležnosti Uprave – Fitosanitarnog sektora;

- organizacija Ceremonije zatvaranja godine zdravlja bilja kroz regionalni skupa nadležnih organa za oblast zdravstvene zaštite bilja (zakup prostora i smještaja za po tri predstavnika država regionala);

-za uzimanje, pakovanje i transport uzoraka i izradu prateće dokumentacije (obrazaca zapisnika, uputa, traka, oznaka i sl.) neophodno je obezbijediti odgovarajuću opremu kako bi se u laboratoriju isporučio uzorak podesan/prihvatljiv za laboratorijska ispitivanja i dobijanja vjerodostojnih rezultata u skladu sa Programom fitosanitarnih mjera i Uputstvom za uzimanje službenih uzoraka i sprovodenje programa;

-odnos sa javnošću (štampanje promotivnih materijala, flajera i sl.) u sproveđenju fitosanitarne politike i predstavljanju procesa pristupanja EU.

Odgovornost za pravovremenost, efekte i sprovođenje: Uprava – Fitosanitarni sektor: Zorka Prjević, pomoćnik direktora

Period realizacije: Tokom cijele godine.

Finansiranje: Budžet Crne Gore - 10.000,00 €.

Način plaćanja: Na osnovu zahtjeva, zaključenog ugovora, po rješenju, po ispostavljenoj fakturi, dostavljenom izvještaju Uprava – Fitosanitarni sektor za obavljeni posao.

Uplata sredstava vrši se na osnovu opravdanog zahtjeva, a uplaćena sredstva moraju se pravdati izvještajem kojim se dokazuje namjenska upotreba avansno odobrenih i uplaćenih sredstava.

Nepravilne i neuredne fakture, kao i fakture bez kompletne prateće dokumentacije neće se razmatrati.

Finansijski plan:

Komponente	Vrijednost
5.1 Tehnička i administrativna podrška implementaciji programa	4.000,00
5.2 Ceremonija zatvaranja godine zdravlja bilja (IYPH)	5.000,00
5.3. Otprema i dostavljanje uzoraka po programima	1.000,00

SPROVOĐENJE PROGRAMA, PRAĆENJE I KONTROLA

2. Uprava – Fitosanitarni sektor vrši administrativnu kontrolu nad realizacijom Programa fitosanitarnih mjera za 2021. godinu kroz praćenje i kontrolu načina izvršavanja mjera, rokova, broja uzoraka, vođenja evidencije i načina obavještavanja o preduzetim mjerama, u toku samog sprovođenja ili naknadno, provjerom vjerodostojnosti dostavljene dokumentacije, na terenu, kod držaoca bilja kod kojih su izvršene mjere iz programa.

Pojedine mjere iz ovog programa (poslovi od javnog interesa), sprovode se na osnovu ugovora između Uprave – Fitosanitarnog sektora i vršioca javnih poslova, u skladu sa posebnim zakonima, kojima se bliže uređuje oblast, metode i uslovi pod kojima se vrše javna ovlašćenja, evidencije, prava, obaveze i odgovornosti vršioca javnih poslova i dr.

Subjekti koji sprovode mjere iz ovog programa moraju voditi propisane evidencije, registre i baze podataka u skladu sa zakonima i propisima donesenim na osnovu zakona.

STRUČNE KOMISIJE I EKIPE

3. Za sprovođenje pojedinih mjera iz ovog programa mogu se u određenim slučajevima formirati stručne komisije (hitne mjere: zdravstvena zaštita bilja/sinhronizacija rada na suzbijanju štetnih organizama, bezbjednost hrane, registraciju sredstava za zaštitu bilja i slično). Takođe, komisija se formira i za utvrđivanje visine naknade štete uništenog ili na drugi način uklonjenog bilja, biljnih proizvoda i drugih objekata pod nadzorom u skladu sa zakonom.

Predviđena je izrada planova suzbijanja određenih štetnih organizama, analize rizika, kriznih planova, vodiča i uputstava za sprovođenje mjera iz ovog programa, angažovanje eminentnih predavača iz zemlje i inostranstva u cilju edukacije i praćenja savremenih trendova iz fitosanitarne oblasti, troškovi međunarodne saradnje, kao i jačanje administrativnih kapaciteta same uprave.

NAKNADA ZA ŠTETE UNIŠTENOG ILI NA DRUGI NAČIN UKLONJENOG BILJA, BILJNIH PROIZVODA I DRUGIH OBJEKATA POD NADZOROM

4. Za uništeno ili na drugi način uklonjeno bilje, biljne proizvode i druge objekte pod nadzorom uslijed izvršenja naredenih fitosanitarnih mjera, držaocu bilja, biljnih proizvoda i drugih objekata pod nadzorom pripada naknada štete u skladu sa zakonom, na osnovu procjene stručne komisije.

NAKNADA ZA UZETE UZORKE

5. Neregistrovanim (malim) proizvođačima, ispod 1.000m² i registrovanim proizvođačima pripada naknada za vrijednost uzetog uzorka. Ako stranka prilikom uzimanja uzorka zahtijeva nadoknadu za vrijednost uzetog uzorka, isti se može fakturisati na račun Uprave, a faktura je jedino validna za plaćanje ukoliko je prati zapisnik nadležnog inspektora o uzetom uzorku na kojem je navedeno da stranka zahtijeva nadoknadu.

6. Ovaj program objaviće se u "Službenom listu Crne Gore".

Broj: 05-313/21-4205/3
Podgorica, 22. jula 2021. godine

Ministar,
mr Aleksandar Stijović, s.r.

Obrazac 1

Datum:			
Ovlašćena institucija/Nosilac posla:			
Fitosanitarni inspektor:			
Adresa:			
P O T V R D A br. *			
Naziv komponente programa**			
Ime i prezime (držaoca/vlasnika bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom):			
Adresa, opština:			
Katastarski broj parcele / lokalni naziv parcele:			
GPS koordinate:			
Napomena: Vlasnik je dužan da ovu potvrdu čuva najmanje godinu dana i da je stavi na uvid fitosanitarnom inspektoru			
IZVRŠENO UZORKOVANJE			PRIMJEDBA
Vrsta bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom	Broj uzoraka	Parcela	

---

potpis vlasnika bilja

---

matični broj vlasnika bilja

---

potpis ovlašćenog lica

*upisati broj komponente programa kroz redni broj potvrde
**u slučaju programa zdravstvene zaštite bilja unosi se naziv štetnog organizma

IZVJEŠTAJ O IZVRŠENOM PREGLEDU U OKVIRU POSEBNOG NADZORA

Podaci o licu zaduženom za pregled:

Ime i prezime fitosanitarnog inspektora			

Podaci o držaocu bilja i bilju:

Naziv/ime i prezime držaoca bilja:	Opština:	Lokacija:	GPS Kordinate:
Vrsta bilja:	Količina:	Mjesto pregleda: ☐ distributivni centar ☐ rasadnik ☐ proizvodni zasad ☐ uvoz ☐ javne površine ☐	
Sorta (ako je primjenjivo):			

Podaci o pregledu:

Datum:	☐ bez simptoma ☐ ima simptoma Opis simptoma:

Podaci o uzorkovanju:

☐ ne	☐ da
Opis uzorka: količina: broj uzorka:	

Potpis:

U prilogu fotografije:

PROGRAM 1	
ZDRAVSTVENA ZAŠTITA BILJA	
Komponenta:	
U Podgorici	
Odgovorno lice za program	
Dekan Biotehničkog fakulteta	
MP	

PRIJAVA PROGRAMA	
1.	NAZIV PROGRAMA
2.	OSNOVNI PODACI O PRIJAVI PROGRAMA
2.1	Odgovorno lice za izvršenje:
	Ime i prezime:
	Matični broj:
	Naučno zvanje:
	Organizacija:
	Adresa:
	Telefon:
	Fax:
	E-mail:
2.2	Podnositelj prijave programa (organizacija):
	Naziv:
	Adresa:
	Telefon:
	Fax:
	E-mail:
	PIB:
2.3	Druge organizacije učesnici u realizaciji programa:
	Naziv:
	Adresa:
	Telefon:
	Fax:
	E-mail:
	PIB:

OBAVEZAN SADRŽAJ PRIJAVE

- 1. UVOD**
- 2. STATUS ŠTETNOG ORGANIZMA**
  - CG:
  - EU:
  - EPPO:
- 3. PROPISI**
  - Zakon o zdravstvenoj zaštiti bilja („Sl. list RCG“ br. 28/06 i „Sl. list CG“ br. 28/11 i 48/15);
  - Pravilnik o .....
- 4. OPIS PROGRAMA**
  - plan aktivnosti
  - opis dijagnostičke metode

Tabela 1: Planirana dinamika aktivnosti

Faza	Aktivnost	Mjesec											
		FEB	MAR	APR	MAJ	JUN	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC	
1													
2													

5. Tabela 2: Učesnici u realizaciji programa: (uključujući i tehnička lica)

Ime i prezime	Organizacija (ukoliko je zaposlen)	Matični broj	Zvanje	Planirani broj sati/dana/mjeseci

6. CILJ I OČEKIVANI REZULTATI PROGRAMA**7. PREDLOŽENA FINANSIJSKA SREDSTVA****Tabela 3: Predložena finansijska sredstva**

Faza	Aktivnost	Vrsta troškova*	Iznos u €
Ukupno troškova za fazu u €:			
UKUPNI TROŠKOVI FAZA			
UKUPNI TROŠKOVI PROGRAMA			

*vrste troškova:

1. **sredstva za rad:** oprema, amortizacija;
2. **predmet rada:** gorivo, klopke, nabavka ambalaže, reagensa ili hemikalija, potrošni materijal i sl.;
3. **troškovi rada:** honorar, dnevница, efektivno radno vrijeme, plaćanje po učinku, vršenje laboratorijskih testiranja, obrada rezultata;
4. **troškovi tudihih usluga:** štampanje flajera, superanaliza, potvrda identifikacije i sl.;
5. **Visina režijskih troškova: u organizaciji podnosioca programa (broj pod kojim je zavedena odluka odnosno izjava o visini režijskih troškova)**

8. Izjava odgovornog lica i broj pod kojim je zavedena o namjenskom korišćenju sredstava prema navodima u prijavi programa.

Sredstva će biti namjenski korišćena prema navodima u prijavi Programa, što potvrđuju svojeručnim potpisom.

odgovorno lice za sprovođenje Programa	dekan Biotehničkog fakulteta
MP	
NAPOMENE: U CILJU PRIHVATANJA PRIJAVA NEOPHODNO JE U POTPUNOSTI DETALJNO POPUNITI PRIJAVU I RAZRADITI SVAKI TROŠAK ZASEBNO SA PREDVIĐENIM PRIPADAJUĆIM IZNOSIMA VODEĆI RAČUNA DA ISTI NE PREMAŠUJU STVARNE TROŠKOVE. PERIODIČNI IZVJEŠTAJI DOSTAVLJAJU SE NAKON SVAKOG IZLASKA NA TEREN ILI NAKON DJELIMIČNO IZVRŠENIH ODREĐENIH AKTIVNOSTI. ZAVRŠNI IZVJEŠTAJ SA PREDLOGOM MJERA DOSTAVLJA SE UPRAVI DO KRAJA DECEMBRA 2021. GODINE. ODGOVORNA LICA DUŽNA SU DA PRILIKOM IZLASKA NA TEREN TELEFONSKIM PUTEM INFORMIŠU LOKALNOG FITOSANITARNOG INSPEKTORA RADI EVENTUALNOG ZAJEDNIČKOG ODLASKA NA TEREN. FITOSANITARNI INSPEKTOR DUŽAN JE DA NAJMANJE JEDNOM U TOKU NADZORA ILI MONITORINGA PRISUSTVUJE ŠTO POTVRDUJE ZAPISNIKOM O KONTROLI SPROVOĐENJA NADZORA I MONITORINGA.	

978.

Na osnovu člana 7 i člana 112 stav 2 Zakona o bezbjednosti hrane („Službeni list CG”, broj 57/15), Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede donijelo je

**PROGRAM
MJERA BEZBJEDNOSTI HRANE I HRANE ZA ŽIVOTINJE ZA 2021. GODINU**

1. Ovim programom utvrđuju se mjere za praćenje bezbjednosti hrane, predmeta i materijala koji dolaze u kontakt sa hranom i hrane za životinje na osnovu monitoringa: prisutnosti rezidua nedozvoljenih supstanci, veterinarskih lijekova radi praćenja poštovanja karence, ostalih supstanci i kontaminenata životine sredine u živim životinjama, njihovim izlučevinama, tjelesnim tečnostima, tkivima, proizvodima životinjskog porijekla, hrani za životinje i vodi za napajanje životinja, rezidua pesticida u hrani, mikrobioloških kriterijuma u hrani, kontaminenata u hrani, nepoželjnih supstanci u hrani za životinje, hrane i hrane za životinje na prisustvo genetski modifikovanog materijala, usaglašenosti sastava i kvaliteta hrane, informacija o hrani i drugih programa u skladu sa zakonom.

Ovim programom utvrđuju se vrste opasnosti u hrani, predmetima i materijalima koji dolaze u kontakt sa hranom i hrani za životinje, uključujući i provjeru sastava i kvaliteta određenih kategorija hrane, označavanje hrane i navođenje obaveznih informacija o hrani, zdravstvenih i nutritivnih tvrdnji, uslovi i način sprovođenja monitoringa, način uzimanja uzorka, metode laboratorijskih ispitivanja, finansijska sredstva potrebna za finansiranje programa i povezanih aktivnosti kao i mјere i aktivnosti za bolju implementaciju propisanih zahtjeva iz oblasti bezbjednosti hrane i postupanja u slučaju prisustva opasnosti u hrani i hrani za životinje.

Sredstva za sprovođenje ovog programa u iznosu od 349.000.00€ opredijeljena su Budžetom Crne Gore za 2021. godinu, Organizacioni kod 41107 (Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove), Program 16 002 (Poljoprivreda), Potprogram 16 002 005 (Bezbjednost hrane, veterina i fitosanitarni poslovi), Aktivnost 16 002 005 002 (Monitoring bezbjednosti hrane).

Troškovi iskazani po pojedinim programima predstavljaju projektovane vrijednosti. U dostavljenom uzorku mogu se vršiti ispitivanja po jednom ili više programa.

Za izvršenje programa odgovoran je organ uprave nadležan za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove (u daljem tekstu: Uprava) i ovlašćena/e laboratorija/e.

Uprava može u toku izvršenja ovog programa vršiti izmjenu namjene korišćenja sredstava i sredstva preusmjeravati sa jednog programa na drugi, do visine ukupnih sredstava.

Radi praćenja bezbjednosti hrane i hrane za životinje sprovode se sljedeći programi:

Program 1	Program monitoringa rezidua u hrani životinjskog porijekla i hrani za životinje
Komponenta 1.1	Sistematsko praćenje i otkrivanje prisutnosti rezidua nedozvoljenih supstanci, veterinarskih lijekova radi praćenja poštovanja karence, ostalih supstanci i kontaminenata životine sredine u živim životinjama, njihovim izlučevinama, tjelesnim tečnostima, tkivima i proizvodima životinjskog porijekla, hrani za životinje i vodi za napajanje životinja.
Program 2	Program monitoringa rezidua sredstava za zaštitu bilja (pesticida)
Komponenta 2.1	Monitoring rezidua pesticida u hrani biljnog i životinjskog porijekla
Program 3	Program monitoringa nitrata u lisnatom povrću
Komponenta 3.1	Monitoring nitrata u lisnatom povrću
Program 4	Program monitoringa <i>Listeria monocytogenes</i> u gotovoj hrani životinjskog porijekla
Komponenta 4.1	Monitoring <i>Listeria monocytogenes</i> u gotovoj hrani životinjskog porijekla
Program 5	Program monitoringa mikrobioloških kriterijuma
Komponenta 5.1	Kontrola mikrobioloških kriterijuma bezbjednosti hrane u fazi stavljanja na tržište
Komponenta 5.2	Kontrola mikrobioloških kriterijuma sa proizvodnih površina i opreme u ugostiteljskim objektima
Program 6	Program monitoringa bezbjednosti školjki
Komponenta 6.1	Kontrola morske vode
Komponenta 6.2	Kontrola <i>E. coli</i>
Komponenta 6.3	Kontrola biotoksina i kontaminenata
Program 7	Program monitoringa kontaminenata u hrani
Komponenta 7.1	Monitoring mikotoksina (aflatokksina, deoksinivalenola, patulina i toksina T-2 i HT-2)
Komponenta 7.2	Monitoring teskih metala u hrani i histamina i isparljivog azota u proizvodima ribarstva
Program 8	Program monitoringa hrane za posebne prehrambene potrebe
Program 9	Program monitoringa kvaliteta soli i sadržaja soli u pekarskim proizvodima.
Program 10	Program monitoringa kvaliteta meda i pčelinjeg voska
Program 11	Program monitoringa korišćenja zdravstvenih tvrdnji u dodacima ishrani (suplementima) i biljnim čajevvima
Program 12	Program monitoringa predmeta i materijala koji dolaze u kontakt sa hranom

Program 13	Program monitoringa prirodne mineralne i izvorske vode i vode koja se namjenski koristi, odnosno ugrađuje u hrani tokom proizvodnje, pripreme ili obrade
Program 14	Program monitoringa nepoželjnih supstanci u hrani za životinje
Komponenta 14.1	Monitoring dioksina i PCB i dioksinima sličnih PCBs u hrani za životinje
Komponenta 14.2	Monitoring ostalih nepoželjnih supstanci u hrani za životinje
Program 15	Program monitoringa hrane i hrane za životinje na prisustvo genetski modifikovanog materijala
Program 16	Tehnička i administrativna podrška implementaciji programa
Komponenta 16.1.	Jačanje administrativnih kapaciteta za implementaciju propisa i stručno osposobljavanje administracije i inspekcije za sprovođenje službenih kontrola
Komponenta 16.2.	Oprema i dokumentacija za uzorkovanje i dostavljanje uzoraka
Program 17	Hitne mjere

PROGRAM 1 PROGRAM MONITORINGA REZIDUA U HRANI ŽIVOTINSKOG PORJEKLA I HRANI ZA ŽIVOTINJE

Cilj: Radi zaštite javnog zdravlja vrši se sistematsko praćenje i otkrivanje prisutnosti rezidua nedozvoljenih supstanci, veterinarskih lijekova radi praćenja poštovanja karence, ostalih supstanci i kontaminenata životine sredine u živim životinjama, njihovim izlučevinama, tjelesnim tečnostima, tkivima i proizvodima životinskog porijekla, hrani za životinje i vodi za napajanje životinja, a koje mogu biti štetne za zdravje ljudi i zdravje životinja. Planiranim i sistematskim uzimanjem uzoraka vrši se provjera upotrebe lijekova u liječenju životinja koje i/ili čiji se proizvodi koriste kao hrana kao i kontrola poštovanja karence za upotrijebljeni veterinarni lijek od strane držalač životinja kao i kontrola prisutnosti kontaminenata u proizvodima životinskog porijekla i hrani i vodi za napajanje životinja.

Pravni osnov: Zakon o bezbjednosti hrane („Službeni list CG“, broj 57/15), Zakon o veterinarstvu („Službeni list CG“, br. 30/12 i 48/15); Zakon o lijekovima („Službeni list CG“, broj 30/12, 48/15 i 52/16); Pravilnik o monitoringu rezidua u životinjama i proizvodima životinskog porijekla („Službeni list CG“, broj 3/17); Pravilnik o maksimalno dozvoljenim količinama rezidua farmakološki aktivnih supstanci veterinarskih lijekova u proizvodima životinskog porijekla („Službeni list CG“, br. 75/18 i 47/20); Naredba o zabrani upotrebe i tretiranja životinja koje se uzgajaju određenim supstancama i veterinarskim lijekovima („Službeni list Crne Gore“, br. 76/2018); Uredba o maksimalno dozvoljenim količinama kontaminenata u hrani („Službeni list Crne Gore“, br. 48/16 i 66/19); Uredba o maksimalno dozvoljenim količinama nepoželjnih materija u hrani za životinje („Službeni list CG“, br. 31/17 i 40/18); Pravilnik o maksimalnom nivou rezidua sredstava za zaštitu bilja na ili u bilju, biljnim proizvodima, hrani ili hrani za životinje („Službeni list CG“, br. 21/15, 44/15, 34/19, 82/20 i 92/20); Uredba o dodacima hrani za životinje i premiksima koji se mogu stavljavati na tržište („Sl. list CG“ br. 7/18, 46/18, 44/19 i 120/20); Uredba o zahtjevima za proizvodnju i stavljanje u promet medicinirane hrane za životinje (Službeni list CG“, br. 51/2017) i Uputstvo za uzimanje službenih uzoraka i sprovođenje programa monitoringa i odgovarajući pravilnici o uzorkovanju, prema vrsti uzorka/hrane.

Odgovorna institucija: Uprava – Sektor veterinarne, Odsjek za veterinarske lijekove, antimikrobnu rezistenciju i monitoring rezidua i Odsjek za veterinarsku inspekciiju – Grupa poslova za nadzor u unutrašnjoj kontroli i ovlašćena laboratorijska.

Nosioci poslova:

- ovlašćena laboratorijska;
- odsjek za veterinarske lijekove, antimikrobnu rezistenciju i monitoring rezidua;
- veterinarska inspekcijska;
- inspekcijska za hrani.

Monitoring rezidua se sprovodi u objektima u kojima se uzgajaju i drže životinje za proizvodnju hrane i objektima za klanje, preradu mesa, mlijeka, ribe, pčelinjacima i objektima za sakupljanje meda, objektima za sakupljanje i pakovanje jaja u skladu sa Programom monitoringa rezidua u hrani životinskog porijekla i hrani za životinje za 2021. godinu i Uputstvom za uzimanje uzoraka i sprovođenje programa monitoringa rezidua.

Aktivnosti:

Komponenta 1.1. Sistematsko praćenje i otkrivanje prisutnosti rezidua nedozvoljenih supstanci, veterinarskih lijekova radi praćenja poštovanja karence, ostalih supstanci i kontaminenata životine sredine u živim životinjama, njihovim izlučevinama, tjelesnim tečnostima, tkivima i proizvodima životinskog porijekla, hrani za životinje i vodi za napajanje životinja. Prisutnost supstanci i grupe farmakološki aktivnih materija ili njihovih metabolita i drugih supstanci i kontaminenata ispituju se u zavisnosti od vrste životinja. Sistematsko praćenje i otkrivanje rezidua vršiće se na osnovu Programa monitoringa rezidua u hrani životinskog porijekla i hrani za životinje za 2021. godinu. Na ovaj način uspostavlja se efektivna kontrola u skladu sa analizom rizika i provjerava usaglašenost hrane životinskog porijekla i hrane za životinje koja se stavlja na tržište sa propisanim zahtjevima, uključujući i kontrolu upotrebe lijekova i liječenje životinja i poštovanje dobre poljoprivredne prakse.

Izvještavanje Evropske komisije: Organizacija monitoringa, način planiranja i sprovođenja, odgovorne institucije, važeći zakonski propisi, način registracije i kontrole upotrebe lijekova, broj uzorka, vrste supstanci koje mogu zaostati u

životinjskim tkivima, organima i/ili proizvodima životinjskog porijekla, živim životnjama, njihovim izlučevinama, tjelesnim tečnostima i tkivima, hrani za životinje i vodi za napajanje životinja, učestalost uzorkovanja, matriks, laboratorijske metode i drugo utvrđeno je Programom monitoringa rezidua u hrani životinjskog porijekla i hrani za životinje za 2021.godinu koji je dostavljen u narativnoj i tabelarnoj formi (obrascima utvrđenim od strane Evropske Komisije) Evropskoj Komisiji 31.marta 2021.godine u skladu sa zakonom definisanom obavezom. Istovremeno, Evropskoj komisiji je dostavljen i Izveštaj o realizaciji Programa monitoringa rezidua u hrani životinjskog porijekla i hrani za životinje za 2020.godinu.

Mjere koje se preduzimaju u slučaju prisustva opasnosti:

Kada se laboratorijskim ispitivanjem hrane utvrdi prisustvo rezidua farmakološki aktivnih materija ili njihovih metabolita i/ili drugih supstanci u živim životnjama, hrani životinjskog porijekla i hrani za životinje iznad propisanih, maksimalno dozvoljenih količina, nadležni inspektor preduzima mjere i radnje u skladu sa zakonom, nakon izvršene procjene rizika.

Period realizacije: Tokom cijele godine (1. april 2021. godine - 31. mart 2022. godine)

Finansiranje: Budžet Crne Gore - 100.000,00€

PROGRAM 2

PROGRAM MONITORINGA REZIDUA SREDSTAVA ZA ZAŠTITU BILJA (PESTICIDA)

Cilj: Monitoring rezidua sredstava za zaštitu bilja (pesticida) i njihovih rezidua je najefikasniji način preventivnog i blagovremenog otkrivanja prisustva sredstava za zaštitu bilja (pesticida) u količinama iznad maksimalno propisanih u hrani biljnog i životinjskog porijekla koja se stavlja na tržište ili nedozvoljenih/zabranjenih sredstava za zaštitu bilja i njihovih rezidua. Praćenje upotrebe sredstava za zaštitu bilja je podrška realizaciji Nacionalnog plana za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja („Službeni list CG”, broj 57/16) kao dio ukupnih aktivnosti za smanjenje rizika i negativnih efekata na zdravlje ljudi, bilja i životnu sredinu. Na ovaj način će se unaprijediti kontrola, uvesti visoki standardi i obezbijediti proizvodnja i promet bezbjedne hrane biljnog i životinjskog porijekla, uz poštovanje dobre poljoprivredne prakse.

Pravni osnov: Zakon o bezbjednosti hrane („Službeni list CG”, broj 57/15), Zakon o sredstvima za zaštitu bilja („Službeni list CG”, br. 51/08 i 18/14), Pravilnik o maksimalnom nivou rezidua sredstava za zaštitu bilja na ili u bilju, biljnim proizvodima, hrani ili hrani za životinje („Službeni list CG”, br. 21/15, 44/15, 34/19, 82/2020 i 92/2020) i Pravilnik o metodama uzorkovanja za utvrđivanje rezidua sredstava za zaštitu bilja („Službeni list CG”, broj 48/14).

Odgovorna institucija: Uprava - Sektor za fitosanitrane poslove - Odsjek za sredstva za zaštitu i ishranu bilja i Odsjek za fitosanitarnu inspekciiju i Sektor za bezbjednost hrane - Uprava - Sektor za bezbjednost hrane - Odsjek za hranu životinjskog porijekla, Odsjek za hranu neživotinjskog porijekla, Odsjek za inspekciiju hrane, Sektor za veterinu Odsjek za veterinarsku inspekciiju i ovlašćena/e laboratorija.

Nosioci poslova:

- ovlašćena/e laboratorija/e;
- fitosanitarna inspekcija;
- veterinarska inspekcija
- inspekcija za hranu.

Aktivnosti:

Komponenta 2.1. Monitoring rezidua pesticida u hrani biljnog i životinjskog porijekla Omogućava sistematsko praćenje prisustva rezidua pesticida u hrani biljnog i životinjskog porijekla i sprovodi se u skladu sa Programom monitoringa rezidua pesticida u hrani biljnog i životinjskog porijekla za 2021. godinu. Uzorci se uzimaju sistemom slučajnog uzorka, u skladu sa analizom rizika. Na ovaj način uspostavlja se efektivna kontrola i provjerava usaglašenost hrane koja se stavlja na tržište sa propisanim zahtjevima, uključujući i kontrolu upotrebe sredstava za zaštitu bilja i poštovanja dobre poljoprivredne prakse od strane uvoznika i proizvođača hrane biljnog porijekla.

Mjere koje se preduzimaju u slučaju prisustva opasnosti:

Kada se laboratorijskim ispitivanjem hrane utvrdi prisustvo rezidua sredstava za zaštitu bilja ili nedozvoljenih/zabranjenih sredstava za zaštitu bilja i njihovih rezidua iznad propisanih, maksimalno dozvoljenih količina, nadležni inspektor preduzima mjere i radnje u skladu sa zakonom i/ili uputstvom Uprave nakon izvršene procjene rizika, prema potrebi.

Period realizacije: Tokom cijele godine.

Finansiranje: Budžet Crne Gore – 16 000,00€.

PROGRAM 3

PROGRAM MONITORINGA NITRATA U LISNATOM POVRĆU

Cilj: Kontinuirano, planirano i sistematsko praćenje sredstava za ishranu bilja - nitrata u lisnatom povrću je najefikasniji način preventivnog i blagovremenog otkrivanja prisustva nitrata u količinama iznad maksimalno propisanih. Na ovaj način uspostavlja se efektivna kontrola u skladu sa analizom rizika i provjerava usaglašenost lisnatog povrća koje se stavlja na tržište sa propisanim zahtjevima, naročito voća i povrća proizvedenog u intezivnoj povrtarskoj proizvodnji.

Pravni osnov: Zakon o bezbjednosti hrane („Službeni list CG”, broj 57/15), Zakon o sredstvima za ishranu bilja („Službeni list CG”, br. 48/07, 76/08, 73/10 i 40/11), Uredba o maksimalno dozvoljenim količinama kontaminenata u hrani („Službeni list CG”, br. 48/16 i 66/19), Pravilnik o bližem načinu i postupku uzimanja uzoraka za laboratorijsko ispitivanje zelene salate ili spanaća na nitratre („Službeni list CG”, broj 6/14); Pravilnik o načinu donošenja i sprovećenja mjera za sredstva za ishranu bilja koja predstavljaju rizik za zdravlje ljudi, životinja, bilja i životnu sredinu („Službeni list CG”, broj 35/15).

Odgovorna institucija: Uprava – Sektor za fitosanitrane poslove - Odsjek za sredstva za zaštitu i ishranu bilja i Sektor za bezbjednost hrane - Uprava – Sektor za bezbjednost hrane –Odsjek za hranu neživotinjskog porijekla, Odsjek za inspekciju hrane i ovlašćena/e laboratorija/e.

Nosioci poslova:

- ovlašćena/e laboratorija/e;
- fitosanitarna inspekcija;
- inspekcija za hranu.

Aktivnosti:

Komponenta 3.1. Monitoring nitrata u lisnatom povrću

Omogućava sistematsko praćenje maksimalno dozvoljenih količina nitrata u određenoj vrsti hrane u skladu sa Programom monitoringa nitrata u lisnatom povrću za 2021. godinu. Uzorci se uzimaju sistemom slučajnog uzorka, u skladu sa analizom rizika. Na ovaj način uspostavlja se efektivna kontrola i provjerava usaglašenost hrane koja se stavlja na tržiste sa propisanim zahtjevima, uključujući i kontrolu upotrebe sredstava za zaštitu bilja i poštovanja dobre poljoprivredne prakse od strane uvoznika i proizvođača hrane biljnog porijekla.

Mjere koje se preduzimaju u slučaju prisustva opasnosti:

Kada se laboratorijskim ispitivanjem hrane utvrdi prisustvo nitrata iznad propisanih, maksimalno dozvoljenih količina, nadležni inspektor preduzima mjere i radnje u skladu sa zakonom i/ili uputstvom Uprave nakon izvršene procjene rizika, prema potrebi.

Period realizacije: Tokom cijele godine.

Finansiranje: Budžet Crne Gore - 1.000,00€.

PROGRAM 4

PROGRAM MONITORINGA *LISTERIAE MONOCYTOGENES* U GOTOVOJ HRANI ŽIVOTINJSKOG PORIJEKLA

Cilj: Kontinuiranim, planiranim i sistematskim uzimanjem uzoraka gotove hrane životinjskog porijekla stavljene na tržiste preventivno se sprječava pojava i otkrivanje prisutnosti *Listeriae monocytogenes* tokom roka trajanja proizvoda iznad dozvoljenih propisanih granica. Uzorci se uzimaju metodom nasumičnog, slučajnog odabira gotove hrane životinjskog porijekla, pogodne za rast ove bakterije: hladno ili toplo dimljene ili marinirane ribe, mekih i polutvrđih sireva, osim svježih sireva i upakovanih i termički obrađenih proizvoda od mesa. Na ovaj način se uspostavlja efektivna kontrola u skladu sa analizom rizika i provjerava usaglašenost gotove hrane životinjskog porijekla stavljene na tržiste sa propisanim mikrobiološkim zahtjevima.

Pravni osnov: Zakon o bezbjednosti hrane („Službeni list CG”, broj 57/15), Uredba o mikrobiološkim kriterijumima za bezbjednost hrane („Službeni list CG”, br. 79/20), Pravilnik o načinu praćenja listerioze (zoonoze) u hrani životinjskog porijekla („Službeni list CG”, broj 55/15) i Pravilnik o načinu praćenja zoonoza i uzročnika zoonoza („Službeni list CG”, br. 7/15 i 2/18).

Odgovorna institucija: Uprava – Sektor za bezbjednost hrane – Odsjek za hranu životinjskog porijekla, i Odsjek za inspekciju hrane i Specijalistička veterinarska laboratorija.

Nosioci poslova:

- ovlašćena laboratorija;
- inspekcija za hranu;
- veterinarska inspekcija.

Aktivnosti:

Komponenta 4.1. Monitoring *Listeriae monocytogenes* u gotovoj hrani životinjskog porijekla

Praćenje i otkrivanje prisustva bakterije *Listeriae monocytogenes* u gotovoj hrani životinjskog porijekla vršić se u skladu sa Programom monitoringa *Listeriae Monocytogenes* u gotovoj hrani životinjskog porijekla za 2021. godinu. Uzorci se uzimaju metodom slučajnog odabira iz proizvodnih objekata (prostorija za gotove proizvode) i maloprodajnih objekata.

Mjere koje se preduzimaju u slučaju prisustva opasnosti:

Kada se laboratorijskim ispitivanjem gotove hrane utvrdi prisustvo *Listeriae monocytogenes* iznad propisanih graničnih vrijednosti tokom roka upotrebe proizvoda, nadležni inspektor preduzima mjere i radnje u skladu sa zakonom.

Period realizacije: Tokom cijele godine.

Finansiranje: Budžet Crne Gore - 5.000,00€.

PROGRAM 5

PROGRAM MONITORINGA MIKROBIOLOŠKIH KRITERIJUMA

Cilj: Prihvatljivost hrane odnosno podesnost hrane za javnu potrošnju vrši se na osnovu kontrole mikrobioloških kriterijuma kojima se definiše prihvatljivost hrane ili serije hrane u odnosu na odsutnost, prisutnost ili broj mikroorganizama i/ili količinu njihovih toksina/metabolita iznad koje se hrana smatra nebezbjednom odnosno nepodesnom za ishranu ljudi. Patogene bakterije u hrani (*Salmonella*, *E. coli*, *Staphylococcus* i dr) su najčešći uzročnici bolesti izazvanih hranom. Subjekat u poslovanju hranom dužan je da: obezbijedi usaglašenost hrane sa mikrobiološkim kriterijumima u skladu sa propisanim zahtjevima i preduzima mjere i sprovodi uspostavljene postupke primjenu dobre higijenske prakse u svakoj fazi proizvodnje, prerade i distribucije hrane; obezbijedi usaglašenost hrane sa mikrobiološkim kriterijumima bezbjednosti hrane, tokom roka upotrebe hrane pod utvrđenim uslovima distribucije, čuvanja i upotrebe i vrši ispitivanja hrane prema mikrobiološkim kriterijumima u skladu sa propisanim zahtjevima radi provjere ispravnog sprovođenja postupaka i mjera uspostavljenih na HACCP principima i načelima dobre higijenske prakse. Subjekat u poslovanju hranom koji proizvodi i priprema hranu dužan je da sačini plan uzimanja uzoraka, radi ispitivanja mikrobioloških kriterijuma hrane. U cilju kontrole postupanja subjekata u odnosu na sprovođenje propisanih obaveza vrši se sistematsko praćenje i uzimanje uzoraka hrane stavljene na tržiste uključujući i uzimanje uzoraka (briseva) sa proizvodnih površina i opreme u maloprodajnim objektima. Na ovaj način se uspostavlja efektivna kontrola u skladu sa analizom rizika, provjera usaglašenosti hrane stavljene na tržiste sa propisanim mikrobiološkim kriterijumima i utvrđuje stepen implementacije propisa u dijelu obaveza subjekata u poslovanju hranom.

Pravni osnov: Zakon o bezbjednosti hrane („Službeni list CG”, broj 57/15), Uredba o mikrobiološkim kriterijumima za bezbjednost hrane („Službeni list CG”, br. 79/20), Uredba o higijeni hrane („Službeni list CG”, br. 26/16, 32/18 i 42/21), Pravilnik o načinu i mjerama kontrole salmonelle kod živine i drugih specifičnih uzročnika zoonoza koji se prenose hranom („Službeni list CG”, br. 36/15 i 92/17) i Pravilnik o načinu praćenja zoonoza i uzročnika zoonoza („Službeni list CG”, br. 7/15 i 2/18).

Odgovorna institucija: Uprava – Sektor za bezbjednost hrane – Odsjek za hranu životinjskog porijekla, Odsjek za hranu neživotinjskog porijekla i Odsjek za inspekciju hrane i ovlašćena/e laboratorija/e.

Nosioci poslova:

- ovlašćena/e laboratorija/e;
- inspekcija za hranu;
- veterinarska inspekcija.

Aktivnosti:

Komponenta 5.1 Kontrola mikrobioloških kriterijuma bezbjednosti hrane u fazi stavljanja na tržiste

U fazi stavljanja na tržiste proizvoda neophodno je pratiti usaglašenost određene vrste hrane sa propisanim mikrobiološkim kriterijumima bezbjednosti hrane, tokom roka upotrebe hrane pod utvrđenim uslovima distribucije, čuvanja i upotrebe. Praćenje usaglašenosti hrane sa mikrobiološkim kriterijumima bezbjednosti hrane vrši se sistematskim kontinuiranim uzimanjem uzoraka, metodom slučajnog odabira pošiljki hrane iz uvoza i u objektima za promet na malo hrane u skladu sa Programom monitoringa mikrobioloških kriterijuma za 2021 godinu.

Komponenta 5.2: Kontrola mikrobioloških kriterijuma sa proizvodnih površina i opreme u ugostiteljskim objektima

Subjekat u poslovanju hranom dužan je da rukovanje, obradu i preradu sirovina i hrane sprovodi na način kojim se obezbeđuje usaglašenost sa mikrobiološkim kriterijumima higijene procesa u skladu sa propisanim zahtjevima. Uzorci radi ispitivanja mikrobioloških kriterijuma uzimaju se sa proizvodnih površina i opreme u maloprodajnim objektima (trgovine, ugostiteljski objekti) radi utvrđivanja usaglašenosti kriterijuma u skladu sa Programom monitoringa mikrobioloških kriterijuma za 2021 godinu. Uzimanje uzoraka vrši se u skladu sa ISO standardom 18593.

Mjere koje se preduzimaju u slučaju prisustva opasnosti:

Kada se laboratorijskim ispitivanjem hrane utvrdi prisustvo mikroorganizama i/ili njihovih toksina i i/ili metabolita iznad propisanih graničnih vrijednosti, nadležni inspektor preduzima mjere i radnje u skladu sa zakonom i uputstvom Uprave nakon izvršene procjene rizika, prema potrebi.

Period realizacije: Tokom cijele godine.

Finansiranje: Budžet Crne Gore - 20.000,00€.

PROGRAM 6

PROGRAM MONITORINGA BEZBJEDNOSTI ŠKOLJKI

Cilj: Radi utvrđivanja bezbjednosti školjki prije stavljanja na tržiste, utvrđivanja čistoće mora za dalju klasifikaciju proizvodnih područja za uzgoj školjki u proizvodne oblasti A, B i C prema rezulatima fekalnog zagađenja sprovodi se planirano i sistematsko uzimanje živih školjki sa registrovanih uzgajališta školjki za laboratorijska ispitivanja prisutnosti *E. coli*, hemijskih kontaminenata i biotoksina. Takođe, radi odabira područja za postavljanje uzgajališta školjki vrši se i

preventivno ispitivanja morske vode na moguću prisutnost planktona koji proizvode toksine, odnosno prisutnost potencijalno toksičnih planktona.

Pravni osnov: Zakon o bezbjednosti hrane („Službeni list CG”, broj 57/15), Uredba o mikrobiološkim kriterijumima za bezbjednost hrane („Službeni list CG”, br. 79/20), Uredba o maksimalno dozvoljenim količinama kontaminenata u hrani („Službeni list CG”, broj 48/16 i 66/19), Uredba o posebnim zahtjevima higijene hrane za proizvode životinjskog porijekla („Službeni list CG”, br. 32/16, 57/17 i 49/18), Pravilnik o načinu vršenja službenih kontrola proizvoda životinjskog porijekla namijenjenih ishrani ljudi („Službeni list CG”, br. 27/16).

Odgovorna institucija: Uprava – Sektor za bezbjednost hrane - Uprava – Sektor za bezbjednost hrane – Odsjek za hranu životinjskog porijekla, Odsjek za inspekciju hrane i ovlašćena/e laboratorija/e.

Nosioci poslova:

- ovlašćena/e laboratorija/e;
- inspekcija za hranu;
- veterinarska inspekcija.

Aktivnosti:

Komponenta 6.1 Kontrola morske vode

U cilju utvrđivanja kvaliteta morske vode za uzgoj školjki uzimaju se uzorci morske vode radi provjere moguće prisutnosti planktona koji proizvode toksine. Uzimanje uzorka morske vode vrši se sa područja na kojima se nalaze registrovana uzgajališta školjki u skladu sa Programom monitoringa bezbjednosti školjki za 2021. godinu.

Komponenta 6.2 Kontrola *E. coli*

U cilju utvrđivanja bezbjednosti školjki prije stavljanja na tržište, utvrđivanja čistoće mora odnosno klasifikacije proizvodnog područja za uzgoj školjki i postupanja u odnosu na rezultate fekalnog zagađenja proizvodnog područja uzimaju se uzorci iz proizvodnih područja živih školjki radi utvrđivanja prisutnosti *E. coli* (mikrobiološki kriterijum). Uzimanje uzorka školjki vrši se iz registrovanih uzgajališta školjki u skladu sa Programom monitoringa bezbjednosti školjki za 2021. godinu.

Komponenta 6.3. Kontrola biotoksina i kontaminenata

U cilju utvrđivanja bezbjednosti školjki prije stavljanja na tržište, uzimaju se uzorci živih školjki radi utvrđivanja prisutnosti hemijskih kontaminenata. Uzimanje uzorka školjki vrši se iz registrovanih uzgajališta školjki u skladu sa Programom monitoringa bezbjednosti školjki za 2021. godinu.

Mjere koje se preduzimaju u slučaju prisustva opasnosti:

Kada se laboratorijskim ispitivanjem školjki utvrdi prisustvo *E.coli*, biotoksina i drugih kontaminenata preduzimaju se mjere i radnje u skladu sa zakonom i uputstvom Uprave nakon izvršene procjene rizika, prema potrebi.

Period realizacije: Tokom cijele godine.

Finansiranje: Budžet Crne Gore - 50.000,00€.

PROGRAM 7 PROGRAM MONITORINGA KONTAMINENATA U HRANI

Cilj: Radi sprječavanja stavljanja na tržište hrane koja sadrži kontaminente iznad propisanih, maksimalno dozvoljenih količina, vrši se sistematsko praćenje i uzimanje uzorka određenih vrsta hrane u skladu sa analizom rizika. Subjekat u poslovanju hranom) dužan je da na tržište stavlja hranu koja ne prelazi propisane maksimalno dozvoljene količine kontaminenata u hrani. Na ovaj način se uspostavlja efektivna kontrola u skladu sa analizom rizika i dobijenim informacijama - RASSF notifikacijama u prethodnom periodu i provjerava usaglašenost određenih vrsta hrane stavljene na tržište sa propisanim maksimalno dozvoljenim količinama kontaminenata u hrani.

Pravni osnov: Zakon o bezbjednosti hrane („Službeni list CG”, broj 57/15), Uredba o maksimalno dozvoljenim količinama kontaminenata u hrani („Službeni list CG”, br. 48/16 i 66/19), Uredba o načinu praćenja nivoa dioksina u hrani („Službeni list CG”, broj 73/16), Uredba o mjerama za smanjivanje i sprečavanje kontaminacije soka od jabuke patulinom („Službeni list CG”, broj 77/16); Pravilnik o metodama za uzimanje uzorka i laboratorijska ispitivanja isparljivog baznog azota (TVB-N) u proizvodima ribarstva i biotoksina u školjkama („Službeni list CG”, broj 70/17), Pravilnik o načinu uzimanja uzorka hrane i metodama laboratorijskih ispitivanja kontaminenata u hrani („Službeni list CG”, br. 19/17 i 38/17).

Odgovorna institucija: Uprava – Sektor za Veterinarstvo - Odsjek za veterinarsku inspekciju - Grupa poslova za nadzor u spoljnotrgovinskom prometu; Sektor za bezbjednost hrane - Odsjek za hranu životinjskog porijekla, Odsjek za hranu neživotinjskog porijekla i Odsjek za inspekciju hrane i Fitosanitarni sektor - Odsjek za fitosanitarnu inspekciju - Grupa poslova za nadzor u spoljnotrgovinskom prometu i ovlašćena/e laboratorija/e.

Nosioci poslova:

- ovlašćena/e laboratorija/e;

- inspekcijska za hrani;
- veterinarska inspekcijska;
- fitosanitarna inspekcijska.

Aktivnosti:

Komponenta 7.1 Monitoring mikotoksina

U cilju utvrđivanja bezbjednosti hrane na prisutnost mikotoksina (aflatoksina, deoksinivalenola, patulina i toksina T-2 i HT-2) koji su sekundarni metaboliti pljesni i često su prisutni kontaminenti u hrani, vrši se uzimanje uzoraka određenih vrsta hrane, slučajnim odabirom uzoraka pošiljki iz uvoza i iz objekata za proizvodnju i promet hrane u skladu sa Programom monitoringa kontaminenata u hrani za 2021. godinu.

Komponenta 7.2 Monitoring teških metala u hrani, histamina, isparljivog azota u proizvodima ribarstva

U cilju utvrđivanja bezbjednosti hrane na prisutnost teških metala, histamina, isparljivog azota u proizvodima ribarstva vrši se uzimanje uzoraka određenih vrsta hrane, slučajnim odabirom uzoraka pošiljki hrane iz uvoza, iz objekata za proizvodnju i promet hrane u skladu sa Programom monitoringa kontaminenata u hrani za 2021. godinu.

Mjere koje se preduzimaju u slučaju prisustva opasnosti

Kada se laboratorijskim ispitivanjem hrane utvrdi prisustvo kontaminenata iznad propisanih, maksimalno dozvoljenih količina, nadležni inspektor preduzima mjere i radnje u skladu sa zakonom.

Period realizacije: Tokom cijele godine.

Finansiranje: Budžet Crne Gore - 13.000,00€.

PROGRAM 8

PROGRAM MONITORINGA HRANE ZA POSEBNE PREHRAMBENE POTREBE

Cilj: Radi sprječavanja stavljanja na tržište hrane za posebne prehrambene potrebe suprotno propisanim uslovima u pogledu sastava, informacija i načina označavanja i supstanci koje se mogu dodavati hrani za posebne prehrambene potrebe, kao mjeru prevencije vrši se sistematsko praćenje i uzimanje uzoraka prerađene hrana na bazi žitarica i hrane za djecu; hrane za odojčad (infant formula i follow-on formula); hrane za posebne medicinske potrebe; i hrane - zamjene za cjelodnevnu ishranu pri redukcionaloj dijeti radi kontrole usaglašenosti sa propisanim zahtjevima kvaliteta i bezbjednosti.

Pravni osnov: Zakon o bezbjednosti hrane („Službeni list CG”, broj 57/15), Uredba o načinu i uslovima stavljanja na tržište hrane za posebne prehrambene potrebe („Službeni list CG”, broj 10/17), Uredba o supstancama koje se mogu dodavati hrani za posebne prehrambene potrebe („Službeni list CG”, br. 80/16 i 37/18).

Odgovorna institucija: Sektor za bezbjednost hrane - Odsjek za hranu neživotinjskog porijekla, Odsjek za inspekciju hrane i ovlašćena/e laboratorija/e.

Nosioci poslova:

- ovlašćena/e laboratorija/e;
- inspekcijska za hrani;

Uzimanje uzoraka hrane vršiće se slučajnim odabirom uzoraka pošiljki iz uvoza, iz objekata za skladištenje i promet na malo hrane u skladu sa Programom monitoringa hrane za posebne prehrambene potrebe za 2021. godinu.

Mjere koje se preduzimaju u slučaju prisustva opasnosti

Kada se laboratorijskim ispitivanjem hrane za posebne prehrambene potrebe utvrdi neusaglašenost sa propisanim zahtjevima bezbjednosti, nadležni inspektor preduzima mjere i radnje u skladu sa zakonom.

Period realizacije: Tokom cijele godine.

Finansiranje: Budžet Crne Gore - 5.000,00€.

PROGRAM 9

PROGRAM MONITORINGA KVALITETA SOLI I SADRŽAJA SOLI U PEKARSKIM PROIZVODIMA

Cilj: Radi sprječavanja stavljanja na tržište pekarskih proizvoda suprotno propisanim uslovima sadržaja joda u soli i sadržaja soli u pekarskim proizvodima vrši se sistematsko praćenje i uzimanje uzoraka soli i pekarskih proizvoda stavljenih na tržište. Dodatno, vrši se i provjera usklađenosti informacija i kontrola kvaliteta soli u pekarskim proizvodima. Globalni ciljevi i vremenski okviri vezani za hronične nezarazne bolesti koje su povezane sa hranom i ishranom i preporuke za unapređenje ishrane i uhranjenosti Svjetske zdravstvene organizacije za evropski region su inkorporirane u Program mjera za unapređenje stanja uhranjenosti i ishrane u Crnoj Gori sa Akcionim planom 2021.-2022. godine. Planirane aktivnosti u dijelu koji se odnosi na pravilan izbor hrane se može postići kroz tijesnu saradnju nadležnih organa za javno zdravlje, Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodopribrede - Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove i Ministarstva zdravlja.

Pravni osnov: Zakon o bezbjednosti hrane („Službeni list CG”, broj 57/15), Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju (Službeni list broj 34/14, 1/15, 30/17 i 51/17); Zakon uredjenju tržišta poljoprivrednih proizvoda („Službeni list CG”, broj 51/17); Pravilnik o minimalnom kvalitetu soli za ljudsku ishranu i proizvodnju hrane („Službeni list CG”, broj 10/20); Uredba o informisanju potrošača o hrani („Službeni list CG”, broj broj 22/18) i Pravilnik o minimalnom kvalitetu žita, mlinskih i pekarskih proizvoda od žita i tjestenina, („Službeni list Crne Gore”, br. 36/18).

Odgovorna institucija: Sektor za bezbjednost hrane - Odsjek za hranu neživotinjskog porijekla, Odsjek za inspekciju hrane i ovlašćena institucija/laboratorijska za sprovođenje Programa mjera za unapređenje stanja uhranjenosti i ishrane u Crnoj Gori - Institut za javno zdravlje Crne Gore .

Nosioci poslova:

- ovlašćena laboratorijska;
- inspekcija za hranu;

Aktivnosti:

Uzimanje uzoraka soli i pekarskih proizvoda stavljenih na tržište vrši se slučajnim odabirom uzoraka pošiljki soli pekarskih proizvoda iz uvoza, iz maloprodajnih i proizvodnih objekata u skladu sa Programom monitoringa kvaliteta soli i sadržaja soli u pekarskim proizvodima za 2021. godinu.

Mjere koje se preduzimaju u slučaju prisustva opasnosti:

Kada se laboratorijskim ispitivanjem utvrđi neusaglašenost sa propisanim zahtjevima kvaliteta, nadležni inspektor preduzima mjeru i radnje u skladu sa zakonom.

Period realizacije: Tokom cijele godine.

Finansiranje: Budžet Crne Gore - 18.000,00€.

PROGRAM 10 PROGRAM MONITORINGA KVALITETA MEDA I PČELINJEG VOSKA

Cilj: Radi praćenja sastava i kvaliteta meda i pčelinjeg voska kao izuzetno važnog pčelinjeg proizvoda i sprječavanja prevara ili obmana, izmjene sastava meda i dovođenja potrošača u zabludu, vrši se planirana sistematska kontrola usaglašenosti meda stavljenog na tržište (domaća proizvodnja, uvoz) sa propisanim zahtjevima kvaliteta koji se odnose na način pružanja informacija potrošačima o vrsti meda, kvalitetu meda i označavanju meda sa posebnim akcentom na utvrđivanje autentičnosti crnogorskog meda vršenjem melisopalinoloških ispitivanja (polenovih zrna) i fizičko-hemijskih ispitivanja.

Dodatno se vrše i laboratorijska ispitivanja pčelinjeg voska kao izuzetno važnog pčelinjeg proizvoda sa propisanim zahtjevima kvaliteta sa posebnim akcentom na utvrđivanje sadržaja ukupnih ugljovodonika (parafini i ostali ugljovodonici) u odnosu na propisane vrijednosti.

Pravni osnov: Zakon o bezbjednosti hrane („Službeni list CG”, broj 57/15), Pravilnik o minimalnom kvalitetu meda i drugih pčelinjih proizvoda („Službeni list CG”, broj 27/14), Akcioni plan za sprovođenje Nacionalnog programa zaštite potrošača 2019.godine -2021.godine i Strategija za unaprjeđenje pčelarstva u Crnoj Gori.

Odgovorna institucija: Uprava – Sektor za bezbjednost hrane - Odsjek za registraciju, odobravanje i praćenje objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane, hrane za životinje i nus proizvoda životinjskog porijekla, Odsjek za inspekciju hrane i ovlašćena/e laboratorijska/e.

Nosioci poslova:

- ovlašćena/e laboratorijska/e;
- inspekcija za hranu;
- veterinarska inspekcija;

Aktivnosti:

Uzimanje uzoraka meda i pčelinjeg voska vrši se slučajnim odabirom uzoraka meda i pčelinjeg voska pošiljki iz uvoza kao sa registrovanih pčelinjaka i objekata za promet hrane (naročito privremenih objekata pored saobraćajnica, zelenih pijaca i nacionalnih parkova) u saradnji sa Savezom pčelarskih organizacija Crne Gore, u skladu sa Programom monitoringa kvaliteta meda i pčelinjeg voska za 2021. godinu.

Mjere koje se preduzimaju u slučaju prisustva opasnosti:

Kada se laboratorijskom analizom utvrđi neusaglašenost sa propisanim zahtjevima nadležni inspektor preduzima mjeru i radnje u skladu sa zakonom.

Period realizacije: Tokom cijele godine.

Finansiranje: Budžet Crne Gore - 30.000,00€.

PROGRAM 11 PROGRAM MONITORINGA KORIŠĆENJA ZDRAVSTVENIH TVRDNIJU U DODACIMA ISHRANI (SUPLEMENTIMA) I BILJNIM ČAJEVIMIMA

Cilj: U cilju zaštite potrošača, sprječavanja prevara ili obmana i dovođenja potrošača u zabludu vrši se sistematsko praćenje i uzimanje uzoraka dodataka ishrani i biljnih čajeva radi kontrole usaglašenosti sa propisanim zahtjevima bezbjednosti koji se odnose na način pružanja informacija potrošačima o hrani, sadržaju informacija i podataka o tim

vrstama proizvoda i označavanje tih proizvoda u odnosu na ispitani kvalitet i sastav, u skladu sa zakonom o zaštiti potrošača i zakonom o bezbjednosti hrane. Subjekat poslovanja hranom prilikom označavanja, reklamiranja i prezentacije hrane, dužan je da na hrani i/ili kategoriji hrane koristi samo zdravstvene tvrdnje u skladu sa propisanim zahtjevima. Subjekat u poslovanju hranom ne smije koristiti nutritivne i zdravstvene tvrdnje koje: su pogrešne, dvosmislene ili zavaravajuće; dovode do sumnje u bezbjednost i/ili prehrambenu adekvatnost ostale hrane; podstiču ili tolerišu pretjeranu upotrebu određene hrane; sugerišu ili naznačavaju da uravnotežen i raznovrstan način ishrane ne može pružiti odgovarajuće količine hranljivih materija; upućuju na promjene u tjelesnim funkcijama. Zabranjeno je korišćenje zdravstvenih tvrdnji koje: ukazuju da bi zdravlje moglo biti ugroženo zbog nekonzumiranja određene hrane i/ili upućuju na stopu ili količinu gubitka tjelesne težine. Na ovaj način se uspostavlja efektivna kontrola u skladu sa analizom rizika i provjerava usaglašenost korišćenja zdravstvenih tvrdnji na suplemenata i biljnim čajevima stavljenim na tržiste, uključujući i provjeru zahtjeva za ove proizvode ako su sastavni dio liste nove hrane koja se može koristiti i stavljati na tržiste Crne Gore.

Pravni osnov: Zakon o bezbjednosti hrane („Službeni list CG”, broj 57/15), Zakon o zaštiti potrošača („Službeni list CG”, broj 45/15, 70/17 i 67/19), Uredba o korišćenju zdravstvenih i nutritivnih tvrdnji prilikom označavanja, reklamiranja i prezentacije hrane („Službeni list CG”, broj 80/16), Uredba o vitaminima, mineralima i drugim supstancama koje se mogu dodavati hrane („Službeni list CG”, broj 6/17 i 80/16), Uredba o vrstama vitamina i minerala koji se mogu koristiti u proizvodnji suplemenata („Službeni list CG”, broj 80/16), Uredba o novoj hrani koja se može koristiti i stavljati na tržiste („Službeni list CG”, broj 49/18 i 62/19), Uredba o informisanju potrošača o hrani („Službeni list CG”, broj 22/18) i drugi podzakonski akti kojima su definisani zahtjevi bezbjednosti i kvaliteta ove vrste/kategorije hrane.

Odgovorna institucija: Sektor za bezbjednost hrane - Odsjek za hranu neživotinjskog porijekla, Odsjek za inspekciju hrane i ovlašćena/e laboratorija/e.

Nosioci poslova:

- ovlašćena/e laboratorija/e;
- inspekcija za hranu;

Aktivnosti:

U skladu sa Akcionim planom za sprovođenje Nacionalnog programa zaštite potrošača 2019-2021. definisane su prioritetne aktivnosti u cilju podizanja nivoa zaštite potrošača. Uzimanje uzoraka suplemenata i biljnih čajeva vrši se slučajnim odabirom uzoraka pošiljki iz uvoza, objekata za proizvodnju i promet hrane u skladu sa Programom monitoringa korišćenja zdravstvenih tvrdnji dodacima ishrani (suplementima) i biljnim čajevevima za 2021. godinu.

Mjere koje se preduzimaju u slučaju prisustva opasnosti:

Kada se laboratorijskim ispitivanjem sastava hrane i kontrolom sadržaja informacija i podataka o hrani prema vrstama i kategorijama hrane datim na etiketi/oznaci utvrdi neusaglašenost sa propisanim zahtjevima, nadležni inspektor preduzima mjere i radnje u skladu sa zakonom.

Period realizacije: Tokom cijele godine.

Finansiranje: Budžet Crne Gore – 20.00,00€.

PROGRAM 12

PROGRAM MONITORINGA PREDMETA I MATERIJALA KOJI DOLAZE U KONTAKT SA HRANOM

Cilj: Radi praćenja predmeta i materijala koji dolaze u kontakt sa hranom u proizvodnji, pripremi i preradi hrane vrši se sistematsko praćenje i uzimanje uzoraka istih radi kontrole usaglašenosti sa propisanim zahtjevima bezbjednosti.

Pravni osnov: Zakon o bezbjednosti hrane („Službeni list CG”, broj 57/15), Uredba o predmetima i materijalima koji dolaze u kontakt sa hranom koji se mogu stavljati na tržiste („Službeni list CG”, broj 80/16), Pravilnik o posebnim uslovima za plastične materijale i predmete koji dolaze u kontakt sa hranom („Službeni list CG“, broj 63/19) i Pravilnik o uslovima u pogledu zdravstvene ispravnosti predmeta opšte upotrebe koji se mogu stavljati u promet („Službeni list SFRJ“, br. 26/83, 61/84, 56/86, 50/89 i 18/91) osim članova od 25 do 37 i 61 i 62 koji se odnose na vještačke mase (polimerni materijali).

Odgovorna institucija: Sektor za bezbjednost hrane - Odsjek za hranu neživotinjskog porijekla, Odsjek za inspekciju hrane i ovlašćena/e laboratorija/e.

Nosioci poslova:

- ovlašćena/e laboratorija/e;
- inspekcija za hranu;

Aktivnosti:

Uzimanje uzoraka predmeta i materijala koji dolaze u kontakt sa hranom vrši se slučajnim odabirom uzoraka pošiljki iz uvoza i iz objekata za proizvodnju predmeta i materijala koji dolaze u kontakt s hranom i objekata za promet hrane u skladu sa Programom monitoringa predmeta i materijala koji dolaze u kontakt sa hranom za 2021. godinu.

Mjere koje se preduzimaju u slučaju prisustva opasnosti:

Kada se laboratorijskim ispitivanjem predmeta i materijala koji dolaze u kontakt sa hranom utvrdi neusaglašenost sa propisanim zahtjevima bezbjednosti, nadležni inspektor preduzima mjere i radnje u skladu sa zakonom.

Period realizacije: Tokom cijele godine.

Finansiranje: Budžet Crne Gore - 3.000,00€.

PROGRAM 13

PROGRAM MONITORINGA PRIRODNE MINERALNE I IZVORSKE VODE I VODE KOJA SE NAMJENSKI KORISTI, ODNOSNO UGRAĐUJE U HRANU TOKOM PROIZVODNJE, PRIPREME ILI OBRADE

Cilj: Radi praćenja usaglašenosti prirodne mineralne i izvorske vode sa propisanim zahtjevima bezbjednosti i vode koja se namjenski koristi, odnosno ugrađuje u hranu tokom proizvodnje, pripreme ili obrade hrane vrši se sistematsko praćenje i uzimanje uzoraka prirodne mineralne i izvorske vode stavljene na tržiste (domaća proizvodnja i uvoz) i vode sa kontrolnih tačaka (točecih mesta) u ugostiteljskim objektima na području opština Bar, Ulcinj i Kotor radi provjere propisanih zahtjeva za stavljanje na tržiste prirodne mineralne i izvorske vode nosiljke za vrijednosti parametara za vodu u skladu sa posebnim propisom kojim je uređen kvalitet vode namijenjene za ljudsku potrošnju.

Pravni osnov: Zakon o bezbjednosti hrane („Službeni list CG”, broj 57/15), Uredba o zahtjevima za stavljanje na tržiste prirodne mineralne i izvorske vode (Službeni list CG”, broj 48/19) i Zakon o vodama (Službeni list CG”, broj 52/16, 55/16, 2/17, 80/17 84/17) i podzakonski akti donijeti na osnovu ovog zakona.

Odgovorna institucija: Sektor za bezbjednost hrane - Odsjek za hranu neživotinjskog porijekla, Odsjek za inspekciju hrane i ovlašćena/e laboratorija/e.

Nosioci poslova:

- ovlašćena/e laboratorija/e;
- inspekcija za hranu;

Aktivnosti:

Uzimanje uzoraka prirodne mineralne i izvorske vode vrši se slučajnim odabirom uzoraka pošiljki prirodne mineralne i izvorske vode iz uvoza, iz objekata za proizvodnju i promet prirodne mineralne i izvorske vode i vode sa kontrolnih tačaka (točecih mesta) u ugostiteljskim objektima na području opština Bar, Ulcinj u skladu sa Programom monitoringa prirodne mineralne i izvorske vode i vode koja se namjenski koristi, odnosno ugrađuje u hranu tokom proizvodnje, pripreme ili obrade za 2021. godinu.

Mjere koje se preduzimaju u slučaju prisustva opasnosti:

Kada se laboratorijskim ispitivanjem uzetih uzoraka prirodne mineralne i izvorske vode i uzoraka vode uzetih sa kontrolnih tačaka (točecih mesta) u ugostiteljskim objektima na području opština Bar, Ulcinj i Kotor utvrdi neusaglašenost sa propisanim zahtjevima, nadležni inspektor preduzima mjere i radnje u skladu sa zakonom.

Period realizacije: Tokom cijele godine.

Finansiranje: Budžet Crne Gore - 20.000,00€.

PROGRAM 14

PROGRAM MONITORINGA NEPOŽELJNIH SUPSTANCI U HRANI ZA ŽIVOTINJE

Cilj: Radi sprječavanja stavljanja na tržiste hrane za životinje koja sadrži nepoželjne supstance iznad propisanih, maksimalno dozvoljenih količina, kao mjeru prevencije vrši se sistematsko praćenje i uzimanje uzoraka određenih vrsta hrane za životinje (hraniva) u skladu sa analizom rizika, uključujući i kontrolu dodataka hrani za životinje upotrijebljenih u gotovim krmnim smješama i premiksima.

Pravni osnov: Zakon o bezbjednosti hrane („Službeni list CG”, broj 57/15), Uredba o maksimalno dozvoljenim količinama nepoželjnih supstanci u hrani za životinje („Službeni list CG”, br. 31/17 i 40/18), Uredba o dodacima hrani za životinje i premiksima koji se mogu stavljati na tržiste („Službeni list CG”, br. 7/18, 46/18, 44/19 i 120/20), Pravilnik o metodama za uzimanje uzoraka i laboratorijska ispitivanja hrane za životinje („Službeni list CG”, br. 78/16 i 40/18).

Odgovorna institucija: Uprava – Sektor za Veterinarstvo - Odsjek za veterinarsku inspekciju - Grupa poslova za nadzor u spoljnotrgovinskom prometu; Sektor za bezbjednost hrane - Odsjek za hranu za životinje i nus proizvode životinjskog porijekla i Odsjek za inspekciju hrane i Fitosanitarni sektor - Odsjek za fitosanitarnu inspekciju - Grupa poslova za nadzor u spoljnotrgovinskom prometu i ovlašćena/e laboratorija/e.

Nosioci poslova:

- ovlašćena/e laboratorija/e;
- fitosanitarna inspekcija;
- veterinarska inspekcija;

Aktivnosti:

Komponenta 14.1 Monitoring dioksina i PCB i dioksinima sličnih PCBs u hrani za životinje

U cilju utvrđivanja bezbjednosti hrane za životinje na prisutnost **dioksina i PCB i dioksinima sličnih PCBs** široko rasprostranjenih kontaminenata koji najčešće nastaju kao neželjeni nus-prodукti tokom industrijskih procesa dobijanja sirovina za proizvodnju hrane za životinje, vrši se uzimanje uzoraka odabranih vrsta hrane za životinje, slučajnim odabirom uzoraka iz objekata za proizvodnju i promet hrane za životinje u skladu sa Programom monitoringa nepoželjnih supstanci u hrani za životinje za 2021. godinu.

Komponenta 14.2. Monitoring ostalih nepoželjnih supstanci u hrani za životinje

U cilju utvrđivanja bezbjednosti hrane za životinje na prisutnost nepoželjnih supstanci u hrani za životinje koji predstavljaju moguću opasnost za zdravje ljudi, životinja ili za životnu sredinu ili koji može štetno djelovati na stočarsku proizvodnju vrši se uzimanje uzoraka odabranih vrsta hrane za životinje, slučajnim odabirom uzorka iz uvoza i objekata za proizvodnju i promet hrane za životinje u skladu sa Programom monitoringa nepoželjnih supstanci u hrani za životinje za 2021. godinu.

Mjere koje se preduzimaju u slučaju prisustva opasnosti:

Kada se laboratorijskim ispitivanjem hrane za životinje utvrdi neusaglašenost sa propisanim zahtjevima, nadležni inspektor preduzima mjere i radnje u skladu sa zakonom.

Period realizacije: Tokom cijele godine.

Finansiranje: Budžet Crne Gore - 10.000,00€

PROGRAM 15
PROGRAM MONITORINGA HRANE I HRANE ZA ŽIVOTINJE NA PRISUSTVO
GENETSKI MODIFIKOVANOG MATERIJALA

Cilj: Radi sprječavanja stavljanja na tržište hrane za životinje koja sadrži genetski materijal vrši se uzimanje uzoraka hrane i hrane za životinje (hraniva) i laboratorijska ispitivanja radi utvrđivanja prisutnosti genetski modifikovanog materijala.

Pravni osnov: Zakon o bezbjednosti hrane („Službeni list CG”, broj 57/15), Uredba o uslovima i načinu korišćenja genetički modifikovane hrane ili hrane za životinje („Službeni list CG”, broj 9/19) i Pravilnik o metodama za uzimanje uzorka i laboratorijska ispitivanja hrane za životinje na prisustvo genetski modifikovanog materijala („Službeni list CG”, broj 69/16),

Odgovorna institucija: Uprava – Sektor za bezbjednost hrane - Odsjek za hranu neživotinjskog porijekla, Odsjek za inspekciju hrane i ovlašćena/e laboratorija/e.

Nosioci poslova:

- ovlašćene visoko školske ustanove za vršenje poslova u oblasti biljnih genetičkih resursa i GMO;
- ovlašćena/e laboratorija/e;
- inspekcija za hranu;
- fitosanitarna inspekcija;

Aktivnosti:

Uzimanje uzorka vrši se slučajnim odabirom uzorka pošiljki iz uvoza, iz objekata za proizvodnju i promet hrane i hrane za životinje, u skladu sa Programom monitoringa hrane i hrane za životinje na prisustvo genetski modifikovanog materijala za 2021. godinu.

Mjere koje se preduzimaju u slučaju prisustva opasnosti

Kada se laboratorijskim ispitivanjem hrane i hrane za životinje utvrdi prisutnost genetski modifikovanog materijala, nadležni inspektor preduzima mjere i radnje u skladu sa zakonom.

Period realizacije: Tokom cijele godine.

Finansiranje: Budžet Crne Gore - 3.000,00€.

PROGRAM 16
TEHNIČKA I ADMINISTRATIVNA PODRŠKA IMPLEMENTACIJI PROGRAMA I PROJEKATA

Cilj: Obezbeđivanje implementacije Programa mjera za bezbjednost hrane za 2021. godinu.

Odgovorna institucija: Uprava – Sektor za bezbjednost hrane, Sektor za fitosanitrane poslove i Sektor za veterinu.

Nositelj poslova: Uprava

Aktivnosti:

Komponenta 16.1.: Jačanje administrativnih kapaciteta za sprovođenje

Sprovođenje Programa mjera za bezbjednost hrane za 2021. godinu uključuje i aktivnosti na jačanju administrativnih kapaciteta za implementaciju propisa, dalje stručno osposobljavanje za sprovođenje službenih kontrola primjenom odgovarajućih metoda i tehnika, uključujući i monitoring u skladu sa EU standardima, kao i unapređivanje vodjenja registara objekata i službenih kontrola i praćenje primjene propisa odnosno ispunjavanje zakonom definisanih obaveza od strane subjekata u poslovanju hranom. Osposobljnost i kontinuirana obuka administracije i lica koja sprovode službene kontrole i uzimaju uzorke u skladu sa Programom mjera za bezbjednost hrane doprinijeće bržoj implementaciji Strategije Crne Gore za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine Evropske unije za poglavlje 12 - Bezbjednost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika i ispunjavanje mjerila za zatvranje pregovora sa Evropskom unijom u oblasti bezbjednosti hrane. Brojni su zadaci u oblasti harmonizacije zakonodavstva sa Acquis communautarie EU, posebno u kvalitetnoj primjeni nove zakonske regulative i sprovođenja projekata u ovoj oblasti. Integrativni procesi i reforme zahtijevaju stalnu i intezivnu saradnju sa najširim krugom korisnika.

Ovaj program ima višestruku namjenu usmjerenu:

- sprovođenju obaveza u EU integracijama: Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, Programa pristupanja Crne Gore Evropskoj Uniji, implementaciju Strategije Crne Gore za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine Evropske unije za poglavlje 12 - Bezbjednost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika, pregovarački proces sa EU i drugih preuzetih obaveza kroz stalna ili povremena radna tijela, tehnička tijela i komisije;
- obezbjeđivanju naknada za dodatni rad zaposlenim licima iz Sektora za bezbjednost hrane koji su odgovorni za pripremu mišljenja i potvrda u dijelu potvrđivanja ispunjenja obaveza potencijalnih korisnika, utvrđenih zakonom o bezbjednosti hrane i nacionalnih i EU propisa iz ove oblasti i komunikaciju i saradnju sa Direktoratom za plaćanje i postupanje po zahtjevima korisnika –Mjera 3 i Mjera 7. Ovaj posao nije u nadležnosti Uprave po Zakonu o bezbjednosti hrane već su ovi poslovi delegirani i definisani Uredbom o realizaciji i postupku korišćenja sredstava iz instrumenta pretpristupne pomoći Evropske unije (IPARD II program) („Službeni list CG“, broj 16/16, 4/18, 11/18, 46/19, 8/20, 19/20 i 43/21) i Memorandumom o saradnji između Uprave i Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i kao dodati poslovi trebaju biti plaćeni u skladu sa propisom koji uređuje zarade državnih službenika.
- jačanju administrativnih i institucionalnih kapaciteta kroz dodatnu obuku kadra, subjekata u poslovanju hranom, uključujući i unapređivanje vodjenja registara objekata i službenih kontrola;
- obezbjeđivanju kontinuiranog i nesmetanog obavljanja programa u smislu pravovremenog uzimanja i laboratorijskog ispitivanja uzorka i ostalih poslova iz nadležnosti Uprave – Sektora za bezbjednost hrane i Sektora za fitosanitarne poslove;

Period realizacije: Tokom cijele godine.

Komponenta 16.2. Oprema i dokumentacija za uzorkovanje i dostavljanje uzorka)

Za uzimanje, pakovanje i transport uzorka i izradu prateće dokumentacije (obrazaca zapisnika, uputa, traka, opreme, oznaka i sl.) neophodno je obezbijediti odgovarajuću opremu kako bi se u laboratoriju isporučio uzorak podesan/prihvatljiv za laboratorijska ispitivanja i dobijanja vjerodostojnih rezultata u skladu sa Programom monitoringa bezbjednosti hrane za 2021.godinu.

Period realizacije: III kvartal 2021. godine.

Finansiranje: Budžet Crne Gore - 30.000,00 €.

PROGRAM 17 HITNE MJERE

Cilj: U svrhu brzog reagovanja u situacijama neočekivanih i iznenadnih pojava nebezbjedne hrane ili hrane za životinje koja se nalazi na tržištu Crne Gore, a koja se može dobiti kroz RASFF notifikaciju, ili analiziranjem proizvoda na unutrašnjem tržištu, a koje zahtijevaju neodložno sprovođenje hitnih mjera radi zaštite zdravlja ljudi, zahtijevaju odgovarajuće stručne aktivnosti: uzorkovanje, monitoring, povlačenje sa tržišta nebezbjedne hrane ili hrane za životinje/njeno uništavanje i slično, kao i druge aktivnosti i mjere predostrožnosti neophodno je obezbijediti finansijska sredstva koja mogu biti od presudne važnosti za očuvanje sistema bezbjednosti hrane. Sprovođenje ovih aktivnosti zavisi od stepena opasnosti, odnosno zahtjeva sprovođenje odgovarajućih mjera u skladu sa analizom rizika, a po uputstvima, nalozima i/ili rješenjima direktora Uprave.

Period realizacije: U slučaju pojave krizne situacije.

Finansiranje: Budžet Crne Gore - 5.000,00 €.

Odgovorna institucija: Uprava

Nosilac posla: Uprava - Sektor za bezbjednost hrane, Sektor za fitosanitrane poslove i Sektor za veterinu.

Finansijski plan:

	PROGRAM MJERA ZA BEZBJEDNOST HRANE	Vrijednost € 349.000,00
Program 1	Program monitoringa rezidua u hrani životinjskog porijekla i hrani za životinje	100.000,00
Komponenta 1.1.	Sistematsko praćenje i otkrivanje prisutnosti rezidua nedozvoljenih supstanci, veterinarskih lijekova radi praćenja poštovanja karence, ostalih supstanci i kontaminenata životine sredine u živim životinjama, njihovim izlučevinama, tjelesnim tečnostima, tkivima i proizvodima životinjskog porijekla, hrani za životinje i vodi za napajanje životinja	100.000,00
Program 2	Program monitoringa rezidua sredstava za zaštitu bilja (pesticidi)	16.000,00
Komponenta 2.1	Monitoring rezidua pesticida u hrani biljnog i životinjskog porijekla	16.000,00
Program 3	Program monitoringa rezidua nitrata u lisnatom povrću	1.000,00
Komponenta 3.1	Sistematsko otkrivanje prisutnosti nitrata u lisnatom povrću	1.000,00
Program 4	Program monitoringa <i>Listeriae monocytogenes</i> u gotovoj hrani životinjskog porijekla	5.000,00
Komponenta 4.1	Monitoring <i>Listeriae monocytogenes</i> u gotovoj hrani životinjskog porijekla	5.000,00
Program 5	Program monitoringa mikrobioloških kriterijuma	20.000,00
Komponenta 5.1	Kontrola bezbjednosti hrane u fazi stavljanja na tržište proizvoda	10.000,00
Komponenta 5.2	Kontrola mikrobioloških kriterijuma sa proizvodnih površina i opreme u maloprodajnim objektima (trgovine, ugostiteljski objekti)	10.000,00
Program 6	Program monitoringa bezbjednosti školjki	50.000,00
Komponenta 6.1	Kontrola morske vode	10.000,00
Komponenta 6.2	Kontrola <i>E. coli</i>	6.000,00
Komponenta 6.3	Kontrola biotoksina i kontaminenata	32.000,00
Program 7	Program monitoringa kontaminenata u hrani	13.000,00
Komponenta 7.1	Monitoring mikotoksina - aflatokksina, deoksinivalenola, patulina i toksina T-2 i HT-2	6.500,00
Komponenta 7.2	Monitoring teskih metala u hrani, histamina i isparljivog azota u proizvodima ribarstva	6.500,00
Program 8	Program monitoringa hrane za posebne prehrambene potrebe	5.000,00
Program 9	Program monitoringa kvaliteta soli i sadržaja soli u pekarskim proizvodima.	18.000,00
Program 10	Program monitoringa kvaliteta meda i pčelinjeg voska	30.000,00
Program 11	Program monitoringa korišćenja zdravstvenih tvrdnji u dodacima ishrani (suplementima) i biljnim čajevevima	20.000,00
Program 12	Program monitoringa predmeta i materijala koji dolaze u kontakt s hranom	3.000,00
Program 13	Program monitoringa prirodne mineralne i izvorske vode i vode koja se namjenski koristi, odnosno ugrađuje u hranu tokom proizvodnje, pripreme ili obrade	20.000,00
Program 14	Program monitoringa nepoželjnih supstanci u hrani za životinje	10. 000,00
Komponenta 14.1	Monitoring dioksina i PCB i dioksinima sličnih PCBs u hrane za životinje	7.000,00
Komponenta 14.2	Monitoring ostalih nepoželjnih supstanci u hrani za životinje	3.000,00
Program 15	Program monitoringa hrane i hrane za životinje na prisustvo genetski modifikovanog materijala	3.000,00
Program 16	Tehnička i administrativna podrška implementaciji programa i projekata	30.000,00
Komponenta 16.1	Jačanje administrativnih kapaciteta za sprovođenje	29.000,00
Komponenta 16.2	Oprema i dokumentacija za uzorkovanje i dostavljanje uzoraka po programima	1.000,00
Program 17	Hitne mjere	5.000,00
	UKUPNO	349.000,00

Način plaćanja poslova:

Na osnovu zaključenog ugovora, čiji sastavni dio su cijene laboratorijskih ispitivanja, plaćanje se vrši po ispostavljenoj fakтуri, dijelom avansno do 30% za pripremu ispitnih kapaciteta na osnovu dostavljenog izvještaja za obavljeni posao. Avansna uplata sredstava vrši se na osnovu opravdanog zahtjeva, a avansno uplaćena sredstva moraju se pravdati izvještajem kojim se dokazuje namjenska upotreba avansno odobrenih i uplaćenih sredstava. Nepravilne i neuredne fakture i izvještaji, kao i fakture i izvještaji bez kompletne prateće dokumentacije neće se razmatrati.

Finansijski rizik:

U slučaju utvrđivanja opasnosti u hrani i hrani za životinje i pojave krizne situacije može se dogoditi da je potrebno obezbijediti dodatna finansijska sredstva, što značajno zavisi od vrste eventualne krizne situacije.

2. Uprava - Sektor za bezbjednost hrane i Sektor za fitosanitrane poslove vrši administrativnu kontrolu nad realizacijom Programa mjera za mjera za bezbjednost hrane za 2018. godinu kroz praćenje i kontrolu načina izvršavanja mjera, rokova, broja uzoraka, vođenja evidencije i načina obavještavanja o preduzetim mjerama, u toku samog sprovođenja ili naknadno, kontrolom dostavljene dokumentacije.

Mjere iz ovog programa sprovode se na osnovu ugovora između Uprave i vršioca poslova, u skladu sa propisima kojima se uređeni oblast, metode i uslovi pod kojima se vrše javna ovlašćenja, evidencije, prava, obaveze i odgovornosti vršioca javnih poslova i drugo.

3. Za sprovođenje mjera iz ovog programa mogu se u određenim slučajevima formirati stručne komisije (hitne mjere).

Komisija se formira i za izradu opšteg kriznog plana i operativnih planova za sprovođenje opšteg plana, vodiča i uputstava za sprovođenje mjera iz ovog programa, angažovanje eminentnih predavača iz zemlje i inostranstva u cilju edukacije i praćenja savremenih trendova iz oblasti bezbjednosti hrane, troškovi međunarodne saradnje, kao i jačanje administrativnih kapaciteta same uprave.

4.Ovaj program objaviće se u "Službenom listu Crne Gore".

Broj: 05-312/21-4204/3
Podgorica, 22. jula 2021. godine

Ministar,
mr **Aleksandar Stijović**, s.r.

979.

Na osnovu člana 47 stav 3 Zakona o veterinarstvu ("Službeni list CG", br. 30/12, 48/15, 52/16 i 43/18), Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede donijelo je

**PROGRAM
OBAVEZNIH MJERA ZDRAVSTVENE ZAŠTITE ŽIVOTINJA U 2021. GODINI**

Zaštita zdravlja životinja sprovodi se radi obezbjeđivanja: uzgoja i proizvodnje zdravih životinja, bezbjednih i zdravstveno ispravnih proizvoda životinjskog porijekla i hrane za životinje, zaštite ljudi od zoonoza, zaštite dobrobiti životinja i zaštite životne sredine.

Programom obaveznih mjer zdravstvene zaštite životinja (u daljem tekstu: Program mjer) utvrđuju se preventivne mјere radi praćenja, sprečavanja pojave, otkrivanja, suzbijanja i iskorjenjivanja zaraznih i parazitskih bolesti, način njihovog sprovođenja, subjekti koji će ih sprovoditi, izvori, način obezbjeđivanja i korišćenja sredstava, način kontrole, način izveštavanja, kao i drugi uslovi za njihovo sprovođenje.

Sprovođenje mjer je obavezno na cijelom epizootiološkom području Crne Gore, primjereni stepenu opasnosti i epizootiološkoj situaciji iz prethodnog perioda.

Programom mjer stvaraju se preduslovi za usaglašavanje oblasti zdravstvene zaštite životinja sa EU zahtjevima, a koji se odnose na dobijanje i održavanje zdravstvenog statusa gazdinstava za određene zarazne bolesti.

Zakonom o Budžetu Crne Gore za 2021. godinu opredijeljena su sredstva za sprovođenje mjer predviđenih Programom mjer u iznosu od 1,724,250.00€, uključujući PDV.

Držaci životinja koji nijesu ispunili obaveze utvrđene Zakonom o veterinarstvu ("Službeni list CG", br. 30/12, 48/15, 52/16 i 43/18), Zakonom o identifikaciji i registraciji životinja ("Službeni list RCG", broj 48/07 i „Službeni list CG", br. 73/10 i 48/15) i Zakonom o zaštiti dobrobiti životinja ("Službeni list CG", br. 14/08 i 47/15), kao i obaveze u rokovima propisanim ovim programom, snose troškove preventivne vakcinacije, dijagnostičkih i drugih ispitivanja utvrđenih ovim programom.

Za izvršavanje Programa mjer odgovoran je organ uprave nadležan za poslove veterinarstva (u daljem tekstu: Uprava) i veterinarske organizacije koje obavljaju poslove od javnog interesa (u daljem tekstu: javni poslovi).

Uprava može u toku sprovođenja ovog programa vršiti izmjenu namjene korišćenja sredstava i sredstva preusmjeravati sa jednog programa na drugi, do visine ukupnih sredstava.

Radi praćenja, sprečavanja pojave, otkrivanja, suzbijanja i iskorjenjivanja zaraznih i parazitskih bolesti sprovode se sljedeće obavezne mјere zdravstvene zaštite:

1. Praćenje epizootiološke situacije i dijagnostika zaraznih i parazitskih bolesti
2. Tuberkuloza goveda
3. Enzootska leukoza goveda
4. Brucelzoza goveda, ovaca i koza
5. Bolesti pčela
6. Avijarna influence
7. Plavi jezik
8. Bolest kvrgave kože goveda
9. Bovina Spangioformna Encefalopatija - BSE
10. Bolesti riba i školjki
11. Parazitske bolesti - zoonoze
12. Klasična kuga svinja
13. Afrička kuga svinja
14. Bjesnilo
15. Antraks
16. Atipična kuga živine
17. Identifikacija i registracija životinja
18. Kontrola zdravlja vimena
19. Monitoring salmonele
20. Stado službeno slobodno od tuberkuloze, bruceloze i enzootske leukoze goveda – dodjela statusa
21. Tehnička i administrativna podrška

**1. PRAĆENJE EPIZOOTILOŠKE SITUACIJE I DIJAGNOSTIKA ZARAZNIH
I PARAZITSKIH BOLESTI**

Praćenje epizootiološke situacije i dijagnostika u slučaju sumnje na zarazne i parazitske bolesti vrši se radi blagovremenog otkrivanja i suzbijanja pojave i širenja zaraznih bolesti životinja i održavanja stabilne epizootiološke situacije u Crnoj Gori.

Odgovorna institucija: Uprava.

Nosilac posla: Uprava, veterinarska inspekcija i veterinarske organizacije.

Aktivnosti:

1.1 Prijava bolesti životinja

U svrhu redovnog i blagovremenog ažuriranja podataka o bolestima životinja i obaveznog međunarodnog obavještavanja (OIE, Animal Disease Notification System-ADNS, nadležni veterinarski organi susjednih zemalja), veterinar su dužni da bez odlaganja, a najkasnije u roku od 24 sata (telefonom i telefaksom ili elektronskim putem) prijave sumnju, odnosno potvrđeni slučaj bolesti sa liste bolesti koje podliježu obavezi prijavljivanja (naročito opasne zarazne bolesti i opasne bolesti) u skladu sa Pravilnikom o klasifikaciji zaraznih bolesti životinja, načinu prijavljivanja pojave odnosno sumnje i odjavljivanja zaraznih bolesti životinja ("Službeni list CG", broj 92/17) nadležnom službenom veteranaru.

O sumnji ili potvrđenoj pojavi bolesti nadležni službeni veteranar obavještava Upravu bez odlaganja, a najkasnije u roku od 24 sata (telefonom i telefaksom ili elektronskim putem).

Službeni veteranar odjavljuje zaraznu bolest (telefaksom ili elektronskim putem) u pisanoj formi.

Kada se na osnovu rezultata dijagnostičkih ispitivanja potvrdi prisustvo zarazne bolesti, Specijalistička veterinarska laboratorija koja je vršila dijagnostičko ispitivanje, o potvrdi prisustva zarazne bolesti, bez odlaganja (telefonom, telefaksom ili elektronskim putem) i u pisanoj formi obavještava Upravu i nadležnog službenog veteranara.

1.2 Organizacija i sprovođenje epizootiološkog ispitivanja u slučaju sumnje na naročito opasne i zarazne bolesti za koje se sumnja obavezno prijavljuje

U slučaju sumnje na naročito opasne i zarazne bolesti za koje se sumnja obavezno prijavljuje, odnosno zdravstvenih problema kod životinja na osnovu kojih se može posumnjati na zaraznu bolest, a koje primjeti držalač životinje ili veteranar prilikom aktivnog ili pasivnog nadzora, intervencije ili u bilo kom drugom slučaju, sumnja se obavezno i bez odlaganja prijavljuje nadležnom službenom veteranaru.

Veterinar je dužan da izvrši klinički pregled životinje, uzme detaljnu anamnezu, podatke o porijeklu i kretanju životinje, naloži držaocu da sproveده propisane mjere i da naložene mjere upiše u evidenciju koja se vodi na gazdinstvu i preduzme neophodne mjere radi potvrđivanja ili isključivanja sumnje na bolest, odnosno utvrđivanja uzroka uginuća životinje i sprečavanja širenja bolesti.

U zavisnosti od specifičnosti i karakteristika slučaja, odnosno postavljene sumnje, službeni veteranar, uz stručnu podršku Specijalističke veterinarske laboratorije, odnosno veteranara iz nadležne veterinarske ambulante, vrši dodatna epizootiološka ispitivanja i uzorkovanja materijala za laboratorijsko ispitivanje.

Specijalistička veterinarska laboratorija vrši laboratorijska dijagnostička i druga ispitivanja, daje stručna mišljenja i preporuke u skladu sa preporukama Međunarodne organizacije za zdravlje životinja (u daljem tekstu: OIE) i drugih relevantnih institucija iz oblasti zdravlja životinja, za preduzimanje mjera za bolesti za koje posebnim propisima nijesu utvrđena pravila za postupanje, pruža stručnu pomoć službenom veteranaru u vršenju nadzora i sprovođenja mjera sprečavanja pojave, otkrivanja, suzbijanja i iskorjenjivanja zaraznih bolesti životinja.

O aktivnostima na osnovu zapažanja i prikupljenih informacija u vezi potvrđenog slučaja zarazne bolesti, službeni veteranar sačinjava epizootiološki zapisnik i jedan primjerak dostavlja Upravi.

Na osnovu analize rizika kod pojave bolesti, radi sprečavanja širenja bolesti i/ili prenošenja na ljudе, Ministarstvo može narediti sprovođenje jedne ili više mjera iz člana 55 stav 1 Zakona o veterinarstvu, u skladu sa stepenom opasnosti od širenja bolesti.

1.3 Dijagnostička ispitivanja u cilju praćenja i ranog otkrivanja naročito opasnih i opasnih zaraznih bolesti i hitne mjere

1.3.1 Hitne mjere

U slučaju pojave naročito opasne zarazne bolesti u zemljama u okruženju ili drugim zemljama, na osnovu analize rizika i stepena opasnosti od unošenja bolesti na teritoriju Crne Gore, može se sprovoditi nadzor po posebnom programu organa državne uprave nadležnog za poslove veterinarstva (u daljem tekstu: Ministarstvo) u skladu sa epizootiološkom situacijom i preporukama OIE i drugih relevantnih institucija iz oblasti zdravlja životinja.

U svrhu brzog reagovanja u situacijama neočekivane i iznenadne pojave naročito opasnih i opasnih zaraznih bolesti životinja ili nepoznatih ili novih bolesti, odnosno infekcija, koje se ne mogu predvidjeti, a koje zahtijevaju neodložno sprovođenje hitnih mjera radi zaštite zdravlja životinja i/ili ljudi i sprečavanja nastanka većih ekonomskih šteta, izvršiće se hitna nabavka potrebne opreme i materijala, odgovarajuće stručne aktivnosti na terenu i usluge laboratorijskih ispitivanja, a sprovođenje tih aktivnosti zavisiće od epizootiološke situacije i zahtjeva koje u tom trenutku iznenadna situacija bude nalagala, a po uputstvima i nalozima Uprave.

1.3.2 Uzorkovanje, dostava patološkog materijala i sprovođenje mjera

U svrhu postavljanja dijagnoze naročito opasnih i zaraznih bolesti domaćih životinja za koje se sumnja odnosno potvrda bolesti obavezno prijavljuje, veteranar uzima uzorke tkiva i organa bolesnih i/ili uginulih životinja, prema uputstvu za uzorkovanje Specijalističke veterinarske laboratorije i dostavlja ih Specijalističkoj veterinarskoj laboratoriji na ispitivanje propisanim odnosno metodama preporučenim od OIE.

Za bolesti za koje troškovi uzorkovanja i dostave nijesu posebno navedeni ili gdje troškovi prevoza nijesu uključeni u cijenu izvođenja/uzorkovanja, naknada troškova uzorkovanja i dostave uzoraka, po rješenju službenog veteranara, obračunava se u skladu sa posebnim uputstvom za obračun troškova dostave uzoraka, koje sačinjava Uprava, na predlog Veterinarske komore Crne Gore.

Naknada troškova eutanazije malih životinja iznosi 5 €, velikih 10 €, po rješenju službenog veteranara, za bolesti za koje troškovi eutanazije nijesu posebno navedeni.

1.3.3 Slinavka i šap

Radi ranog otkrivanja slinavke i šapa (SiŠ) kod domaćih papkara obavezno je isključivanje infekcije *slinavkom i šapom* u svim slučajevima kada klinički znaci bolesti upućuju na sumnju na *slinavku i šap*.

Radi održavanja statusa zemlje slobodne od *slinavke i šapa*, vrši se aktivni nadzor sa dijagnostičkim ispitivanjem uzoraka prijemčivih životinja, u skladu sa stručnim uputstvom Uprave.

1.3.4 Kuga malih preživara

Radi ranog otkrivanja *kuge malih preživara* kod ovaca i koza sprovodi se pasivni nadzor bolesti u cilju laboratorijskog potvrđivanja/isključivanja infekcije u svim slučajevima kada klinički znakovi bolesti upućuju na sumnju na kugu malih preživara, uključujući i ispitivanje uzoraka od malih preživara kada je to diferencijalno dijagnostički opravdano (plavi jezik, zarazni ektim i sl.).

Uzimanje, pakovanje i transport uzorka vrši se u skladu sa uputstvom Specijalističke veterinarske laboratorije.

1.3.5 Q groznica

Ispitivanja na *Q groznicu* vrše se kod otkrivanja izvora bolesti poslije epidemije kod ljudi i osoba profesionalno izloženih infekciji, kada je to epizootiološki opravdano, kao i kod svakog pobačaja kod goveda, ovaca i koza.

Osim od životinje koja je pobacila, veterinar uzima uzorku krvi i od životinje za koju se sumnja da je izvor epidemije kod ljudi ili životinje sa klinički izraženim simptomima koji ukazuju na *Q groznicu* odnosno od životinja po rješenju službenog veterinara, i dostavlja ih Specijalističkoj veterinarskoj laboratoriji radi ispitivanja na *Q groznicu*.

Uzorkovanje odgovarajućeg materijala, način postupanja i ispitivanja kod sumnje odnosno potvrde *Q groznicu* vrši se u skladu sa stručnim uputstvom Uprave.

1.3.6 Utvrđivanje uzročnika pobačaja krava, ovaca i koza

Svaki pobačaj krave, ovce i koze držalač prijavljuje veterinaru. U svrhu utvrđivanja uzročnika pobačaja krava, ovaca i koza u slučajevima sumnje na pobačaj zarazne etiologije, veterinar uzima odgovarajuće uzorku od goveda, ovaca i koza, dostavlja ih Specijalističkoj veterinarskoj laboratoriji radi dijagnostičkog ispitivanja.

1.4 Obezbjedivanje blagovremene dijagnostike

Radi blagovremene dijagnostike zaraznih bolesti životinja (*bjesnilo, klasična kuga svinja, tuberkuloza, IBR/IPV, paratuberkuloza, Q-groznicu, avijarna influenza, atipična kuga živine, infektivni burzitis, plavi jezik, BVDV, Slinavka i šap, CAEV/Maedi-Visna, afrička kuga svinja, antraks, bolesti pčela i dr.*) obezbjeđuju se sredstva za naknadu troškova održavanje stalnih rezervi dijagnostikuma, kako bi se obezbijedilo da Specijalistička veterinarska laboratorija kontinuirano raspolaže dovoljnom količinom potrebnih reagenasa za brzo reagovanje u kriznim situacijama, s obzirom da se obim i vrijeme ispitivanja ne može predvidjeti.

Naknada za čuvanje u uslovima kontrolisane temperature i raspoljajućem veterinarskim lijekova i medicinskim sredstvima za sprovođenje Programa mjera, isplaćuje se Specijalističkoj veterinarskoj laboratoriji.

Farmaceutski otpad se mora neškodljivo ukloniti u skladu s propisima.

1.5 Naknada štete

Vlasnik životinje koja je usmrćena ili zaklana, stvari i sirovine koje su oštećene ili uništene prilikom sprovođenja mjera određenih za suzbijanje naročito opasnih zaraznih bolesti - za *bjesnilo* kod domaćih životinja u uzgoju i za bolesti: *antraks, brucelzoza goveda, brucelzoza ovaca i koza – melitokokoza, brucelzoza svinja, Q groznicu, trihinelzoza domaćih svinja, BSE, tuberkuloza goveda, enzootska leukoza goveda, skrepi, infektivna anemija konja, američka kuga pčelinjeg legla*, kao i za uginule životinje za koje je potvrđeno da su uginule od ovih bolesti, ima pravo na naknadu štete u skladu sa čl. 69, 70 i 71 Zakona o veterinarstvu ("Službeni list CG", br. 30/12, 48/15, 52/16 i 43/18).

Period realizacije: tokom cijele godine.

Iznos sredstava: **66.343,32€**

Način plaćanja: Za izvršene javne poslove isplata sredstava vrši se po ispostavljenoj fakturi Upravi za obavljeni posao. Uz fakturu se dostavlja kopija laboratorijskog izveštaja, za mjere po rješenju službenog veterinara i zapisnik službenog veterinara o sprovedenim naređenim mjerama (sa kopijom rješenja), a za obezbjeđivanje blagovremene dijagnostike iz podtačke 4 ove tačke dokaz o namjenskoj upotrebi sredstava.

Faktura se ispostavlja do kraja tekućeg za predhodni mjesec.

Fakture koje nijesu blagovremeno dostavljene i koje ne prati kompletan dokumentacija neće se razmatrati.

Vlasniku koji je ostvario pravo na naknadu štete, isplata sredstava vrši se na žiro račun vlasnika, u skladu sa zakonom.

Opis mjere	Jed. cijena bez PDV-a	Ukupno bez PDV-a	Ukupno sa PDV-om
Hitne mjere (tačka 1.3.1)		4.379,00	5.298,59
Uzorkovanje, dostava uzoraka i eutanazija (tačka 1.3.2)		4.132,23	5.000,00
Monitoring na slinavku i šap – laboratorijsko ispitivanje 300 uzoraka (tačka 1.3.3)	3,70	1.110,00	1.343,10
Kuga malih preživara – laboratorijsko ispitivanje (tačka 1.3.4)		420,00	508,20
Q groznica (tačka 1.3.5)			
– Uzimanje uzoraka od goveda za laboratorijsko ispitivanje na Q groznicu, po rješenju službenog veterinara	1,53	122,40	148,10
– Uzorkovanje krvi ovaca/koza za laboratorijsko ispitivanje na Q groznicu, po rješenju službenog veterinara	1,38	717,60	868,30
– Laboratorijsko ispitivanje: - goveda - 80 uzoraka, ELISA, cijena po uzorku 3.70 €; - ovce i koze - 520 uzoraka, ELISA, cijena po uzorku 3.70 €; - goveda, PCR, 20 uzoraka, cijena po uzorku 35,00 €		2.920,00	3.533,20
Pobačaj krava, ovaca i koza (tačka 1.3.6) - laboratorijsko ispitivanje: - krave - 50 uzoraka, cijena po uzorku 40,00€; - ovce i koze - 50 uzoraka, cijena po uzorku 10,00€;		2.500,00	3.025,00
Naknada troškova za obezbeđivanje stalnih rezervi dijagnostikuma za zarazne bolesti životinja (tačka 1.4)			9.000,00
Čuvanje u uslovima kontrolisane temperature i raspodjela veterinarskih lijekova i medicinskih sredstava za sprovođenje Programa mjera (tačka 1.4)		743,80	900,00
Naknada štete (tačka 1.6)			36.718,83
UKUPNO			66.343,32€

*Sredstva namjenjena za naknadu štete vlasnicima od naročito opasnih zaraznih bolesti i ostalih bolesti, definisanih ovim programom.

2. TUBERKULOZA GOVEDA

Radi blagovremenog otkrivanja i suzbijanja tuberkuloze kod svih goveda starijih od šest nedjelja vrši se intradermalni tuberkulinski test, u cilju otkrivanja i iskorjenjivanja ove bolesti i stvaranja uslova za dobijanje i održavanje zdravstvenog statusa gazdinstava slobodnih od tuberkuloze na teritoriji Crne Gore.

Odgovorna institucija: Uprava.

Nosilac posla: Veterinarske ambulante, veterinarska inspekcija, Specijalistička veterinarska laboratorija.

Obuhvat: 67.200 goveda na teritoriji Crne Gore

Period realizacije: od dana potpisivanja Ugovora o ustupanju javnih poslova do 15. decembra tekuće godine.

Način izvođenja: tuberkulinizacija goveda sprovodi se u skladu sa Pravilnikom o mjerama za utvrđivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje tuberkuloze goveda ("Službeni list CG", broj 64/08) i po uputstvu proizvođača tuberkulina i stručnom uputstvu za veterinarske ambulante koje sačinjava Uprava.

Prilikom posjeti gazdinstvu radi sprovođenja mjera po Programu mjera, veterinar je dužan da držaocima životinja ostavi Uputstvo za držaoce životinja koje sačinjava Uprava.

Sva goveda na gazdinstvu upisuju se u tuberkulinsku listu datu u Prilogu 1 koji je sastavni dio ovog programa, za svako gazdinstvo pojedinačno, na osnovu stvarno zatečenog stanja na gazdinstvu, uključujući i goveda mlađa od šest nedjelja, a za goveda starija od šest nedjelja unose se podaci o izvršenoj tuberkulinizaciji u tuberkulinsku listu, a podaci sa liste u Elektronsku bazu podataka Uprave. Nakon isteka propisanog vremena od aplikacije tuberkulina (72 sata), veterinar očitava reakciju goveda na tuberkulin i rezultat upisuje u tuberkulinsku listu za predmetno gazdinstvo, u koju je prethodno upisao podatke prilikom aplikacije tuberkulina. Preporučuje se da reakciju očitava isto lice, odnosno veterinar koji je i aplicirao tuberkulin.

Od zaklanih ili eutanaziranih goveda u slučaju sumnje na tuberkulozu, moraju se uzeti uzorci u skladu sa Pravilnikom o mjerama za utvrđivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje tuberkuloze goveda ("Službeni list CG", broj 64/08) i dostaviti Specijalističkoj veterinarskoj laboratoriji radi bakterioloških ispitivanja na prisustvo uzročnika tuberkuloze.

Tuberkuloza goveda je službeno potvrđena kada se izoliju bakterije iz *Mycobacterium tuberculosis complex*:

- *Mycobacterium tuberculosis*,
- *Mycobacterium caprae*,
- *Mycobacterium bovis* i
- *Mycobacterium africanum*.

Pri izvođenju tuberkulinizacije veterinar je dužan da:

- prije odlaska na gazdinstvo obezbjedi podatke o gazdinstvu i broju goveda na gazdinstvu - ispis iz Elektronske baze – Podaci o imanju za svako gazdinstvo pojedinačno, u kojem su navedeni brojevi ušnih markica svih goveda koja se nalaze na gazdinstvu;
- prije sprovođenja tuberkulinizacije utvrdi stvarni broj goveda na gazdinstvu u odnosu na broj goveda iz izvoda – Podaci o imanju (upoređujući obavezno i identifikacioni broj životinje);
- na osnovu stvarno zatečenog stanja na gazdinstvu u ispis iz Elektronske baze – Podaci o imanju, upiše brojeve ušnih markica: novoobilježenih životinja starosti do 4 mjeseca, novonabavljenih obilježenih grla koja posjeduju svu potrebnu dokumentaciju koja prati životinje pri kretanju kao i grla koja se više ne nalaze na gazdinstvu – popunjena Prijava kretanja, sa obaveznim potpisom vlasnika, a svi podaci koji se odnose na stvarno stanje na gazdinstvu moraju biti upisani u Elektronsku bazu podataka odmah nakon izvršenog pregleda, a najkasnije u roku od tri dana od dana utvrđivanja promjena;
- na gazdinstvu izvrši pregled svih goveda, prije sprovođenja tuberkulinizacije;
- u tuberkulinsku listu upisuje podatke o debljini kože prije aplikacije tuberkulina za svaku životinju pojedinačno i iste unese i u pasos za goveče;
- nakon isteka propisanog vremena od aplikacije tuberkulina (72 sata), veterinar očitava reakciju goveda na tuberkulin i rezultat upisuje u tuberkulinsku listu za predmetno gazdinstvo, za svaku životinju pojedinačno i u pasos za goveče.

Veterinar je dužan da držaoca životinja upozna o utvrđenim neusaglašenostima.

Podaci o rezultatima tuberkulinskog testa moraju biti upisani u Elektronsku bazu podataka najkasnije u roku od pet radnih dana od dana očitavanja, a u slučaju kada je zabilježena sumnjiva ili pozitivna reakcija na tuberkulinski test, veterinar je dužan da rezultate upiše bez odlaganja, a najkasnije u roku od 24 sata od trenutka očitavanja sumnjivog ili pozitivnog rezultata i da o tome obavjesti nadležnog službenog veterinara, u skladu s propisima.

Tuberkulinsku listu potpisuju držalac goveda i ovlašćeni veterinar na dan izvršene tuberkulinizacije i na dan čitanja tuberkulinske reakcije.

Tuberkulinska lista izdaje se u tri istovjetna primjerka, od kojih po jedan primjerak zadržava držalac i veterinarska ambulanta, a treći primjerak se dostavlja Upravi.

Iznos sredstava: 488.822,15 €

Način kontrole: Sprovođenje mjera kontrolise službeni veterinar, u skladu sa stručnim uputstvom Uprave o načinu vršenja službenih kontrola ovlašćenih veterinarskih organizacija u sprovođenju Programa mjera.

Veterinarske ambulante su dužne da blagovremeno:

- dostave službenom veterinaru i Upravi, a najkasnije deset dana prije početka sprovođenja mjere, plan sa nazivom mesta i datumom izvođenja tuberkulinizacije tokom godine, u skladu sa periodom za realizaciju, odnosno blagovremeno obavijeste o izmjeni plana;
- obavijeste Upravu i službenog veterinara o svakom držaocu životinja koji odbija sprovođenje Programa mjera, suprotno članu 51 stav 1 tačka 5 Zakona o veterinarstvu ("Službeni list CG", br. 30/12, 48/15, 52/16 i 43/18);
- dostave nadležnom službenom veterinaru, najkasnije do 10. tekućeg, za mjere izvršene u prethodnom mjesecu, izvještaj o dijagnostičkim ispitivanjima iz Elektronske baze podataka koji sadrži sljedeće podatke: naziv mesta, datum izvođenja mjere, ime držaoca životinja, broj gazdinstva, identifikacionu oznaku goveda, rezultate dijagnostičkog ispitivanja i tuberkulinsku listu za svako gazdinstvo pojedinačno (sa navedenim gazdinstvima sa brojem goveda: 1-5, 6-30, preko 30);
- nakon izvršene kontrole od strane službenog veterinara, dostave Upravi izvještaj i tuberkulinsku listu sa zapisnicima službenog veterinara.

Način plaćanja: za izvršene javne poslove na otkrivanju i suzbijanju tuberkuloze goveda isplata sredstava vrši se na osnovu blagovremeno ispostavljene fakture koju prati izvještaj o dijagnostičkim ispitivanjima, tuberkulinske liste sa zapisnicima službenog veterinara odnosno fakture koju prati izvještaj o sprovedenim naređenim mjerama za suzbijanje tuberkuloze goveda po rješenju službenog veterinara (sa kopijom rješenja), odnosno fakture za izvršena laboratorijska dijagnostička ispitivanja.

Fakura se ispostavlja do kraja tekućeg za predhodni mjesec.

Fakture koje nijesu blagovremeno dostavljene i koje ne prati kompletna dokumentacija neće se razmatrati.

Opis mjere	Količina	Jed. cijena bez PDV-a	Ukupno bez PDV-a	Ukupno sa PDV-om
Nabavka tuberkulina A i B	70.000	0,30	21.000,00	22.470,00
Izvođenje interdermalnog testa*	67.200			
Broj goveda na gazdinstvu	1 govedo	4.100	6,60	27.060,00
	od 2 do 5 goveda	22.500	6,20	139.500,00
	od 6 do 30 goveda	34.000	5,50	187.000,00
	preko 30 goveda	6.600	4,80	31.680,00
Zoohigijenske i biosigurnosne mjere	5	15,00	75,00	90,75
Izolacija <i>Mycobacterium tuberculosis complex</i>	5	20,00	100,00	121,00
UKUPNO				488.822,15

*U cijenu su uračunati troškovi prevoza i potrošnog materijala

3. ENZOOTSKA LEUKOZA GOVEDA

Radi blagovremenog otkrivanja i suzbijanja enzootske leukoze vrši se serološko ispitivanje svih goveda starijih od 24 mjeseca u cilju stvaranja uslova za dobijanje i održavanje zdravstvenog statusa gazdinstava slobodnog od ove bolesti na teritoriji Crne Gore.

Odgovorna institucija: Uprava.

Nosilac posla: Veterinarske ambulante, Specijalistička veterinarska laboratorija, veterinarska inspekcija.

Obuhvat: 47.000 goveda na teritoriji Crne Gore.

Period realizacije: od dana potpisivanja Ugovora o ustupanju javnih poslova do 1. decembra tekuće godine.

Način izvođenja: dijagnostičkom ispitivanju na enzootsku leukozu podvrgavaju se sva goveda starija od 24 mjeseca. U Specijalističkoj veterinarskoj laboratoriji vrši se odabir uzoraka krvi goveda dostavljenih za ispitivanje na brucelozu, radi ispitivanja na enzootsku leukozu goveda (goveda starija od 24 mjeseca) s obzirom da se ove dvije mjere/programi izvode istovremeno.

Ukoliko se prilikom klanja ili uginuća životinje uoče značajne tumorozne promjene karakteristične za enzootsku leukozu goveda, promijenjeni dijelovi se šalju Specijalističkoj veterinarskoj laboratoriji, radi patohistoloških ispitivanja i o tome se obavještava nadležni službeni veterinar i službeni veterinar u mjestu porijekla životinje.

Serološko ispitivanje goveda vrši se u skladu sa Pravilnikom o mjerama za utvrđivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje enzootske leukoze goveda ("Službeni list CG", broj 64/08).

Iznos sredstava: 136.615,05 €

Način plaćanja: za izvršene javne poslove na otkrivanju enzotske leukoze goveda isplata sredstava vrši se na osnovu ispostavljene fakture koju prati izvještaj o dijagnostičkim ispitivanjima, odnosno fakture koju prati izvještaj o sprovedenim naređenim mjerama za suzbijanje enzootske leukoze goveda po rješenju službenog veterinara (sa kopijom rješenja), i u dijelom avansno - do 30%, za pripremu ispitnih kapaciteta laboratorije.

Avansno uplaćena sredstva pravdaju se fakturom i izvještajem o izvršenim laboratorijskim ispitivanjima kojim se dokazuje namjenska upotreba avansno odobrenih i uplaćenih sredstava.

Fakturna se ispostavlja do kraja tekućeg za predhodni mjesec.

Fakture koje nijesu blagovremeno dostavljene i koje ne prati kompletna dokumentacija neće se razmatrati.

Opis mjere	Količina	Jed. cijena bez PDV-a	Ukupno bez PDV-a	Ukupno sa PDV-om
Labaratorijsko ispitivanje - ELISA test	47.000	2,40	112.800,00	136.488,00
Zoohigijenske i biosigurnosne mjere	7	15,00	105,00	127,05
UKUPNO				136.615,05

4. BRUCELOZA GOVEDA, OVACA I KOZA

Radi blagovremenog otkrivanja i suzbijanja pojave bruceoze vrši se dijagnostičko ispitivanje krvnih seruma kod svih goveda starijih od 12 mjeseci, osim mužjaka namijenjenih za tov, i ovaca i koza starijih od šest mjeseci u cilju stvaranja preduslova za dobijanje i održavanje zdravstvenog statusa gazdinstava slobodnog od ove bolesti na teritoriji Crne Gore.

Odgovorna institucija: Uprava.

Nosilac posla: Veterinarske ambulante, Specijalistička veterinarska laboratorija, veterinarska inspekcija.

Obuhvat: 53.000 goveda i 140.000 ovaca i koza na teritoriji Crne Gore.

Period realizacije: od dana potpisivanja ugovora o ustupanju javnih poslova do 15. decembra tekuće godine za goveda, a od 31. jula tekuće godine za ovce i koze.

Način izvođenja: Dijagnostičko ispitivanje krvnih seruma svih goveda starijih od 12 mjeseci, osim mužjaka namjenjenih za tov, vrši se jednom godišnje primjenom metode puferizovanog brucella antigen testa (*Rose bengal*), a dijagnostičko ispitivanje ovaca i koza starijih od šest mjeseci primjenom metode puferizovanog brucella antigen testa (*Rose bengal*), jednom godišnje.

Cilj ovog ispitivanja je blagovremeno praćenje i eventualno otkrivanje mogućeg unošenja uzročnika bruceloze na teritoriju Crne Gore iz država u okruženju u kojima je prisutna ova bolest i drugih država odnosno zbog nepoznate epizootiološke situacije po pitanju ove bolesti u nekim od država okruženja.

Prilikom posjeti gazdinstvu radi sprovođenja mjera po Programu mjera, veterinar je dužan da držaocima životinja ostavi Uputstvo za držaoce životinja koje sačinjava Uprava.

Pri uzimanju uzoraka krv od ovaca i koza veterinar je dužan da:

- prije odlaska na gazdinstvo pregledom Elektronske baze podataka utvrdi datum dostavljanja godišnjeg popisa ovaca i koza i obezbijedi ispis - Godišnji popis ovaca i koza i Dosje imanja;
- na gazdinstvu izvrši pregled svih ovaca i koza, prije uzorkovanja krvi i utvrdi stvarni broj ovaca/koza na gazdinstvu i uporedi sa brojem ovaca/koza na Dosjeu imanja,
- izvrši uzorkovanje krvi svih ovaca/koza starijih od 6 mjeseci koje prije uzorkovanja moraju biti obilježene.

Na osnovu stvarno zatečenog stanja na gazdinstvu i ispisa iz Elektronske baze – Dosje imanja, upiše brojve ušnih markica: novoobilježenih životinja, novonabavljenih obilježenih ovaca/koza koja posjeduju potrebnu dokumentaciju koja prati životinje pri kretanju- Prijava za kretanje ovaca/koza kao i grla koja se više ne nalaze na gazdinstvu- Prijava za kretanje ovaca/koza, sa obaveznim potpisom vlasnika, a svi podaci koji se odnose na stvarno stanje na gazdinstvu moraju biti upisani u Elektronsku bazu podataka odmah nakon izvršenog pregleda, a najkasnije u roku od tri dana od dana utvrđivanja promjena.

Uprava, najkasnije 20 dana od isteka propisanog roka za dostavu godišnjeg popisa, nadležnom službenom veterinaru dostavlja popis držaoca/gazdinstava koji nijesu izvršili obavezu dostavljanja godišnjeg popisa ovaca i koza radi preduzimanja mjera utvrđenih zakonom.

Prilikom uzorkovanja, od svake životinje potrebno je uzeti 7 - 8 ml krvi (otprilike dva prsta do vrha epruvete). Uzorke krvi potrebno je čuvati na temperaturi frižidera (4 - 8°C), ne zamrzavati ih ili pregrijavati.

Uzete uzorke krvi potrebno je dostaviti Specijalističkoj veterinarskoj laboratoriji u roku od 24 do najviše 36 sati, kako bi se izbjegla pojava hemolize.

Svaki hemolitični uzorak kao i uzorak koji ne sadrži dovoljnu količinu krvi potrebnu za dijagnostičko ispitivanje će biti odbijen od strane laboratorije kao nepodesan za ispitivanje, a veterinarska ambulanta je dužna da ponovi uzorkovanje i dostavljanje uzoraka, o sopstvenom trošku.

Specijalistička veterinarska laboratorija je dužna da o svakom odbijenom uzroku, tj. uzorku koji je dostavljen bez propratnog akta, hemolitičnom uzorku, uzorku sa nedovoljnom količinom krvi ili uzorku za koji nije moguće obezbjediti sledljivost (veza sa gazdinstvom ili životinjom), odmah obavjesti Upravu, nadležnog službenog veterinara i veterinarsku ambulantu koja je uzorak/uzorke dostavila, sa navedenim razlozima za odbijanje.

Uzorke krvi koji se dostavljaju Specijalističkoj veterinarskoj laboratoriji mora da prati propratni akt iz Elektronske baze podataka za životinje kod kojih je izvršeno uzorkovanje.

Obavezno je dijagnostičko ispitivanje goveda, osim mužjaka namjenjenih za tov, ovaca i koza:

- kod pobačaja - po isteku 15 dana od pobačaja;
- kada se utvrde klinički znaci bruceloze - abortus, zaostajanje posteljice, orhitis i epididimitis, artritis koji se mogu dovesti u vezu sa ostalim kliničkim znacima ili druge promjene na osnovu kojih se može posumljati na brucelozu;
- koja su bile kontaktu sa ljudima ili životinjama za koje se sumnja da su zaražene ili su oboljele od bruceloze.

Iznos sredstava: 605.883,30 €

Način kontrole: Sprovođenje mjera kontrolise službeni veterinar, u skladu sa stručnim uputstvom Uprave o načinu vršenja službenih kontrola ovlašćenih veterinarskih organizacija u sprovođenju Programa mjera.

Veterinarske ambulante su dužne da blagovremeno:

- dostave službenom veterinaru i Upravi, a najkasnije deset dana prije početka sprovođenja mjere, plan sa nazivom mesta i datumom izvođenja uzorkovanja krvi (za goveda zajedno sa mjesечnim planom za tuberkulinizaciju) tokom godine, u skladu sa periodom za realizaciju, odnosno blagovremeno obavijeste o izmjeni plana;
- obavijeste Upravu i službenog veterinara o svakom držaocu životinja koji odbija sprovođenje Programa mjera, suprotno članu 51 stav 1 tačka 5 Zakona o veterinarstvu ("Službeni list CG", br. 30/12, 48/15, 52/16 i 43/18);
- dostave nadležnom službenom veterinaru, najkasnije do 10. tekućeg, za mjere izvršene u prethodnom mjesecu, izvještaj o dijagnostičkim ispitivanjima iz Elektronske baze podataka koji sadrži sljedeće podatke: naziv mesta, datum izvođenja mjere, ime držaoca životinja, broj gazdinstva, identifikacionu oznaku goveda, ovaca ili koza, rezultate dijagnostičkog ispitivanja za svako gazdinstvo pojedinačno kao i podatke o broju ispitanih ovaca i koza u odnosu na ukupan broj ovaca i koza na gazdinstvu;
- nakon izvršene kontrole, dostavlja Upravi izvještaj sa zapisnikom službenog veterinara.

Način plaćanja: za izvršene javne poslove na otkrivanju bruceloze goveda, ovaca i koza isplata sredstava vrši se na osnovu blagovremeno ispostavljene fakture koju prati izvještaj o dijagnostičkim ispitivanjima sa zapisnicima službenog veterinara odnosno fakture koju prati izvještaj o sprovedenim naređenim mjerama za suzbijanje bruceloze po rješenju službenog veterinara (sa kopijom rješenja) odnosno fakture za izvršena laboratorijska dijagnostička ispitivanja.

Fakura se ispostavlja do kraja tekućeg za predhodni mjesec.

Fakture koje nijesu blagovremeno dostavljene i koje ne prati kompletna dokumentacija neće se razmatrati.

Opis mjere	Količina	Jed. cijena bez PDV-a	Ukupno bez PDV-a	Ukupno sa PDV-om
Uzorkovanje krvi goveda**	53.000	1,53	81.090,00	98.118,90
Uzorkovanje krvi ovaca/koza**	138.000	1,38	190.440,00	230.432,40
Laboratorijska ispitivanja goveda	53.000	1,20	63.600,00	76.956,00
Laboratorijska ispitivanja ovaca i koza	138.000	1,20	165.600,00	200.376,00
UKUPNO			605,883.30€	

**u cijenu utvrđenu programom uračunati su i troškovi prevoza

5. BOLESTI PČELA

Radi blagovremenog otkrivanja i suzbijanja pojave zaraznih bolesti pčela na teritoriji Crne Gore sprovode se preventivne i dijagnostičke mjere.

Odgovorna institucija: Uprava.

Nosilac posla: Veterinarske ambulante, Veterinarska inspekcija, Specijalistička veterinarska laboratorija.

Obuhvat: sva pčelinja društva na području Crne Gore

Period realizacije: od dana potpisivanja ugovora o ustupanju javnih poslova do 1. decembra tekuće godine.

Način sprovođenja mjere: u cilju efikasnog praćenja zdravstvenog stanja pčela vrši se upis u registar pčelara i pčelinjaka koji vodi Uprava.

Pčelari su dužni da redovno pregledaju sva pčelinja društva u pčelinjaku, a uočene promjene koje mogu ukazivati na bolest pčela (promjene u ponašanju pčela, promjene na odraslim pčelama, promjene na pčelinjem leglu ili uginuća pčela), prijave veterinarskoj ambulanti ili službenom veterinaru, u skladu sa članom 56 Zakona o veterinarstvu).

Pčelar vodi i čuva evidenciju o svim sprovedenim preventivnim i dijagnostičkim mjerama, koja sadrži najmanje datum i naziv korišćenog sredstva.

Uzgoj pčelinjih matica radi stavljanja u promet vrši se na registrovanim pčelinjacima koji su pod stalnim veterinarsko-zdravstvenim nadzorom. U ovim pčelinjacima klinički pregled svih pčelinjih društava vrši se u proljeće i jesen.

Zdrave pčelinje matice i zdrava pčelinja društva odnosno ona koje potiču sa registrovanih pčelinjaka i na kojima su sprovedene dijagnostičke i preventivne mjere na bolesti pčela mogu se stavljati u promet.

Američka kuga pčelinjeg legla

Na pčelinjacima u kojima je u 2020. godini utvrđena američka kuga, klinički se pregledaju sva pčelinja društva u 2021. godine, kao i ona koje se nalaze u krugu prečnika tri kilometra od zaraženog pčelinjaka, po nalogu službenog veterinara.

U slučaju sumnje na prisustvo američke kuge pčelinjeg legla, obavezno se vrši klinički pregled svih pčelinjih društava i uzimanje odgovarajućih uzoraka iz svakog sumnjivog pčelinjeg društva.

Svaka sumnja se mora laboratorijski potvrditi, sa procjenom starosti procesa.

Na pregled se dostavlja komad sača sa poklopljenim leglom veličine 10cm x 10cm, na kome su znaci bolesti dobro vidljivi i u odgovarajućoj ambalaži.

Specijalistička veterinarska laboratorija vrši potrebna laboratorijska ispitivanja na zarazne bolesti, a u slučaju američke kuge pčelinjeg legla vrši i procjenu starosti procesa (proces stariji ili mlađi od dva mjeseca).

Ukoliko se utvrdi postojanje američke kuge pčelinjeg legla (*Pestis apium*) vrši se uništavanje zaraženih pčelinjih društava i dezinfekcija košnica i pribora, po rješenju službenog veterinara.

Vlasnik pčelinjaka (uzgoj pčelinjih matica i/ili proizvodnja meda i pčelinjih proizvoda), koji je upisan u registre koji vodi Uprava, ima pravo na naknadu štete nastale pri suzbijanju i iskorijenjivanju američke kuge pčelinjeg legla, u skladu sa zakonom.

Varooza, etnioza i tropileloza

Stalnu kontrolu prisustva pčelinjeg krpelja (*Varroa destructor*) sprovodi vlasnik odnosno držalac pčelinjih zajednica, najmanje jednom godišnje, i preventivno tretiranje pčelinjih zajednica protiv varooze, po potrebi. Za tretiranje uzročnika koriste se samo veterinarski lijekovi koje propisuje veterinar iz nadležne veterinarske ambulante.

Na svim pčelinjacima na kojima se tokom tretiranja protiv varooze posumnja na etiniozu ili tropilelozu vlasnik odnosno držalač pčela mora sumnju prijaviti ovlašćenom veterinaru koji mora pregledati podloške košnica na prisutnost uzročnika etinioze/tropileoze.

U slučaju sumnje na bolest ovlašćeni veterinar mora uzeti uzorke i dostaviti ih u Specijalističku veterinarsku laboratoriju, radi ispitivanja.

Iznos sredstava: 4.991,25 €

Način kontrole i plaćanja: sprovođenje mjera kontroliše službeni veterinar, u skladu sa stručnim uputstvom Uprave o načinu vršenja službenih kontrola ovlašćenih veterinarskih organizacija u sprovođenju Programa mjera.

Za izvršene javne poslove na otkrivanju i suzbijanju američke kuge pčelinjeg legla vrši se isplata sredstava na osnovu ispostavljene fakture, koja se dostavlja do kraja tekućeg, za prethodni mjesec, i to:

- nakon izvršenih kliničkih pregleda registrovanih pčelinjaka na kojima se vrši uzgoj pčelinjih matica radi stavljanja u promet, veterinarska ambulanta dostavlja Upravi izvještaj o izvršenom pregledu koji sadrži: ime držaoca pčela, naziv mesta, datum kliničkog pregleda i/ili uzorkovanja u slučaju sumnje na zaraznu bolest, broj pčelinjih društava u pčelinjaku sa podacima o zdravstvenom stanju i zapisnikom službenog veterinara o izvršenoj kontroli;
- nakon izvršenih mjera po nalogu službenog veterinara, veterinarska ambulanta dostavlja Uprava izvještaj o izvršenim mjerama sa rješenjem i zapisnikom službenog veterinara o izvršenoj kontroli narađenih mjera;
- u slučaju sumnje na prisustvo američke kuge pčelinjeg legla ili drugih bolesti pčela koje se obavezno prijavljuju, za izvršeni klinički pregled pčelinjih društava i uzimanje odgovarajućih uzoraka iz svakog sumnjivog pčelinjeg društva, veterinarska ambulanta dostavlja Upravi izvještaj koji sadrži: ime držaoca pčela, naziv mesta, datum kliničkog pregleda i/ili uzorkovanja u slučaju sumnje, ukupan broj pčelinjih društava u pčelinjaku, broj klinički pregledanih i broj pčelinjih društava iz kojih je uzet uzorak (sumnjava pčelinja društva), sa kopijama laboratorijskih izvještaja.

Za izvršene javne poslove laboratorijske dijagnostike bolesti pčela isplata sredstava vrši se na osnovu fakture za izvršena laboratorijska dijagnostička ispitivanja, koja se ispostavlja do kraja tekućeg za prethodni mjesec.

Fakture koje nijesu blagovremeno dostavljene i koje ne prati kompletна dokumentacija neće se razmatrati.

Opis mjere	Količina	Jed. cijena bez PDV-a	Ukupno bez PDV-a	Ukupno sa PDV-om
Klinički pregled pčelinjih društava**	450	2,50	1.125,00	1.361,25
Uzorkovanje materijala i dostava laboratoriji**	300	3,00	900,00	1.089,00
Laboratorijska ispitivanja – 300 uzoraka	300	7,00	2.100,00	2.541,00
UKUPNO				4.991,25 €

**U cijenu utvrđenu programom uračunati su i troškovi prevoza.

6. AVIJARNA INFLUENCA

Radi blagovremenog otkrivanja prisustva virusa avijarne influence, vrši se aktivni i pasivni nadzor prisustva virusa avijarne influence kod divljih ptica i domaće živine.

Odgovorna institucija: Uprava.

Nosilac posla: Veterinarske ambulante, Specijalistička veterinarska laboratorija, veterinarska inspekcija.

Način sprovođenja mjere: u cilju efikasnog praćenja zdravstvenog stanja živine vrši se upis u registar držalaca živine koji vodi Uprava.

Pasivni nadzor:

U slučaju iznenadnog uginuća ptica (vodenih-migratornih ili domaće živine) sa kliničkim znacima koji upućuju ili mogu upućivati na sumnju da se radi o avijarnoj influenci, veterinar uzima trahealne i/ili kloakalne briseve uginulih ili umirućih ptica ili druge odgovarajuće uzorke po uputstvu Specijalističke veterinarske laboratorije i dostavlja ih laboratoriji radi ispitivanja.

Aktivni nadzor:

U cilju sprovođenja aktivnog nadzora avijarne influence, po stručnom uputstvu Uprave, vrši se:

- uzorkovanje trahealnih i/ili kloakalnih briseva ulovljenih vodenih-migratornih ptica i dostavljanje laboratoriji radi ispitivanja, sa podacima: mjesto ulova, datum ulova, tačan naziv vrste ptice (domaći ili latinski), u skladu sa stručnim uputstvom Uprave;
- uzorkovanje krvi naizgled zdrave domaće živine sa gazdinstava čiji će broj biti dovoljan da se identificuje najmanje jedno inficirano gazdinstvo uz interval pouzdanosti CI 95% i uz prepostavljenu seroprevalencu od 5%, kao i dostavljanje uzoraka laboratoriji radi ispitivanja. Broj jedinki od kojih će se uzeti uzorci iz svakog odabranog gazdinstva, biće dovoljan da se otkrije najmanje jedna pozitivna jedinka sa intervalom pouzdanosti CI 95% i uz prepostavljenu prevalencu veću od 30%. Uzorci krvi će biti uzeti od svih kategorija živine u proizvodnji i vrsta živine i to najmanje 5 do 10 jedinki iz različitih objekata u slučaju da je na istom gazdinstvu prisutno više od jednog objekta za uzgoj.
- Specijalistička veterinarska laboratorija vrši laboratorijsko-dijagnostičko ispitivanje na avijarnu influencu iz uzoraka krvi dostavljenih na ispitivanje prisustva specifičnih antitijela protiv virusa atipične kuge živine serološkim

ELISA testom i ispitivanje trahealnih i/ili kloakalnih briseva ulovljenih vodenih-migratornih ptica molekularnom tehnikom Real-Time PCR.

- Specijalistička veterinarska laboratorijska izrađuje godišnji izvještaj o izvršenim aktivnostima na sprovođenju ovog programa i dostavlja ga Upravi.

Kada se utvrdi prisustvo visokopatogene avijarne influence vrši se hitno, neškodljivo uništavanje uginulih ptica, zaraženih ptica i onih za koje službeni veterinar smatra da su zaražene uz propisane zoohigijenske i biosigurnosne mјere pod nadzorom službenog veterinara, u skladu sa Pravilnikom o mjerama za sprečavanje pojave, otkrivanje, suszbijanje i iskorjenjivanje avijarne influence ("Službeni list CG", broj 70/15) i Planom upravljanja kriznim situacijama u slučaju pojave avijarne influence živine ("Službeni list CG", broj 70/16).

Period realizacije: pasivni nadzor - tokom cijele godine, aktivni nadzor - tokom perioda migracije divljih ptica (mart-april i oktobar-decembar).

Iznos sredstava: 27.267,35 €

Način plaćanja: za izvršene javne poslove na otkrivanju avijarne influence isplata sredstava vrši se na osnovu ispostavljene fakture. Uz fakturu se dostavlja izvještaj sa podacima o držaocima živine i broju ispitanih uzoraka, odnosno o datumu, mjestu broju i vrsti divljih ptica od kojih su uzeti uzorci i kopije laboratorijskih izvještaja za dostavljeni uzorak, a za izvršene javne poslove laboratorijske dijagnostike na osnovu fakture za izvršena laboratorijska dijagnostička ispitivanja koju prati izvještaj.

Fakturna se ispostavlja do kraja tekućeg za predhodni mjesec.

Fakture koje nisu blagovremeno dostavljene i koje ne prati kompletan dokumentacija neće se razmatrati.

Opis mjere	količina	Jed. cijena bez PDV-a	Ukupno bez PDV-a	Ukupno sa PDV-om
Aktivni monitoring				
Uzorkovanje trahealnih/kloakalnih briseva divljih ptica**	300	2,00	600,00	726,00
Laboratorijsko ispitivanje Real-Time PCR	300	43,50	13.050,00	15.790,50
Laboratorijsko ispitivanje uzoraka krvi domaće živine ELISA test	2000	3,70	7.400,00	8.954,00
Pasivni monitoring				
Uzorkovanje u slučaju sumnje na VPAI**	10	5,00	50,00	60,50
Laboratorijsko ispitivanje Real-Time PCR u slučaju sumnje na VPAI	10	43,50	435,00	526,35
Troškovi preduzimanja mjera na gazdinstvu za potvrđene slučajevne bolesti (DDD, eutanazija, neškodljivi uklanjanje 10 gazdinstava)	10	100,00	1.000,00	1.210,00
UKUPNO				27.267,35€

**U cijenu utvrđenu programom uračunati su i troškovi prevoza za uzimanje uzoraka trahealnih/kloakalnih briseva.

7. PLAVI JEZIK

Kako bi Crna Gora stekla status zemlje slobodne od plavog jezika, neophodno je dalje vršiti nadzor nad ovom bolešću (pasivni i aktivni) radi otkrivanja i praćenja virusa bolesti plavog jezika kao i entomološki nadzor - kontrola vektora – insekti iz roda *Culicoides*, prenosioča bolesti plavog jezika, radi utvrđivanja njihovog prisustva utvrđivanje prisustva/odsustva virusa bolesti plavog jezika.

U cilju otkrivanja i praćenja virusa bolesti plavog jezika, u Crnoj Gori će se vršiti: aktivni nadzor koji se zasniva na laboratorijskim ispitivanjima i pasivni nadzor, u skladu s ovim programom i posebnim programom nadzora bolesti plavog jezika i entomološki nadzor vektora bolesti plavog jezika.

a) **Aktivni nadzor** se zasniva na laboratorijskom ispitivanju i obuhvata serološko istraživanje radi otkrivanja i praćenja infekcije virusom bolesti plavog jezika i za procjenu prevalence infekcije bolesti plavog jezika, u referentnim geografskim jedinicama, na cijeloj teritoriji Crne Gore. Nadzor će se vršiti u cilju preciznije procjene trenutne prevalence kod prijemčivih životinja, kako bi se mogli sagledati mogući budući scenariji širenja virusa bolesti plavog jezika u Crnoj Gori i razmotrila prioriteta politika nabavke vakcina.

Aktivni nadzor će se sprovoditi u skladu sa ovim programom i posebnim uputstvom koje donosi Uprava.

b) **Pasivni nadzor** se sastoji od službenog otkrivanja i istraživanja svake sumnje na bolest koju je dokumentovano, uključujući i sistem ranog uzbunjivanja za prijavu sumnje na bolest. Pasivni nadzor se vrši radi praćenja prisustva i blagovremenog otkrivanja bolesti plavog jezika kod domaćih preživara (goveda, ovce i koze) u svim slučajevima kada klinički znaci upućuju na sumnju na bolest plavog jezika, kao i radi potvrde odsustva virusa bolesti plavog jezika nakon njegovog pojavljivanja. U ovim slučajevima obavezno je laboratorijsko potvrđivanje, odnosno isključivanje kliničke sumnje na bolest plavog jezika.

c) **Entomološki nadzor** će se vršiti prikupljanjem i identifikacijom insekata iz roda *Culicoides* u cilju utvrđivanja prisutnosti i dinamike pojavljivanja insekata roda *Culicoides* njihove geografske distribucije i rasprostranjenosti utvrđivanjem područja i perioda godine od najvećeg rizika za pojavu i širenje virusa bolesti plavog jezika određivanjem perioda sezonski slobodnog od vektora virusa bolesti plavog jezika, odnosno perioda kada nisu aktivni adulти insekata

roda *Culicoides*. Analizom uzorka insekata utvrđuje se ukupan broj prisutnih odraslih insekata roda *Culicoides*, identifikovati vrste vektora i virološkim ispitivanjem vektora utvrditi moguća cirkulacija virusa. U skladu sa procjenom rizika, uzorkovanje insekata iz roda *Culicoides* će se vršiti jednom ili dva puta mjesечно počev od aprila zaključno sa novembrom. Ukupan broj uzorkovanja će biti 84 u sedam referentnih geografskih jedinica, na teritoriji Crne Gore.

Odgovorna institucija: Uprava.

Nosilac posla: Veterinarske ambulante, Specijalistička veterinarska laboratorija, veterinarska inspekcija.

Obuhvat: goveda, u skladu sa posebnim programom nadzora bolesti plavog jezika i programom entomološkog nadzora.

U cilju sprovođenja aktivnog nadzora Crna Gora je podeljena na referentne geografske jedinice, na osnovu epizootiološke situacije, veličine područja, geografskog položaja, brojnosti populacije goveda odnosno ovaca, načinu širenja i broju pozitivnih slučajeva bolesti u 2020.

Obuhvat- aktivni nadzor: u skladu sa posebnim uputstvom koje donosi Uprava.

Period realizacije: tokom cijele godine.

Način izvođenja: u skladu sa posebnim programom nadzora.

U cilju pasivnog monitoringa bolesti plavog jezika, u slučaju iznenadnog obolijevanja ili uginuća goveda, ovaca i koza sa kliničkim znacima koji upućuju ili mogu upućivati na sumnju da se radi o bolesti plavog jezika, veterinar uzima uzorke krvi bolesnih životinja ili druge odgovarajuće uzorke po uputstvu Specijalističke veterinarske laboratorije i dostavlja ih laboratoriji radi ispitivanja.

Specijalistička veterinarska laboratorija vrši laboratorijsko-dijagnostičko ispitivanje prikupljenih i dostavljenih uzoraka na prisustvo genoma virusa bolesti plavi jezik metodom PCR.

Specijalistička veterinarska laboratorija u slučaju pozitivnog nalaza odmah obavještava nadležnog službenog veterinara i Upravu.

Veterinarske ambulante su dužne da blagovremeno:

- dostave nadležnom službenom veterinaru, najkasnije do 10. tekućeg, za mjere izvršene u prethodnom mjesecu, izvještaj o izvršenom uzorkovanju koji sadrži sljedeće podatke: naziv mjesta, datum izvođenja mjere, ime držaoca životinja, broj gazdinstva, identifikacione oznake goveda/ovaca, za svako gazdinstvo pojedinačno u slučaju aktivnog nadzora, a za pasivni nadzor i laboratorijski izvještaj;
- nakon izvršene kontrole od strane službenog veterinara, dostave Upravi izvještaj i fakturu sa zapisnicima službenog veterinara.

Iznos sredstava: 19.801,53 €

Način plaćanja: isplata sredstava vrši se na osnovu blagovremeno ispostavljene fakture za izvršene javne poslove aktivnog i pasivnog nadzora i entomološkog nadzora, koju prati izvještaj o sprovedenim mjerama i izvršenim aktivnostima i kopijama laboratorijskih izvještaja za dostavljeni uzorak sa zapisnikom službenog veterinara odnosno za izvršene naređene mjere za suzbijanje bolesti plavog jezika po rješenju službenog veterinara (sa kopijom rješenja) i na osnovu ispostavljene fakture za izvršena laboratorijska dijagnostička i entomološka ispitivanja uz koju se dostavlja izvještaj o izvršenim laboratorijskim dijagnostičkim i entomološkim ispitivanjima.

Fakturna se ispostavlja do kraja tekućeg za predhodni mjesec.

Fakture koje nijesu blagovremeno dostavljene i koje ne prati kompletan dokumentacija neće se razmatrati.

Opis mjere	Količina	Jed. cijena bez PDV-a	Ukupno bez PDV-a	Ukupno sa PDV-om
Aktivni nadzor				
Uzorkovanje krvi goveda i dostavljanje laboratoriji*	385	5,24	2.017,40	2.441,05
Uzorkovanje krvi goveda i dostavljanje laboratoriji u slučaju pozitivnih seroloških nalaza*	50	5,24	262,00	317,02
Laboratorijsko ispitivanje cELISA – serološko	385	3,70	1.424,50	1.723,65
Laboratorijsko ispitivanje prisustva genoma virusa	50	43,50	2.175,00	2.631,75
Pasivni nadzor				
Uzorkovanje krvi goveda, ovaca i koza u slučaju sumnje na BPJ*	50	5,24	262,00	317,02
Laboratorijsko ispitivanje prisustva genoma virusa	50	43,50	2.175,00	2.631,75
DDD gazdinstva	13	15,00	195,00	235,95
Entomološki nadzor - monitoring vektora				
Prikupljanje i dostavljanje komaraca/po lokaciji	84	25,00	2.100,00	2.541,00
Entomološka ispitivanja i determinacija	84	25,00	2.100,00	2.541,00
Laboratorijsko ispitivanje Real-Time PCR Culicoides/pul	84	43,50	3.654,00	4.421,34
UKUPNO				19.801,53 €

*U cijenu utvrđenom programom uračunati su i troškovi prevoza.

8. BOLEST KVRGAVE KOŽE GOVEDA

Radi sprečavanja bolesti kvrgave kože goveda četiri godine (2016, 2017, 2018 i 2019. godine) vršena je vakcinacija svih goveda u cilju stalnog održavanja aktivnog imuniteta protiv virusa bolesti kvrgave kože kod vakcinisanih goveda odnosno stvaranja imuniteta protiv ove bolesti kod nevakcinisanih goveda, kao i dijagnostičke i druge mjere u cilju blagovremenog otkrivanja i suzbijanja pojave bolesti kvrgave kože goveda.

U tekućoj, 2021. godini ne sprovodi se vakcijacija goveda protiv bolesti kvrgave kože goveda. Odluka je zasnovana na epizootiološkoj situaciji u Crnoj Gori i susjednim zemljama kao i na činjenici da je tokom četiri kampanje vakcinacije postignut zadovoljavajući procenat imunih goveda, u skladu sa preporukama relevantnih međunarodnih institucija - OIE (Međunarodna organizacija za zdravlje životinja), EFSA (Evropska agencija za bezbjednost hrane) kao i Evropske komisije, a posebno GF-TADs (Globalni okvir za prekogranične bolesti životinja, zajednička eksperetska radna grupa osnovana od strane OIE, FAO i EK).

U svim slučajevima kada klinički znaci upućuju na sumnju na bolest kvrgave kože goveda, obavezno je njen isključivanje (pasivni nadzor).

Odgovorna institucija: Uprava.

Nosilac posla: Veterinarske ambulante, Specijalistička veterinarska laboratorija, veterinarska inspekcija.

Obuhvat: goveda, u skladu sa posebnim programom nadzora bolesti kvrgave kože goveda.

Period realizacije: tokom cijele godine.

Način izvođenja: u skladu sa ovim programom i posebnim programom nadzora bolesti kvrgave kože goveda.

U cilju pasivnog monitoringa bolesti kvrgave kože, u slučaju iznenadnog obolijevanja ili uginuća goveda sa kliničkim znacima koji upućuju ili mogu upućivati na sumnju da se radi o bolesti kvrgave kože goveda, veterinar uzima odgovarajuće uzorce po uputstvu Specijalističke veterinarske laboratorije i dostavlja ih laboratoriji radi ispitivanja.

Specijalistička veterinarska laboratorija vrši laboratorijsko-dijagnostičko ispitivanje prikupljenih i dostavljenih uzoraka na prisustvo genoma virusa bolesti kvrgave kože goveda metodom PCR.

Specijalistička veterinarska laboratorija u slučaju pozitivnog nalaza odmah obavještava nadležnog službenog veterinara i Upravu.

Iznos sredstava: 1.573,00 €*

*Sredstva za sprovođenje pasivnog nadzora bolesti kvrgave kože goveda obezbijeđuju se iz donacije Evropske komisije.

Način plaćanja: isplata sredstava vrši se na osnovu blagovremeno ispostavljene fakture za izvršene javne poslove pasivnog nadzora bolesti kvrgave kože goveda.

U slučaju sumnje ili potvrde na bolest kvrgave kože, potrebno je dostaviti kopije laboratorijskih izvještaja za dostavljeni uzorak sa zapisnikom službenog veterinara odnosno za izvršene naređene mјere za suzbijanje bolesti kvrgave kože goveda po rješenju službenog veterinara (sa kopijom rješenja) i na osnovu ispostavljene fakture za izvršena laboratorijska dijagnostička ispitivanja uz koju se dostavlja izvještaj o izvršenim laboratorijskim dijagnostičkim ispitivanjima.

Fakturna se ispostavlja do kraja tekućeg za predhodni mjesec.

Fakture koje nijesu blagovremeno dostavljene i koje ne prati kompletan dokumentacija neće se razmatrati.

Opis mjere	Količina	Jed. cijena bez PDV-a	Ukupno bez PDV-a	Ukupno sa PDV-om
Pasivni nadzor				
Uzorkovanje materijala u slučaju sumnje na BKK i dostavljanje laboratoriji**	15	15,00	225,00	272,25
Laboratorijsko ispitivanje prisustva genoma virusa	20	35,00	700,00	847,00
Troškovi preduzimanja mјera na gazdinstvu za potvrđene slučajeve bolesti (DDD, eutanazija goveda, neškodljivo uklanjanje)	5	75,00	375,00	453,75
UKUPNO				1.573,00€

*U cijenu utvrđenu programom uračunati su i troškovi prevoza.

9. BOVINA SPONGIFORMNA ENCEFALOPATIJA – BSE

Radi blagovremenog otkrivanja i suzbijanja bovine spongiformne encefalopatije (u daljem tekstu: BSE) vrši se ispitivanje kod svih goveda starijih od 30 mjeseci koja su zaklana za ishranu ljudi u odobrenim objektima za klanje i kod svih goveda, bez obzira na starost, sa simptomima koji upućuju na BSE.

Odgovorna institucija: Uprava.

Nosilac posla: veterinarske ambulante, Specijalistička veterinarska laboratorija, veterinarska inspekcija.

Period realizacije: tokom cijele godine.

Način izvođenja: Na BSE ispituju se sva goveda:

(a) starija od 24 mjeseca:

- koja su prinudno zaklana, odnosno upućena na prinudno (hitno) klanje od strane veterinara nakon nesreće ili zbog ozbiljnih fizioloških ili funkcionalnih poremećaja, uključujući poremećaje centralnog nervnog sistema;
- koja, pri ante mortem pregledu, pokazuju kliničke znake zarazne bolesti ili znake na osnovu kojih se može posumnjati da su zaražene ili pokazuju fiziološke ili funkcionalne poremećaje, uključujući poremećaje centralnog nervnog sistema;

(b) starija od 30 mjeseci:

- prilikom klanja za ishranu ljudi;
- koja su zaklana u okviru programa iskorjenjivanja bolesti, a ne pokazuju kliničke znake bolesti;

(c) starija od 24 mjeseca koja su:

- uginula ili usmrćena na gazdinstvu, osim goveda usmrćenih u okviru suzbijanja epidemije odnosno iskorjenjivanja bolesti;
- uginula ili usmrćena tokom prevoza ili u klanici.

Uzorkovanje potrebnog materijala vrši se u skladu sa stručnim uputstvom koje sačinjava Uprava.

Iznos sredstava: 134.733,50 €

Način plaćanja: za izvršene javne poslove na otkrivanju BSE isplata sredstava vrši se na osnovu ispostavljene fakture. Uz fakturu dostavlja se i izvještaj o laboratorijskom ispitivanju dostavljenih uzoraka sa kopijama laboratorijskih izvještaja za dostavljeni uzorak.

Fakturna se ispostavlja do kraja tekućeg za prethodni mjesec.

Fakture koje nijesu blagovremeno dostavljene i koje ne prati kompletna dokumentacija neće se razmatrati.

Opis mjere	Količina	Jed. cijena bez PDV-a	Ukupno bez PDV-a	Ukupno sa PDV- om
Nabavka opreme za uzimanje uzoraka	4.000	1,90	7.600,00	9.196,00
Laboratorijsko ispitivanje	4.150	25,00	103.750,00	125.537,50
UKUPNO				134.733,50€

10. BOLESTI RIBA, ŠKOLJKI I RAKOVA

Radi praćenja prisustva, blagovremenog otkrivanja i suzbijanja bolesti riba i školjki vrši se dijagnostičko ispitivanje uzoraka riba odnosno školjki uzetih iz ribnjaka i uzgajališta koji su upisani u registre koje vodi Uprava.

Odgovorna institucija: Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja - Uprava

Nosilac posla: Specijalistička veterinarska laboratorija

Period realizacije: tokom cijele godine.

10.1 Bolesti riba

Radi otkrivanja i praćenja bolesti slatkvodnih riba, vrši se uzorkovanje u registrovanim ribnjacima na području Crne Gore, najmanje jednom u toku godine. Specijalistička veterinarska laboratorija vrši uzorkovanje i ispitivanja na prisustvo virusne hemoragične septikemije (VHS) i zarazne hematopoetske nekroze (IPN) u skladu sa uputstvom koje donosi Uprava na predlog Specijalističke veterinarske laboratorije.

Specijalistička veterinarska laboratorija vrši uzorkovanje i dijagnostička ispitivanja i dostavlja godišnji izvještaj o sprovedenom ispitivanju Upravi.

10.2 Bolesti školjki

Radi otkrivanja i praćenja bolesti školjki (martelioze i bonamioze) vrši se uzorkovanje školjki (mediteranske dagnje i evropske ostrige) u registrovanim uzgajalištima i to: dagnji jednom godišnje - krajem ljeta ili početkom jeseni, pri čemu se vrši dijagnostičko ispitivanje na prisustvo parazita *Martellia refringens*, a ostriga jednom godišnje - početkom proljeća na prisustvo parazita *Bonamia* (*Bonamia ostreae* i *Bonamia exitiosa*), u skladu sa uputstvom Uprave.

Specijalistička veterinarska laboratorija vrši uzorkovanje i dijagnostička ispitivanja, i dostavlja godišnji izvještaj o sprovedenom ispitivanju Upravi.

10.3 Bolesti rakova

Radi otkrivanja i praćenja bolesti bijelih pjega raka vrši se uzorkovanje raka (bjelonogi rak ili druge prijemčive vrste slatkovodnih raka) u registrovanim uzgajalištima i otvorenim vodama kada temperatura vode dostigne najvišu godišnju vrijednost (period avgust – septembar). Specijalistička veterinarska laboratorija, odnosno veterinarske ambulante vrše uzorkovanje prijemčivih vrsta raka, dok Specijalistička veterinarska laboratorija vrši dijagnostička ispitivanja i godišnji izvještaj dostavlja Upravi.

Iznos sredstava: 11.841,06 €

Način plaćanja za izvršene javne poslove na otkrivanju i suzbijanju bolesti riba, školjki i raka isplata sredstava vrši se na osnovu ispostavljene fakture. Uz fakturu se dostavlja izvještaj sa rezultatima izvršenih laboratorijskih ispitivanja sa podacima o registrovanim ribnjacima i uzgajalištima školjki (naziv, mjesto, kapacitet) kao i lokalitetu uzorkovanih raka, broj uzetih uzoraka i kopije laboratorijskih izvještaja.

Fakturna se ispostavlja do kraja tekućeg za prethodni mjesec.

Fakture koje nijesu blagovremeno dostavljene i koje ne prati kompletna dokumentacija neće se razmatrati.

Opis mjere	Količina	Jed. cijena bez PDV-a	Ukupno bez PDV-a	Ukupno sa PDV-om
Monitoring bolesti slatkovodnih riba	96	43,50	4.176,00	5.052,96
Monitoring bolesti školjki	300	15,00	4.500,00	5.445,00
Monitoring bolesti bijelih pjega raka	30	35,00	1.050,00	1.270,50
Uzorkovanje raka	30	2,00	60,00	72,60
UKUPNO				11.841,06€

**U cijenu utvrđenu programom uračunati su i troškovi uzorkovanja i prevoza.

11. PARAZITSKE BOLESTI - ZOOZNE

Radi blagovremenog otkrivanja i suzbijanja parazitskih bolesti sprovode se preventivne i dijagnostičke mјere.

Nosilac posla: Veterinarske organizacije.

Period za realizaciju: tokom cijele godine.

11.1 Ehinokokoza

Obavezna je redovna dehelmintizacija pasa starijih od tri mјeseca protiv pseće pantlijičare *Echinococcus spp.*, sredstvom koje pouzdano ubija zrele i nezrele oblike pantlijičare, o trošku držaoca, koja se sprovodi kontinuirano tokom cijele godine, o čemu se vodi evidencija u Pasošu za kućne ljubimce.

Radi sprečavanja širenja jaja pantlijičare u okolinu, najmanje 48 časova poslije tretiranja pasa, vlasnik pasa neškodljivo uklanja njihov izmet.

Subjekat u poslovanju hranom koji obavlja djelatnost klanja životinja za javnu potrošnju, kao i vlasnici koji kolju životinje za sopstvene potrebe, promijenjene organe čine neškodljivim prokušavanjem ili spaljivanjem.

Ovlašćeni veterinar u objektima za klanje evidentira svaki utvrđeni slučaj ehinokokoze i prijavljuje nadležnom službenom veterinaru u skladu sa zakonom.

11.2 Trihineloza

Dijagnostički pregled na prisustvo larve *Trichinella* vrši se metodom kompresije ili vještačke digestije u uzorcima mesa svih zaklanih svinja u odobrenim objektima za klanje, kod svinja zaklanih u domaćinstvu za sopstvene potrebe, a isključivo metodom vještačke digestije svih odstranjeljenih divljih svinja.

Prilikom klanja svinja za sopstvene potrebe držalač životinja dostavlja propisani uzorak mesa na pregled na trihinelu veterinarskoj ambulanti ili Specijalističkoj veterinarskoj laboratoriji.

Veterinar svaki utvrđeni slučaj trihineloze prijavljuje nadležnom službenom veterinaru radi preduzimanja propisanih mјera.

Ovlašćeni veterinar u objektima za klanje evidentira svaki utvrđeni slučaj trihineloze i o tome obavještava nadležnog službenog veterinara i službenog veterinara u mjestu porijekla životinje, radi preduzimanja propisanih mјera.

Dijagnostički pregled na prisustvo larve *Trichinella* vrši se o trošku vlasnika.

Izuzetno, sredstva za uzorkovanje i sprovođenje dijagnostičkih ispitivanja divljih svinja na trihinelu za koje su istovremeno dostavljeni odgovarajući ispravni uzorci na ispitivanje na klasičnu kugu svinja obezbjeđena su u tački 11 ovog programa (klasična kuga svinja).

Način izvještavanja: veterinarske ambulante dužne su da Upravi jednom mјesečno dostave izvještaj o broju ispitanih uzoraka i rezultatima ispitivanja.

12. KLASIČNA KUGA SVINJA

Prelazeći na politiku ne-vakcinacije svinja protiv klasične kuge svinja od 1. januara 2020. godine, Crna Gora je zvanično započela proces sticanja statusa zemlje slobodne od bolesti klasična kuga svinja bez vakcinacije, u skladu sa zakonodavstvom Evropske unije i preporukama Svjetske organizacije za zdravlje životinja (OIE).

Radi sprečavanja pojave i ranog otkrivanja bolesti klasična kuga svinja, vrši se klinički pregled svinja na svim gazdinstvima na kojima se drže svinje, pasivni nadzor populacije domaćih svinja, aktivni i pasivni nadzor populacije divljih svinja na prisustvo virusa klasične kuge svinja, kao i dijagnostičke i druge mјere u cilju blagovremenog otkrivanja i suzbijanja eventualne pojave klasične kuge svinja.

Odgovorna institucija: Uprava.

Nosilac posla: veterinarske ambulante, Specijalistička veterinarska laboratorija, Lovački savez Crne Gore- lovačke organizacije, veterinarska inspekcija.

Obuhvat: gazdinstva na kojima se uzgajaju ili drže svinje, kao i populacija divljih svinja na čitavom području Crne Gore.

Period realizacije: Godišnji pregled gazdinstava na kojima se drže svinje vrši se u periodu od 1. avgusta do 1. decembra 2021. godine, pasivni nadzor domaćih i divljih svinja vrši se tokom cijele godine, a aktivni nadzor divljih svinja vrši se tokom lovne sezone na divlju svinju (*Sus scrofa L.*) od 1. oktobra do 31. januara.

Način izvođenja: u skladu sa ovim programom i posebnim programom nadzora klasične kuge svinja u 2021. godini.

Iznos sredstva: 119.136,60 €

12.1 Godišnji pregled domaćih svinja na svim gazdinstvima na kojima se drže svinje

Način izvođenja: godišnji pregled domaćih svinja vrše veterinar i ovlašćeni veterinarski ambulanti, na svim gazdinstvima na kojima se drži svinje, a koja moraju biti upisana u Centralni registar gazdinstava i životinja koji vodi Uprava.

Pregled obuhvata provjeru identifikacije i registracije svinja, utvrđivanje zdravstvenog statusa, edukaciju držaoca i provjeru biosigurnosnih mјera na gazdinstvima, kao jedan od preduslova za smanjenje rizika od pojave ove klasične kuge svinja i afričke kuge svinja, dvije naročito opasne zarazne bolesti svinja i vrši se u skladu sa ovim programom i uputstvom Uprave.

Na osnovu stvarno zatečenog stanja na gazdinstvu i ispisa iz Elektronske baze – Dosje imanja, upiše brojve ušnih markica: novoobilježenih životinja, novonabavljenih obilježenih svinja koje posjeduju potrebnu dokumentaciju koja prati životinje pri kretanju- Prijava za kretanje svinja kao i grla koja se više ne nalaze na gazdinstvu- Prijava za kretanje svinja, sa obaveznim potpisom vlasnika. Svi podaci koji se odnose na stvarno stanje na gazdinstvu moraju biti upisani u Elektronsku bazu podataka odmah nakon izvršenog godišnjeg pregleda gazdinstva, najkasnije u roku od tri dana od dana utvrđivanja promjena.

U promet se mogu stavljaju samo zdrave svinje.

Promet svinja vrši se samo na stočnim pijacama i drugim otkupnim mjestima koja su pod stalnom veterinarskom kontrolom.

Način kontrole: Sprovođenje mјera kontroliše službeni veterinar, u skladu sa stručnim uputstvom Uprave o načinu vršenja službenih kontrola ovlašćenih veterinarskih organizacija u sprovođenju Programa mјera.

Veterinarske ambulante dužne su da blagovremeno:

- dostave Upravi i službenom veterinaru, a najkasnije deset dana prije početka sprovođenja mјera, plan sa nazivom mjesta i datumom izvođenja godišnjeg pregleda domaćih svinja tokom godine, u skladu sa periodom za realizaciju, odnosno blagovremeno obavijeste o izmjeni plana;
- obavijeste Upravu i službenog veterinaru o svakom držaocu životinja koji odbija sprovođenje Programa mјera, suprotno članu 51 stav 1 tačka 5 Zakona o veterinarstvu ("Službeni list CG", br. 30/12, 48/15, 52/16 i 43/18);
- dostave nadležnom službenom veterinaru, najkasnije do 10. tekućeg, za mјere izvršene u prethodnom mjesecu, izvještaj o sprovedenim mјerama koji sadrži sljedeće podatke: naziv mesta, datum izvođenja mјere, ime držaoca životinja i broj životinja za svako gazdinstvo pojedinačno sa kopijama izvještaja o sprovedenom pregledu i izvršenim aktivnostima na sprovođenju ovog programa sa zapisnikom službenog veterinaru;
- nakon izvršene kontrole, dostavlja Upravi izvještaj sa zapisnikom službenog veterinaru.

Način plaćanja: isplata sredstava vrši se na osnovu blagovremeno ispostavljene fakture za izvršene preglede gazdinstava domaćih svinja, koju prati izvještaj o sprovedenim mјерама i izvršenim aktivnostima sa kopijama izvještaja o sprovedenom pregledu.

12.2. Pasivni nadzor domaćih svinja na klasičnu kugu svinja

Radi ranog otkrivanja klasične kuge svinja kod domaćih svinja obavezno je isključivanje infekcije virusom klasične kuge svinja laboratorijskim ispitivanjem svih slučajeva kada se utvrde klinički znakovi koji upućuju na klasičnu kugu svinja i na uzorcima uginulih svinja koji su dostavljeni sa sumnjom na afričku ili klasičnu kugu svinja, i to:

- sa gazdinstava na kojima se uzgaja 5 ili više krmača, kao i sa gazdinstava na kojima se uzgaja 50 ili više tovljenika na klasičnu kugu svinja ispituju se sve uginule životinje starije od dva mjeseca, a najviše dvije sedmično (ukoliko postoji veći broj uginuća na sedmičnom nivou ispituju se samo prva dva uginuća),
- sa svih ostalih gazdinstava ispituje se svaka uginula svinja starija od dva mjeseca,
- kada se ante i post mortem pregledom utvrđi sumnja prilikom klanja svinja;
- svake svinje kod koje se isključuje afrička kuga svinja.

Uzorci u okviru pasivnog nadzora prikupljaju se isključivo od gore navedenih životinja, svi uzorci ispituju se na prisustvo uzročnika bolesti (PCR).

U slučaju pojave sumnje ili kliničkih znakova koji upućuju ili bi mogli upućivati na pojavu klasične kuge svinja, veterinar, u skladu sa uputstvom Specijalističke veterinarske laboratorije, uzima odgovarajuće uzorce tkiva uginulih ili eutanaziranih životinja

i dostavlja ih laboratoriji radi laboratorijskih ispitivanja. U slučaju pojave bolesti vrši se eutanazija i neškodljivo uklanjanje zaraženih i na zarazu sumnjivih životinja uz sprovođenje svih propisanih zoohigijenskih i biosigurnosnih mjera. Sprovođenje mjera u slučaju sumnje odnosno potvrde klasične kuge svinja i dijagnostičko ispitivanje uzoraka vrši se u skladu sa Pravilnikom o mjerama za sprečavanje, otkrivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje klasične kuge svinja klasične kuge svinja ("Službeni list CG", br. 18/14 i 84/17).

Način plaćanja: isplata sredstava vrši se na osnovu blagovremeno ispostavljene fakture za izvršene mjere, sa kopijama laboratorijskih izvještaja za dostavljeni uzorak sa zapisnikom službenog veterinara odnosno za izvršene naređene mjere za suzbijanje klasične kuge svinja sa kopijom rješenja službenog veterinara i na osnovu ispostavljene fakture uz koju se dostavlja izvještaj o izvršenim laboratorijskim dijagnostičkim ispitivanjima (pasivni nadzor).

12.3. Pasivni nadzor divljih svinja na klasičnu kugu svinja

Radi ranog otkrivanja klasične kuge svinja kod divljih svinja obavezna je prijava lokalnoj veterinarskoj ambulantni ili nadležnom veterinarskom inspektoru svakog uginuća divlje svinje, pronašlaska leša uginule divlje svinje, kao i uginuća divlje svinje nastalog kao posledica saobraćajnih nezgoda, kada se vrši uzorkovanje odgovarajućih uzoraka i dostavljanje Specijalističkoj veterinarskoj laboratoriji.

12.4. Aktivni nadzor divljih svinja na klasičnu kugu svinja

Način izvođenja: radi utvrđivanja prisustva virusa klasične kuge svinja u prirodi, među populacijom divljih svinja, lovci dostavljaju uzorke tjelesne tečnosti i unutrašnjih organa (tonzile i slezina) divljih svinja, veterinarskim ambulantama, koje te uzorke dostavljaju Specijalističkoj veterinarskoj laboratoriji. Uzorci u okviru aktivnog nadzora divljih svinja prikupljaju se isključivo od odstranjeljenih jedinki, svi uzorci ispituju se na prisustvo specifičnih antitijela protiv klasične kuge svinja, a u slučaju pozitivnih rezultata sprovodi se molekularna dijagnostika na prisustvo uzročnika bolesti (PCR).

Kako bi se postigla statistička značajnost, Uprava će u saradnji sa Lovačkim savezom Crne Gore u svakom od pet lovnih područja (Meditersko lovno područje, Submediteransko lovno područje, Centralno lovno područje, Istočno lovno područje i Sjeverno lovno područje), sa procjenjenom populacijom divljih svinja od 400 do 1.000, organizovati uzimanje uzorka od najmanje 60 jedinki, i to ukoliko bude moguće, uzorke bi trebalo prikupiti tako da:

- 50 % uzoraka bude prikupljeno od jedinki starosti od 3 do 12 mjeseci;
- 35 % uzoraka bude prikupljeno od jedinki starosti od 1 do 2 godine;
- 15 % uzoraka bude prikupljeno od jedinki starosti preko 2 godine.

Lovci, veterinarske ambulante i Specijalistička veterinarska laboratorija uzorkovanje, dostavljanje uzoraka i laboratorijsko dijagnostičko ispitivanje prikupljenih i dostavljenih uzoraka vrše u skladu sa stručnim uputstvom Uprave.

Lovci koji dostave kompletne uzorke od divljih svinja u svrhu utvrđivanja prisustva virusa klasične kuge svinja, kao naknadu dobijaju besplatan pregled mesa divlje svinje od koje su dostavljeni uzorci na *Trichinella spiralis*. Veterinarskim ambulantama pripada naknada za pregled, samo ako su uzorci uzeti i dostavljeni Specijalističkoj veterinarskoj laboratoriji na propisan način.

Specijalistička veterinarska laboratorija izrađuje godišnji izvještaj o izvršenim aktivnostima na sprovođenju monitoringa klasične kuge svinja kod divljih svinja i dostavlja ga Upravi.

Način plaćanja: isplata sredstava vrši se na osnovu blagovremeno ispostavljene fakture od strane lovaca koju prati potvrda o primljenom uzorku od strane veterinarske ambulante.

Fakturu za izvršeni trihinoskopski pregled divljih svinja, koju dostavljaju veterinarske ambulante, mora da prati kopija uputa za dostavljanje uzoraka i potvrde o obavljenom trihinoskopskom pregledu.

Faktura se ispostavlja do kraja tekućeg za prethodni mjesec.

Fakture koje nijesu blagovremeno dostavljene i koje ne prati kompletan dokumentacija neće se razmatrati.

Opis mjere	Količina	Jed. cijena bez PDV-a	Ukupno bez PDV-a	Ukupno sa PDV-om
Godišnji pregled gazdinstva sa svinjama- prevencija klasične i afričke kuge svinja (u cijenu utvrđenu programom uračunati su i troškovi prevoza)*	7.850	10,00	78.500,00	94.985,00
Aktivni nadzor divljih svinja				
Pregled divljih svinja na <i>Trichinella spiralis</i>	300	10,00	3.000,00	3.630,00
Monitoring KKS divljih svinja - ELISA test*	300	3,90	1.170,00	1.415,70
Laboratorijsko ispitivanje patološkog materijala PCR	300	43,50	13.050,00	15.790,50
Ukupno godišnji pregled i aktivni nadzor divljih svinja			97.220,00	115.821,20
Pasivni nadzor domaćih svinja**				
Laboratorijsko ispitivanje prisustva genoma virusa*	20	43,50	870,00	1.052,70
Eutanazija, DDD, neškodljivo uklanjanje uginulih/usmrćenih domaćih svinja sa simptomima KKS*	20	50,00	1.000,00	1.210,00
Pasivni nadzor divljih svinja***				
Laboratorijsko ispitivanje prisustva genoma virusa	20	43,50	870,00	1.052,70
Ukupno pasivni nadzor domaćih i divljih svinja			2.740,00	3.315,40
UKUPNO				119.136,60

*Sredstva za sprovođenje godišnjeg pregleda gazdinstava sa svinjama, za ispitivanje prisustva specifičnih antitijela protiv klasične kuge svinja (Monitoring KKS divljih svinja - ELISA test) i za eutanaziju, DDD, neškodljivo uklanjanje uginulih/usmrćenih domaćih svinja sa simptomima KKS obezbijeđuju se iz donacije Evropske komisije.

** Troškovi uzorkovanja i dostavljanja uzoraka (u slučaju sumnje, uginulih svinja, na liniji klanja sa simptomima KKS) dati u podprogramu 13. Afrička kuga svinja, jer se uzorkovanje vrši istovremeno u okviru pasivnog nadzora domaćih svinja na afričku kugu svinja

*** Troškovi uzorkovanja i dostavljanje uzoraka u SVL uginulih/usmrćenih divljih svinja dati u podprogramu 13. Afrička kuga svinja, jer se uzorkovanje vrši istovremeno u okviru pasivnog nadzora divljih svinja na afričku kugu svinja

13. AFRIČKA KUGA SVINJA

Radi sprečavanja pojave i ranog otkrivanja bolesti afrička kuge svinja vrši se pasivni nadzor populacije domaćih svinja, aktivni i pasivni nadzor populacije divljih svinja na prisustvo virusa afričke kuge svinja, kampanja podizanja svijesti, kao i dijagnostičke i druge mjere u cilju blagovremenog otkrivanja i suzbijanja pojave afričke kuge svinja.

Odgovorna institucija: Uprava.

Nosilac posla: veterinarske ambulante, Specijalistička veterinarska laboratorijska organizacija, Lovački savez Crne Gore- lovačke organizacije, veterinarska inspekcija.

Obuhvat: sva gazdinstva na kojima se drže svinje, kao i populacija divljih svinja na čitavom području Crne Gore.

Period realizacije: Pasivni nadzor domaćih i divljih svinja vrši se tokom cijele godine, a aktivni nadzor divljih svinja vrši se tokom lovne sezone na divlju svinju (*Sus scrofa* L.) od 1. oktobra do 31. januara.

Način izvođenja: u skladu sa ovim programom i posebnim programom nadzora klasične kuge svinja u 2021. godini.

Iznos sredstva: 43.452,50 €*

*Sredstva za sprovođenje pasivnog nadzora afričke kuge svinja obezbijedju se iz donacije Evropske komisije.

*Sredstva za sprovođenje pasivnog nadzora domaćih i divljih svinja i kampanju podizanja svijesti obezbijedju se iz budžetskih sredstava odnosno iz međunarodnih donacija, u skladu sa Planom preventivnih mjera za nadzor i kontrolu bolesti kvrgave kože goveda, afričke kuge svinja, bolesti plavog jezika i drugih potencijalno opasnih zaraznih bolesti u 2021. godini

13.1. Aktivni nadzor divljih svinja na afričku kugu svinja

Način izvođenja: Radi utvrđivanja prisustva virusa afričke kuge svinja u prirodi, među populacijom divljih svinja, lovci dostavljaju uzorke tjelesne tečnosti i unutrašnjih organa (tonzile i slezina) divljih svinja, veterinarskim ambulantama, koje te uzorci dostavljaju Specijalističkoj veterinarskoj laboratorijskoj. Uzorci u okviru aktivnog nadzora divljih svinja prikupljaju se isključivo od odstrijeljenih jedinki, svi uzorci ispituju se na prisustvo specifičnih antitijela protiv afričke kuge svinja, a u slučaju pozitivnih rezultata sprovodi se molekularna dijagnostika na prisustvo uzročnika bolesti (PCR).

Kako bi se postigla statistička značajnost, Uprava će u saradnji sa Lovačkim savezom Crne Gore u svakom od pet lovnih područja (Mediteransko lovno područje, Submediteransko lovno područje, Centralno lovno područje, Istočno lovno područje i Sjeverno lovno područje), sa procjenjenom populacijom divljih svinja od 400 do 1.000, organizovati uzimanje uzorka od najmanje 60 jedinki, i to ukoliko bude moguće, uzorce bi trebalo prikupiti tako da:

- 50 % uzoraka bude prikupljeno od jedinki starosti od 3 do 12 mjeseci;
- 35 % uzoraka bude prikupljeno od jedinki starosti od 1 do 2 godine;
- 15 % uzoraka bude prikupljeno od jedinki starosti preko 2 godine.

Lovci, veterinarske ambulante i Specijalistička veterinarska laboratorijska organizacija uzorkovanje, dostavljanje uzorka i laboratorijsko dijagnostičko ispitivanje prikupljenih i dostavljenih uzorka vrše u skladu sa stručnim uputstvom Uprave.

Lovci koji dostave kompletne uzorce od divljih svinja u svrhu utvrđivanja prisustva virusa afričke kuge svinja, kao naknadu dobijaju besplatan pregled mesa divlje svinje od koje su dostavljeni uzorci na *Trichinella spiralis* (tačka 12. ovog programa). Veterinarskim ambulantama pripada naknada za pregled, samo ako su uzorci uzeti i dostavljeni Specijalističkoj veterinarskoj laboratorijskoj na propisan način.

Specijalistička veterinarska laboratorijska organizacija izrađuje godišnji izvještaj o izvršenim aktivnostima na sprovođenju monitoringa afričke kuge svinja kod divljih svinja i dostavlja ga Upravi.

13.2. Pasivni nadzor domaćih svinja na afričku kugu svinja

Radi ranog otkrivanja afričke kuge svinja kod domaćih svinja obavezno je isključivanje infekcije virusom afričke kuge svinja laboratorijskim ispitivanjem svih slučajeva kada se utvrde klinički znakovi koji upućuju na afričku kugu svinja i na uzorcima uginulih svinja koji su dostavljeni sa sumnjom na afričku ili klasičnu kugu svinja, i to:

- sa gazdinstava na kojima se užgaja pet ili više krmača, kao i sa gazdinstava na kojima se užgaja 50 ili više tovljenika na klasičnu kugu svinja ispituju se sve uginule životinje starije od dva mjeseca, a najviše dvije sedmično (ukoliko postoji veći broj uginuća na sedmičnom nivou ispituju se samo prva dva uginuća),
- sa svih ostalih gazdinstava ispituje se svaka uginula svinja starija od dva mjeseca,
- kada se ante i post mortem pregledom utvrdi sumnja prilikom klanja svinja;
- svake svinje kod koje se isključuje klasična kuga svinja.

Uzorci u okviru pasivnog nadzora prikupljaju se isključivo od gore navedenih životinja, svi uzorci ispituju se na prisustvo uzročnika bolesti (PCR).

U slučaju pojave sumnje ili kliničkih znakova koji upućuju ili bi mogli upućivati na pojavu afričke kuge svinja, veterinar, u skladu sa uputstvom Specijalističke veterinarske laboratorijske organizacije, uzima odgovarajuće uzorke tkiva uginulih ili eutanaziranih životinja i dostavlja ih laboratorijski radi laboratorijskih ispitivanja. U slučaju pojave bolesti vrši se eutanazija i neškodljivo uklanjanje zaraženih i na zarazu sumnjivih životinja uz sprovođenje svih propisanih zoohigijenskih i biosigurnosnih mjera.

Sprovođenje mjera u slučaju sumnje odnosno potvrde afričke kuge svinja i dijagnostičko ispitivanje uzorka vrši se u skladu sa Pravilnikom o mjerama za otkrivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje afričke kuge svinja ("Službeni list CG", br. 57/17).

13.3. Pasivni nadzor divljih svinja na afričku kugu svinja

Radi ranog otkrivanja klasične kuge svinja kod divljih svinja obavezna je prijava lokalnoj veterinarskoj ambulanti ili nadležnom veterinarskom inspektoru svakog uginuća divlje svinje, pronalaska leša uginule divlje svinje, kao i uginuća divlje svinje nastalog kao posledica saobraćajnih nezgoda, kada se vrši uzorkovanje odgovarajućih uzorka i dostavljanje Specijalističkoj veterinarskoj laboratorijskoj.

Način plaćanja: isplata sredstava vrši se na osnovu blagovremeno ispostavljene fakture koju prati potvrda o primljenom uzorku od strane veterinarske ambulante odnosno laboratorijski izvještaj.

Fakтура se ispostavlja do kraja tekućeg za prethodni mjesec.

Fakture koje nijesu blagovremeno dostavljene i koje ne prati kompletan dokumentaciju neće se razmatrati.

Opis mjere	Količina	Jed. cijena bez PDV-a	Ukupno bez PDV-a	Ukupno sa PDV-om
Aktivni nadzor divljih svinja*				
Laboratorijsko ispitivanje ELISA test	300	5,00	1.500,00	1.815,00
Laboratorijsko ispitivanje prisustva genoma virusa	300	42,50	12.750,00	15.427,50
Ukupno aktivni nadzor divljih svinja			14.250,00	17.242,50
Pasivni nadzor domaćih svinja*				
Uzorkovanje (u slučaju sumnje, uginulih svinja, na liniji klanja sa simptomima AKS)*	20	15,00	300,00	363,00
Laboratorijsko ispitivanje prisustva genoma virusa*	20	42,50	850,00	1.028,50
Pasivni nadzor divljih svinja*				
Informacije o uginuloj/usmrćenoj divljoj svinji sa simptomima AKS*	20	40,00	800,00	800,00
Uzorkovanje i dostavljenje uzoraka u SVL uginulih/usmrćenih divlje svinje sa simptomima AKS*	20	150,00	3.000,00	3.630,00
Laboratorijsko ispitivanje prisustva genoma virusa*	20	42,50	850,00	1.028,50
Neškodljivo uklanjanje uginulih/usmrćenih divljih svinja sa simptomima AKS*	20	200,00	4.000,00	4.840,00
Kampanja podizanja svijesti*				
Štampanje flajera i postera*		2.000,00	2.000,00	2.420,00
Producija i emitovanje radio, tv i internet spotova*		10.000,00	10.000,00	12.100,00
Ukupno aktivni nadzor divljih svinja, pasivni nadzor domaćih i divljih svinja i kampanja podizanja svijesti				43.452,50 €

*Sredstva za sprovođenje ovog podprograma obezbeđuju se iz donacije Evropske komisije

14. BJESNILO

14.1 Preveniranje bjesnila domaćih životinja i mjere za blagovremeno otkrivanje i suzbijanje pojave bjesnila

Radi sprečavanja pojave bjesnila vrši se vakcinacija pasa i mačaka inaktivisanom vakcinom u cilju stalnog održavanja aktivnog imuniteta protiv virusa bjesnila, kao i dijagnostičke i druge mjere u cilju blagovremenog otkrivanja i suzbijanja pojave bjesnila.

Odgovorna institucija: Uprava.

Nosilac posla: veterinarske ambulante, Specijalistička veterinarska laboratorija, Lovački savez Crne Gore- lovačke organizacije, veterinarska inspekcija.

Obuhvat: 13.000 pasa, kroz redovnu vakcinaciju protiv bjesnila, u skladu sa uputstvom proizvođača i vakcinacija drugih životinja u slučaju sprovođenja vakcinacije kod pojave bjesnila na zaraženom i ugroženom području po rješenju službenog veterinar-a.

Period realizacije: tokom cijele godine.

Način izvođenja: vakcinacija pasa i mačaka protiv bjesnila vrši se u skladu sa Pravilnikom o mjerama za sprečavanje pojave, utvrđivanje, suzbijanje i iskorenjivanje bjesnila kod životinja ("Službeni list CG", broj 53/11), uputstvom Uprave i uputstvom proizvođača vakcine.

Psi i mačke stariji od tri mjeseca vakcinišu se jedanput godišnje, inaktivisanom vakcinom protiv bjesnila, uz revakcinaciju, prema uputstvu proizvođača vakcine.

Vakcinacija pasa mlađih od tri mjeseca može se obaviti ukoliko postoje opravdani razlozi, prema uputstvu proizvođača vakcine.

Uprava obezbeđuje vakcnu za potrebe sprovođenja vakcinacije pasa, vakcinacije kod pojave bjesnila na zaraženom i ugroženom području i za pse u registrovanim skloništima za napuštene životinje (kućne ljubimce).

Troškove izvođenja vakcinacije životinja snosi vlasnik životinje.

Vakcinišu se psi koji su identifikovani odgovarajućim mikročipom (provjera njegove ispravnosti) odnosno u slučaju neidentifikovanih pasa, vakcinacija se vrši nakon aplikacije mikročipa, a podaci o izvršenom obilježavanju (broj mikročipa) i izvršenoj vakcinaciji unose se u pašoš za pse koji štampa Uprava i Registrar kućnih ljubimaca.

Vakcinacija pasa protiv bjesnila, identifikacija - aplikacija mikročipa i izdavanje pasoša kao i unos podataka u Registrar kućnih ljubimaca vrši se u skladu sa uputstvom Uprave.

U slučaju potrebe vakcinišu se i druge prijemčive životinje, po nalogu službenog veterinara.

U cilju praćenja prisustva bjesnila, vrši se sakupljanje i ispitivanje životinja za koje postoji sumnja na bjesnilo, tzv. "indikator životinja". Indikator životinje su domaći i divlji sisari:

- koji su imali neposredan kontakt sa ljudima (ugriz, ogrebotina ili lizanje povrijeđene kože itd.);
- koji pokazuju kliničke znake ili nenormalno ponašanje koje ukazuje na bjesnilo;
- divlji mesojedi koji su pronađeni mrtvi ili ubijeni.

Sakupljanje divljih mesojeda koji su pronađeni mrtvi ili ubijeni vrše lovačke organizacije tokom redovnih lovačkih aktivnosti i po prijavi građana i dostavljaju ih veterinarskim ambulantama.

Veterinarske ambulante ove i uzorce ostalih indikator životinja pakuju, označavaju i pravilno čuvaju i sa uputom dostavljaju Specijalističkoj veterinarskoj laboratoriji na ispitivanje, u skladu sa stručnim uputstvom Uprave.

Specijalistička veterinarska laboratorija vrši prijem uzorka, ispitivanje prisustva antiga na virusa bjesnila kod indikator životinja metodom FAT (tehnika fluorescentnih antitijela).

Iznos sredstava: 23.169,55 €

Način izvještavanja i kontrole: veterinarske ambulante dužne su da obavijeste Upravu i službenog veterinara o svakom držaocu psa koji odbija identifikaciju psa i vakcinaciju protiv bjesnila u skladu sa Programom mjera (član 51 stav 1 tačka 5 i član 110 stav 1 Zakona o veterinarstvu) i blagovremeno Upravi dostave:

- izvještaje o pojedinačno uzetim uzorcima sumnjivih životinja na bjesnilo/indikator životinje, sa kopijom laboratorijskog izvještaja za ispitane sumnjive životinja na bjesnilo/indikator životinje, koji su dostavljeni Specijalističkoj veterinarskoj laboratoriji, najkasnije do 10. u mjesecu za mjere izvršene u prethodnom mjesecu;
- izvještaj o izvršenoj identifikaciji i vakcinaciji mačaka sa kopijama potvrda o vakcinaciji, najkasnije do 10. tekućeg, za identifikaciju i vakcinaciju mačaka izvršenu u prethodnom mjesecu koji sadrži sljedeće podatke: datum izvođenja vakcinacije, naziv i serijski broj vakcine, ime držaoca životinja i broj životinja koji je vakcinisan;
- izvještaj za izvršene javne poslove po nalogu službenog veterinara i zapisnik službenog veterinara o sprovedenim mjerama;
- Specijalistička veterinarska laboratorija - izvještaj o primljenim uzorcima sumnjivih životinja na bjesnilo/indikator životinje sa rezultatima izvršenih analiza.

Način plaćanja: za izvršene javne poslove na sprečavanju pojave bjesnila po nalogu službenog veterinara, uzorkovanje, dostavljanje uzoraka i laboratorijsko ispitivanje sumnjivih životinja na bjesnilo/indikator životinje isplata sredstava vrši se na osnovu blagovremeno ispostavljene fakture. Uz fakturu za izvršene javne poslove po nalogu službenog veterinara dostavlja se izvještaj i zapisnik službenog veterinara o sprovedenim mjerama. Uz fakturu za izvršene javne poslove dostavlja se izvještaj o sprovedenim mjerama i izvršenim aktivnostima na sprovođenju ovog programa sa kopijama Uputa za ispitivanje i kopijama laboratorijskih izvještaja za dostavljeni uzorak.

Fakturna se ispostavlja do kraja tekućeg za predhodni mjesec.

Fakture koje nijesu blagovremeno dostavljene i koje ne prati kompletan dokumentacija neće se razmatrati.

Opis mjere	Količina	Jed. cijena bez PDV-a	Ukupno bez PDV-a	Ukupno sa PDV-om
Nabavka vakcina	13.000	1,60	20.800,00	22.256,00
Vakcinacija domaćih životinja po nalogu službenog veterinara	50	1,30	65,00	78,65
Monitoring prisustva bjesnila - indikator životinja				
Uzorkovanje i dostava uzoraka	15	15,00	225,00	272,25
Sakupljanje nađenih mrtvih i ubijenih mesojeda	5	10,00	50,00	60,50
Laboratorijsko ispitivanje na bjesnilo - FAT	20	20,00	400,00	484,00
Zoohigijenske i biosigurnosne mjerne	1	15,00	15,00	18,15
UKUPNO				23.169,55€

**U cijenu utvrđenu programom uračunati su i troškovi prevoza.

14.2 Preveniranje i suzbijanje bjesnila lisica i drugih divljih životinja oralnom vakcinacijom i monitoring uspješnosti vakcinacije

Radi suzbijanja bjesnila kod lisica i drugih divljih životinja, sprovodi se oralna vakcinacija lisica i drugih divljih životinja i monitoring uspješnosti sprovedene oralne vakcinacije lisica i drugih divljih životinja.

Odgovorna institucija: Uprava.

Nosioci posla: Uprava, veterinarske ambulante, Specijalistička veterinarska laboratorija, Lovački savez Crne Gore - lovačke organizacije, Nacionalni parkovi Crne Gore, veterinarska inspekcija.

Period realizacije: dva puta godišnje - proljeće i jesen.

Iznos sredstava: 37.752,00 €

Način sprovodenja i provjera uspješnosti vakcinacije: vakcinacija se sprovodi distribucijom iz aviona vakcina (mamac) na cijeloj teritoriji Crne Gore, izuzev u urbanim područjima, na vodenim i močvarnim površinama i u području vojnih zona.

Nakon sprovedene oralne vakcinacije vrši se monitoring uspješnosti sprovedene oralne vakcinacije, kao i utvrđivanje prisustva / odsustva antiga na virusu bjesnila u populaciji lisica (aktivni monitoring bjesnila divljih životinja). Na svakih 100 km² teritorije (oblasti na kojoj su distribuirane vakcine) potrebno je uloviti i ispitati po četiri zdrave lisice. Odstranjivači lisica vrše lovci, iz različitih djelova lovačkih oblasti kako bi se omogućile prostorne varijacije, u skladu sa planom uzorkovanja Uprave koji se dostavlja Lovačkom savezu.

Lovci ulovljene lisice dostavljaju veterinarskim ambulantama, koje unose podatke u uput za ispitivanje ubijenih lisica u svrhu procjene uspješnosti oralne vakcinacije protiv bjesnila i uzorak sa uputom dostavljaju Specijalističkoj veterinarskoj laboratoriji na ispitivanje.

Specijalistička veterinarska laboratorija na uzorcima lisica vrši: procjenu starosti lisica, ispituje nivo antitijela na virus bjesnila ELISA testom i prisustvo biomarkera tetraciklina u Zubima/kostima. Ukoliko su ovi nalazi pozitivni, smatra se da je lisica konzumirala mamac, odnosno da je vakcinisana. Istovremeno, Specijalistička veterinarska laboratorija vrši i ispitivanja istih uzorka lisica na prisustvo/odsustvo antiga na virusu bjesnila FAT.

Način izvještavanja i kontrole: Specijalistička veterinarska laboratorija dostavlja Upravi izvještaj o primljenim uzorcima odstranjivanih lisica u svrhu procjene starosti lisica, nivou antitijela na virus bjesnila, prisustvu biomarkera tetraciklina u Zubima/kostima i prisustvu/odsustvu antiga na virusu bjesnila, sa rezultatima izvršenih analiza u elektronskoj i pisanoj formi.

Veterinarske ambulante su dužne da Upravi dostave izvještaje o uzetim uzorcima odstrijeljenih lisica, sa kopijama Uputa za podnošenje uzoraka Specijalističkoj veterinarskoj laboratoriji, najkasnije do 10. u mjesecu za mjere izvršene u prethodnom mjesecu.

Način plaćanja: za izvršene javne poslove uzorkovanja, dostavljanja uzoraka i laboratorijsko ispitivanje odstrijeljenih lisica isplata sredstava vrši se na osnovu ispostavljene fakture. Uz fakturu za uzorkovanje, dostavljanje uzoraka i laboratorijsko ispitivanje odstrijeljenih lisica dostavlja se izvještaj o sprovedenim mjerama i izvršenim aktivnostima na sprovođenju ovog programa sa kopijama uputa za ispitivanje za dostavljeni uzorak.

Lovačke organizacije dostavljaju zahtjev za isplatu naknade za ulovljene lisice, uz kopiju uputa za ispitivanje sa žiro-računom lovačke organizacije.

Specijalistička veterinarska laboratorija uz fakturu dostavlja izvještaj o procjeni starosti lisica, nivou antitijela na virus bjesnila ELISA testom, prisustvu biomarkera tetraciklina u Zubima/kostima i prisustvu/odsustvu antigena virusa bjesnila.

Faktura se ispostavlja do kraja tekućeg za prethodni mjesec.

Ispłata sredstava veterinarskim ambulantama za izvršene javne poslove vrši se samo za kompletne uzorce uzete na propisan način i dostavljene Specijalističkoj veterinarskoj laboratoriji, u skladu sa uputstvom o uzorkovanju.

Fakture koje nijesu blagovremeno dostavljene i koje ne prati kompletan dokumentacija neće se razmatrati.

Opis mjere	Količina	Jed. cijena bez PDV-a	Ukupno bez PDV-a	Ukupno sa PDV-om
Monitoring uspješnosti oralne vakcinacije - naknada lovcima	400	15,00	6.000,00	7.260,00
Monitoring uspješnosti oralne vakcinacije - uzorkovanje veterinarske ambulante	400	15,00	6.000,00	7.260,00
Određivanje starosti odstreljenih lisica	400	4,00	1.600,00	1.936,00
Utvrđivanje prisustva biomarkera (tetraciklina)	400	10,00	4.000,00	4.840,00
Određivanje titra antitijela ELISA testom	400	14,00	5.600,00	6.776,00
Utvrđivanje prisustva antigena virusa bjesnila FAT metodom	400	20,00	8.000,00	9.680,00
UKUPNO				37.752,00€

**u cijenu utvrđenu programom uračunati su i troškovi prevoza.

15. ANTRAKS

Radi sprečavanja pojave antraksa vrši se vakcinacija goveda u cilju stalnog održavanja aktivnog imuniteta protiv antraksa, kao i dijagnostičke i druge mjere u cilju blagovremenog otkrivanja i suzbijanja pojave antraksa.

Odgovorna institucija: Uprava.

Nosioci posla: Veterinarske ambulante, veterinarska inspekcija.

Obuhvat: prijemčive životinje na distriktnom području, koje se izgore na ispašu, goveđe, ovčje i kozje kože koje potiču od životinja koje su zaklani bez službene kontrole ili potiču od uginulih životinja.

Period realizacije: održavanje stalnog imuniteta kod životinja u distriktu koje podliježu vakcinaciji

Način izvođenja: vakcinacija protiv antraksa vrši se na distriktnom području koje je odredila Uprava, vakcinom koja sadrži suspenziju živih spora *Bacillus anthracis*, u skladu sa uputstvom proizvođača vakcine, od utvrđivanja bolesti narednih 20 godina.

Životinje iz distriktnog područja se izgore na ispašu i stavlju u promet tek nakon što je od vakcinacije proteklo vrijeme potrebno za stvaranje imuniteta.

Obdukcija životinja uginulih od antraksa ili sumnjičih na antraks vrši se na propisan način.

Za laboratorijsko ispitivanje kod sumnje na antraks uzima se uzorak prema uputstvu za uzorkovanje Specijalističke veterinarske laboratorije.

Laboratorijsko ispitivanje goveđe, ovčje i kozje kože koje potiču od životinja koje su zaklani bez službene kontrole ili potiču od uginulih životinja vrši Specijalistička veterinarska laboratorija, o trošku pravnog i fizičkog lica koje obavlja djelatnost prometa, konzerviranja, obrade, prerade i skladištenja kože.

Leševi životinja oboljelih ili sumnjičih na antraks uništavaju se na propisani način.

Iznos sredstava: 7.396,60 €

Način kontrole: sprovođenje preventivnih mjera kontrolise službeni veterinar. Nadležni službeni veterinar blagovremeno se obavještava prije početka sprovođenja vakcinacije o datumu i mjestu vakcinacije.

Veterinarske ambulante dostavljaju nadležnom službenom veterinaru izvještaj o sprovedenim mjerama sa kopijama potvrda o izvršenoj vakcinaciji, najkasnije do 10. tekućeg, za mjere izvršene u prethodnom mjesecu. Izvještaj sadrži sljedeće podatke: naziv mjesta, datum izvođenja mjeru, ime držaoca životinja i identifikacioni broj gazdinstva sa identifikacionom oznakom životinje. Nakon izvršene kontrole, veterinarska ambulanta dostavlja Upravi izvještaj sa kopijama potvrda o izvršenoj vakcinaciji i zapisnikom službenog veterinara.

Način plaćanja: za izvršene javne poslove vakcinacije isplata sredstava vrši se na osnovu ispostavljene fakture uz koju se dostavlja izvještaj o sprovedenim mjerama, kopije potvrda o izvršenoj vakcinaciji i zapisnik službenog veterinara.

Faktura se ispostavlja do kraja tekućeg za prethodni mjesec.

Fakture koje nijesu blagovremeno dostavljene i koje ne prati kompletan dokumentacija neće se razmatrati.

Opis mjere	Količina	Jed. cijena bez PDV-a	Ukupno bez PDV-a	Ukupno sa PDV-om
Nabavka vakcine protiv antraksa	3.000	1,00	3.000,00	3.210,00
Izvođenje vakcinacije protiv antraksa goveda	1.500	1,30	1.950,00	2.359,50
Izvođenje vakcinacije protiv antraksa ovce	2.300	0,65	1.495,00	1.808,95
Zoohigijenske i biosigurnosne mjere	1	15,00	15,00	18,15
UKUPNO				7.396,60€

**u cijenu utvrđenu programom uračunati su i troškovi prevoza.

16. ATIPIČNA KUGA ŽIVINE (Newcastle disease)

Radi sprečavanja pojave atipične kuge živine vrši se vakcinacija živine u cilju stalnog održavanja aktivnog imuniteta protiv atipične kuge živine, kao i dijagnostičke i druge mjere u cilju praćenja, blagovremenog otkrivanja i suzbijanja pojave atipične kuge živine.

Odgovorna institucija: Uprava.

Nosilac posla: veterinarske ambulante, Specijalistička veterinarska laboratorija, veterinarska inspekcija.

Obuhvat: sva živila na teritoriji Crne Gore.

Način izvođenja: u cilju efikasnog praćenja zdravstvenog stanja živine vrši se upis u registar gazdinstava na kojima se drži i uzgaja živila (držalaca živine) koji vodi Uprava.

Atipična kuga živine sprečava se stalnim održavanjem imuniteta protiv atipične kuge živine na gazdinstvima na kojima se drži i uzgaja živila, vakcinacijom živine inaktivisanom vakcinom pripremljenom od lentogenog soja, prema uputstvu proizvođača, na teret držaoca živine.

Efektivnost imunizacije živine u intenzivnoj proizvodnji provjerava se serološkim ispitivanjem krvi živine, i sastavni je dio imunoprofilaktičkog postupka, o trošku držaoca.

Veterinarske ambulante i veterinarska služba koja obavlja vakcinaciju živine dostavljaju nadležnom službenom veterinaru i Upravi izveštaj o sprovedenoj vakcinaciji protiv atipične kuge živine najkasnije do kraja tekućeg za prethodni mjesec i dva puta godišnje izveštaj o provjeri imunosti živine u objektima u intenzivnom uzgoju.

U cilju monitoringa uspješnosti imunizacije vakcinisane živila u registrovanim objektima za uzgoj i držanje živila, ispituju se uzorci krvi živila po stručnom uputstvu Uprave radi dostavljanja Specijalističkoj veterinarskoj laboratoriji na ispitivanje prisustva specifičnih antitijela protiv virusa atipične kuge živila. Uzorkovanje krvi domaće živila vršiće se sa gazdinstava čiji će broj biti dovoljan da se identificuje najmanje jedno serološki negativno gazdinstvo uz interval pouzdanosti CI 95% i uz prepostavljenu prevalencu seronegativnih gazdinstava od 5%, kao i dostavljanje uzoraka laboratoriji radi ispitivanja. Broj jedinki od kojih će se uzeti uzorci iz svakog odabranog gazdinstva, biće dovoljan da se otkrije najmanje jedna seronegativna jedinka sa intervalom pouzdanosti CI 95% i uz prepostavljenu prevalencu seronegativnih jedinki veću od 30%. Uzorci krvi će biti uzeti od svih kategorija živila u proizvodnji i vrsta živila i to najmanje 5 do 10 jedinki iz različitih objekata u slučaju da je na istom gazdinstvu prisutno više od jednog objekta za uzgoj.

U slučaju pojave sumnje ili kliničkih znakova koji upućuju ili bi mogli upućivati na pojavu atipične kuge živila, veterinar, u skladu sa uputstvom Specijalističke veterinarske laboratorije, uzima odgovarajuće uzorke tkiva uginule ili bolesne živila i dostavlja ih laboratoriji radi laboratorijskih ispitivanja.

Specijalistička veterinarska laboratorija vrši odgovarajuće laboratorijsko-dijagnostičko ispitivanje prikupljenih i dostavljenih uzoraka i odmah dostavlja rezultate nadležnim službenim veterinarima radi preduzimanja propisanih mjeru i izveštaj Upravi.

U slučaju pojave bolesti vrši se eutanazija sa neškodljivim uklanjanjem zaraženih i na zarazu sumnjivih životinja uz sprovođenje svih propisanih zoohigijenskih i biosigurnosnih mjeru.

U slučaju nepovoljne epizootiološke situacije, na osnovu posebnih programa koji se izrađuju na osnovu analize rizika može se naložiti vakcinacija živila u ekstenzivnom uzgoju vakcinama proizvedenim od mezogenog soja virusa.

Period realizacije: tokom cijele godine.

Iznos sredstava: 12.656,60 €

Način kontrole: Sproveđenje monitoringa uspješnosti imunizacije vakcinisane živila u registrovanim objektima za uzgoj i držanje živila kontrolise službeni veterinar. Veterinarske ambulante dužne su da dostave nadležnom službenom veterinaru izveštaj o sprovedenim mjerama sa kopijama laboratorijskih izveštaja, najkasnije do 10. tekućeg, za mjeru izvršene u prethodnom mjesecu. Izveštaj sadrži sljedeće podatke: naziv mjesta, datum izvođenja mjeru, ime držaoca životinja i broj životinja za svako gazdinstvo pojedinačno. Nakon izvršene kontrole, veterinarska ambulanta dostavlja Upravi izveštaj sa kopijama laboratorijskih izveštaja o ispitivanju i zapisnikom službenog veterinara.

Način plaćanja: Za izvršene javne poslove na kontroli efektivnosti imunizacije živila isplata se vrši na osnovu ispostavljene fakture.

Uz fakturu se dostavlja izveštaj o sprovedenim mjerama, kopije laboratorijskih izveštaja i zapisnik službenog veterinara.

Fakturna se ispostavlja do kraja tekućeg za prethodni mjesec.

Fakture koje nisu blagovremeno dostavljene i koje ne prati kompletan dokumentaciju neće se razmatrati.

Opis mjere	Količina	Jed. cijena bez PDV-a	Ukupno bez PDV-a	Ukupno sa PDV-om
Monitoring uspješnosti imunizacije vakcinisane živine				
Uzimanje uzoraka krvi živine	2.000	1,53	3.060,00	3.702,60
Laboratorijsko - serološko ispitivanje ELISA test	2.000	3,70	7.400,00	8.954,00
UKUPNO			12.656,60€	

**u cijenu utvrđenu programom uračunati su i troškovi prevoza.

17. IDENTIFIKACIJA I REGISTRACIJA ŽIVOTINJA

Radi sistematskog praćenje kretanja životinja i blagovremenog otkrivanje zaraznih bolesti sprovodi se identifikacija i registracija goveda, ovaca i koza, i registracija njihovog kretanja.

Odgovorna institucija: Uprava.

Nosilac posla: Veterinarske ambulante, veterinarska inspekcija.

Način izvođenja: identifikacija i registracija životinja i praćenje kretanja životinja vrši se:

- za životinje za proizvodnju u skladu sa Zakonom o identifikaciji i registraciji životinja, Pravilnikom o načinu identifikacije i registracije goveda i vođenju registara i elektronske baze podataka ("Službeni list RCG", broj 58/07 i "Službeni list CG", br. 50/14, 29/16 i 48/16), Pravilnikom o identifikaciji i načinu vođenja registra gazdinstva ovaca i koza i elektronske baze podataka ("Službeni list CG", br. 33/14, 56/15 i 48/16) i Pravilnikom o identifikaciji i registraciji svinja ("Službeni list CG", br. 52/15 i 60/16);
- za kućne ljubimce u skladu sa Zakonom o veterinarstvu, Pravilnikom o načinu identifikacije pasa i mačaka ("Službeni list CG", br. 60/18) i Pravilnikom o načinu vođenja registra i izdavanju pasoša za kućne ljubimce ("Službeni list CG", br. 53/15 i 28/17).

Držalac ovaca i koza vodi registar gazdinstva ovaca i koza i radi ažuriranja podataka o broju životinja na gazdinstvu, vrši popis dva puta godišnje sa stanjem na gazdinstvu na dan 1. marta i 31. decembra tekuće godine i podatke o izvršenom popisu dostavi veterinarskoj ambulanti do 15. aprila tekuće godine, odnosno do 15. januara naredne godine. Držalac ovaca i koza prijavljuje svako kretanje ovaca i koza sa i do gazdinstva, kao i rođenje, uginuće, klanje, kupoprodaju, sa datumima kad su se ovi događaji desili, u roku od sedam dana od nastanka događaja, radi unošenja u Elektronsku bazu podataka Uprave, i uredno unose u register gazdinstva sve podatke u skladu sa zakonom.

Džalac svinja dužan je da vodi register gazdinstva svinja i vrši popis svinja 2 puta godišnje sa stanjem na gazdinstvu na dan 1. jula i 31. decembra tekuće godine i podatke o izvršenom popisu dostavi veterinarskoj ambulanti do 15. jula tekuće godine, odnosno do 15. januara naredne godine. Držalac svinja prijavljuje svako kretanje svinja sa i do gazdinstva, kao i rođenje, uginuće, klanje, kupoprodaju, sa datumima kad su se ovi događaji desili, u roku od sedam dana od nastanka događaja, radi unošenja u Elektronsku bazu podataka Uprave, i uredno unose u register gazdinstva sve podatke u skladu sa zakonom.

Držalac goveda prijavljuje svako kretanje goveda sa i do gazdinstva, kao i rođenje, uginuće, klanje, kupoprodaju, sa datumima kad su se ovi događaji desili, u roku od sedam dana od nastanka događaja, radi unošenja u Elektronsku bazu podataka Uprave, i uredno unose u register gazdinstva sve podatke u skladu sa zakonom.

Veterinarska ambulanta, nakon identifikacije, upisuje podatke o vlasniku i životinji u register kućnih ljubimaca, u skladu sa Pravilnikom o načinu vođenja registra i izdavanju pasoša za kućne ljubimce ("Službeni list CG", br. 53/15 i 28/17) i uputstvom Uprave.

Identifikaciji pasa podliježu svi psi na teritoriji Crne Gore koji nijesu identifikovani u skladu sa propisima, a novorođeni psi koji se nalaze na teritoriji Crne Gore najkasnije 90 dana od datuma rođenja, odnosno prilikom prve vakcinacije protiv virusnih bolesti ili napuštanja legla. Identifikacija se vrši u skladu sa uputstvom Uprave iz tačke 14 ovog programa.

Sa ušnim markicama i pasošima zaklanih životinja postupa se u skladu sa stručnim uputstvom Uprave.

Obuhvat: sve životinje koje podliježu obaveznoj identifikaciji i registraciji u skladu sa propisima.

Period realizacije: tokom cijele godine.

Iznos sredstava: 76.653,50 €

Troškovi obilježavanja goveda: u cijelosti plaća držalac goveda.

Troškovi obilježavanja ovaca i koza: u cijelosti plaća držalac ovaca i koza.

Troškovi obilježavanja svinja: u cijelosti plaća držalac svinja.

Naknadu za identifikaciju, izdavanje pasoša i upis pasa u Register kućnih ljubimaca plaća vlasnik, u iznosu od minimalno 10,00€¹ po psu.

Troškove isunjavanja pasoša i unos podataka o psu finansiraju iz budžeta Uprave.

Psi koji su već označeni mikročipom koji ispunjava zahtjeve propisane Pravilnikom o načinu identifikacije pasa i mačaka ("Sl. List CG", br. 60/2018), ne identificuju se već se podaci (broj mikročipa, nakon provjere čitačem), unosi u pasoš i register kućnih ljubimaca.

Način izvještavanja i kontrole: izvršene mjere na identifikaciji i registraciji životinja i kretanju životinja kontroliše i ovjerava službeni veterinar (10% od ukupnog broja domaćinstava), osim identifikacije i registracije pasa, u skladu sa stručnim uputstvom Uprave o načinu vršenja službenih kontrola ovlašćenih veterinarskih organizacija u sproveđenju Programa mjera.

Veterinarske ambulante su dužne da blagovremeno:

¹ Cijena bez PDV-a

- obavijeste službenog veterinara i Upravu o svakom držaocu životinja koji odbija sprovođenje Programa mjera, suprotno članu 51 stav 1 tačka 5 Zakona o veterinarstvu, članu 5 st. 1 i 3 Zakona o identifikaciji i registraciji životinja i članu 110 stav 1 Zakona o veterinarstvu;
- obavijeste službenog veterinara i Upravu o svakoj neusklađenosti na gazdinstvu, bilo da se odnosi na broj goveda/ovaca/koza i svinja na gazdinstvu u odnosu na broj životinja u Elektronskoj bazi podataka ili druge neusklađenosti suprotno odredbama Zakona o identifikaciji i registraciji životinja i Zakona o veterinarstvu;
- dostave nadležnom službenom veterinaru, najkasnije do 10. tekućeg za prethodni mjesec izvještaj o izvršenoj registraciji kretanja životinja iz Elektronske baze podataka (detaljniji izvještaj);
- dostave nadležnom službenom veterinaru, najkasnije do 10. tekućeg za prethodni mjesec izvještaj o izvršenoj registraciji vlasnika i identifikaciji i registraciji pasa iz Registra kućnih ljubimaca, sa potvrdom o izvršenoj identifikaciji i vakcinaciji, ako je sprovedena, odnosno izvještaj o izdatim pasošima;
- nakon izvršene kontrole, dostave Upravi izvještaj Elektronske baze podataka sa zapisnikom službenog veterinara odnosno izvještaj iz Registra kućnih ljubimaca.

Način kontrole: Službeni veterinar vrši provjeru Izvještaja o izvršenoj registraciji kretanja životinja na osnovu postojećih prijava kretanja i uporednih provjera podataka iz Elektronske baze podataka i izvještaja o identifikaciji pasa i uporednih provjera podataka iz Registra kućnih ljubimaca.

Način plaćanja: za izvršene javne poslove evidencije kretanja životinja izuzev elektronskog klanja životinja zaklanih u odobrenim objektima za klanje i nedefinisanih odlazaka, isplata sredstava vrši se na osnovu ispostavljene fakture koju prati izvještaj o registraciji i kretanjima iz Elektronske baze podataka sa zapisnikom službenog veterinara;

Fakturna se ispostavlja do kraja tekućeg za prethodni mjesec.

Fakture koje nijesu blagovremeno dostavljene i koje ne prati kompletan dokumentacija neće se razmatrati.

Opis mјere	Količina	Jed. cijena bez PDV-a	Ukupno bez PDV-a	Ukupno sa PDV-om
Obilježavanje ovaca i koza - nabavka ušnih markica ¹	100.000,00	0,41	41.000,00	49.610,00
Obilježavanje svinja - nabavka ušnih markica ¹	15.000	0,13	1.950,00	2.359,50
Dokumenta za I&R životinja:				
– Privremeni pasoš za telad - (40x50) 2000				
– Godišnji popis svinja – (30x300) 9000				
– Potvrda za identifikaciju svinja - (30x150) 4500	41.000	0,10	4.100,00	4.961,00
– Prijava kretanja - 1500				
– Obrazac godišnjeg popisa ovaca/koza – (800X30) 24000				
Nabavka bar kodova	200.000	0,032	6.400,00	7.744,00
Nabavka mikročipova sa aplikatorom	5.000	1,20	6.000,00	7.260,00
Pasoš za pse - štampanje	6.000	0,65	3.900,00	4.719,00
UKUPNO				76.653,50€

¹U slučaju da se obilježavanje novorođenih goveda odnosno ovaca i koza, odnosno svinja vrši istovremeno sa sprovođenjem mјera iz ovog programa, troškovi prevoza se ne obračunavaju. Ukoliko se obilježavanje novorođenih goveda odnosno ovaca i koza, odnosno svinja vrši po zahtjevu držaoca (poseban izlazak), držalač životinja plaća i troškove prevoza u iznosu od 30% od cijene litra goriva po pređenom kilometru.

18. KONTROLA ZDRAVLJA VIMENA

Radi blagovremene kontrole zdravlja vimena odnosno otkrivanja i suzbijanja pojave mastitisa, s obzirom da neki uzročnici mastitisa mogu biti patogeni i za ljudе sprovodi se pregled i dijagnostičko ispitivanje mlijeka muznih goveda brzom terenskom probom (CMT) na teritoriji Crne Gore.

Odgovorna institucija: Uprava.

Nosilac posla: veterinarske ambulante, Specijalistička veterinarska laboratorija, veterinarska inspekcija.

Obuhvat: muzne krave na cijeloj teritoriji Crne Gore; uzorkovanje i laboratorijska dijagnostika.

Način izvođenja: u skladu sa ovim programom i posebnim programom za kontrolu zdravlja vimena.

Na svakom gazdinstvu sa muznim kravama vrši se klinički pregled vimena i dijagnostičko ispitivanje mlijeka muznih goveda brzom terenskom probom (CMT) u slučajevima pozitivnog CMT uzimaju se uzorci mlijeka za laboratorijska ispitivanja i dostavljanje laboratoriji koja vrši laboratorijsku dijagnostiku i izolaciju uzročnika sa antibiogramom, na osnovu čega se sprovodi liječenje i druge mјere, uz obavezno obavještavanje nadležnog službenog veterinara radi preduzimanja zakonom predviđenih mјera (zabrana upotrebe i stavljanja u promet za javnu potrošnju mlijeka i mliječnih proizvoda do dobijanja negativnog rezultata (CMT)).

Period realizacije: tokom cijele godine.

19. MONITORING SALMONELE

Radi blagovremenog otkrivanja i suzbijanja pojave salmoneloze domaće živine i preveniranja pojave bolesti prenosive hranom kod ljudi vrši se sistematsko praćenje prisustva uzročnika salmoneloze u jatima domaće živine.

Odgovorna institucija: Uprava.

Nosilac posla: veterinarske ambulante, Specijalistička veterinarska laboratorija i inspekcija

Način izvođenja: u skladu sa ovim programom i posebnim programima za kontrolu i nadzor salmonele u jatima živine u tovu i jatima koka nosilja i antimikrobne rezistencije.

Izvršiće se sistematsko praćenje uzimanjem uzorka od domaće živine iz objekata koji su registrovani od strane Uprave. Veterinarska inspekcija/ovlašćeni veterinari će uzimati uzorce fecesa, nazuvaka i krvi i dostavljati laboratoriji radi laboratorijskih/bakterioloških, odnosno seroloških ispitivanja. Uzorci će se uzimati iz objekata za uzgoj i proizvodnju konzumnih jaja i tov živine. Učestalost uzorkovanja, vrsta i broj uzorka po objektima iz registra, biće određen posebnim uputstvom Uprave.

Rok: tokom cijele godine

Način plaćanja: Po ispostavljenoj fakturi, za obavljeni posao. Uz fakturu se dostavlja izvještaj o sprovedenim mjerama, kopije laboratorijskih izvještaja. Specijalistička veterinarska laboratorija uz fakturu obavezno dostavlja i kopiju laboratorijskog izvještaja, odnosno objedinjeni godišnji izvještaj o ispitivanjima po ovom programu.

Iznos sredstava: 23.327,33 €

Opis mjere	Količina	Jed. cijena	Ukupno bez PDV-a	Ukupno sa PDV-om
Program kontrole u jatima živine u tovu (brojleri, čurke)				
Uzorkovanje u objektima - živila u tovu	140	9,00	1.260,00	1.524,60
Laboratorijska dijagnostika S. sp	140	13,00	1.820,00	2.202,20
Serološka tipizacija - određivanje serološke grupe i serovarijeteta	40	15,00	600,00	726,00
PCR u slučaju da se serološkom tipizacijom ne može odrediti serovarijetet - utvrđivanje prisustva genoma	10	35,00	350,00	423,50
Program kontrole u jatima koka nosilja, bez uzgoja				
Uzorkovanje u objektima - koke nosilje	500	6,00	3.000,00	3.630,00
Laboratorijska dijagnostika S. Sp	500	13,00	6.500,00	7.865,00
Serološka tipizacija - određivanje serološke grupe i serovarijeteta	25	15,00	375,00	453,75
PCR u slučaju da se serološkom tipizacijom ne može odrediti serovarijetet - utvrđivanje prisustva genoma	10	35,00	350,00	423,50
Program kontrole u jatima koka nosilja, sa uzgojem, uzorkovanje				
Uzorkovanje u objektima - uzgoj koka nosilja	4	9,00	36,00	43,56
Laboratorijska dijagnostika S. sp	4	13,00	52,00	62,92
Serološka tipizacija - određivanje serološke grupe i serovarijeteta	4	15,00	60,00	72,60
PCR u slučaju da se serološkom tipizacijom ne može odrediti serovarijetet - utvrđivanje prisustva genoma	2	35,00	70,00	84,70
Nabavka opreme za uzorkovanje -nazuvci	300	3,40	1.020,00	1.234,20
Nabavka opreme za eutanaziju i neškodljivo uklanjanje	60	8,00	480,00	580,80
Antimikrobna rezistencija				4.000,00
UKUPNO				23.327,33€

20. STADO SLUŽBENO SLOBODNO OD TUBERKULOZE, BRUCELOZE I ENZOOTSKE LEUKOZE GOVEDA –DODJELA STATUSA

Proglašenje stada goveda službeno slobodnog od tuberkuloze, bruceloze i enzootske leukoze goveda u 2021. godini, uključujući način i rokove za sprovođenje mjera, uslove za dodjelu i održavanje statusa sprovodi se u skladu sa Pravilnikom o uslovima za dobijanje, održavanje, suspenziju i oduzimanje zdravstvenog statusa goveda i svinja na tuberkulozu, brucelozu i enzootsku leukozu ("Službeni list CG", br. 55/15, 21/17 i 36/2018) i Stručnim uputstvom za dodjelu statusa stada goveda službeno slobodnih od tuberkuloze, bruceloze i enzootske leukoze goveda koji donosi Uprava.

21.TEHNICKA I ADMINISTRATIVNA PODRŠKA IMPLEMENTACIJI PROGRAMA MJERA U OBLASTI ZDRAVLJA ŽIVOTINJA I VETERINARSKOG JAVNOG ZDRAVLJA

U cilju stvaranja uslova za sprovođenje obaveza u oblasti veterinarstva i bezbjednosti hrane životinjskog porijekla i hrane za životinje, neophodna je podrška jačanju stručnih kapaciteta u oblasti zdravlja životinja i veterinarskog javnog zdravlja, sa posebnim akcentom na službene kontrole. Učešće u radnim timovima i grupama za pripremu stručnih osnova za izradu podzakonskih akata, planova, programa, pripremu projekata i drugih dokumenata nameće potrebu dodatnog osposobljavanja i kontinuirane edukacije, angažovanja kreativnih kadrova u radne grupe i timove, kako bi se blagovremeno i efikasno odgovorilo postavljenim ciljevima i zadacima. Takođe je u ostvarenju planiranih ciljeva neophodno i povremeno angažovanje stručnjaka iz zemlje i inostranstva, organizovanje seminara, radionica, obuka, studijskih posjeta i simulacijskih vježbi za zaposlene u administraciji, veterinarske organizacije i korisnike veterinarskih usluga. Takođe je opravdano i upućivanje zaposlenih kadrova na specijalističke studije iz pojedinih oblasti veterinarstva i podrška studentima veterinarske medicine.

Ciljevi:

- sprovođenje obaveza u EU integracijama: Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, Programa pristupanja Crne Gore Evropskoj Uniji, implementaciju Strategije Crne Gore za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine Evropske unije za poglavje 12 - Bezbjednost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika sa Opštim akcionim planom i Posebnim akcionim planom za suzbijanje i iskorjenjivanje klasične kuge svinja, pregovarački proces sa EU i drugih preuzetih obaveza kroz stalna ili povremena radna tijela i komisije, kao i za dodatne troškove harmonizacije zakonodavstva sa Acquis EU, usluge prevođenja, stručne redakture i dr;
- saradnja sa međunarodnim organizacijama od značaja za razvoj veterinarskog sektora i realizacija međunarodnih projekata u veterinarskom sektorу;
- jačanje administrativnih i institucionalnih kapaciteta za unapređenje postojećih sistema u oblasti veterinarstva: obuka, podršku kreativnim kadrovima i modernizacija i nabavku nove opreme, podršku procesima akreditacije, informatičku podršku i dr;
- blagovremena i efektivna realizacija planiranih aktivnosti;
- usvajanje i implementacija EU i drugih preporučenih standarda u oblasti veterinarstva, uključujući i službene kontrole;
- jačanje veterinarskih kadrovske potencijala;
- unapređivanje nivoa osnovnih znanja o bolestima životinja i njihovom značaju za zdravlje ljudi i životinja, bezbjednost hrane životinjskog porijekla, razvoj stočarstva i poljoprivrede uopšte;
- informisanje korisnika veterinarskih usluga i obavještavanje javnosti o preduzetim aktivnostima u ovim oblastima (radionice, javne kampanje, info letci i slično).
- naknada za dodatni rad zaposlenim licima iz Sektora veterine u radnim tijelima koje su predviđene zakonima ili uredbama, a prepoznaju se kao dodatna prenešena nadležnost u skladu sa Uredbom o realizaciji i postupku korišćenja sredstava iz instrumenta pretpripravne pomoći Evropske unije (IPARD II program) – Sl. list CG, br. 16/16, 4/17 11/18 i 46/19) i Memorandum o saradnji između Uprave i Ministarstva poljoprivrede kojim se reguliše način saradnje, koordinacije i razmjene informacije u cilju efikasne implementacije IPARD II programa sa utvrđenim Aneksima koji su sastavni dio memoranduma), kao i drugim radnim tijelima za izvršavanje poslova koji nijesu u nadležnosti uprave, u skladu sa propisom o zaradama državnih službenika (prekovremeni rad).

Korisnici: Uprava, veterinarske organizacije.

Iznos sredstava 25.495,81 €

Način plaćanja: Na predlog starješine organa ili na osnovu rješenja Uprave, po ispostavljenoj fakturi za izvršeni posao, u skladu sa važećim propisima.

Komponente	Vrijednost €
Tehnička i administrativna podrška implementaciji programa u oblasti veterinarstva, podrška kreativnim kadrovima, učešće u radnim timovima i grupama za pripremu stručnih osnova za izradu podzakonskih akata, planova, programa, pripremu projekata i drugih dokumenata iz oblasti zdravlja životinja i veterinarskog javnog zdravlja i stručna redakturna	7.656,99
Angažovanje stručnjaka, organizovanje seminara, radionica, obuka, studijskih posjeta i simulacijskih vježbi za zaposlene u administraciji, veterinarske organizacije i korisnike veterinarskih usluga	2.849,72
Upućivanje zaposlenih kadrova na specijalističke studije iz pojedinih oblasti veterinarstva i podrška studentima veterinarske medicine	7.417,69
Informisanje korisnika veterinarskih usluga i obavještavanje javnosti o aktivnostima iz Programa mjera (radionice, javne kampanje, info letci i sl.)	1.571,41
Oprema i dokumentacija za praćenje sprovođenja mjera po ovom programu i sprovođenje inspekcijskog nadzora u Sektoru veterine	3.000,00
Sertifikati	2.000,00
Usluge prevođenja	1.000,00
UKUPNO	25.495,81 €

ODGOVORNE INSTITUCIJE I NOSIOCI POSLA ZA SPROVOĐENJE MJERA, PRAĆENJE I KONTROLU

Odgovorne institucije i nosioci posla za sprovođenje mjer po ovom programu su: Uprava, veterinarska inspekcija i nadležne inspekcije, veterinarske organizacije kojima su javni poslovi ustupljeni (veterinarske ambulante, veterinarska služba i Specijalistička veterinarska laboratorija).

Uprava vrši nabavku potrebnih veterinarskih lijekova i medicinskih sredstava (dijagnostička sredstva, vakcine, vakuum epruvete), u skladu sa Programom mjera koje se preko Specijalističke veterinarske laboratorije raspodjeljuju veterinarskim ambulantama, u skladu sa Ugovorom i nalogom Uprave kao i ušnih markica za obilježavanje životinja i drugih propisanih dokumenata i obrazaca.

Veterinarske ambulante su dužne da dostave Upravi i službenom veterinaru, najkasnije deset dana prije početka sprovođenja mjer, plan za izvođenje svake pojedinačne mjeru, sa nazivima mjesta i datumom izvođenja tokom godine, u skladu sa periodom za realizaciju, odnosno da blagovremeno obavijeste o izmjeni plana i izvještaje o sprovedenim mjerama i fakture na način i u rokovima propisanim ovim programom.

Veterinarske ambulante su dužne da vode evidenciju i pravilno čuvaju i koriste zadužena dijagnostička sredstva, vakcine, medicinska sredstva (vakuum epruvete), u skladu sa uputstvom proizvođača i pravilima struke, i dostave, pisani izvještaj Upravi, u skladu sa rokovima definisanim ugovorom odnosno rješenjem za ustupanje javnih poslova, o zaduženim, utrošenim, rashodovanim, neutrošenim (sa rokovima upotrebe) veterinarskim lijekovima i medicinskim sredstvima zaduženim za sprovođenje mjeru iz Programa mjeru, sa stanjem na dan 31. decembra 2021. godine.

Laboratorijska dijagnostička ispitivanja po ovom programu mjeru vrši Specijalistička veterinarska laboratorija. Laboratorija takođe daje stručna mišljenja i preporuke za preduzimanje mjeru za bolesti za koje posebnim propisima nijesu utvrđena pravila za postupanje, u skladu sa preporukama Međunarodne organizacije za zdravlje životinja (u daljem tekstu: OIE), pruža stručnu pomoć službenom veterinaru u vršenju nadzora i sprovođenja mjeru sprečavanja pojave, otkrivanja, suzbijanja i iskorjenjivanja zaraznih bolesti životinja. Radi blagovremene dijagnostike zaraznih bolesti životinja (*bjesnilo, klasična kuga svinja, kuga malih*

preživara, tuberkuloza, IBR/IPV, paratuberkuloza, Q-groznica, avijarna influenca, atipična kuga živine, infektivni burzitis, plavi jezik, afrička kuga svinja, antraks, bolesti pčela i dr.) laboratorija je dužna da kontinuirano raspolaže i održava stalne rezerve dijagnostikuma i potrebnih reagenasa za brzo reagovanje u kriznim situacijama, s obzirom da se obim i vrijeme ispitivanja ne može predvidjeti.

Specijalistička veterinarska laboratorija čuva u uslovima kontrolisane temperature i vrši raspodjelu veterinarskih lijekova i medicinskih sredstava za sprovođenje Programa mjera, u skladu sa nalogom Uprave.

Specijalistička Veterinarska laboratorija dužna je da Upravu obavesti o svakom odbijenom uzorku, odnosno uzorku koji je dostavljen bez propisanog uputa, autolitičnom uzorku, uzorku sa nedovoljnom količinom krvi ili uzorcima kod kojih nije moguće utvrditi sljedivost; veterinarsku ambulantu i Upravu o rezultatima ispitivanja dostavljenog uzorka; bez odlaganja o rezultatima ispitivanja sa pozitivnim rezultatom, u skladu sa ovim programom mjera i Pravilnikom o klasifikaciji zaraznih bolesti životinja, načinu prijavljivanja pojave odnosno sumnje i odjavljivanja zaraznih bolesti životinja ("Službeni list CG", broj 92/17).

Uprava, zajedno sa veterinarskim inspektorima vrši nadzor nad realizacijom ovog programa kroz praćenje i kontrolu načina izvršavanja mjera, rokova, obuhvata životinja, vođenja evidencije i načina obaveštavanja o preduzetim mjerama, u toku samog sprovođenja ili naknadno, provjerom vjerodostojnosti dostavljene dokumentacije, na terenu, kod držaoca životinja kod kojih su izvršene mjere iz ovog programa.

Isplata sredstava za sprovedene mjere utvrđene ovim programom vrši se na osnovu ispostavljenе fakture i nakon izvršene provjere sprovedenih mjer na terenu, provjere dokumentacije i Elektronske baze podataka, nakon sačinjavanja izještaja o pravilnom sprovođenju mjeri i obračunu u ispostavljenoj fakturi. Izještaj sačinjava i provjeru sprovođenja mjera vrši komisija koji obrazuje ministar.

Uprava, zajedno sa veterinarskim inspektorima vrši analizu sprovođenja Programa mjera, uzimajući u obzir plan za izvođenje svake pojedinačne mjerne, mjesecne izještaje i fakture, podatke iz Elektronske baze podataka, podatke o zaduženim veterinarskim lijekovima i medicinskim sredstvima, ušnim markicama za obilježavanje životinja i drugim sredstvima za sprovođenje Programa mjera, epizootiološke podatke kao i službene kontrole i druge podatke.

U skladu sa Zakonom o veterinarstvu, veterinarske ambulante i veterinarske službe sprovode mjerne utvrđene ovim programom (poslovi od javnog interesa), na osnovu Ugovora, kojim su, pored ostalog, bliže uređena vrsta i obim ustupljenih poslova, područja na kojima se obavljaju ustupljeni poslovi, period, način i uslovi vršenja poslova, način plaćanja, razlogi za raskid ugovora prije isteka perioda na koji je zaključen, uslovi za jednostrani raskid ugovora, odgovornosti u vršenju ustupljenih poslova i druga prava i obaveze ugovornih strana.

Subjekti za sprovođenje mjer po ovom programu vode propisane evidencije, registre i baze podataka u skladu sa zakonom. O izvršenim mjerama dijagnostičkih ispitivanja i/ili vakcinacija veterinarske ambulante i/ili Specijalistička veterinarska laboratorija vlasniku, odnosno držaocu životinja kod kojih su sprovedena, izdaju potvrdu datu u Prilogu 2 koji je sastavni dio ovog programa (za: vađenje krvi na brucelozu goveda, ovaca i koza, izvršene kliničke preglede i uzimanje uzoraka iz svakog sumnjivog pčelinjeg društva, uzimanje uzoraka krvi ili drugih odgovarajućih uzoraka zbog sumnje na plavi jezik, uzimanje uzoraka radi ispitivanja na prisustvo bolesti riba i uzimanje uzoraka školjki radi ispitivanja na prisustvo parazita, izvršenu vakcinaciju protiv klasične kuge svinja, uzimanje uzoraka krvi vakcinisanih svinja radi kontrole uspješnosti imunizacije, izvršenu vakcinaciju pasa i mačaka, izvršenu vakcinaciju protiv antraksa i uzimanje uzoraka krvi vakcinisane živine radi kontrole uspješnosti imunizacije.

Sredstvima opredijeljenim ovim programom ne finansiraju se mjerne koje se sprovode na:

1. uvezenim životinjama u karantinskim objektima;
2. životinjama kod pravnih i fizičkih lica koje se bave prometom životinja, a nemaju sopstvenu proizvodnju (sabirni centri).

Ovaj program objaviće se u "Službenom listu Crne Gore".

Broj: 06-312/21-4238/3

Podgorica, 22. jula 2021. godine

Ministar,
mr **Aleksandar Stijović**, s.r.

TUBERKULINSKA LISTA

Veterinarska ambulanta _____**Podaci o gazdinstvu****- Broj gazdinstva** _____**- Ime i prezime vlasnika** _____**- Adresa** _____**Naziv dijagnostikuma** _____**Proizvođač** _____**Serija** _____

R. br.	Identifikacioni broj životinje	Datum tuberkulinizacije	Prva tuberkulinizacija		Simultana tuberkulinizacija				Konačni rezultat	
			debljina kožnog nabora		Rezultat	debljina kožnog nabora				
			prije aplikacije	očitavanje nakon 72 ^h		prije aplikacije		očitavanje nakon 72 ^h		
						bovini	avijarni	bovini	avijarni	

Tuberkulinizacija

Potpis veterinara

_____

Potpis vlasnika

_____

Očitavanje nakon 72h

Potpis veterinara

_____

Potpis vlasnika

_____

**Uprava za bezbjednost hrane, veterinu
i fitosanitarne poslove**

Veterinarska ambulanta

Opština

Datum

POTVRDA Br. _____

dijagnostičko ispitivanje/vakcinacija

naziv dijagnostikuma/vakcine

ime vlasnika-držaoca

proizvođač

mjesto i adresa

serija

IZVRŠENO DIJAGNOSTIČKO ISPITIVANJE/VAKCINACIJA		NAPLAĆENO			PRIMJEDBA
Vrsta životinja (po kategorijama) sa identifikacionim brojem	Broj grla	Za rad	Za vakcinu	Svega	

M.P.

Ime i prezime ovlašćenog lica

Potpis vlasnika-držaoca

Potpis ovlašćenog lica

980.

Na osnovu člana 13 stav 1 tačka 10 Odluke o osnivanju Instituta za standardizaciju Crne Gore ("Sl. list RCG", br. 21/07), i člana 33 stav 1 tačka 16 Statuta Instituta za standardizaciju Crne Gore („Sl. list CG“, br. 29/08 i 57/19), Upravni odbor Instituta za standardizaciju Crne Gore na VII (sedmoj) sjednici održanoj dana 21.07.2021. godine, donio je:

C J E N O V N I K **OSTALIH USLUGA INSTITUTA ZA STANDARDIZACIJU CRNE GORE**

1 USLUGE KOJE PRUŽA INSTITUT ZAINTERESOVANIM STRANAMA

Ovim Cjenovnikom definisane su naknade za sljedeće vrste ostalih usluga koje Institut pruža zainteresovanim stranama, a odnose se na:

- informacione usluge,
- elektronsku prodaju publikacija, zbirki, kataloga i drugih elektronskih izdanja,
- online pristup sadržaju MEST standarda i srodnih dokumenata,
- online kupovinu i isporuku standarda u elektronskom obliku,
- informisanje o standardima i srodnim dokumentima,
- tehničku pomoć,
- edukacije i obuke,
- posredovanje u nabavci originalnih, štampanih standarda, srodnih dokumenata i drugih publikacija od međunarodnih i nacionalnih organizacija za standardizaciju.

1.1 TERMINI I DEFINICIJE

Zaposleni – Zaposleni Instituta koji učestvuju u pružanju ostalih usluga definisanih ovim cjenovnikom.

ISME – Skraćeni naziv Instituta za standardizaciju Crne Gore.

Zainteresovana strana – je privredno društvo, drugo pravno lice, preduzetnik i drugo fizičko lice koji su zainteresovani za standardizaciju.

Mikro preduzeće – broj zaposlenih od 1-10

Malо preduzeće – broj zaposlenih od 11-50

Srednje preduzeće – broj zaposlenih od 51-250

Veliko preduzeće – broj zaposlenih veći od 250

2 NAKNADE ZA PRUŽANJE OSTALIH USLUGA

Naknade usluga su definisane u skladu sa cijenama sličnih usluga u okruženju vodeći računa da se ne ugrozi i naruši politika zaštite intelektualne svojine i autorskih prava koja pripada Institutu ali i evropskim i međunarodnim organizacijama za standardizaciju.

2.1 INFORMACIONE USLUGE

Naknada za uslužu informisanja o statusu standarda i srodnih dokumenata (provjera validnosti) utvrđuje se prema broju referentnih oznaka standarda i srodnih dokumenata i to po sljedećem modelu:

CJENOVNI RAZRED	BROJ DOKUMENATA	CIJENA (EUR)
A	1-10	0
B	11-20	10
C	21-30	20
D	31-40	30

U slučaju obrade zahtjeva koji se odnosi na informisanje o više od 40 dokumenata (standarda i srodnih dokumenata), na cjenovni razred D dodaje se 1 EUR po svakoj sljedećoj referentnoj oznaci dokumenta.

Naknada za informisanje o grupi standarda koje je donijelo određeno stručno tijelo Instituta iznosi 20 EUR.

2.2 ELEKTRONSKA PRODAJA PUBLIKACIJA, ZBIRKI, KATALOGA I DRUGIH ELEKTRONSKIH IZDANJA

Naknada za zbirke MEST standarda/srodnih dokumenata, kao i za druge publikacije, utvrđuje se u zavisnosti od ukupne naknade za MEST standarde/srodne dokumente koji čine zbirku kao i od interesovanja za odredene teme i aktualnosti, a odluku o tome donosi direktor Instituta pojedinačno za svaku zbirku.

Naknada za ukupan katalog važećih crnogorskih standarda/srodnih dokumenata (tabelarni pregled u Excel-u na CD-u) iznosi 40 EUR.

Naknada za katalog crnogorskih standarda/srodnih dokumenata za pojedinu kalendarsku godinu, odredenu oblast ili za katalog MEST standarda koji su identični sa harmonizovanim standardima u okviru određenih EU direktiva/regulativa u štampanoj formi iznosi 20 EUR, dok u elektronskoj formi iznosi 10 EUR.

U slučaju promovisanja standarda i standardizacije, posebno u odnosu na preduzetnike, mikro, mala i srednja preduzeća, direktor Instituta može donijeti odluku o odobravanju popusta do 30% za zbirke MEST standarda/srodnih dokumenata, kao i za druge publikacije Instituta, u štampanom ili elektronskom obliku.

Institut u okviru svojih poslovnih prostorija obezbeđuje konsultacije predstavnicima mikro, malih i srednjih preduzeća sa zaposlenima koji su neposredno uključeni u postupak donošenja standarda i srodnih dokumenata, prema unaprijed zakazanom rasporedu, bez naknade u trajanju do 30 minuta.

Za konsultacije duže od trideset minuta naplaćuje se 10 EUR po satu.

2.3 ONLINE PRISTUP SADRŽAJU MEST STANDARDA I SRODNIH DOKUMENATA

Online pristup sadržaju MEST standarda i srodnih dokumenata podrazumijeva pregled standarda/srodnih dokumenata u toku određenog broja kalendarskih dana putem WEB platforme Instituta, bez mogućnosti kopiranja teksta, štampanja i preuzimanja dokumenata.

Cijena online pristupa sadržaju MEST standarda/srodnog dokumenta u periodu od pet (5) kalendarskih dana iznosi 15% od cijene standarda/srodnog dokumenta u papirnoj formi.

Cijena online pristupa sadržaju MEST standarda/srodnog dokumenta u periodu od trideset (30) kalendarskih dana iznosi 30% od cijene standarda/ srodnog dokumenta u papirnoj formi.

Visinu naknade za online pristup sadržaju određenog broja MEST standarda/srodnih dokumenata od strane većeg broja korisnika Institut vrši u skladu sa sljedećom tabelom:

BROJ STANDARDA	BROJ KORISNIKA SA PRAVOM ISTOVREMENOG PRISTUPA			
	do 100	101-500	501-1000	1001 i više
10-50	2 €	4 €	6 €	6 €
51-100	2.5 €	4.5 €	6.5 €	7 €
101-200	3 €	5 €	7 €	8 €
201-300	3.5 €	5.5 €	7.5 €	9 €
301- 400	4 €	6 €	8 €	10 €
401+	Prema posebnom ugovoru			

Napomena: Cijene su definisane u eurima po korisniku, na godišnjem nivou. Korisnikom se smatra fizičko lice u pravnom licu.

U slučajevima kada postoji interesovanje za standardima iz različitih oblasti standardizacije, kao i u slučajevima kada pravno lice ima više od 400 korisnika sa pravom istovremenog pristupa, direktor Instituta može na osnovu ugovora sa pravnim licem odrediti cijenu usluge u dijelu online pristupa sadržaju MEST standarda/srodnih dokumenata.

2.4 ONLINE KUPOVINA I ISPORUKA STANDARDA U ELEKTRONSKOM OBLIKU

Online kupovina i isporuka standarda u elektronskom obliku vrši se u skladu sa cijenama definisanim Cjenovnikom standarda i srodnih dokumenata ("Sl. list CG", br. 29/08 od 06.05.2008).

2.5 INFORMISANJE O STANDARDIMA I SRODΝIM DOKUMENTIMA PO ZADATIM KRITERIJUMIMA

Naknada za izdavanje informacije po zahtjevu zainteresovane strane, a na osnovu zadatog kriterijuma, kao i izdavanje potvrde o identičnosti međunarodnih, evropskih i nacionalnih standarda/srodnih dokumenata drugih zemalja sa MEST standardima/srodnim dokumentima, utvrđuje se prema broju strana pripremljene informacije i to po sljedećem modelu:

CJENOVNI RAZRED	BROJ STRANA	CIJENA (EUR)
A	1	15
B	2-3	25
C	4-5	34
D	6-8	42
E	9-10	50

U slučaju da informacija ima više od 10 strana, naknada se utvrdjuje parcijalnim zbirom, odnosno sabiranjem utvrđenih cjenovnih razreda. (Na primjer: ukoliko informacija ima 15 strana, naknada se obračunava po modelu: E+C).

2.6 TEHNIČKA POMOĆ

Naknada za tehničku pomoć u vezi sa pitanjima standarda i standardizacije, koja se pruža na zahtjev korisnika te usluge, utvrđuje se ugovorom između korisnika usluge i Instituta, a obračunava se na osnovu potrebnog broja radnih dana zaposlenog Instituta, pri čemu naknada za jedan radni dan stručnog saradnika iznosi minimalno 70,00 €.

2.7 EDUKACIJA I OBUKE

Visina naknade za pohađanje seminara, vebinara, kurseva i radionica koje organizuje Institut, utvrđuje se odlukom direktora Instituta za svaki seminar, vebinar, kurs ili radionicu posebno.

Parametri od kojih zavisi iznos naknade su vezani za aktuelnost teme, značaj standarda u odnosu na oblast koju pokriva, nivo ekspertskega iskustva predavača i druge zavisne faktore.

Visina naknade za pohađanje seminara, vebinara, kurseva i radionica umanjuje se za određeni procenat sljedećim kategorijama:

- za članove Instituta umanjuje se cijena za 25%;
- za članove tehničkih komiteta umanjuje se cijena za 20%;
- za učenike i studente umanjuje se cijena za 50%;
- za predstavnike mikro, malih i srednjih preduzeća umanjuje se cijena za 15%.

Za organizacije koje prijave više od jednog polaznika za isti seminar, kurs ili radionicu, za drugog i svakog sljedećeg polaznika odobrava se popust u iznosu od 20% visine naknade po polazniku.

Popusti navedeni u stavu 3 i stavu 4 ove tačke međusobno se isključuju.

2.8 POSREDOVANJE U NABAVCI ORIGINALNIH, ŠTAMPANIH STANDARDA, SRODNIH DOKUMENATA I DRUGIH PUBLIKACIJA OD MEĐUNARODNIH I NACIONALNIH ORGANIZACIJA ZA STANDARDIZACIJU

Naknade za posredovanje u nabavci originalnih, štampanih standarda, srodnih dokumenata i drugih publikacija od međunarodnih i nacionalnih organizacija za standardizaciju obračunavaju se i plaćaju na osnovu katoloških cijena organizacije koje su objavile te publikacije i uvećavaju se za troškove dostave iz inostranstva.

3 NAČIN PLAĆANJA

Naknade za usluge koje vrši Institut u obavljanju poslova iz oblasti standardizacije uplaćuju se unaprijed na žiro – račun Instituta. Radi ostvarivanja prava na popust predviđen ovim cjenovnikom, učenici i studenti dužni su da podnesu na uvid važeći dokument (dokaz o svom statusu), članovi Instituta u obavezi su da uplate članarinu za tekuću godinu, a mikro, mala i srednja preduzeća su dužna da dostave izjavu o broju zaposlenih izdatu od strane ovlašćenog lica.

4 ZAVRŠNE ODREDBE

Danom stupanja na snagu Cjenovnika ostalih usluga Instituta za standardizaciju Crne Gore, prestaje da važi „Aneks cjenovnika standarda i srodnih dokumenata br. 11/II/15 od 12.06.2015. godine.“

Ovaj Cjenovnik ostalih usluga Instituta za standardizaciju Crne Gore stupa na snagu osmog dana od dana objavljanja u "Službenom listu Crne Gore".

Broj: 79/VII/21

Podgorica, 21.07.2021. godine

Upravni odbor
Predsjednik,
prof. dr **Milan Vukčević**, s.r.